

Heinrichas Belis

Biliardas pusę dešimtos

Romanas

Heinrichas Belis

Biliardas pusę dešimtos

UDK 830-3
Be 155

Vertė *E. Vengrienė*
Dailininkė *S. Autukienė*

1

Tą rytą Femelis pirmą kartą buvo su ja nemandagus, kone grubus. Jis paskambino jai prieš pusę dvyliktos, ir jau pats jo balsas nežadėjo nieko gero; prie tokių moduliacijų ji nebuvo pripratusi, ir šis tonas ją tuo labiau išgąsdino, kad žodžiai, kaip visada, buvo korektiški. Visas jo balso mandagumas buvo suvestas į nuogą formulę, tarytum vietoj vandens jis būtų pasiūlęs jai H_2O.

– Prašom išimti iš rašomojo stalo raudoną kortelę, kurią jums daviau prieš ketverius metus, – tarė jis.

Dešine ranka ji atidarė savo rašomojo stalo stalčių, pastūmė į šalį plytelę šokolado, vilnonį skudurą, skystį misingiui šveisti ir išėmė raudoną kortelę.

– Prašom perskaityti, kas ten parašyta.

Ir ji drebančiu balsu perskaitė:

– „Kiekvienu metu duoti telefono numerį mano motinai, tėvui, dukteriai, sūnui ir ponui Šrelai, daugiau niekam."

– Prašom pakartoti paskutinį sakinį.

Ir ji pakartojo:

– „Daugiau niekam".

– Beje, iš kur jūs žinojot, kad telefono numeris, kurį jums daviau, yra „Princo Heinricho" viešbučio numeris?

Ji tylėjo.

– Aš norėjau priminti, kad turite laikytis mano nurodymų, nors jie būtų duoti ir prieš ketverius metus... prašom įsidėmėti.

Ji tylėjo.

– Kvailas pokštas...

„Negi jis šį kartą nepasakė „prašom"?

Ji išgirdo nemažą murmesį, paskui kažkoks balsas sušuko „taksi, taksi", supypsėjo signalas, ji padėjo ragelį, pastūmė kortelę į stalo vidurį ir pajuto kone palengvėjimą; tas šiurkštumas per ketverius metus jai pasirodė panašus į glamonę.

Patyrusi kokį nesmagumą arba kai įkyrėdavo be galo pedantiškas darbas, ji eidavo pro duris valyti misinginės iškabos: „Dr. Robertas Femelis, Statinių apskaičiavimų kontora. Darbo laikas – iki pietų". Garvežių dūmai, benzino suodžiai, gatvės dulkės kasdien duodavo jai progos išsiimti iš stalčiaus vilnonį skudurą ir šveičiamąjį skystį; ji mėgo tas šveitimo minutes pratęsti iki ketvirčio, iki pusės valandos. Priešais, aštuntame Modesto gatvės numeryje, pro dulkinus langus matėsi bildančios spaustuvės mašinos, kurios be atodvasčio spausdino ant baltų lapų kažką pamokomo; sunkvežimiai, amatų mokyklos mokiniai, vienuolės – gatvėje virė gyvenimas; prie daržovių krautuvių dėžės: apelsinai, pomidorai, kopūstai. O gretimame name, prie Greco krautuvės durų, du mokiniai kaip tik kabino šernieną – tamsus šerno kraujas lašėjo ant asfalto. Jai patiko gatvės triukšmas ir purvas. Ją pagavo noras maištauti, išeiti iš Femelio, dirbti kokioj paišinoj skylėj užpakaliniame kieme, kur pardavinėjami elektros kabeliai, prieskoniai ar svogūnai, kur nevalyvi šefai su nukarusiomis petnešomis, susirūpinę vekseliais, mėgina tave užkabinėti ir kuriuos bent gali sudrausti; kur reikia kovoti už valandą, praleistą pas dantų gydytoją, kur bendradarbės sužadėtuvių proga renkami pinigai kilimėliui su pamokomu posakiu ar knygai apie meilę nusipirkti; kur riebūs draugių sąmojai primena tau, kad dar tebesi skaisti. Gyvenimas. Ne ta begalinė tvarka, tas be priekaišto apsitaisęs ir be priekaišto mandagus šefas, kuris jai kelia šiurpą. Po tuo mandagumu ji jautė panieką, panieką kiekvienam, su kuo tik jis susidurdavo. O su kuo jis dar susidurdavo, be jos? Ji neatsiminė, kad būtų mačiusi jį su kuo kitu kalbant, kaip su savo tėvu, sūnumi, dukterimi. Jo motina niekada nebuvo pasirodžiusi, ji gyveno kažkur psichiatrinėj sanatorijoj, o tas ponas Šrela, kurio pavardė buvo pažymėta raudonojoj kortelėj, niekada jo nesiteiravo. Priėmimo valandų Femelis neturėjo, klientus, kurie jam skambindavo, ji prašydavo kreiptis raštu.

Jeigu jos darbe jis aptikdavo klaidą, tai tik niekinamai mosteldavo ranka ir sakydavo:

– Tiek to, prašom ištaisyti.

Tai būdavo retai, vieną kitą pasitaikiusią klaidą ji dažniausiai pastebėdavo pati. Bet jis niekada neužmiršdavo pridurti „pra-

šom". Jeigu ji prašydavo, jis visada išleisdavo ją kelioms valandoms ar dienoms. Kai mirė jos motina, jis pasakė:

– Vadinasi, kontorą uždarysime keturioms dienoms... o gal jūs norėtumėt savaitės?

Bet savaitės ji nenorėjo, nenorėjo net keturių dienų, jai užteko trijų, ir tos jai prailgo tuščiame bute. Į pamaldas ir laidotuves jis, žinoma, atėjo apsirengęs visiškai juodai, atėjo ir jo tėvas, sūnus, duktė, atnešė milžiniškus vainikus, patys uždėjo juos ant kapo, išklausė pamaldas; ir jo senukas tėvas, simpatiškiausias iš jų visų, sušnibždėjo jai į ausį:

– Mes, Femeliai, su mirtimi pažįstami, ji mums ne naujiena, vaikuti.

•

Visus jos prašymus jis patenkindavo be jokių kalbų, ir ilgainiui jai darėsi vis sunkiau prašyti kokių lengvatų; jis vis trumpindavo jos darbo laiką; pirmaisiais metais ji dirbo nuo aštuonių iki keturių, bet dabar jau dveji metai jos darbas taip racionalizuotas, kad ji visiškai lengvai susidoroja nuo aštuonių iki pirmos, ir dar lieka laiko panuobodžiauti ir pratęsti šveitimo minutes iki pusvalandžio. Ant misinginės iškabos nebėra nė mažiausios dulkelės! Atsidususi ji užsuko buteliuką su šveičiamuoju skysčiu, sulankstė skudurą; vis dar bildėjo spaustuvės mašinos, be atvangos spausdindamos ant balto popieriaus kažką pamokomo; iš šernienos vis dar varvėjo kraujas. Mokiniai, sunkvežimiai, vienuolės – gatvėje virė gyvenimas.

Ant rašomojo stalo raudona kortelė; tobulai aiški architekto rašysena: „...daugiau niekam". Telefono numeris, kurį ji, neturėdama darbo, rausdama dėl savo smalsumo, vargais negalais iššifravo: „Princo Heinricho" viešbutis. Pavadinimas iš naujo padilgino jos smalsumą: ką jis veikia rytais nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos „Princo Heinricho" viešbuty? Ledinis balsas ragelyje: „Kvailas pokštas". Ar jis tikrai nepasakė „prašom"? Tokia permaina suteikė jai vilties ir paguodos darbe, kurį būtų galėjęs atlikti ir automatas.

Du laiškų pavyzdžiai, kuriuos ji rado jau senosios sekretorės segtuvuose, nepasikeitę per visus ketverius metus; vienas klientams, gavus užsakymą: „Dėkojame už pasitikėjimą, stengsimės

jį pateisinti, greitai ir tiksliai atlikdami užsakymą. Su pagarba". Kitas laiškas, kurį reikėdavo rašyti išsiunčiant klientams statinius apskaičiavimus: „Siunčiame pageidautus apskaičiavimus projektui x. Honorarą y (suma) prašome pervesti į mūsų einamąją sąskaitą. Su pagarba". Tiesa, jai likdavo kai kurie variantai: vietoj x reikėdavo įrašyti: „Vila leidėjui pamiškėje", „Vila mokytojui ant upės kranto", „Viadukas Holebeno gatvėje". Vietoj y reikėdavo įrašyti sumą, kurią ji pati turėdavo apskaičiuoti pagal nesudėtingą schemą.

Be to, dar susirašinėjimas su trimis jo bendradarbiais: Kandersu, Šritu ir Hochbretu. Jiems reikėdavo išsiųsti gautus užsakymus tokia eilės tvarka, kaip jie buvo gauti, kad, anot Femelio, „teisingumas veiktų automatiškai ir kad visi turėtų vienodus šansus į laimę". Kai žinios apie atliktus darbus grįždavo į kontorą, ji turėdavo išsiųsti juos patikrinimui: Kanderso apskaičiavimus Štritui, Hochbreto – Kandersui ir Šrito – Hochbretui. Jai reikėjo vesti kartoteką, užrašinėti išlaidas, foto būdu kopijuoti brėžinius ir taip pat pagaminti kiekvieno projekto kopiją dvigubo atviruko dydžio asmeniniam Femelio archyvui. Bet daugiausia laiko praeidavo beklijuojant pašto ženklus: brauk ir brauk čia žalio, čia raudono, čia mėlyno Hoiso[1] nugarėlę per drėgną kempinę, švariai klijuok ženklą po ženklo viršutiniame dešiniajame voko kampe; maloni permaina jau būdavo ir tada, kai tarp jų pasitaikydavo koks vienas rudas, violetinis ar geltonas Hoisas.

Femelis laikėsi principo – kontoroj niekada nebūti ilgiau kaip vieną valandą. Jis pasirašydavo laiškuose po žodžių „Su pagarba", ant honoraro perlaidų, o jei gaudavo tiek užsakymų, kad per valandą negalėdavo susidoroti, tai nepriimdavo jų. Tokiems atvejams buvo kortelės su hektografuotu tekstu: „Apgailestaujame, kad, būdami perkrauti darbu, jūsų malonaus užsakymo priimti negalime. Parašas: F."

Sėdėdama rytais priešais jį tarp pusės devynių ir pusės dešimtos, ji niekada nematė jo dirbant ko nors, kas natūralu žmogui: valgant, geriant; jis niekada neturėjo slogos; rausdama ji

[1] H o i s a s, Teodoras – buvęs VFR prezidentas

pagalvodavo apie intymesnius reikalus. Rūkymas negalėjo atsverti šių trūkumų: ta baltutėlė cigaretė buvo per daug korektiška, tik pelenai, nuorūka peleninėje ją šiek tiek ramindavo: čia vis jau buvo šiokios tokios šiukšlės, rodė, kad kažkas sunaudota. Jai teko dirbti pas didelius viršininkus, pas tokius, kurių rašomasis stalas būdavo panašus į kapitono tiltelį, kurių išvaizda keldavo baimę, bet ir tie vadovai kada ne kada išgerdavo puodelį arbatos, kavos, suvalgydavo sumuštinį; ir valgančių, geriančių galiūnų vaizdas visada ją sujaudindavo: jie pritrupindavo duonos, palikdavo dešros nuolupų, riebių kumpio pakraštėlių, turėdavo plautis rankas, išsiimti nosinę. Granitinės kaktos, kurių įsakymų klausė armijos, išsilygindavo, ir žmogus, kurio atvaizdas kada nors bus atlietas iš bronzos ir, užkeltas ant postamento, skelbs vėlesnėms kartoms apie jo didybę, šluostėsi lūpas. Kai Femelis pusę devintos ryto ateidavo iš vidinių kambarių, jo veide nesimatydavo jokių valgymo pėdsakų, jis – kaip būtų pritikę šefui, – nebūdavo nei nervingas, nei susikaupęs; jo parašas, nors ir keturiasdešimt kartų dedamas po žodžių „Su pagarba", visada būdavo gražus ir aiškus; jis rūkydavo, pasirašinėdavo, retai kada mesdavo akį į kokį brėžinį, lygiai pusę dešimtos pasiimdavo paltą ir skrybėlę, tardavo: „Tai ligi rytojaus" ir išnykdavo. Nuo pusės dešimtos ligi vienuoliktos jį buvo galima rasti „Princo Heinricho" viešbutyje, nuo vienuoliktos ligi dvyliktos „Conzo" kavinėje, ir jo telefoną galima buvo duoti tik „jo motinai, tėvui, dukteriai, sūnui ir ponui Šrelai". Dvyliktą jis eidavo pasivaikščioti, o pirmą pietaudavo su savo dukterimi „Liūte". Ji nežinojo, kaip jis praleidžia popietes, vakarus, žinojo tik, kad rytais septintą valandą jis eina klausytis mišių, nuo pusės aštuntos ligi aštuntos pusryčiauja su dukterimi, o nuo aštuntos ligi pusės devintos – vienas. Ją visada stebindavo, su kokiu džiaugsmu jis laukdavo atvažiuojant sūnaus; tada jis kas minutę varstydavo langą ir žvalgydavosi po gatvę iki pat Modesto vartų. Jis užsakydavo gėlių, visam sūnaus viešėjimo laikui samdydavo šeimininkę; nedidelis randas tarpuaky parausdavo iš susijaudinimo, niūrius kambarius nuo kiemo pusės užplūsdavo valytojos, surinkdavo tuščius vyno butelius ir išrikiuodavo juos koridoriuj, kol ateis senų daiktų supirkėjas. Butelių vis daugėjo, iš pradžių jie buvo rikiuojami gretomis po penkis, paskui po

dešimt, nes kitaip jų eilės nebetilpdavo koridoriuj; tamsiai žalias nejudantis butelių miškas, kurio viršūnes ji skaičiuodavo rausdama dėl savo nederamo smalsumo: du šimtai dešimt butelių išgerta nuo gegužės pradžios ligi rugsėjo pradžios, daugiau negu po butelį per dieną.

Jis niekada netrenkdavo alkoholiu, jo rankos nedrebėdavo. Tamsiai žalias nejudantis miškas atrodė neberealus. Ar ji tikrai matė tuos butelius, gal tik sapnavo? Šrito, Hochbreto ir Kanderso ji niekada nematė: jie lindėjo toli nuo vienas kito savo užkampiuose. Tik du kartus jie aptiko vienas kito klaidas: kai Šritas neteisingai apskaičiavo miesto baseino pamatus, jo klaidą atrado Hochbretas. Ji tada labai susijaudino, bet Femelis tik paprašė išaiškinti, kurios raudonu pieštuku pažymėtos pastabos yra Šrito, o kurios Hochbreto, ir jai pirmą kartą paaiškėjo, kad jis, matyt, irgi yra specialistas: visą pusvalandį sėdėjo jis prie rašomojo stalo su skaičiavimo liniuote, lentelėmis ir smailai užaštrintais pieštukais ir galop tarė:

– Hochbretas teisus, baseinas būtų sugriuvęs vėliausiai po trijų mėnesių.

Nė mažiausio papeikimo Šritui, nė žodelio pagyrimo Hochbretui, ir kai jis šį sykį pats pasirašė išvadą, tai nusijuokė. Femelio juokas kėlė jai tokį pat šiurpą, kaip ir jo mandagumas.

Antroji klaida pasitaikė Hochbreto darbe apskaičiuojant geležinkelio viaduko prie Vilhemskulės statiką; šį kartą klaidą aptiko Kandersas, ir ji vėl – antrąkart per ketverius metus – matė Femelį, sėdintį prie rašomojo stalo ir skaičiuojantį. Vėl jai reikėjo išaiškinti, kurios raudonu pieštuku pažymėtos pastabos yra Hochbreto ir kurios Kanderso; šis incidentas davė jam mintį kiekvienam bendradarbiui nustatyti skirtingas spalvas: Kandersui raudoną, Hochbretui žalią, Šritui geltoną.

Čiulpdama burnoj kąsnelį šokolado, ji pamažu rašė: „Savaitgalio namelis artistei", čiulpdama antrą kąsnelį, rašė: „Draugijos „Visų labui„ rūmų priestatas". Šiaip ar taip, klientai dar skyrėsi vienas nuo kito pavardėmis ir adresais, pridedami brėžiniai sukeldavo jai tikrovės jausmą: akmenys ir plastmasinės plokštės, geležinės sijos, stiklinės plytos, cemento maišai – tai buvo įsivaizduojama, bet Šrito, Kanderso ir Hochbreto ji nega-

lėjo įsivaizduoti, nors ir kasdien rašydavo jų adresus. Jie niekada nesirodydavo kontoroj, niekada neskambindavo, nerašydavo laiškų. Savo apskaičiavimus ir dokumentaciją jie atsiųsdavo be jokių paaiškinimų. „Kam reikia laiškų? – sakė Femelis. – Juk mes čia neketiname rinkti kokių nors prisipažinimų, tiesa?"

Kartais ji išsitraukdavo iš knygų lentynos leksikoną ir susiieškodavo vietovių pavadinimus, kuriuos kas dieną rašydavo ant vokų: „Šilgenauelis: 87 gyventojai, iš jų 83 Romos katalikai, garsi XII a. parapijos bažnyčia su Šilgenauelio altoriumi". Ten gyveno Kandersas, kurio anketos duomenis skelbė draudimo kortelė: „Trisdešimt septynerių metų amžiaus, nevedęs, R. k." Šritas gyveno toli šiaurinėj miesto daly, Gludume: „1988 gyventojai, iš jų 1812 evangelikų, 176 R. k., konservų pramonė, misijų mokykla". Šritas buvo keturiasdešimt aštuonerių metų, vedęs, evang., 2 vaikai, vienam daugiau kaip 18 metų. Hochbreto gyvenamosios vietos jai nereikėjo ieškoti, jis gyveno priemiesty, Blesenfelde, vos trisdešimt penkios minutės kelio omnibusu, ir jai dažnai kildavo išdykėliška mintis pas jį užeiti, įsitikinti, kad jis tikrai yra, išgirsti jo balsą, pamatyti jį, pajusti jo rankos paspaudimą, tik jo jaunumas – jam buvo vos trisdešimt dveji metai – ir tas faktas, kad jis buvo nevedęs, sulaikydavo ją nuo tokio lengvapėdiškumo. Nors leksikone buvo aprašytos Kanderso ir Šrito gyvenvietės, kaip pase aprašomos asmens žymės, nors Blesenfeldas jai buvo gerai pažįstamas, tų trijų žmonių ji vis tiek negalėjo įsivaizduoti; nors ir mokėdavo už juos kas mėnesį draudimo mokestį, užpildydavo pašto perlaidas, siuntinėdavo jiems žurnalus ir lenteles, jie vis tiek buvo jai nerealūs, kaip ir tas Šrela, minimas raudonojoj kortelėj, kurį Femelis kiekvienu metu buvo pasiruošęs priimti, kuris betgi per tuos ketverius metus nė karto nemėgino pas jį užeiti.

Ji pasiliko ant stalo raudonąją kortelę, dėl kurios jis pirmą kartą buvo su ja grubus. Kuo pavarde buvo tas žmogus, kuris atėjo į kontorą apie dešimtą ir būtinai būtiniausiai norėjo pamatyti Femelį? Jis buvo aukštas, žilaplaukis, rausvo veido, skleidė brangių valgių kvapą, vilkėjo kostiumu, kuris tiesiog rėžė akį savo gera kokybe. Jame taip derinosi galybė, orumas ir valdingas žavesys, kad neįmanoma buvo jam atsispirti. Kai jis šypsodamasis sumurmėjo jai savo titulą, jai pasigirdo kažkas

panašaus į ministrą – lyg ministerijos patarėjas, lyg ministerijos departamento direktorius, lyg ministerijos valdytojas, o kai ji tvirtino nežinanti, kur yra Femelis, jis staiga apstulbino ją, uždėdamas ranką ant peties.

– Na, meilute, neišsisukinėkite, pasakykite, kur aš galiu jį rasti.

Ir ji pati nepasijuto, kaip išdavė paslaptį, kuri taip žadino jos smalsumą ir, rodos, taip giliai buvo joje paslėpta.

– „Princo Heinricho" viešbuty.

Tada jis kažką numykė apie mokyklos draugą, apie skubų, labai labai skubų reikalą, susijusį lyg su kariuomene, lyg su ginklais; jam išėjus, kontoroj dar ilgai tvyrojo toks cigarų aromatas, kad Femelio tėvas net už valandos jį pajuto ir ėmė susijaudinęs uosti orą.

– Ak Viešpatie, Viešpatie, koks tabakas, tai bent tabakas! – Uosdamas orą, senukas vaikščiojo pasieniais, paskui prikišo nosį prie rašomojo stalo, užsidėjo skrybėlę ir po kelių minučių grįžo su tabako krautuvės vedėju, pas kurį jau penkiasdešimt metų pirko cigarus; kurį laiką abu stovėjo, uostydami orą tarpdury, paskui kaip sujaudinti šunys ėmė šniukštinėti po kontorą, tabakininkas palindo po stalu, kur, matyt, tebebuvo išlikęs visas dūmų kamuolys, atsistojo, nusipurtė rankas, triumfuodamas nusišypsojo ir pareiškė:

– Taip, pone slaptasis patarėjau, tai buvo „Partagas eminentes".

– Ir jūs galėsite man jų gauti?

– Žinoma, aš jų turiu.

– Vargas jums, jei aromatas nebus toks pat, kokį aš čia užuodžiau.

Tabakininkas dar kartą patraukė šnervėm orą ir užtikrino:

– „Partagas eminentes", duodu galvą kirsti, pone slaptasis patarėjau. Keturios markės vienas. Kiek norėtumėt?

– Vieną, mielasis Kolbe, vieną. Keturios markės – toks buvo mano senelio savaitinis uždarbis, o aš gerbiu mirusius, esu šiek tiek sentimentalus, kaip žinote. Dievaži, tas tabakas nustelbė visas dvidešimt tūkstančių cigarečių, kurias čia surūkė mano sūnus.

Ji pasijuto labai pagerbta, kad tą cigarą senukas surūkė prie jos; jis atsilošė sūnaus fotely, kuris jam buvo per didelis, ji užkišo jam už nugaros pagalvėlį ir klausėsi jo, dirbdama patį nekalčiausią darbą – klijuodama ženklus. Neskubėdama braukė ji čia žalio, čia raudono, čia mėlyno Hoiso nugarėlę per kempinę, švariai klijavo jį viršutiniame dešiniajame voko kampe, ir laiškas galėjo keliauti į Šilgenauelį, Gludumą ir Blesenfeldą. Ji dirbo automatiškai, o senukas gardžiavosi cigaru, kurio, rodos, veltui buvo ieškojęs penkiasdešimt metų.

– Dievaži, – tarė jis, – dabar galų gale supratau, kas tai yra cigaras, vaikuti. Ir taip ilgai reikėjo to laukti, ligi pat aštuoniasdešimtųjų savo gimimo metinių, – na, na, nesijaudinkit, tikrai, šiandien man sukanka aštuoniasdešimt metų... tai, vadinasi, ne jūs užsakėte man gėles nuo sūnaus? Gerai, ačiū, apie mano gimimo dieną pasikalbėsime vėliau, sutinkate? Aš nuoširdžiai kviečiu jus šiandien vakare į savo šventę „Kronerio" kavinėje. Bet pasakykit, Leonora, kodėl per tuos penkiasdešimt metų, tiksliau, per penkiasdešimt vienerius metus – tiek laiko aš pas juos perku, – jie man nė karto nepasiūlė tokio cigaro? Argi aš koks šykštuolis? Aš niekada nedrebėjau dėl skatiko, jūs tą žinote. Kai buvau jaunas, rūkiau cigarus po dešimt pfenigų, kai šiek tiek prasikūriau – po dvidešimt, o paskui daug metų – po šešiasdešimt. Pasakykit, meilute, kas tai per žmonės, kurie vaikšto gatvėje, įsikandę tokį daiktą už keturias markes, ateina į kontorą, išeina, lyg tai būtų cigaras už kelis skatikus? Kas tai per žmonės, kurie nuo pusryčių lig pietų surūko triskart tiek, kiek mano senelis uždirbdavo per savaitę; kuriems išėjus lieka toks aromatas, kad senam žmogui, tokiam, kaip aš, išdžiūsta burna, ir aš kaip šuo ant visų keturių šniukštinėju savo sūnaus kontoroje? Ką? Roberto mokyklos draugas? Ministerijos patarėjas, departamento direktorius, valdytojas, o gal net ministras? Aš juk turėčiau jį pažinti. Kariuomenė? Ginklai?

Ir staiga jo akyse kažkas sužibo, lyg nuo jų būtų nukritęs valktis: senukas nuklydo į pirmąjį, trečiąjį ar šeštąjį savo gyvenimo dešimtmetį, laidojo vieną iš savo vaikų. Kurį? Johaną ar Heinrichą? Ant kurio balto karsto jis bėrė žemę, mėtė gėles? Ar tos ašaros jo akyse buvo 1909 metų ašaros, kada jis laidojo Johaną, ar 1917 metų, kada jis stovėjo prie Heinricho kapo, o

gal jos buvo 1942 metų, kai jis gavo žinią apie Oto mirtį? Gal jis verkė prie psichiatrinės sanatorijos vartų, už kurių pradingo jo žmona? Ašaros, kurios žibėjo jo akyse, lengvai vingiuojant cigaro dūmams, buvo 1902 metų; jis laidojo savo seserį Šarlotą, dėl kurios spaudė auksinį po auksinio, kad tik ji pasveiktų. Karstas braškėdamas nusileido į duobę, mokiniai giedojo „Kur išskrido kregždutė?" Ploni vaikų balseliai įsiveržė į šią be priekaišto apstatytą kontorą, ir po pusės šimtmečio tą giesmę kartojo senio balsas; tik tas 1902 metų spalio rytas buvo tikras: rūkas virš Reino, miglos kamuoliai vingiuota juosta driekėsi burokų laukais, gluosniuose karksėjo varnos it Užgavėnių tarškučiai, o Leonora braukė raudoną Hoisą per drėgną kempinę. Trisdešimt metų prieš jos gimimą kaimo vaikai giedojo: „Kur išskrido kregždutė?" Dabar ji braukė žalią Hoisą per kempinę. Dėmesio, laiškai Hochbretui eina vietos tarifu.

Kai senuką užplūsdavo prisiminimai, jis atrodydavo kaip aklas. Ji labai norėjo greit nubėgti į gėlių parduotuvę ir nupirkti jam dailią puokštę, bet bijojo palikti jį vieną. Jis ištiesė rankas, ji atsargiai pakišo jam peleninę, ir jis pasiėmė cigarą, įsikando, pažvelgė į Leonorą ir tyliai tarė:

– Nemanyk, kad aš išprotėjau, vaikuti.

Jinai mėgo jį, jis dažnai ateidavo į kontorą ir, kai popiečiais ji būdavo laisva, išsivesdavo ją į „savo jaunystės dirbtuvę" kitoje gatvės pusėje, viršum spaustuvės, prašydamas pasigailėti jo apleistų knygų. Ten jis saugojo dokumentus, nors mokesčių inspektoriai, kurie juos tikrino, seniai buvo po žeme ir jų antkapiai jau tada buvo sukrypę, kai ji dar tik mokėsi rašyti; kreditas anglų svarais, doleriais, pelno dalis iš El Salvadoro plantacijų, ten aukštai ji knisosi dulkinuose ataskaitose, šifravo ranka rašytus einamųjų sąskaitų išrašus, nors bankai, kurie juos rašė, seniai buvo likviduoti; ji skaitė testamentus, turto paskirstymą vaikams, kuriuos jis štai jau pergyveno keturiasdešimčia metų. „Palieku išimtinę teisę savo sūnui Heinrichui naudotis abiem dvarais „Štelingerio Grotu" ir „Gerlingerio Štuliu", nes pastebėjau jo būde tą rimtį, tą mokėjimą džiaugtis viso, kas gyva, augimu, o tos dvi savybės, man atrodo, būtinos geram žemdirbiui".

– Čia, – sušuko senukas, mosuodamas ore cigaru, – čia aš diktavau uošviui savo testamentą išvakarėse tos dienos, kai turėjau išvažiuoti į frontą; aš diktavau, o berniukas miegojo viršuj; rytą jis dar palydėjo mane į stotį, pabučiavo į skruostą – septynerių metų vaiko lūpos, – bet, Leonora, niekas niekada nepriėmė mano dovanų, jos visos grįžo atgal: dvarai ir indėliai bankuose, rentos ir nuompinigiai. Man nebuvo leista dovanoti, dovanoti buvo leista tik mano žmonai, ir jos dovanas priimdavo; o kai naktį gulėdavau šalia jos, dažnai girdėdavau ja murmant, pratisai, švelniai it vandens čiurlenimas plaukė iš jos lūpų valandų valandas: *„Kodėlkodėlkodėl..."*

Senukas apsiašarojo, šį kartą jis buvo su atsargos pionierių kapitono uniforma, slaptasis patarėjas Heinrichas Femelis, parvykęs neeilinių atostogų į savo septynmečio sūnaus laidotuves; Kilbų šeimos rūšys priėmė baltą karstelį – tamsios drėgnos akmeninės sienos ir skaistūs kaip saulės spinduliai auksu įrašyti mirimo metai: 1917. Robertas su juoda aksomine eilute laukė karietoje prie vartų...

Leonorai iškrito iš rankos ženklas, šįkart violetinis; ji nedrįso klijuoti jo prie laiško Šritui. Nekantraudami prunkštė prie kapinių vartų žirgai, o dvejų metų Robertui Femeliui buvo leista laikyti vadeles; vadelės buvo juodos, šikšninės, kraštai sutrūkinėję, o auksu žėrintys „1917" švietė skaisčiau už saulę...

– Kuo gyvena, ką veikia mano sūnus, vienintelis, kurs man beliko? Ką jis veikia rytais „Prince Heinriche" nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos? Tada jam buvo labai įdomu žiūrėti, kaip arkliams užkabino žiubčius... ką jis veikia? Pasakykit man, Leonora!

Ji neryžtingai paėmė violetinį ženklą ir tyliai tarė:

– Aš nežinau, ką jis ten veikia, tikrai nežinau...

Senukas įsikando cigarą ir šypsodamasis atsilošė krėsle – praeities lyg nebūta.

– Ką jūs pasakytumėt, jei aš jums pasiūlyčiau dirbti pas mane popietėmis? Aš užeičiau jūsų paimti, mes kartu pavalgytumėm pietus, o nuo dviejų iki keturių ar penkių, jei norėtumėt, padėtumėt man įvesti ten viršuje tvarką. Ką jūs pasakytumėt, vaikuti?

Ji linktelėjo, pasakė:

– Gerai.

Ji vis dar nesiryžo perbraukti violetinio Hoiso per kempinę ir priklijuoti jį prie laiško Šritui: pašto tarnautojas išims laišką iš dėžutės ir prispaus antspaudą: 1958 m. rugsėjo 6 d., 13 val. Štai sėdi senukas, jis vėl grįžo į dabartį – baigė aštuntą ir pradėjo devintą dešimtį.

– Gerai, gerai, – pakartojo ji.

– Vadinasi, jūs priimat mano pasiūlymą?

– Taip.

Ji pažvelgė į jo siaurą veidą, kuriame jau keleri metai veltui ieško panašumo į sūnų; atrodė, kad tik mandagumas yra bendras Femelio šeimos bruožas; senuko mandagumas buvo ceremoningesnis, įmantresnis, senų laikų mandagumas, dvelkiantis kone dvarišku orumu, ne tokia gryna matematika, kaip sūnaus, kurio mandagumo formos buvo pabrėžtinai sausos, ir tik jo pilkų akių žibėjimas leisdavo kartais spėti, kad jis galėtų būti ir meilesnis. Senukas tikrai šnypšdavosi nosį, kramtydavo cigarą, kartkarčiais pasakydavo jai komplimentą, pagirdavo jos šukuoseną, veido spalvą; bent jo kostiumas buvo panešiotas, kaklaraištis visada nusisukęs į šalį, pirštai išteplioti tušu, švarko atlapai apkibę trintuko kruopelėmis, iš liemenės kišenės išlindę kieti ir minkšti pieštukai, o kartais jis išsiimdavo iš sūnaus rašomojo stalo lapą popieriaus ir keliais brūkšniais nupiešdavo kokį angeliuką ar Dievo avinėlį, medį ar gatve skubančio praeivio portretą. O kartais jis duodavo jai pinigų ir siųsdavo parnešti pyragaičių; jo prašoma, ji įsitaisė antrą puoduką kavai ir buvo laiminga, galėdama įjungti elektrinį virtuvą ne tik sau vienai, bet ir kam kitam. Prie tokio įstaigos gyvenimo ji buvo pripratusi: virti kavą, pirkti pyragaičius ir klausytis pasakojimų, sekančių normalia tvarka: pirma apie gyvenimą, paskui apie mirtį žmonių, gyvenusių užpakalinėje namų pusėje. Kelis šimtmečius tenai gyveno Kilbų giminė; ydingi ir išsiilgę šviesos, nuodėmingi ir siekiantys išganymo Kilbai buvo miesto iždininkai, notarai, burmistrai ir kanauninkai; ten, blausiuose užpakaliniuose kambariuose, kur dar tebedvelkė rūsčiomis būsimųjų prelatų maldomis, niūriomis senmergių Kilbaičių ydomis, pamaldžių jaunuolių atgaila – tuose tamsiuose kambariuose, kur dabar tyliomis popietėmis mokėsi išblyškusi tamsiaplaukė mer-

gaitė, mokėsi ir laukė tėvo. O gal jis po pietų būdavo namie? Du šimtai dešimt butelių išgerta nuo gegužės ligi rugsėjo pradžios. Ar jis išgėrė juos vienas, su dukterim ar su vaiduokliais? O gal su tuo Šrela, kuris niekada jo nesiteiravo? Viskas nerealu, mažiau realu, negu sekretorė su pelenų spalvos plaukais, kuri sėdėjo jos vietoje prieš penkiasdešimt metų ir saugojo notarines paslaptis.

– Taip, mieloji Leonora, ji sėdėjo kaip tik toje vietoje, kur dabar sėdite jūs, ji buvo vardu Jozefina.

Kažin, ar jis taip pat sakydavo jai komplimentus, girdavo jos plaukus, veido spalvą?

Juokdamasis senukas parodė į sentenciją, kabančią ant sienos viršum sūnaus rašomojo stalo, vienintelę senų laikų liekaną; baltos raidės ant raudonmedžio lentelės: *„Jų dešinė pilna dovanų"* – Kilbų ir Femelių šeimos nepaperkamumo simbolis.

– Abu mano svainiai nebuvo linkę į juridprudenciją, paskutinės vyriškosios Kilbų atžalos pasidavė į kitą pusę: vienas tapo ulonu, kitas dykūnu. Bet abudu, ir ulonas, ir dykaduonis, žuvo tą pačią dieną, tame pačiame pulke, toje pačioje atakoje; prie Erbi le Jueto jodami pateko į kulkosvaidžių ugnį, išbraukė iš gyvųjų tarpo Kilbų pavardę, nusinešė į kapą, į nebūtį it raudona gėlė klestinčias savo ydas, prie Erbi le Jueto.

Senukas būdavo laimingas, kai ateidavo kalkėm išsitepęs kelnes ir galėdavo ją paprašyti, kad išvalytų. Dažnai jis atsinešdavo po pažastim storus brėžinių ritinius, ir ji niekada nežinodavo, ar jis pasiėmė juos iš savo archyvo, ar čia nauji užsakymai.

Jis sriūbčiojo ir gyrė kavą, pristumdavo jai lėkštę su pyragaičiais, papsėjo savo cigarą. Jo veide vėl pasirodė susikaupimas.

– Roberto mokyklos draugas? Aš juk turėčiau jį pažinti. Jo pavardė tikrai ne Šrela? Jūs visai tikra? Ne, ne, tas niekada nerūkytų tokių cigarų, kokia nesąmonė. Ir jūs nusiuntėt jį į „Princą Heinrichą"? Na ir klius jums, brangute, jis užkurs jums pirtį. Nemėgsta mano sūnus Robertas, jei kas ardo jo tvarką. Jis jau vaikystėje toks buvo: malonus, mandagus, protingas, korektiškas, bet jei kas peržengdavo tam tikras ribas, tada jau gero nelauk. Jis būtų galėjęs ir žmogų užmušti. Aš jo visada truputį prisibijojau. Jūs irgi? Bet, vaikuti, už tai jis tikrai jums nieko nepadarys, būkit protinga. Einam, papietausim, reikia nors

kaip atšvęsti jūsų naują tarnybą ir mano gimimo dieną. Nekalbėkit niekų. Jeigu jis per telefoną jus aprėkė, tai daugiau nieko ir nebebus. Gaila, kad jūs neįsidėmėjot pavardės. Aš nė nežinojau, kad jis susitikinėja su savo mokyklos draugais. Gana. Eime. Šiandien šeštadienis, ir jis nieko nesakys, jei truputį anksčiau baigsit darbą. Aš atsakau.

Šv.Severino bokšto laikrodis ėmė mušti dvylika. Ji greit suskaičiavo vokus – dvidešimt trys – suėmė juos ir laikė suspaudusi rankoj. Nejaugi jis tikrai teišbuvo pas ją pusę valandos? Ką tik nuaidėjo dešimtas dūžis iš dvylikos.

– Ne, ačiū, – tarė ji, – palto nesivilksiu ir prašau, tik ne į „Liūtą".

Tik pusę valandos; spaustuvės mašinos nuščiuvo, bet iš šernienos vis dar tebelašėjo kraujas.

2

Durininkui tai buvo lyg koks ritualas, kone liturgija, įaugusi jam į kūną ir kraują; kas rytą lygiai pusę dešimtos nukabinti nuo lentos raktą, lengvai prisiliesti prie sausos švarutėlės rankos, kuri tą raktą paimdavo, mesti žvilgsnį į griežtą išblyškusį veidą su rausvu randu tarpuaky, paskui rimtai, su vos pastebima šypsenėle – ją būtų įžiūrėjusi nebent jo žmona – nulydėti akimis Femelį, kuris, nekreipdamas dėmesio į mandagų lifto berniuko mostą, kopdavo laiptais, tyliai daužydamas biliardo kambario raktu į misingines turėklų karteles – penkis, šešis, septynis kartus suskambėdavo garsas, panašus į ksilofoną, išduodantį tik vieną vienintelį toną; o po pusės minutės atsirasdavo Hugas, vyresnysis lifto berniukas, paklausdavo: „Kaip visada?", durininkas linktelėdavo, žinodamas, kad Hugas eis į restoraną, paims dvigubą porciją konjako, grafiną su vandeniu, lips į biliardo kambarį, ir ligi vienuoliktos jo nebematysi.

Durininkas jautė kažką negera tame įproty žaisti biliardą rytais nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos vis su tuo pačiu berniuku: jam vaidenosi nelaimė ar nedorybė. Nuo nedorybių buvo

vaistas: diskrecija; ji turėjo savo kainą, savo kreivę, diskrecija buvo susijusi su pinigais, tas nusipirkdavo ir diskreciją: akis, kurios matė ir vis dėlto nematė, ausis, kurios girdėjo, o tačiau negirdėjo; nuo nelaimės vaisto nebuvo; jis negalėjo išvaryti potencialaus savižudžio, nes visi jie buvo potencialūs savižudžiai. Savižudys galėjo atvykti su septyniais lagaminais, įdegęs, panašus į kino artistą, juokdamasis pasiimti kambario kortelę, bet vos tik berniukas sukraus lagaminus ir išeis pro duris, jis išsitrauks iš palto kišenės užtaisytą, jau nuleistu saugikliu pistoletą ir pykštels sau į kaktą. Savižudė gali būti ta dama lyg iš ano pasaulio, su auksiniais dantimis, auksiniais plaukais, auksiniais bateliais, išsišiepusi kaip giltinė; vaiduoklis, veltui ieškantis malonumų, įsako pusę vienuoliktos atnešti į kambarį pusryčius, pakabina prie durų rankenos raštelį „Prašom netrukdyti", iš vidaus duris užbarikaduoja lagaminais, praryja nuodų kapsulę, ir daug anksčiau, negu išsigandusiai kambarinei iškrenta iš rankų padėklas su pusryčiais, visuos kampuos prasideda šnibždėjimas: „Dvyliktame kambaryje negyvėlis". Šnibždėjimas prasideda jau naktį, kai bare užsibuvę svečiai slenka į savo kambarius ir tyla dvyliktame kambaryje jiems pasirodo kraupi. Yra tokių, kurie moka atskirti mirties tylą nuo miego tylos. Nelaimė. Ji vaidendavosi durininkui, kai jis minutė po pusės dešimtos matydavo Hugą, einantį į biliardo kambarį su dviguba porcija konjako ir grafinu vandens.

Tuo laiku berniukas jam būdavo labai reikalingas; rankos knibždėdavo ant jo pulto, rankos, reikalaujančios sąskaitų, siekiančios prospektų, ir jis nuolat susigriebdavo, kad tuo laiku – kelios minutės po pusės dešimtos – pasidarydavo nemandagus; ir šį kartą jis grubiai atsakė kaip tik tai mokytojai, jau aštuntai ar devintai iš eilės, klausiančiai kelio į romėnų vaikų kapines. Vėjo nugairintas veidas rodė, kad ji kaimo gyventoja, pirštinės ir paltas – kad neturi pajamų, privalomų „Princo Heinreicho" klientams. Ir jis klausė save, kaip ji pateko į tą zyliojančią ožkų bandą, kurių nė viena nerado reikalo paklausti kambario kainos; o gal ta mokytoja, kuri dabar iš sumišimo tampo pirštines, padarys stebuklą, už kurį Jochenas paskyrė premiją: „Dešimt markių moku tam, kas man nurodys vokietį, klausiantį bet

kokio daikto kainos". Ne, ši irgi nepadės gauti premijos; jis susivaldė ir maloniai nusakė jai kelią į romėnų vaikų kapines.

Daugelis reikalavo kaip tik to berniuko, kuris dabar pusantros valandos sėdės užsidaręs biliardo kambary; visi norėjo, kad jis nuneštų jų daiktus į vestibiulį, į aviakompanijos autobusą, į taksi, nugabentų į stotį; surūgę keliautojai aplink pasaulį, kurie laukė vestibiulyje sąskaitų ir postringavo apie lėktuvų atskridimo ir išskridimo laiką, norėjo, kad Hugas atneštų jiems ledų prie viski, uždegtų cigaretes, karančias jiems iš burnos, ir kad jie galėtų įsitikinti nerūpestingu rankos mostu, tik Hugui esant, jų veidai imdavo paslaptingai trūkčioti; šie žmonės degė nekantrumu kuo greičiau išvežti savo surūgusią nuotaiką į tolimas žemės rutulio vietas, jie buvo pasiruošę iškeliauti, kad Persijos ar Aukštutinės Bavarijos viešbučiuose galėtų spoksoti į veidrodžius ir tikrinti, ar jau pakankamai nugairintas jų veidas. Spiegiantys moterų balsai reikalavo pristatyti užmirštus daiktus: „Hugai, mano žiedas", „Hugai, mano rankinukas", „Hugai, mano lūpų pieštukas". Visos jos manė, kad Hugas galvotrūkčiais šoks į liftą, tyliai pasikels į viršų ir 19, 32, 46 kambary ims ieškoti žiedo, rankinuko, lūpų pieštuko. O va senė Muš atvedė savo šunioką, kuris ką tik prilakė pieno, priėdė medaus ir, paniekinęs kiaušinienę, dabar ruošėsi pasivaikščioti, kad prie kioskų stulpų, automašinų, sustojusių tramvajų galėtų atlikti savo šuniškus reikalus ir atgaivinti bunkančią uoslę; matyt, tik Hugas galėjo kaip reikiant suprasti šuns sielos poreikius. Ir bobutė Blezik, kuri kasmet atvažiuoja čionai keturioms savaitėms aplankyti savo vaikų ir vis didėjančio būrio anūkų, ir ta, vos tik įkėlusi koją, tuoj pasigedo Hugo:

– Ar dar tebėra pas jus tas vaikinukas su ministranto veidu, toks liesas ir išblyškęs, auksaplaukis, kur vis taip rimtai žiūri?

Per pusryčius, kai ji laižydavo medų, gerdavo pieną ir nepaniekindavo kiaušinienės, Hugas turėdavo jai skaityti vietinį laikraštį; išgirdusi gatvės pavadinimą, žinomą jai iš vaikystės: „Nelaimingas atsitikimas prie Erengeldfiurtelio", „Apiplėšimas Trizeno gatvėj" – senė pakeldavo apsalusį žvilgsnį. „Kai aš tenai važinėjausi riedučiais, mano kasos buvo tokio ilgumo, va ligi tol, vaikuti". Senė buvo kieta, ištverminga – ar tik ne dėl Hugo ji atskrido per vandenyną?

– Ką? – tarė ji nusivylusi. – Hugas bus laisvas tik po vienuoliktos?

Sukamose duryse jau stovėjo aviakompanijos autobuso šoferis, iškėlęs rankas, ragindamas greičiau važiuoti, o kasininkas dar tebeskaičiavo sudėtingų pusryčių kainas; štai sėdi žmogėnas, su pasipiktinimu atmetęs sąskaitą: jis užsisakė kiaušinienės iš pusės kiaušinio, o jam priskaičiavo už visą; dar labiau pasipiktinęs, jis atmetė direktoriaus pasiūlymą nieko neskaičiuoti už tą kiaušinienę ir pareikalavo naujos sąskaitos, kur būtų paskaičiuota už pusę kiaušinio.

– Aš reikalauju!

Matyt, jis tam ir keliavo aplink pasaulį, kad paskui galėtų girtis sąskaitomis už pusę kiaušinio.

– Taip, ponia, – aiškino durininkas, – pirmoji gatvė į kairę, antroji į dešinę: paskui trečioji vėl į kairę, ir tada pamatysite rodyklę: „Į romėnų vaikų kapines".

Pagaliau aviakompanijos šoferis susirinko savo keleivius, pagaliau, rodos, visoms mokytojoms išaiškintas kelias, visi riebūs šunpalaikiai išvesti pasivaikščioti. Bet 11 kambario svečias dar tebemiega, miega jau šešiolika valandų, pakabinęs ant durų raštelį: „Prašom netrukdyti". Nelaimė 11 kambary arba biliardinėj. Ceremonialas kvailame išvykimo sąmyšy: nukabinti nuo lentos raktą, paliesti ranką, žvilgtelėti į išbalusį veidą, į raudoną randą tarpuaky, Hugo klausimas: „Kaip visada?", jo linktelėjimas: biliardas pusę dešimtos. Bet viešbučio žinių agentūra dar nepranešė apie jokią nelaimę ar nedorybę: jis tikrai nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos žaidė vienas biliardą, gurkšnojo konjaką, vandenį iš stiklinės, rūkė, klausėsi Hugo pasakojimų apie savo vaikystę, pats pasakojo Hugui apie savo vaikystę, net nepyko, kad kambarinės ar valytojos, eidamos prie baltinių lifto, stabteldavo prie atlapų durų ir žiūrėdavo, kaip jis žaidžia; jis tik nusišypsodavo joms, nenutraukdamas žaidimo. Ne, ne, jis nepavojingas.

Jochenas šlubčiojo iš lifto, nešėsi rankoj laišką ir, purtydamas galvą, pakėlė jį aukštyn. Jochenas gyveno pačioje palėpėje po karvelide, šalia savo sparnuotų draugų, kurie atnešdavo jam žinių iš Paryžiaus ir Romos, Varšuvos ir Kopenhagos. Iš jo fan-

tastiškos uniformos, panašios lyg į kronprinco, lyg į puskarininkio mundurą, sunku buvo nustatyti, kokios jo pareigos šiame viešbuty: truputį „dešinioji ranka", truputį „pilkasis kardinolas", visų patikėtinis, visa žinąs, ne durininkas ir ne kelneris, ne direktorius ir ne sargas, bet šiek tiek nusimanantis apie viską, net apie virimą; jis buvo autorius sparnuoto posakio, visada kartojamo tada, kai kurio nors svečio moralė sukeldavo įtarimų: „Ką mes pelnytume iš diskrecijos, jei moralė būtų tvarkoj? Kokia nauda iš diskrecijos, jei nėra nieko, su kuo reikia diskretiškai elgtis?" Jochenas buvo truputį nuodėmklausys, truputį slaptasis sekretorius, truputį suteneris. Reumato iškraipytais pirštais Jochenas šaipydamasis atplėšė laišką.

– Be reikalo išmetei tas dešimt markių, aš tau būčiau šimtą kartų daugiau papasakojęs už tą šunėką, ir nemokamai. Informacijų biuras „Argus". „Siunčiame pageidautinas žinias apie poną architektą dr. Robertą Femelį, gyvenantį Modesto gatvėje, Nr. 7. Dr. Femelis yra keturiasdešimt dvejų metų amžiaus, našlys, turi du vaikus. Sūnus 22 m., architektas, gyvena kitur. Duktė 19 metų, moksleivė. Dr. F. turi nemažą turtą. Iš motinos pusės giminiuojasi su Kilbais. Nieko neigiamo nepatirta."

Jochenas sukikeno.

– Nieko neigiamo nepatirta! Lyg apie jaunąjį Femelį būtų galima išgirsti ką neigiamo; nei dabar, nei ateity tu neišgirsi apie jį nieko neigiamo. Tai vienas iš nedaugelio žmonių, už kuriuos aš, nė kiek nedvejodamas, kiščiau į ugnį ranką, šią savo seną, nedorą, reumato susuktą ranką. Su juo gali ramiai palikti berniuką vieną, jis ne iš tokių, – o jei ir būtų iš tokių, kas leidžiama iškrypėliams ministrams? – bet jis ne iš tokių, jis, jau dvidešimties metų būdamas, turėjo vaiką su vieno mūsų kolegos dukterimi, gal dar atsimeni tokį Šrelą, kuris čia kadaise visus metus dirbo? Ne? Tai gal čia tavęs dar nebuvo. Aš tau sakau: tegu jaunasis Femelis ramiai sau žaidžia biliardą. Gera šeima. Tikrai. Pirmos rūšies. Aš dar pažinojau jo senelę, motiną ir vieną jo dėdę. Jis jau penkiasdešimt metų čia žaidė biliardą. Tu, aišku, nežinai, kad Kilbų šeima jau trys šimtai metų gyvena Modesto gatvėje, tai yra gyveno – dabar nieko iš jų nebeliko. Jo motina kvaištelėjo: žuvo jos du broliai ir mirė trys vaikai. Ji to nepakėlė. Tai buvo gera moteris. Iš tų tyliųjų, supranti? Neval-

gė nė trupinėlio daugiau, negu duodavo pagal korteles, nė kruopelės, ir savo vaikams nedavė. Pamišėlė! Ji viską išdalydavo, ką gaudavo iš šalies, o gaudavo ji daug: juk jie turėjo kelis ūkius, o šv. Antano vienuolyno viršininkas iš Kisatalio siųsdavo jai sviestą statinėmis, medų ąsočiais, siųsdavo duoną, bet ji nieko iš to nevalgė ir vaikams nedavė, jie turėdavo valgyti pjuvenų duoną, užteptą dažytu marmeladu, o motina viską išdalydavo kitiems, ji dalydavo net auksinius pinigus. Aš pats mačiau – rodos, šešioliktais ar septynioliktais metais, – kaip ji su medaus ąsočiu ir duona ėjo iš namų. Medus 1917 metais! Įsivaizduoji? Bet jūs viską užmiršot, jūs negalit įsivaizduoti, ką reiškė medus 1917 metais ir medus 41 – 42 metų žiemą. Ir kaip ji bėgo į prekių stotį ir reikalavo, kad ją išvežtų kartu su žydais. Pamišėlė. Jie uždarė ją į beprotnamį, bet aš netikiu, kad ji išprotėjusi. Tokias moteris dabar gali pamatyti nebent muziejuj senuose paveiksluose. Už jos sūnų aš duosiuos sukapojamas į gabalėlius, ir jeigu jis nebus čia paslaugiausiai aptarnaujamas, aš jums visiems užkursiu pirtį. Tegu ir devyniasdešimt penkios senės šaukia Hugą, jeigu vaikas reikalingas Femeliui, jis ir bus su juo. Informacijų biuras „Argus". Tokiems idiotams mokėti dešimt markių! Gal dar pasakysi, kad tu nepažįsti jo tėvo, senojo Femelio, a? Sveikinu, vadinasi, pažįsti, ir tai niekaip neatėjo į galvą, kad tai galėtų būti tėvas šito, kuris viršuj žaidžia biliardą? Na, senąjį Femelį turbūt pažįsta kiekvienas vaikas. Jis atvažiavo čia prieš penkiasdešimt metų su išverstu savo dėdės kostiumu ir keliais auksiniais kišenėj – ir čia, taip, čia, „Prince Heinriche", jau žaidė biliardą, kai tu neturėjai supratimo, kas tai yra viešbutis. Na ir durininkai dabar! Palik tu jį ramybėj, meldžiamasis. Jis kvailysčių nedarys, nieko nenuskriaus, nebent patyliukais kada išprotės. Jis buvo geriausias beisbolo žaidėjas, geriausias šimto metrų bėgikas, kokį tik kada turėjom šiame mieste, jis buvo ištvermingas ir, jei reikėjo, nepermaldaujamas. Jis negalėjo pakęsti neteisybės, o jei žmogus negali pakęsti neteisybės, tai bematant įsivelia į politiką. Devyniolikos metų jis ir įsivėlė, jie būtų nuėmę jam galvą ar įkišę dvidešimčiai metų į kalėjimą, jei jis nebūtų pabėgęs. Taip, gali nespoksoti, jis pabėgo ir trejus ar ketverius metus gyveno užsieny – aš gerai nežinau, kas ten buvo, niekada nesužinojau, tik žinau, kad senis Šrela irgi ten

buvo įpainiotas ir jo duktė, su kuria Femelis paskui susilaukė vaiko. Jis grįžo, ir jie nieko jam nedarė; jis išėjo į frontą, eiliniu į pionierių dalinį, aš ir dabar matau, kaip jis parvažiuodavo atostogų su uniforma juodais antsiuvais. Nespoksok taip kvailai. Ar jis buvo komunistas? Nežinau, bet jei ir buvo, tai tik tiek galiu pasakyti: kiekvienas padorus žmogus kada nors buvo komunistas. Na gerai, drožk valgyti, aš jau susidorosiu su tom bobšėm.

Nelaimė ar nedorybė; jos pleveno ore, bet Jochenas buvo per daug tiesios širdies, niekada nenujausdavo savižudybės ir niekada netikėdavo ja, kai nustėrę svečiai pro užrakintas duris sugebėdavo atskirti mirties tylą nuo miego tylos; Jochenas dėjosi parsidavėliu, vėtytu ir mėtytu, ir vis dėlto tikėjo žmonėmis.

– Na, gerai, – atsakė durininkas, – einu pusryčių. Žiūrėk, nieko pas jį neleisk, jam tai labai svarbu. Žiūrėk.

Jis padėjo Jochenui ant pulto raudoną kortelę: „Priimu tik savo motiną, tėvą, dukterį, sūnų ir poną Šrelą, daugiau nieko".

„Šrelą? – pagalvojo Jochenas nusigandęs. – Argi jis dar gyvas? Juk jie tada jį nugalabijo... O gal jis turėjo sūnų?"

Tas aromatas nustelbė viską, kas vestibiulyje buvo surūkyta per pastarąsias dvi savaites, tokį aromatą galėjai nešti iškėlęs kaip vėliavą: štai aš einu, svarbi asmenybė, nugalėtojas, kuriam niekas neatsispirs; ūgis – metras aštuoniasdešimt devyni, žili plaukai, įpusėjęs penktą dešimtį. Kostiumo medžiaga – vyriausybinės markės; taip nesirengia nei pirkliai, nei pramonininkai, nei dailininkai, tai vyriausybinė elegancija, Jochenas uoste tą užuodė. Tai buvo ministras, pasiuntinys, kurio parašas prilygo įstatymui; toks praeina nesulaikomas pro veltiniu, plienu, skarda apkaltas laukiamųjų duris, plačiais it sniego valytuvas pečiais stumia į šalį visas kliūtis, švyti maloniu mandagumu, nors iš karto matai, kad tas mandagumas išmoktas; štai jis praleido pirmą bobutę, kuri ką tik pasiėmė šlykštų šunį iš Ericho – antrojo berniuko – rankų, o tą iš kapų prisikėlusią giltinę net palydėjo iki laiptų ir palaukė, kol ji įsikibo į turėklus. „Nėr už ką, malonu jums patarnauti, ponia".

– Netlingeris.

– Kuo galiu patarnauti, ponas daktare?

– Man reikia pasimatyti su ponu daktaru Femeliu. Skubiai. Tuojau. Tarnybiniu reikalu.

Jochenas, žaisdamas raudona kortele, švelniai papurtė galvą; neįmanoma. Motina, tėvas, sūnus, duktė. Šrela. Netlingeris nepageidaujamas.

– Bet aš žinau, kad jis čia.

Netlingeris? Kažkur girdėta pavardė. Jo toks veidas, kad turėčiau kažką prisiminti prieš daugelį metų ir pagalvojau: įsidėmėk jį, neužmiršk jo, o dabar ir nebežinau, ką turėjau įsidėmėti. Šiaip ar taip: būk atsargus! Tau pasidarytų bloga, jei žinotum, ko jis yra pridirbęs, ligi pat savo gyvenimo galo nenustotum vemti, jei pamatytum filmą, kuris bus jam parodytas paskutiniojo teismo dieną: jo gyvenimo filmą. Jis iš tų, kurie liepia išlupti lavonams auksinius dantis, vaikams nukirpti plaukus. Nelaimė ar nedorybė? Ne, ore pakvipo žmogžudystė.

Tokie niekada nežino, kada duoti arbatpinigių; tik iš to pažinsi tikrą poną. Dabar gal pritiktų pasiūlyti cigarą, tik jau ne pinigų, ir dar tiek daug: žalią dvidešimties markių banknotą, kurį jis išsišiepęs padėjo ant pulto. Na ir kvailumas tų žmonių. Nežino pačių paprasčiausių elgesio taisyklių, nenusimano, kaip elgtis su durininku, lyg „Prince Heinriche" iš viso būtų pardavinėjamos paslaptys, lyg svečią, mokantį už kambarį keturiasdešimt ar šešiasdešimt markių, būtų galima nupirkti už žalią dvidešimtinę. Dvidešimt markių iš nepažįstamo žmogaus, kurio vienintelis dokumentas yra cigaras ir brangus kostiumas. Ir tokie tampa ministrais ar diplomatais, o nei bė, nei mė neišmano apie patį sunkiausią mokslą – papirkinėjimą. Jochenas apgailestaudamas papurtė galvą ir nė neprisilietė prie pinigų. *„Jų dešinė pilna dovanų".*

Neįtikėtina: prie žalio popierėlio jis dar pridėjo mėlyną, pakėlė sumą iki trisdešimties markių, pūstelėjo Jochenui į veidą tirštą debesį „Partagas eminentes".

Stenkis, stenkis, pūsk man į veidą savo keturių markių vertės cigaro dūmus, pridėk dar violetinį banknotą. Jocheno nenupirksi. Ne tau jį nupirkti, nors ir tris tūkstančius paklotum. Nedaug žmonių aš temylėjau savo gyvenime, bet jaunasis Femelis

man patinka. Tau nepavyko, drauguži: kad ir koks orus tavo veidas ir galingas parašas – pavėlavai pusantros minutės. Turėjai užuosti, kad pinigais pas mane maža ką tepeši. Aš net turiu kišenėje notaro patvirtintą sutartį, kad ligi savo gyvos galvos turiu teisę gyventi palėpės kambarėly ir laikyti karvelius; pusryčiams ir pietums galiu pasirinkti, ko tik širdis geidžia, ir dar gaunu kas mėnesį šimtą penkiasdešimt markių grynais; aš turiu draugų Kopenhagoj, Paryžiuj, Varšuvoj ir Romoj – ir jei žinotum, kokia tvirta karvelių augintojų draugystė, – bet tu gi nieko nežinai, tik įsivaizduoji žinąs, kad už pinigus viską galima nupirkti. Tą išimtį jūs patys sugalvojot ir, be abejo, manot, kad viešbučių durininkai už pinigus viską padarys, už violetinę penkiasdešimtinę parduos tau tėvą ir motiną. Tik vieno man negalima, drauguži, mano laisvė žino tik vieną apribojimą: kai čia, apačioj, einu durininko pareigas, neturiu teisės rūkyti savo pypkelės ir šiandien pirmą kartą to gailiuosi: galėčiau į tavo „Partagas eminentes" paleisti kamuolį savo juodų stiprių dūmelių. Trumpai drūtai, gali man šimtą septyniasdešimt du kartus pabučiuoti į... Femelio aš tau neparduosiu. Tegu jis nuo pusės dešimtos ligi vienuoliktos ramiai sau žaidžia biliardą, nors, mano galva, atsirastų jam ir geresnio darbo, – pavyzdžiui, tavo vietoj sėdėti ministerijoj. Arba daryti tai, ką jis darė jaunystėj: mėtyti bombas ir tokiems suskiams, kaip tu, įvaryti baimės. Bet jeigu jam patinka nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos žaisti biliardą – labai prašom, aš jau tuo pasirūpinsiu, kad niekas jam netrukdytų. O dabar gali pasiimti savo pinigus ir drožk, o jei pakiši dar vieną popieriuką, tai taip ir žinok. Man teko srėbti užgauliojimus samčiais ir kantriai kęsti visokias šlykštybes, va į šią knygą aš užrašinėju svetimoteriautojus ir pederastus, kirtausi su įsiutusiomis žmonomis ir raguotais vyrais, bet nemanyk, kad tam aš ir esu gimęs. Aš visada buvau geras vaikas, tarnavau mišioms, kaip ir tu tikriausiai, dainavau Kolpingo chore, garbindamas tėvą Kolpingą ir šventąjį Aloyzą; tada man buvo dvidešimt metų ir jau šešerius metus buvau ištarnavęs šioje įstaigoje. Ir jei nenustojau tikėti žmonėmis, tai tik todėl, kad buvo keletas tokių, kaip jaunasis Femelis ir jo žmona. Įsikišk atgal savo pinigus, išsiimk iš burnos cigarą, nusilenk mandagiai senam žmogui, kuris matė daugiau nedorybių, negu tu gali įsi-

vaizduoti, berniukas prilaikys tau sukamąsias duris, ir dink iš akių.

– Ar aš gerai išgirdau? Tu nori pasikalbėti su direktorium?

Žiūrėk, kaip jis paraudo, net pamėlynavo iš pykčio, – po velnių, aš turbūt vėl garsiai pagalvojau ir, ko gero, net pasakiau „tu". Tai, žinoma, nemalonu, nedovanotina klaida, nes tokiems, kaip tamstelė, aš nesakau „tu".

Kaip aš drįstu? Aš senas žmogus, arti septyniasdešimt, netyčia garsiai pagalvojau; man sklerozė, aš mažumą suvaikėjęs, mane globoja penkiasdešimt pirmas paragrafas, o čia aš gyvenu kaip išlaikytinis.

Kariuomenė ir ginklavimasis? To tik man betrūko. Pas direktorių prašom į kairę, paskui durys iš dešinės, skundų knyga safjano viršeliais. O jei tu čia kada užsisakysi kiaušinienės ir aš atsitiktinai būsiu virtuvėj, tai laikysiu sau garbe prispjauti tau į keptuvę. Tada gausi mano meilės pareiškimą in natura, sumaišytą su tirpintu sviestu. Nėr už ką dėkoti, maloningasis pone, malonu jums patarnauti!

– Aš juk sakiau, pone. Pas direktorių koridorium į kairę, paskui antros durys iš dešinės. Skundų knyga safjano viršeliais. Norėtumėt, kad praneščiau. Prašom. Centrinė? Čia durininkas, prašom sujungti su ponu direktorium. Ponas direktoriau, ponas – kaip jūsų pavardė? – Netlingeris, atsiprašau, dr. Netlingeris nori skubiai su jumis pasimatyt. Kokiu reikalu? Pasiskųsti manim. Taip, ačiū. Ponas direktorius jūsų laukia. Taip, ponia, šį vakarą fejerverkas ir paradas, pirmoji gatvė į kairę, paskui antroji į dešinę, vėl trečioji į kairę, ten pamatysite rodyklę: *„Į romėnų vaikų kapines"*. Nėr už ką. Labai ačiū.

Viena markė, negalima jos atsisakyti, kai ją gauni iš senos doros mokytojos rankų. Taip, spoksok, kaip aš šypsodamasis imu smulkų pinigą, o stambų atmetu. Romėnų vaikų kapinės yra švarus reikalas. Čia našlės skatikas neniekinamas. Arbatpinigiai mūsų verslo siela.

– Taip, tuo koridorium, visai teisingai.

Porelė dar neišlipo iš taksi, o aš jau matau, kad tai meilužiai. Užuodžiau iš tolo, kad ir kaip laisvai jie stengiasi atrodyti. Būna ir nedrąsių, kur taip aiškiai viskas matosi, kad nori jiems pasakyti: nieko baisaus, vaikučiai, nei jūs pirmi, nei paskutiniai,

aš jau penkiasdešimt metų čia dirbu ir nemalonumų jums nedarysiu. Penkiasdešimt aštuonios markės aštuoniasdešimt, įskaitant arbatpinigius, už kambarį su dviem lovom, už tokius pinigus galite tikėtis šiokių tokių paslaugų, bet jei ir nebeištveriat, tai tik nepradėkite glamonėtis lifte. „Prince Heinriche" mylimasi už dvigubų durų... nesidrovėkit, ponai, nebijokit; kad žinotumėt, kiek žmonių šiuose didelėmis kainomis pašventintuose kambariuose vadavosi iš savo seksualinių bėdų; dievobaimingi ir bedieviai, geri ir blogi. Kambarys su dviem lovom ir vonia, nunešti butelį šampano, cigarečių, pusryčiai pusę vienuoliktos. Labai gerai. Čia prašom pasirašyti, pone, ne, čia – tikiuosi, nebūsi toks asilas ir nerašysi tikros pavardės. Tie popieriai tikrai eina į policiją, užantspauduoti jie tampa tikru dokumentu ir gali būti panaudoti kaip įrodymas. Tik netikėk įstaigų diskrecija, vaikine. Juo daugiau jos žino, tuo daugiau nori. O jei kada buvai komunistas, būk dvigubai atsargus. Aš irgi kadaise buvau komunistas, buvau ir katalikas. Tas niekada visiškai nepraeina. Aš ir šiandien neleidžiu niekinti kai kurių žmonių, o jei kas, man girdint, kvailai juokauja iš Švenčiausios Panelės Marijos ar plūsta tėvą Kolpingą, tam geruoju nesibaigia. Berniuk, nuvesk į 42 kambarį. Liftas ten, pone.

Va tokių, kaip jūs, aš ir laukiau: įžūlūs meilužiai, jie neturi ko slėpti, tegu visi mato, kaip jie nesivaržo. Bet jei neturite ko slėpti, tai kam tas įžūlumas, kam taip demonstruojat savo nesislapstymą? Jei neturite ko slėpti, tai nieko ir neslėpkit. Čia prašom pasirašyti, pone, ne, čia. Na, su ta kvaiša aš nenorėčiau turėti kokių slaptų reikalų. Tik jau ne su tokia. Su meile kaip su tais artbatpinigiais – grynai intuicijos reikalas. Metęs akį į moterį, tuojau matai, ar verta su ja ką slėpti, ar ne. Su ta neverta. Gali manim patikėti, jaunikaiti. Šešiasdešimt markių už nakvynę viešbuty, plius šampanas į kambarį, arbatpinigiai ir pusryčiai; o dar dovanos jai – neverta. Iš geros, sąžiningos gatvės mergelės, kuri išmano savo amatą, bent šį tą gausi. Berniuk, parodyk ponams 43 kambarį. O Viešpatie, kas tų žmonių kvailumas!

– Klausau, pone direktoriau, tuojau einu, taip, pone, direktoriau.

Žinoma, tokie, kaip tu, ir sutverti būti viešbučio direktoriais: panašūs į moteris, kurioms pašalinti tam tikri organai; joms nebėra jokių problemų, bet kokia gali būti meilė be problemų! O jei kam pašalinama sąžinė, iš tokio nebelieka nė ciniko. Žmogus be liūdesio nebe žmogus. Kadaise aš tave mokiau viešbučio berniuko amato, ketverius metus klausei mano komandos, paskui išėjai pasidairyti po žmones, lankei mokyklas, mokeisi kalbų, sąjungininkų ir nesąjungininkų karininkų klubuose žiūrėjai į barbariškas nusilakusių nugalėtojų ir nugalėtųjų orgijas, po to grįžai tiesiai čionai, ir tavo pirmas klausimas, kai pasirodei čia toks glotnus, toks riebus ir be sąžinės, buvo: „Ar senis Jochenas dar čia tebėra?" Taip, aš čia, vis dar čia, berneli.

– Jūs įžeidėt šį poną, Kulgamai.

– Aš nenorėjau, pone direktoriau, antra vertus, tai nebuvo joks įžeidimas. Galėčiau išvardyti šimtus žmonių, kurie laikytų sau garbe, jei aš jiems sakyčiau „tu".

Negirdėtas įžūlumas. Baisu klausyti.

– Man netyčia išsprūdo tas žodelis, daktare Netlingeri. Aš senas žmogus, galima sakyti, globojamas penkiasdešimt pirmo paragrafo.

– Ponas reikalauja, kad jo atsiprašytum.

– Ir tučtuojau. Jums leidus, aš nelaikau garbe, kad viešbučių durininkai sakytų man „tu".

– Atsiprašykit poną.

– Atsiprašau poną.

– Ne tokiu tonu.

– Tai kokiu tonu? Atsiprašau poną, atsiprašau poną, atsiprašau poną. Štai trys tonai, kuriuos aš moku, išsirinkite, koks jums patinka. Matote, man nieko nereiškia nusižeminti. Aš galiu atsiklaupti čia pat ant kilimo, galiu muštis į krūtinę, nors esu senas žmogus ir taip pat laukiu atsiprašymo. Mane norėjo papirkti, pone direktoriau. Geras mūsų seno, garbingo viešbučio vardas kabėjo ant plauko. Parduoti profesinę paslaptį už trisdešimt ubagiškų markių! Įžeista mano garbė, šių namų garbė, kur aš tarnauju daugiau kaip penkiasdešimt metų, tiksliau sakant, penkiasdešimt šešeri metai.

– Prašau baigti šią nemalonią ir juokingą sceną.

– Tuojau nuveskite poną į biliardo kambarį, Kulgamai.

– Ne.

– Nuveskit poną į biliardo kambarį!

– Ne.

– Man būtų gaila, Kulgamai, jei seni tarnybiniai santykiai, kurie riša jus su šiais namais, nutrūktų dėl to, kad jūs atsisakėte įvykdyti paprasčiausią įsakymą.

– Šiuose namuose, pone direktoriau, nė karto nebuvo pamintas svečio pageidavimas jo netrukdyti. Žinoma, išskyrus tuos atvejus, kada įsikišdavo aukštesnė valdžia. Slaptoji policija. Čia mes buvome bejėgiai.

– Laikykite mano atvejį aukštesnės valdžios atveju.

– Tai jūs iš slaptosios policijos?

– Nedrįskit duoti man tokių klausimų.

– Dabar jūs nuvesite poną į viršų, Kulgamai.

– Ar jūs norite pirmas suteršti diskrecijos vėliavą, pone direktoriau?

– Tada aš pats nuvesiu jus į biliardo kambarį, ponas daktare.

– Tik per mano lavoną, pone direktoriau.

Reikia būti tokiam parsidavėliui, kaip aš, tokiam senam, kaip aš, kad žinotum, jog yra dalykų, kurių negalima nupirkti. Yda nebe yda, jei nebėra dorybės, ir niekada nežinosi, kas yra dorybė, jei nežinai, kad net prostitutės atstumia tam tikrus klientus. Bet aš turėjau žinoti, koks tu kiaulė. Aš ištisas savaites mokiau tave savo kambary, kaip diskretiškai imti arbatpinigius – mokiau su pfenigais, markėmis ir banknotais. Reikia mokėti diskretiškai imti arbatpinigius, nes artbatpinigiai - mūsų verslo siela. Aš tave mokiau – tave išmokyti reikėjo sveikatos – o tu mėginai mane apmauti, norėjai įtikinti, kad mes dirbame su trimis markėmis, o jų buvo keturios, vieną tu norėjai nusukti. Tu visada buvai kiaulė, niekada nežinojai, kad yra dalykų, kurių „nedaroma", ir dabar vėl darai tą, kas „nedaroma". Arbatpinigius imti tu išmokai, imi tikriausiai ir po mažiau kaip trisdešimt sidabrinių.

– Tuojau grįžkite į vestibiulį, Kulgamai, aš aptarnausiu šį poną. Pasitraukit, aš jus įspėju.

Tik per mano lavoną, o juk dabar jau be dešimt vienuolika, po dešimties minučių jis vis tiek nulips laiptais žemyn. Jums reikėjo tik truputėlį pajudinti smegenis, ir visos tos komedijos nebūtų buvę, bet tegu ir dešimt minučių – tik per mano lavoną. Jūs niekada nežinojot, kas tai yra garbė, nes nežinojote, kas yra negarbė. Štai aš, Jochenas, viešbučio faktotumas, parsidavėlis, iki kaklo prisižiūrėjęs paleistuvybių, bet į biliardo kambarį jūs įeisit tik per mano lavoną.

3

Jis jau seniai nebežaidė pagal taisykles, nebežiūrėjo serijų, neberinko taškų; jis stukteldavo kamuolį, kartais švelniau, kartais stipriau, tartum be jokios prasmės ir tikslo, kamuolys paliesdavo kitus du, ir kiekvieną kartą iš žalios nebūties iškildavo nauja geometrinė figūra. Žvaigždėtas dangus, kuriame juda vos keli taškai; žaliame fone nusibrėždavo baltos, raudonos kometų orbitos, sušvisdavo jų pėdsakai ir vėl tuojau užgesdavo; tylūs šlamesiai paskelbdavo naują figūrą: penki, šeši garsai, jei pastūmėtas kamuolys atsimušdavo į bortus ar kitus kamuolius; iš tos monotonijos išsiskirdavo vos vienas kitas tonas, skardus ir duslus; laužytos linijos priklausė nuo kampų, buvo pajungtos geometrijos ir fizikos dėsniams; energija, kurią jis lazdos trinktelėjimu suteikdavo kamuoliui, ir truputis trinties energijos – viskas tik apskaičiavimas; tokie dalykai įsirėžia smegenyse; impulsai, kuriuos galima paversti figūromis; nieko aiškaus, nieko pastovaus, tik brūkštelėjimas, kuris, riedant kamuoliui, tuojau vėl išnyksta. Dažnai jis ištisą pusvalandį žaisdavo vienu kamuoliu: baltas žaliam plote, viena vienintelė žvaigždelė danguje; lengva, tyli muzika be melodijos, tapyba be paveikslo, beveik be spalvos, gryna formulė.

Išblyškęs berniukas su violetine „Princo Heinricho" uniforma saugojo duris, atsirėmęs į baltai nulakuotą staktą, susidėjęs už nugaros rankas, sukryžiavęs kojas.

– Jūs man šiandien nieko nepapasakosit, ponas daktare?

Jis pakėlė akis, pastatė lazdą, pasiėmė cigaretę, užsidegė, žvilgtelėjo į gatvę, kur krito šv. Severino bažnyčios šešėlis. Mokiniai, sunkvežimiai, vienuolės; gatvėje virė gyvenimas; pilka rudens šviesa, atsimušusi į violetines minkštas portjeras, atrodė kone sidabrinė; aksominių portjerų rėmuose pusryčiavo pavėlavę svečiai; toje violetinėje šviesoje net minkštai virti kiaušiniai atrodė nepadorūs, atviraširdžiai šeimininkių veidai nuo tos šviesos darėsi panašūs į ištvirkėlių veidus; frakuoti kelneriai viską suprantančiomis akimis priminė belzebubus, tiesioginius Asmodžio pasiuntinius, nors jie tebuvo tik paprasti profsąjungos nariai, kurie po darbo uoliai skaito savo sąjungos laikraštėlio vedamąjį. Arklio kanopas jie tartum gudriai slėpė po ortopediniu apavu; ar jų baltose, raudonose, geltonose kaktose nesimato elegantiškų, mažyčių ragelių? Cukrus paauksuotose cukrinėse atrodė ne kaip cukrus, visi daiktai buvo pasikeitę: vynas buvo ne vynas, duona ne duona, viskas nušviesta kaip dalis paslaptingų nedorybių; čia vyko apeigos; ir dievybės vardo negalima buvo ištarti balsu, tik mintyse.

– Papasakoti, vaike? Ką?

Jo atminty niekada nesilaikė žodžiai ar vaizdai, jis prisimindavo tik judesius. Tėvas, tai buvo jo eisena, koketiška kreivė, kurią su kiekvienu žingsniu nubrėždavo jo dešinioji klešnė taip greitai, kad rytą, kai jis eidavo pro Greco mėsinę į „Kronerį" pusryčiauti, tamsiai mėlyna antsiuvo juostelė švysteldavo tik vieną akimirksnį. Motina – sudėtingas nuolankus rankų mostas, kai ji sudeda jas ant krūtinės, prieš pasakydama kokią banalybę: „koks piktas pasaulis" arba: „kaip maža tyrų širdžių"; tai, ką jis pasakydavo, jos rankos iš anksto nubrėždavo ore. Otas – tai jo žygiuojančios kojos, kai jis su auliniais batais eina koridorium ar gatve: „priešas, priešas" kaukši tos kojos taktą į akmenis; o anksčiau jos kaukšėjo kitą taktą: „brolis, brolis". Senelė – judesys, kurį ji darė septyniasdešimt metų ir kurį dabar daug kartų per dieną jis mato darant savo dukterį; šimtametis, paveldėtas judesys, kuris jį visada gąsdina. Jo duktė Ruta niekada nematė savo prosenelės; iš kur ji išmoko tą judesį? Nieko negalvodama, ji, kaip ir senelė, braukia sau nuo kaktos plaukus.

Jis matė ir save – kaip jis lenkdavosi prie beisbolo lazdų, ieškodamas savos; kaip kairėj rankoj sukindavo kamuolį, kol surasdavo patogiausią padėtį ir reikiamu momentu išmesdavo kamuolį, į aukštį tiksliai pagal apskaičiavimą: kad kamuolys kristų žemyn lygiai tiek laiko, kiek reikėjo pastverti kaire ranka lazdą, užsimoti ir iš visų jėgų trenkti į kamuolį; tada jis nulėkdavo toli už ribos.

Jis matė save paupio pievose, parke, sode, matė, kaip jis stovi, pasilenkia, išsitiesia, trenkia į kamuolį. Viskas tik apskaičiavimas; tie asilai nežinojo, kad kritimo laiką galima apskaičiuoti, kad su tais pačiais sekundometrais galima išbandyti, kiek laiko reikia pačiupti lazdai abiem rankom; ir kad visa kita tik koordinacijos ir treniruotės reikalas; jis treniravosi ištisas popietes pievose, parke, sode, jie nežinojo, kad yra tokios formulės, kuriomis galima pasinaudoti, svarstyklės, kuriomis galima pasverti kamuolius. Tik truputėlis fizikos, truputėlis matematikos ir treniruotė; bet jie juk niekino abu tuos dalykus, kurie vieni ir tebuvo tikrai svarbūs; niekino treniruotę, sukčiavo, ištisas savaites kramtė gumines sentencijas, driekė miglotą skiedalą, net Helderlinas jų nejaudino. Net toks žodis, kaip „lotas", jų lūpose netekdavo prasmės, toks aiškus daiktas, kaip lotas: virvutė, gabalėlis švino, kurį reikia įmesti į vandenį, stebėti, kada jis pasieks dugną, ištraukti virvutę ir išmatuoti vandens gylį. Bet kai jie sakydavo „matuoti lotu", tai skambėdavo kaip tuščias barškalas, jie nemokėjo nei žaisti beisbolo, nei skaityti Helderlino. *„Gailėdamasi visagalio širdis lieka tvirta".* Jie trypčiojo aplink prie linijos, norėjo sutrukdyti jam kirsti, rėkė: „Greičiau, Femeli! Greičiau!" Kita grupė blaškėsi prie ribos, du jau buvo nulėkę toli už jos, kur paprastai krisdavo jo kamuoliai, pavojingi Femelio kamuoliai. Dažniausiai jie nukrisdavo prie kelio, kur aną šeštadienį 1935 m. vasarą iš a'aus daryklos kiemo kaip tik išvažiavo vežimas, traukiamas garuojančių sartų arklių; anapus kelio buvo geležinkelio pylimas, tenai pukšėjo manevrinis garvežys ir balti kaip vaikų garbanėlės debesėliai kilo į popiečio dangų; dešinėj prie tilto, laivų statykloje, šnypštė suvirinimo aparatai, darbininkai dirbo viršvalandžius – statė garlaivį draugijai „Džiaugsmas gimdo jėgą". Tryško melsvos sidabrinės kibirkštys, kniedymo plaktukai mušė taktą; naujutėlės baidyklės

užmiesčio daržiukuose beviltiškai kovojo su žvirbliais, išblyškę pensininkai su užgesusiomis pypkėmis laukė nesulaukdami mėnesio pirmos; tik anuomet matytų judesių prisiminimai sukėlė vaizdus, žodžius ir spalvas, kurie slypėjo po formulėmis; šūksniai „Greičiau, Femeli, greičiau!", ir kamuolus jau prigludo prie rankos patogiausioj vietoj; jis lengvai laikė jį pirštais ir delnu, oro pasipriešinimo jėga bus minimali; jis jau turėjo rankoj lazdą, pačią ilgiausią iš visų (niekas negalvojo apie sverto dėsnius), viršuj apvyniotą pleistru. Greitas žvilgsnis į laikrodį ant rankos: iki mokytojo švilpuko trys minutės ir trisdešimt sekundžių – o jis dar vis negalėjo rasti atsakymo į klausimą: kodėl Princo Oto gimnazijos komanda nesipriešino, kai finalinių varžybų teisėju buvo paskirtas jų gimnastikos mokytojas? Jis buvo vardu pavarde Bernhardas Vakira, bet mokiniai jį vadino tik Benu Veksu, jis buvo melancholiškas, apkūnus, ėjo kalbos, kad jis platoniškai myli berniukus; Vakira mėgo pyragaičius su plakta grietinėle ir svajingus saldžius filmus, kur atletiški šviesiaplaukiai berniukai plaukdavo per upes, paskui, įsikandę žolės stiebelį, gulėdavo pievose, žvelgdavo į mėlyną dangų ir laukdavo nuotykių. Tas Benas Veksas labai mylėjo Antinojaus galvos kopiją, kurią jis laikė namie tarp fikusų ir lentynų su gimnastikos vadovėliais ir kurią glamonėdavo, dėdamasis, kad tik šluosto dulkes. Benas Veksas savo favoritus vadindavo berneliais, o visus kitus padaužomis.

– Na, mušk vieną kartą, padauža, – suriko jis, visas suplukęs, tirtančiu pilvu, įsikandęs švilpuką.

Bet iki žaidimo pabaigos vis dar trys minutės ir trys sekundės, trylika sekundžių per anksti; jeigu jis jau dabar išmuš kamuolį, sekantis dar irgi turės laiko vienam kirčiui, ir Šrela, kuris ten, prie ribos, laukė išgelbėjimo, gaus dar kartą bėgti, ir jie vėl turės progos daužyti jam kamuoliu į veidą, į kojas, per pusiau; Robertas jau tris kartus matė, kaip jie tą daro: kuris nors iš priešininkų komandos pataiko į Šrelą, tada Netlingeris, Šrelos ir jo komandos žaidėjas, neva pataiko priešininkui, o iš teisybės tik perduoda jam kamuolį, ir tas vėl kerta Šrelai, kuris riečiasi iš skausmo, ir vėl Netlingeris ima kamuolį, vėl tiesiog perduoda jį priešininkui, tas trenkia Šrelai į veidą – Benas Veksas stovi, švilpia, kai jie suduoda Šrelai, švilpia, kai Netlingeris

tiesiog perduoda kamuolį priešininkui, švilpia, kai Šrela klupdamas mėgina išsisukti; viskas ėjo žaibiškai, kamuoliai skrido pirmyn ir atgal, – ar tik jis vienas tai matė? Nejaugi iš viso pulko žiūrovų, kurie su margais ženkleliais ir margomis kepuraitėmis, karštligiškai laukė žaidimo pabaigos, nė vienas to nematė? Dvi minutės penkiasdešimt sekundžių iki žaidimo pabaigos, rezultatas – 34 : 29 Princo Oto gimnazijos naudai; gal tas, ką tik jis vienas tematė, ir buvo priežastis, kad jie priėmė teisėju Beną Veksą, savo priešininkų gimnastikos mokytoją?

– Dabar jau paskubėk, padauža, po dviejų minučių bus finalinis švilpukas!

– Atsiprašau, po dviejų minučių ir penkiasdešimt sekundžių, – atšovė jis, išmetė kamuolį, staiga griebė abiem rankom lazdą ir smogė; iš kirčio jėgos, iš smagios kamuolio atatrankos jis pajuto, kad tai vėl buvo vienas jo legendarinių smūgių; jis prisimerkęs ieškojo akimis kamuolio, bet niekur jo nematė, iš žiūrovų minios nuaidėjo „a-a", ilgas „a-a-a", kuris plėtėsi ir augo kaip debesis; Robertas matė pamažu artyn kibilkščiuojantį Šrelą, jo veidas buvo išmuštas geltonomis dėmėmis, palei nosį raudonavo kruvinas ruožas; teisėjo padėjėjai skaičiavo: septyni, ašuoni, devyni; likusieji žaidėjai, tyčia vilkdami kojas, ėjo pro nirštantį Beną Veksą; jie išlošė, aiškiai išlošė, nors Robertas užmiršo pabėgėti ir laimėti dar vieną, dešimtą tašką; otoniečiai dar tebeieškojo kamuolio, šliaužiojo anapus kelio po žolę prie alaus daryklos sienos; Beno Vekso finaliniame švilpuke aiškiai girdėjosi apmaudas. Teisėjo padėjėjas paskelbė: 37 : 34 Liudviko gimnazijos naudai. „A-aa" išaugo į „Valio", nubangavo per aikštę, o Robertas paėmė savo lazdą, apatinį galą įsmeigė į žolę, kilstelėjo rankeną, paskui palenkė, kol, jo nuomone, susidarė reikiamas kampas, ir užmynė koja silpniausią vietą – ten, kur žemiau rankenos lazda buvo kiek laibesnė; susižavėję, susijaudinę mokiniai tylėdami stovėjo ratu; jie jautė: tai paslaptingas ženklas – laužoma garsioji Femelio lazda; lūžio vietoje pasirodė balti kaip lavonas medžio šipuliai, gimnazistai jau pešėsi, norėdami pasiimti bent vieną šipuliuką atminčiai, plėšė vieni kitiems iš rankų pleistro skiauteles; Robertas nusigandęs žiūrėjo į sukaitusius kvailus veidus, iš susižavėjimo ir susijaudinimo blizgančias akis; ir aną vasaros vakarą, 1935 metų liepos

14 dieną, šeštadienį, jis pajuto pigų šlovės kartėlį – čia, miesto pakrašty, ištryptoj pievoj, kur Benas Veksas vaikė Liudviko gimnazijos pirmaklasius, liepdamas surinkti kampines vėliavėles. Toli anapus kelio, prie alaus daryklos sienos, vis dar tebemargavo mėlyni-gelsvi marškinėliai: ten otoniečiai tebeieškojo kamuolio; dabar jie nedrąsiai perėjo kelią, susirinko aikštės vidury, išsirikiavo ir laukė, kad komandos kapitonas prieitų ir sušuktų jiems „hip-hip ura!" Robertas pamažu ėjo prie abiejų gretų, kur vienoj eilėj stovėjo Šrela ir Netlingeris; atrodė, kad nieko nebuvo įvykę, visiškai nieko, tik užpakaly dar tebesipešė mažyliai dėl lazdos šipulių; jie ėjo artyn, žiūrovų susižavėjimas kėlė jam fizinį šleikštulį, jis triskart sušuko „hip-hip-ura!", ir otoniečiai kaip prilupti šunys nuspūdino ieškoti kamuolio; nerasti kamuolio reiškė užsitraukti amžiną gėdą.

– O juk aš žinojau, Hugai, kaip Netlingeris troško laimėti, žūtbūt turim laimėti, sakė jis, ir vis dėlto pats rizikavo ta pergale, kad tik priešininkai turėtų progos daužyti Šrelą kamuoliais; Benas Veksas tikriausiai pritarė jiems; aš tai mačiau, tik aš vienas.

Eidamas į rūbinę, Robertas juto baimę, jis bijojo Šrelos ir to, ką jam pasakys. Oras staiga atvėso, iš pievų kilo vakaro miglos, jos driekėsi nuo upės, it vata apgaubė namus, kur buvo rūbinė. Kodėl, kodėl jie taip elgėsi su Šrela?Kodėl pakišdavo jam koją, kai jis pertraukos metu lipdavo žemyn, vieną kartą jis griūdamas atsitrenkė galva į geležinę laiptų briauną, ir metalinė akinių sienelė įsipjovė jam į ausį, o Veksas negreit tepasirodė iš mokytojų kambario su vaistinėle. Netlingeris su pašaipa veide palaikė jam tada ištempęs pleistro juostelę, kad patogiau būtų kirpti. Jie užpuldavo Šrelą, einant iš mokyklos namo, įsitempdavo jį prieangius, primušdavo tarp paliktų vaikiškų vežimėlių ir šiukšlių kibirų, nustumdavo rūsio laiptais žemyn, ir kartą jis ilgai išgulėjo su nulaužta ranka tarp apdulkėjusių uogienių stiklainių, dusdamas nuo anglių tvaiko, nuo dygstančių bulvių tvaiko, kol kažkoks vaikas, pasiųstas atnešti obuolių, jį atrado ir sukėlė ant kojų namo gyventojus. Tik keli prie to neprisidėdavo: Endersas, Driška, Šveigelis ir Holtenas.

Seniau jie su Šrela draugavo, eidavo kartu pas Trišlerį, kuris gyveno prie žemutinio uosto; Šrelos tėvas buvo kelneris Trišlerio smuklėje; jie ten žaizdavo senose valtyse, ant išardytų pontonų, susėdę laiveliuose, meškeriodavo.

Jis sustojo prie rūbinės durų, išgirdęs balsų gaudesį; užkimę, pagauti mitinio susijaudinimo, jie kalbėjo apie legendarinį kamuolio skrydį, tartum jis būtų išnykęs kosminėj aukštybėj.

– Aš juk mačiau, kaip jis skrido, skrido kaip akmuo, paleistas iš milžino laidynės.

– Aš mačiau tą kamuolį, kur Robertas išmušė.

– Aš girdėjau, kaip jis zvimbė, tas kamuolys, kurį Robertas išmušė.

– Jie neras to kamuolio, kur Robertas išmušė.

Jam įėjus, jie nutilo. Toj staigioj tyloj jautėsi baimė, kone mistinė pagarba žmogui, kuris padarė tai, kuo niekas nepatikės, ko niekam negalėsi papasakoti... kas gi sugebės paliudyti, aprašyti tą kamuolio skrydį?

Basi, užsimetę ant pečių frotinius rankšluosčius, jie nubėgo į dušą; tik Šrela pasiliko, jis apsirengė nesiprausęs; tik dabar Robertui dingtelėjo, kad Šrela po žaidimo niekada neidavo į dušą; jis niekada nenusivilkdavo marškinėlių. Dabar jis sėdėjo ant kėdutės, jo veide matėsi viena geltona ir viena mėlyna dėmė, jis ką tik buvo nusišluostęs kraują, ir burna toj vietoj dar tebebuvo šlapia; rankos iki pečių buvo išmargintos mėlynių, sudaužytos to paties kamuolio, kurio dar tebeieškojo otoniečiai; jis nuleido atraitytas nublukusių marškinių rankoves, užsivilko švarką, išsitraukė iš kišenės knygą *„Vakare, kai varpai skelbia taiką"*, atsisėdo ir ėmė skaityti.

Buvo nesmagu sėdėti vienam su Šrela, matyti tų ramių akių dėkingumą, tokių ramių, kad net neapykanta jose netilpo; tik menkas blakstienų virptelėjimas, trumputė šypsena išreiškė padėką išgelbėtojui, kuris išmušė kamuolį; Robertas taip pat trumpai šyptelėjo, nusisuko prie skardinės kabyklos, išsiėmė drabužius ir norėjo skubiai nesiprausęs išnykti. Ant tinkuotos sienos viršum jo spintelės kažkas spėjo išraižyti: „Femelio kamuolys, 1935 m. liepos 14 d."

Rūbinėj trenkė odiniais gimnastikos įrankiais, sudžiūvusiu purvu, kuris nutrupėdavo nuo futbolo, rankinio, beisbolo ka-

muolių ir užpildydavo betoninių grindų plyšius; stirksojo žemėtos žalios-baltos vėliavėlės, sulūžęs irklas, ant sienų džiūvo futbolo tinklai, po suskilusiu stiklu bolavo pageltęs diplomas: „Futbolo sporto pionieriams, Liudviko gimnazijos unterprimos[1] mokiniams, 1903 metai. Apygardos pirmininkas". Grupinė nuotrauka, apsupta spausdinto laurų vainiko; į jį žvelgė raumeningi, ūsuoti aštuoniolikmečiai, gimę 1885 metais – su gyvulišku optimizmu jie žvelgė į ateitį, kurią jiems lėmė likimas; sudūlėti prie Verdeno, nukraujuoti Somos pelkėse arba brolių kapuose prie Šato Tjeri po penkiasdešimties metų sukelti atitinkamą nuotaiką ir paskatinti į Paryžių važiuojančius turistus rašinėti į sulytą lankytojų knygą taikias sentencijas. Trenkė geležimi, bręstančiu vyriškumu; iš lauko veržėsi drėgnas rūkas, kuris švelniais kamuoliais vilnijo per paupio pievas; iš užeigos viršuje gaudė savaitgalį švenčiančių vyrų balsai, padavėjų kikenimas, alaus bokalų tarškėjimas , o koridoriaus gale jau darbavosi kėglininkai, stumdė kamuolius, vertė kėglius, čia triumfo, čia nusivylimo šūksniai aidėjo koridorium ligi pat rūbinės.

Šrela mirkčiojo prietemoj, susigūžęs nuo vėsos, ir Robertas nebegalėjo ilgiau delsti; jis dar kartą pačiupinėjo kaklaraiščio mazgą, išlygino sportinių marškinių apykaklės raukšles – tvarkingas, visada tvarkingas – dar kartą susikišo batų raištelius, atskaičiavo pinigus už kelionę namo; iš dušų jau pradėjo rinktis pirmieji žaidėjai, kalbėdami apie „kamuolį, kurį išmušė Robertas".

– Einam kartu?

– Einam.

Jie lipo aukštyn nuzulintais, dar pavasariniu purvu apskretusiais betono laiptais, kur mėtėsi saldainių popieriukai ir cigarečių dėžutės, užkopė ant pylimo ir matė, kaip suplukę irklininkai tempė ant cementinio takelio valtį; tylėdami jie ėjo pylimu, kuris rūke atrodė kaip tiltas per upę; laivų sirenos, raudoni žiburiai, žali laivų signalai; prie laivų statyklos tryško aukštyn raudonos žiežirbos, brėždamos geometrines figūras pilkame dangaus fone. Jie tylėdami atėjo prie tilto, tamsiais laiptais už-

---

[1] U n t e r p r i m a – priešpaskutinė gimnazijos klasė.

kopė į viršų, kur raudonam smiltainyje buvo įamžinti iš maudyklės grįžtančių paauglių troškimai; per tiltą dardėjo prekinis traukinys, ir jo trenksmas dar kelioms minutėms atitolino pokalbį; traukinys vežė sulipusias šiukšles į vakarinį krantą; švytavo manevrinės lemputės, švilpukai dirigavo bėgius; žemai rūke plaukė į šiaurę laivai, graudus sirenų ūkčiojimas ilgesingai aidėjo vandens paviršium, skelbė mirtiną pavojų; triukšmas, ačiū Dievui, neleido kalbėtis.

– Ir aš sustojau, Hugai, pasilenkiau per turėklus į upę, išsitraukiau iš kišenės cigaretes, pasiūliau Šrelai, jis davė ugnies, ir mes tylėdami užsirūkėme, o už mūsų dundėdamas tolo traukinys; po mūsų kojomis tyliai slinko į šiaurę virtinė baržų; po rūko danga girdėjosi jų tylus pleškenimas; šen ten švysteldavo žiežirba iš upeivio virtuvės, tarpais nieko nesigirdėdavo, kol sekanti barža tyliai paslinkdavo po tiltu; į šiaurę, vis į šiaurę, ūkanotos Šiaurės jūros link; ir aš bijojau, Hugai, bijojau paklausti, nes kai tik išgirsiu klausimą, prisidėsiu prie jo, susirišiu, ir niekad nebeišsivaduosiu; tai, matyt, baisi paslaptis, jei jau Netlingeris statė ant kortos varžybas ir otoniečiai priėmė teisėju Beną Veksą; pasidarė kone visiškai tylu, ir toj tyloj klausimas įgavo dar didesnį svorį, prislėgė mane visa amžinybės našta; aš sakiau sudie viskam, nors nežinojau, kodėl ir kam taip darau, sakiau sudie tamsiam šv. Severino bokštui, kyšančiam iš plokščios miglos sluoksnio, savo namams, esantiems netoli nuo to bokšto, namams, kur dabar mano motina baigė dengti vakarienei stalą, stumdė sidabrinius peilius, atsargiai tvarkė gėles mažose vazelėse, ragavo vyną: ar baltasis pakankamai atšaldytas, ar raudonasis ne per šiltas? Šeštadienis, švenčiamas su visu šventvakario iškilmingumu; ji jau atsivertė maldaknygę, iš kurios aiškins mums sekmadienio liturgiją; savo švelniu balsu, primenančiu amžinąjį Adventą, ištars posakį *„ganyk mano avinėlius*; sakiau sudie savo kambariui į sodo pusę, kur seni medžiai skendo žaliuose lapuose, kambariui, kur aš aistringai gilinausi į matematikos formules, į griežtas geometrinių figūrų kreives, į ryškias kaip medžių šakos žiemą erdvės linijas, kurias brėžė mano skriestuvas, mano braižymo plunksnos; ten aš piešdavau bažnyčias, kurias ketinau kada nors statyti. Šrela numetė į miglas nuorūką; raudona švieselė, lengvai sūkuriuodama, krito žemyn.

Šrela šypsodamasis pasisuko į mane, laukė klausimo, kurio aš vis nesiryžau ištarti, papurtė galvą.

Žiburių juosta ryškiai švytėjo virš pakrantės rūko.

– Einam, – tarė Šrela, – jie jau čia pat, girdi?

Aš girdėjau, tiltas dundėjo nuo žingsnių, jie kalbėjo apie kurortus, kur važiuos per atostogas, apie Algoi, Vertervaldą, Bad Gašteiną, Šiaurės jūrą, kalbėjo apie kamuolį, kurį išmušė Robertas. Einant man buvo lengviau ištarti savo klausimą.

– Kodėl? – paklausiau, – kodėl? Ar tu žydas?

– Ne.

– Tai kas tu?

– Mes avinėliai, – atsakė Šrela, – mes prisiekėm niekada nepriimti *buivolo komunijos*.

– Avinėliai, – mane tas žodis gąsdino. – Ar tai sekta? – paklausiau aš.

– Galbūt.

– Ne partija?

– Ne.

– Aš negalėsiu, – tariau aš. – Aš negaliu būti avinėlis.

– Negi tu nori priimti *buivolo komuniją*?

– Ne, – atsakiau aš.

– Piemenys, – pasakė jis, – yra tokių piemenų, kurie neapleidžia savo bandos.

– Skubėkim, – tariau aš, – skubėkim, jie jau čia pat.

Mes nulipom tamsiais laiptais į vakarinę tilto pusę ir, priėję kelią, stabtelėjom, man reikėjo eiti į dešinę, Šrelai į kairę, bet aš pasukau su juo į kairę, kur kelias į miestą vingiavo tarp malkų sandėlių, anglies pašiūrių ir užmiesčio daržų. Po pirmo posūkio mes sustojom tirštam, pažemiais plaukiančiam rūke ir sekėme akimis draugų šešėlius, kurių siluetai judėjo anapus turėklų, girdėjome jų žingsnius ir balsų triukšmą; jiems lipant žemyn, griausmingai aidėjo kaustyti batai, ir kažkoks balsas suriko: „Netlingeri, Netlingeri, palauk!" Paskui skardus Netlingerio balsas plačiai nuaidėjo upe, atsimušė tarp daržų ir sandėlių. Netlingeris suriko: „Kurgi dingo mūsų avinėlis su savo piemeniu?" Juokas kaip šukės pasipylė mums ant galvų.

– Girdėjai? – paklausė Šrela.

– Taip, – atsakiau aš, – avinėlis ir piemuo.

Mes žiūrėjom į paskutinius šešėlius, einančius tiltu; nulipus į gatvę, jų duslūs balsai pasidarė skardesni, subyrėjo, atsimušę į tilto stulpus; „kamuolys, kurį išmušė Robertas".

– Smulkiau, – tariau aš Šrelai, – aš noriu smulkiau žinoti.

– Aš tau parodysiu, – pasakė Šrela, – eikš.

Mes slinkome, nieko nematydami, per rūką, palei spygliuotas tvoras, priėjom medinę gelsvą tvorą, dar tebekvepiančią medžiu; lemputė viršum užrakintų vartų nušvietė emaliuotą iškabą: „Michaelis. Anglis, koksas, briketai".

– Ar dar atsimeni tą kelią? – paklausė Šrela.

– Taip, atsakiau, – prieš septynerius metus mes juo dažnai eidavom ir žaisdavom prie upės pas Trišlerius. Ką dabar dirba Aloizas?

– Jis upeivis, kaip ir jo tėvas.

– O tavo tėvas dar tebėra kelneris toj upeivių smuklėj?

– Ne, dabar jis aukštutiniame uoste.

– Tu man norėjai kažką parodyti?

Šrela išsiėmė iš burnos cigaretę, nusivilko švarką, nusismaukė petnešas ir, pakėlęs marškinius, menkoj lemputės šviesoj atsuko man nugarą: ji buvo išvagota mažų, rausvai melsvų randelių, didumo sulig kavos pupelėmis, – būtų geriau pasakyti nusėta, pagalvojau aš.

– Viešpatie, – sušukau, – kas gi čia?

– Tai Netlingeris, – atsakė jis, – tai jis išdarinėja tokius dalykus senosiose kareivinėse Vilhelmskulėje. Benas Veksas ir Netlingeris. Jie vadina save pagalbine policija, mane jie pagavo uosto rajone elgetų gaudynių metu: tą dieną jie suėmė trisdešimt aštuonis elgetas, vienas iš jų buvau aš. Jie mus tardė, mušė spygliuotos vielos botagais ir sakė: „Prisipažink, kad tu elgeta", ir aš atsakinėjau: „Taip, aš elgeta".

Vis dar tebepusryčiavo pavėlavę svečiai, siurbė apelsinų sultis kaip nuodėmingą gėrimą; išblyškęs berniukas stovėjo prie durų kaip statula, nuo violetinio livrėjos aksomo jo veidas atrodė kone žalias.

– Hugai, Hugai, ar tu girdi, ką aš tau pasakoju?

– Taip, ponas daktare, girdžiu kiekvieną žodį.

– Būk geras, atnešk man konjako, didelį stiklą.

– Tuojau, ponas daktare.

Lipdamas laiptais žemyn, Hugas matė švytintį šaltą laiko ženklą; didelį kalendorių, kurį jis kas rytą turėdavo nustatyti – apversti stambų kartoninį skaičių ir užkišti prie mėnesio, prie metų: „1958 m. rugsėjo 6 d." Jam svaigo galva, visa tai dėjosi dar jam negimus, nubloškė jį kelias dešimtis metų, pusę šimtmečio atgal: 1885, 1903 ir 1935 metai – tie įvykiai slypėjo kažkur anapus laiko, o vis dėlto buvo tikri; jie atgimė Femelio balse, jis rymojo prie biliardo stalo ir žvelgė į šv. Severino aikštę. Hugas įsitvėrė į turėklus, giliai atsikvėpė kaip žmogus, išniręs iš vandens, atsimerkė ir skubiai šoko už didžiosios kolonos.

Va, ji lipa laiptais žemyn, basa, apsitaisiusi kaip piemenė ilgu, iki šlaunų siekiančiu odiniu berankoviu, nuo kurio trenkia avies mėšlu. Dabar ji valgys sorų košę su juoda duona, sukramtys kelis riešutus, gers avies pieną, kuris laikomas jai šaldytuve, kad nesurūgtų. Tą pieną ji atsiveža termosuose, taip pat atsiveža mažose dėžutėse avies mėšlo, kurį naudoja kaip kvepalus savo storiems, iš nedažytų vilnų megztiems apatiniams. Ji sėdi po kelias valandas vestibiuly – mezga ir mezga be atvangos, kartkarčiais eina prie baro, atsineša stiklą vandens, rūko trumpą pypkelę, sėdi ant kušetės, sukryžiavusi plikas kojas, visiems rodydama savo purvinas nuospaudas, ir priiminėja savo pasekėjus ir pasekėjas, kurie, taip pat kaip ji apsirengę, skleisdami tokį pat kvapą, tupi aplink ją, sukryžiavę kojas, mezga, retkarčiais atidaro savo mokytojos dovanotas dėžutes ir uosto avies mėšlą kaip brangiausius kvepalus. Tam tikrais tarpais, nesikeldama nuo kušetės, ji atsikrenkščia ir jaunos mergaitės balsu klausia:

– Kaip mes išganysim pasaulį?

Ir pasekėjai bei pasekėjos atsako:

– Avies vilnom, avies oda, avies pienu ir mezgimu...

Ir vėl barška virbalai, vėl tylu, tik koks nors jaunuolis tarpais pašoka, bėga prie baro, atneša mokytojai šviežio vandens, ir vėl skamba nuo kušetės romus jaunos mergaitės balselis:

– Kame pasaulio laimė?

Ir visi atsako:

– Avyje.

Ir vėl atidaromos dėžutės, vėl su pasigardžiavimu uostomas mėšlas, o tuo tarpu pykši „blicai", žurnalistų bloknotuose krebžda pieštukai.

Jai einant pro koloną į pusryčių salę, Hugas pamažu pasitraukė toliau; jis bijojo jos, nes daug kartų matė, kokios veriančios pasidarydavo jos romios akys, kai ji likdavo su juo viena – sučiupdavo jį ant laiptų ar liepdavo atnešti į kambarį pieno; tada jis rasdavo ją su cigarete burnoje, ji ištraukdavo pieną jam iš rankų, juokdamasi išliedavo jį į kriauklę, įsipildavo konjako ir su stiklu rankoj eidavo prie jo, o jis pamažu traukdavosi atgal prie durų.

– Ar tau dar niekas nesakė, kad tavo verslas – auksas, grynas auksas, tu kvailas vaike? Kodėl tu nenori būti mano naujos religijos dievo avinėliu? Aš tave išaukštinsiu, padarysiu turtingą, ir jie klūpės prieš tave ant kelių dar brangesniuose viešbučiuose! Tu jau išbuvai čia tiek laiko ir turėtum žinoti, jog jų nuobodulį gali išsklaidyti tik nauja religija, juo kvailesnė, tuo geresnė, – bet nešdinkis, tu per daug kvailas!

Jis žiūrėjo jai įkandin, kol ji sustingusiu veidu pasiekė pusryčių salę ir kelneris atidarė jai duris; jam dar tebeplakė širdis, kai jis išlindo iš už kolonos ir pamažu lipo žemyn į restoraną.

– Stiklą konjako daktarui viršuj, didelį.

– Čia dėl tavo daktaro užvirė košė.

– Kokia košė?

- Nežinau. Rodos, kažkas primygtinai nori jį pamatyti, tavo daktarą. Imk savo konjaką ir spausk, ne mažiau kaip septyniolika senų ir jaunų bobšių tave medžioja; spruk, antai viena vėl lipa žemyn.

Ji taip atrodė, lyg per pusryčius būtų gėrusi gryną tulžį; apsivilkusi aukso spalvos drabužiais, apsiavusi aukso spalvos bateliais, kepuraitė ir mova iš liūto kailio. Vien tik savo pasirodymu ji visiems sukeldavo šleikštulį, prietaringesni svečiai, jai įėjus, užsidengdavo veidą, dėl jos kambarinės mesdavo tarnybą, kelneriai atsisakydavo ją aptarnauti, bet kai jai pasisekdavo nutverti Hugą, jis turėdavo ištisas valandas žaisti su ja kanastą[1]; jos rankos buvo tikri vištos nagai, vienintelis žmogiškas daiktas buvo cigaretė burnoj.

---

[1] Žaidimas kortomis.

– Meilė, vaikinuk... niekada nežinojau, kas tai yra. Nebuvo nė vieno, kas manim nesišlykštėtų; motina prakeikdavo mane septynis kartus per dieną, ji išliedavo man į akis savo pasišlykštėjimą; ji pati buvo graži, mano motina, ir jauna, jaunas ir gražus buvo ir tėvas, ir broliai, ir seserys; jei būtų išdrįsę, jie būtų mane nunuodiję, jie visi kartodavo: *tokie neturi teisės gimti*; mes gyvenom ant kalno geltonoj viloj, apačioj buvo metalurgijos fabrikas; vakarais tūkstančiai darbininkų išeidavo iš fabriko, jų laukdavo linksmos merginos ir moterys, juokdamiesi jie eidavo purvina gatve žemyn; aš matau, girdžiu, jaučiu, užuodžiu, kaip ir visi kiti žmonės, moku rašyti, skaityti, skaičiuoti, atskiriu, kas skanu ir neskanu, – bet tu esi pirmas žmogus, kuris ištveria su manim ilgiau kaip pusę valandos, girdi, pirmas!

Ji visiems kėlė siaubą, ją lydėjo nelaimės šešėlis; numetusi ant pulto savo kambario raktą, ji sušuko berniukui, pavaduojančiam Jocheną:

– Hugas, kur yra Hugas?

O kai berniukas patraukė pečiais, ji nuėjo prie sukamųjų durų, ir kelneris, prilaikydamas jas, nuleido akis. Vos tik išėjusi į lauką, ji užsidengė veidą šydu.

– Viduj aš jo nenešioju, vaike, tegu už mano pinigus pasižiūri man į veidą, bet gatvėje žmonės niekuo nedėti.

– Štai konjakas, ponas daktare.

– Ačiū, Hugai.

Jam patiko Femelis; jis čia ateina kas rytą pusę dešimtos, išvaduoja jį iki vienuoliktos nuo lakstymo, Femelio dėka jis jau patyrė amžinybės jausmą: argi ne visada taip buvo, ar nestovėjo jis jau prieš šimtus metų prie tų baltai nulakuotų durų staktos, susidėjęs už nugaros rankas, ar nežiūrėjo į tylų žaidimą, nesiklausė žodžių, kurie mėtė jį čia šešiasdešimt metų atgal, čia dvidešimt pirmyn, čia vėl dešimtį atgal ir staiga grąžindavo į tikrovę, pažymėtą kalendoriuj ant laiptų. Balti, raudoni, raudoni ir balti kamuoliai žaliam lauke, vis tarp tų pačių bortų, kurie juosia du kvadratinius metrus žalios gelumbės; čia viskas švaru, aišku ir tikslu; nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos; du tris kartus Hugas lipdavo laiptais žemyn atnešti didelio stiklo konjako; laikas čia nebuvo toks dydis, iš kurio gali kažką išskaityti –

jį sugerdavo tas stačiakampis žalias sugeriamasis popierius; tuščiai mušė laikrodžiai, tuščiai judėjo rodyklės, beprasmiškai vydamos viena kitą. Kai Femelis ateidavo, viską reikėdavo mesti, ir kaip tik tokiu metu, kai daugiausia darbo: seni svečiai išvažiuoja, nauji atvažiuoja; o jis turi čia stovėti, kol šv. Severino bokšto laikrodis išmuša vienuolika; bet kada, kada išmuš vienuolika? Jis jautėsi beorėj erdvėj, kur laikrodžiai nerodo laiko, jis judėjo tartum vandenyno dugne; tikrovė čia neprieina, ji prisiploja prie akvariumo ar vitrinos stiklo, pasidaro tik vieno matavimo, tartum iš popieriaus iškirpti žmogeliai, kurių drabužiai tik tam kartui užmesti kaip ant kartoninių lėlių; jie bejėgiškai daužosi į stiklines sienas, storesnes už šimtmečius. Tolumoj šv. Severino šešėlis, dar toliau stotis ir nerealūs traukiniai; greitieji, tolimieji, ekspresai, greitieji tolimieji, greitieji transportiniai, tolimieji transportiniai vežė lagaminus į muitines; realūs buvo tik tie trys biliardo kamuoliai, kurie riedėjo per žalią sugeriamąjį ir brėžė vis naujas figūras: begalybė, išreikšta tūkstančiais formulių dviejuose kvadratiniuose metruose; Femelis kūrė jas savo lazda, jo balsas nyko laikų glūdumoj.

– Ar ta istorija turi tęsinį, ponas daktare?

– Nori išgirsti?

– Taip.

Femelis nusijuokė, siurbtelėjo konjako, užsidegė naują cigaretę, paėmė į rankas lazdą ir stuktelėjo raudoną kamuolį: raudonas ir baltas kamuolys nuriedėjo žaliu lauku.

– Už savaitės po to, Hugai...

– Po ko?

Femelis vėl nusijuokė:

- Už savaitės po beisbolo varžybų, po tos 1935 metų liepos 14-tos dienos, kurią jie išraižė sienoj viršum skardinės kabyklos – po savaitės aš džiaugiausi, kad Šrela priminė man kelią pas Trišlerius. Aš stovėjau žemutiniame uoste prie senosios muitinės: iš čia gerai matėsi kelias, kuris ėjo pro malkų pašiūres ir anglių sandėlius, leidosi žemyn nuo degalų parduotuvės, o nuo ten suko į uostą, atitvertą surūdijusia geležine tvora, – uostas buvo paverstas laivų kapinėmis. Paskutinį kartą buvau buvęs čia prieš septynerius metus, bet man pasirodė, kad nuo to laiko praėjo visas pusamžis... Kai mes su Šrela vaikščiojom pas Triš-

lerius, man buvo trylika metų; ilgos vilkikų virtinės sustodavo vakarais prie pakriaušio. Upeivių žmonos su krepšeliais rankose eidavo per linguojančius lieptus į krantą apsipirkti; jų veidai būdavo skaistūs, žvilgsnis tvirtas; paskui moteris ateidavo vyrai ir reikalaudavo alaus ir laikraščių; Trišlerio motina neramiai peržvelgdavo savo prekes: kopūstus, pomidorus, sidabru tviskančius svogūnus, kurių ryšeliai kabėdavo ant sienos, o lauke piemuo aštriai, kapotai šūkaliojo šunims, liepdamas varyti į gardą avis. Anapus, – šiame krante, Hugai, – užsižiebdavo dujiniai žibintai, balti balionai prisipildydavo gelsvos šviesos, ir begalinė jų eilė nusitęsdavo tolyn į šiaurę; Trišlerio tėvas uždegdavo elektrą savo alinėje sode, o Šrelos tėvas, užsimetęs ant rankos rankšluostį, eidavo į baidokininkų patalpas, kur mes, berniukai, Trišleris, Šrela ir aš, trupindavome ledą ir barstydavom jį ant dėžių su alum.

– Dabar, po septynerių metų, Hugai, aną 1935 metų liepos 21 dieną – dažai nuo visų tvorų buvo nusilupinėję, ir aš pamačiau, kad Michailo anglių sandėlio tik vartai perdažyti; anapus tvoros trūnijo didžiulė krūva briketų, aš visą laiką stebėjau kelio posūkius, ar niekas manęs neseka; aš buvau nuvargęs, jutau žaizdas ant nugaros, skausmas daigė ritmingai kaip kraujo pulsavimas; dešimt minučių gatvėj niekas nesirodė, aš pažvelgiau į siaurą ribuliuojančio skaidraus vandens ruožą, kuris jungė žemutinį uostą su aukštutiniu: valčių nebuvo; žvilgtelėjau į dangų: lėktuvų irgi nebuvo, ir pagalvojau: per daug save vertini, jei manai, kad tavęs ieškos lėktuvai.

– Aš tai padariau, Hugai, nuėjau su Šrela į mažą „Conzo" kavinę Buasere, kur rinkdavosi avinėliai, sušnibždėjau šeimininkui slaptažodį *„Ganyk mano avinėlius"* ir prisiekiau, prisiekiau, žiūrėdamas į akis vienai jaunai merginai, vardu Edita, niekada nepriimti *„buivolo komunijos"*, o paskui tamsiame užpakaliniame kambary pasakiau kalbą, daug miglotų žodžių, kurie visai nesiderino su avinėlių pažiūromis, mano žodžiuose skambėjo kraujo, maišto ir keršto šauksmas, keršto už Ferdį Progulskę, kuriam tą rytą buvo įvykdyta mirties bausmė; visi, kurie sėdėjo aplink stalą ir manęs klausėsi, atrodė taip, lyg ir jiems būtų nukirstos galvos; jie bijojo ir tik dabar suprato, kad į savo rimtus sumanymus vaikai taip pat rimtai žiūri, kaip ir su-

augusieji; jie bijojo ir galvojo apie tai, kad Ferdžio tikrai nebėra gyvo: jis buvo septyniolikos metų, šimto metrų bėgikas ir staliaus mokinys; aš jį buvau vos keturis kartus matęs ir žinojau, kad niekada gyvenime jo neužmiršiu; du kartus mačiau jį „Conzo" kavinėj ir dukart gyvenime pas save namie; Ferdis įsibrovė į Beno Vekso butą ir, žengiant šiam iš miegamojo, metė jam po kojom bombą; sprogimas apdegino Benui Veksui kojas, sutrupino tualetinį veidrodį, kambary pakvipo juoduoju paraku. Tai buvo kvailystė, Hugai, kilusi iš vaikiško kilnumo, girdi, ar tikrai mane girdi?

– Girdžiu.

– Aš skaičiau Helderliną: *„Gailėdamasi visagalio širdis lieka tvirta"*, o Ferdis tebuvo skaitęs Karlą Mają, kuris irgi, rodos, skelbė tą patį kilnumą; savo kvailystę jis išpirko po budelio kirviu, auštant, kai bažnyčių varpai skambino ankstyvosioms mišioms, kai kepyklų mokiniai skaičiavo ir kišo į drobinius maišelius bandeles, kai čia, „Prince Heinriche", kelneriai nešė pusryčius pirmiesiems svečiams; čiulbant paukščiams, kai pienininkės su gumine avalyne be garso darinėjo paradines duris ir tyliuose priebučiuose ant švarių kokosinių demblių statė butelius pieno – pasiuntiniai motociklais lakstė po miestą nuo vieno skelbimų stulpo prie kito ir klijavo raudonkraščius popierėlius: „Mirties bausmė! Staliaus mokinys Ferdinandas Progulskė...", kuriuos skaitė ankstyvieji praeiviai, tramvajų tarnautojai, mokiniai ir mokytojai, visi, kurie rytais su sumuštiniais kišenėj skubėjo į tramvajų ir šiandien dar nebuvo atskleidę vietinio laikraščio, stambia antrašte skelbiančio: „Įspėjantis pavyzdys". Ir aš jį perskaičiau, Hugai, nes kaip tik tenai ant kampo laukiau septinto tramvajaus.

Kada aš girdėjau Ferdžio balsą per telefoną, vakar ar užvakar? „Juk tu ateisi, kaip sutarta, į "Conzo„ kavinę? Pauzė. "Ateisi ar ne?„ – "Ateisiu„.

Endersas dar mėgino mane įtempti už rankovės į vagoną, bet aš ištrūkau, palaukiau, kol tramvajus dingo už kampo, pribėgau prie sustojimo vietos kitoje gatvės pusėje, kur dar ir šiandien sustoja 16 tramvajus; ramiai priemiesčiais nuvažiavau prie Reino, paskui vėl tolyn nuo jo; pro žvyrduobes ir barakus, kol tramvajus įsuko pagaliau į paskutinės stoties kilpą. Kad dabar

būtų žiema, pagalvojau, žiema, šaltis, dargana, apsiniaukęs dangus, tada lengviau būtų tai pakelti, bet dabar, kai aš, ištisas valandas klaidinėdamas tarp daržiukų, mačiau abrikosus ir žirnius, pomidorus ir kopūstus, girdėjau, kaip tarška alaus buteliai, kaip skambina ledų pardavėjas, kryžkelėj krėsdamas vanilinius ledus į trapius vaflius; kaip jie dabar gali, galvojau aš, kaip jie gali valgyti ledus, gerti alų, čiupinėti abrikosus, kai, Ferdis...

Apypiete aš sutrupinau savo sumuštinius nusmurgusioms vištoms, kurios braižė kažkokias neaiškias geometrines figūras ant mėšlyno senienų pardavėjo kieme; pro langą pasigirdo moters balsas: „Ar skaitei, tą bernioką jie...", o vyro balsas atsakė: „Šimts velnių, tylėk, žinau!" Aš numečiau vištoms duoną ir pasileidau bėgti tolyn, klaidžiojau tarp geležinkelio pylimų ir gruntinio vandens duobių, vėl atėjau prie kažkokios galinės stoties, važiavau per visiškai nepažįstamus priemiesčius, išlipau, išverčiau kelnių kišenes: juodasis parakas pabiro ant pilko kelio; aš vėl bėgau, vėl pylimai, fabrikai, daržiukai, namai, kinas, kur kasininkė kaip tik atidarė langelį. Trečia valanda. Lygiai trečia. Penkiasdešimt pfenigų. Aš buvau vienui vienas žiūrovas. Skardinis stogas žioravo karščiu; meilė, kraujas, apviltas meilužis, blykčiojo peiliai; aš užmigau ir pabudau tik tada, kai į salę ėmė triukšmingai veržtis žmonės į šeštos valandos seansą. Išsvirduliavau laukan. Kur mano portfelis su knygomis? Kine? Ar prie žvyrduobės, kur aš ilgai sėdėjau ir sekiau varvančius sunkvežimius, o gal ten, kur aš lesinau nusmurgusias vištas? Vakar ar užvakar aš girdėjau per telefoną Ferdžio balsą: „Juk tu eisi, kaip sutarta, į „Conzo" kavinę?" Pauzė. „Ateisi ar ne?" – „Ateisiu".

Pasimatymas su žmogum be galvos. Kvailystė, kurią dabar branginau, nes brangiai buvau už ją užmokėjęs; Netlingeris laukė manęs prie „Conzo" kavinės; jie nugabeno mane į Vilhemskulę, mušė spygliuotos vielos botagu, išakėjo nugarą smulkiomis vagelėmis: pro surūdijusias langų grotas aš mačiau pakriaušę, kur žaisdavau, būdamas vaikas; mums vis nuriedėdavo žemyn kamuolys, ir kai man reikėdavo leistis pakriauše jo paimti, aš bailiai žvelgdavau į surūdijusias grotas, kur už apgargėjusių stiklų nujausdavau kažką negero. Netlingeris pliekė iš peties.

Kam‹ ‹j aš mėginau nusivilkti marškinius, bet marškiniai ir oda buvo vienodai sukapoti, sulipę į vieną daiktą, ir, truktelėjus už apykaklės ar rankovių, man atrodė, kad neriu nuo savęs odą.

Tai buvo sunkios valandos; kai taip nusivaręs stovėjau prie muitinės baliustrados, man per daug skaudėjo, kad būčiau galėjęs didžiuotis savo žaizdomis; mano galva nusviro ant turėklų, ‹lpos pr‹iglaudė prie surūdijusios karties, ir gera buvo justi burnoje kartų senos geležies skonį; dar tik minutė kelio iki Trišlerio namų, ir sužinosiu, ar jie jau ten manęs laukia; išsigandau: kažkoks darbininkas su katiliuku po pažastim ėjo gatve ir įsuko į statybinių medžiagų parduotuvės kiemą. Lipdamas žemyn, aš taip stipriai laikiausi už turėklų, kad ranka sustūmiau saują rūdžių.

Smagus ritmingas kniedijimo plaktukų kaukšėjimas, kurį girdėjau prieš septynerius metus, dabar atsiliepė silpnu aidu nuo pontono, kur kažkoks senas žmogus, stuksendamas plaktuku, ardė valtį: į kartoninę dėžutę cinksėjo veržlės, ant žemės krito lentos, ir iš duslaus jų plumpsėjimo buvo galima spręsti, kokios jos sutrešusios; senukas išbarškino, išklausė motorą, tartum mylimos būtybės širdį, paskui pasilenkė giliai į valties vidų ir ėmė traukti iš ten įvairias detales, sraigtus, dangtelius, akutes, cilindrus ir, prieš mesdamas į dėžutę prie veržlių, kiekvieną apžiūrėjo ir uostė; už valties stovėjo senas suktuvas, prie kurio styrojo viela, sutrūnijusi it išskydusi kojinė.

Žmonių ir įvykių prisiminimai visados man buvo susiję su judesiais, kurie įsirėždavo mano atminty lyg kokios figūros. Kai aš, užsigulęs ant turėklų, kėliau ir leidau žemyn galvą, kėliau ir leidau, kėliau ir leidau, vis stebėdamas gatvę, – to judesio prisiminimas vėl iššaukė mano sąmonėj žodžius ir spalvas, paveikslus ir nuotaikas. Aš prisiminiau, ne kaip Ferdis atrodė, bet kaip jis braukdavo degtuką, kaip kilsteldavo galvą, sakydamas „taip, taip", „ne, ne"; prisiminiau, kaip Šrela raukdavo kaktą, traukydavo pečiais, prisiminiau tėvo eiseną, motinos gestus, senelės rankos judesį, kai ji braukdavo nuo kaktos plaukus, o senukas, kurį aš mačiau nuo pakriaušės ir kuris dabar daužė nuo didelio varžto supuvusios medienos likučius, buvo Trišlerio tėvas; tik jo vieno ranka galėjo daryti tokius judesius – aš kadaise žiūrė-

jau į tą ranką, kai ji atidarinėdavo ir uždarinėdavo dėžes; jose būdavo kontrabanda, kuri tamsiuose laivo viduriuose slapta eidavo per sieną: romas, razinos, cigaretės, šokoladas; baidokininkų patalpose ši ranka darė judesius, kurie tik jai vienai tebuvo pavaldūs; senis pažvelgė aukštyn, pažiūrėjo prisimerkęs ir tarė:

– Na, sūneli, tas kelias niekur neveda.

– Jis veda į jūsų namus, – atsakiau aš.

– Pas mane žmonės atvyksta vandens keliu, net ir policija; ir sūnus atplaukia valtimi, nors retai, labai retai tas būna.

– Ar policija jau ten?

– Kodėl klausi, sūneli?

– Todėl, kad manęs ieško.

– Apsivogei?

– Ne, – atsakiau aš, – tik atsisakiau priimti *„buivolo komuniją"*.

„Laivai, – galvojau aš, – laivai su juodais viduriais ir kapitonais, kurie moka apmauti muitininkus; aš neužimsiu daugiau vietos, kaip suvyniotas kilimas; suvyniotas į burę, pereisiu per sieną".

– Lipk žemyn, – pašaukė Trišleris, – tenai gali tave pamatyti iš ano kranto.

Aš apsigręžiau ir pamažu, kabindamasis į žolę, slinkau žemyn pas Trišlerį.

– A, - tarė senis, – tai tu, žinau, kas tu, tik pavardę užmiršau.

– Femelis, - pasakiau aš.

– Aišku, tai tave jie gaudo. Šiandien rytą skelbė per radiją, iš žymių aprašymo galėjau atspėti, kad čia tu: raudonas randas tarpuaky; anuomet, kai mes potvynio metu yrėmės per upę ir atsitrenkėm į tilto stulpus, tu susidavei galva į geležinį valties bortą; aš nemaniau, kad srovė tokia stipri.

– Taip, po to man nebeleido čia vaikščioti.

– Bet tu vis tiek ateidavai.

– Nebe ilgai , kol susipykau su Aloizu.

– Einam, bet pasilenk, kai eisim pro pasukamąjį tiltą, kad nesusitrenktum galvos, nes vėl iššoks gumbas, ir vėl tau nebeleis čia lankytis. Kaip tu iš jų ištrūkai?

– Auštant į kamerą atėjo Netlingeris, išvedė mane pro užpakalines duris ir požeminius urvus, kurie tęsiasi iki geležinkelio pylimo prie Vilhelmskulės, ir pasakė: „Mauk kuo greičiau, duodu tau valandą laiko, po valandos turėsiu pranešti policijai". Aš apsukau visą miestą, kol čia patekau.

– Tokios tokelės, – prašneko Trišleris, - bombas, vadinasi, sugalvojot mėtyti! Susimokėkit ir... vakar jau vieną iš jūsų pakroviau ir pasiunčiau per sieną.

– Vakar, – paklausiau aš, – ką tokį?

– Šrelą, – atsakė jis, – jis čia pasislėpė, ir aš priverčiau jį išplaukti su „Ana Katarina".

– Kadaise Aloizas norėjo būti „Anos Katarinos" vairininku.

– Jis ir yra „Anos Katarinos" vairininkas, o dabar eime.

Eidamas su Trišleriu palei nuožulnią grįstą pakriaušę, aš klupau ir stojausi, klupau ir stojausi, ir ūmūs judesiai kaskart atplėšdavo marškinius nuo odos, jie prilipdavo ir vėl atsiplėšdavo, o nuolat dirginamas skausmas temdė mano protą – judesiai, spalvos, kvapai, tūkstančiai prisiminimų pynėsi, gulė vienas ant kito; nuo skausmo iš manęs tryško margi kintančių spalvų, kintančių nuolydžių, kintančių krypčių šifrai.

„Potvynis, – galvojau aš, – potvynis, aš visada norėdavau šokti į patvinusią upę ir plaukti pasroviui į pilką horizontą."

Per sapną mane ilgai vargino klausimas, ar galima katiliuke paslėpti spygliuotos vielos botagą; judesių prisiminimai virto linijomis, šios jungėsi į figūras, žalios, juodos, raudonos figūros buvo panašios į kardiogramas, vaizduojančias žmonių širdies ritmą: mostas, kaip Aloizas Trišleris ištraukdavo meškerę senajame uoste, kaip užmesdavo į vandenį valą su jauku, kaip slinkdavo jo ranka, rodanti vandens greitį: žalia, tiksliai nubrėžta figūra pilkame fone; Netlingeris, kaip jis kelia ranką, taikydamas kamuoliu Šrelai į veidą, kaip dreba jo lūpos, virpa šnervės – viskas susijungė į pilką figūrą, panašią į voratinklį. Tartum kokie teletaipai, kurių vietos negalėjau nustatyti, skausmingai fiksavo mano sąmonėj paveikslus: Edita vakare po beisbolo varžybų, kai aš su Šrela ėjau namo; Editos veidas, kai mes gulėjom žolėje Blesenfeldo parke, šlapias nuo vasarinio lietaus, lašeliai blizga jos šviesiuose plaukuose ir srovena antakiais; Editai kvėpuojant, sidabrinių lašelių vainikas kilnojasi aukštyn

ir žemyn: mano atminty tas vainikas buvo panašus į jūros siaubūno skeletą, gulintį rudam pajūry ir subyrėjusį į daugybę vienodo dydžio debesėlių; jos lūpų linija, kai ji pasakė: „Jie tave nužudys". Edita.

Per sapną kankino mane ir pamestas portfelis su knygomis – aš visada buvau tvarkingas – aš traukiau liesai vištai iš snapo žalsvą Ovidijų, derėjausi su kino durininke dėl Helderlino eilėraščio, kurį ji išplėšė iš mano chrestomatijos, nes jai patiko posakis: „*Gailėdamasi Visagalio, širdis lieka tvirta*".

Trišlerio žmona atnešė vakarienę: kiaušinį, pieno, duonos, obuolį; jaunos mergaitės rankomis ji plovė vynu mano sudirbtą nugarą; liepsnos laižė nugarą, kai ji spaudė kempinę, ir vynas tekėjo žaizdų vagomis; paskui ji užpylė aliejaus, ir aš paklausiau:

– Iš kur jūs žinote, kad taip daroma?

– Gali apie tai paskaityti Šventam rašte, – atsakė ji, – aš jau kartą taip dariau tavo draugui Šrelai! Poryt grįš Aloizas, sekmadienį jis išplaukia iš Rurorto į Roterdamą. Nebijok, – pridūrė ji, – jis viską sutvarkys; upeiviai visi pažįstami kaip vienos gatvės gyventojai. Gal dar nori pieno, vaike?

– Ne, ačiū.

– Nesirūpink. Pirmadienį ar antradienį jau būsi Roterdame. Kas, kas tau?

Nieko. Nieko. Per radiją vis dar buvo kartojamas policijos skelbimas: raudonas randas tarpuaky. Tėvas, motina, Edita – aš nenorėjau nei gilintis į jų meilės diferencialą, nei kalbėti jų skausmo litaniją; prieš mane buvo smagi upė, balti iškylautojų garlaiviai su margais vimpelais; smagūs buvo ir krovinių laivai – raudoni, žali, mėlyni, – kurie gabeno anglis ir malkas iš čia kitur, iš kitur čionai; aname krante žalia alėja, baltutėlė „Belviu" kavinės terasa, už jos šv. Severino bokštas, ryški raudona šviesos juosta prie „Princo Heinricho" viešbučio ir už šimto žingsnių nuo jo – mano namai; ten jie dabar sėdi už stalo, valgo vakarienę, kuriai vadovauja tėvas kaip patriarchas: šeštadienis, šventės išvakarės, buvo švenčiamas iškilmingai; ar raudonasis vynas ne per šiltas, ar baltasis užtektinai atšaldytas?

– Nebenori pieno, vaike?

– Ne, ačiū, ponia Trišler, tikrai nebenoriu.

Pasiuntiniai lakstė motociklais po miestą nuo vieno skelbimų stulpo prie kito su raudonkraščiais skelbimais: „Mirties bausmė! Mokinys Robertas Femelis..." Tėvas per vakarienę meldėsi: „...kuris už mus buvo nuplaktas", motina nužemintai susidėjo rankas ant krūtinės ir pasakė: „Koks piktas pasaulis, kaip maža jame tyrų širdžių", o Oto batai vis dar mušė taktą „brolis, brolis" į grindis, į plyteles, į šaligatvį, iki pat Modesto vartų.

Upėje ūksėjo „Štiltė", skardus sirenos garsas raižė vakarį dangų, baltais žaibais karpė tamsią mėlynę. Aš jau gulėjau ant brezento, kaip žmogus, kuris miršta vidury jūros ir bus išmestas už borto. Aloizas jau laikė iškėlęs brezento galą, norėdamas mane suvynioti, ir aš aiškiai perskaičiau pilkoj drobėj įaustus baltus žodžius: „Morien, Imuiden". Ponia Trišler pasilenkė prie manęs, verkdama pabučiavo, o Aloizas atsargiai mane suvyniojo, lyg mano lavonas būtų koks brangus daiktas, ir pakėlė ant rankų.

– Sūneli, – sušuko senis, – neužmiršk mūsų, sūneli!

Padvelkė vakaris vėjas, dar kartą, maloniai įspėdama, sugaudė „Štiltė", garde bliovė avys, ledų pardavėjai rėkė: „Ledai, ledai", paskui nutilo, tikriausiai krovė vanilinius ledus į trapius vaflius. Po Aloizo kojomis sulingavo lenta, ir kažkoks balsas tyliai paklausė: „Ar čia jis?" Ir Aloizas taip pat tyliai atsakė: „Taip, tai jis". Atsisveikindamas jis sušnibždėjo: „Galvok apie tai, antradienio vakare Roterdamo uoste". Mane paėmė kitos rankos ir nunešė laiptais žemyn, kur trenkė alyva, anglimis, paskui malkomis; tolumoj gaudė sirena, „Štiltė" ėmė virpėti, neaiškus dundesys sustiprėjo, ir aš pajutau, kad mes plaukiam Reinu žemyn, vis labiau toldami nuo šv.Severino.

Šv.Severino šešėlis pasislinko artyn, užgulė kairįjį biliardinės langą, pasiekė dešinįjį; saulės stumiamas laikas artėjo kaip grėsmė, pripildė didįjį laikrodį, kuris tuojau išvems baisingus dūžius; balti, raudoni kamuoliai riedėjo žaliu lauku; jie pjaustė metus, krovė vieną ant kito dešimtmečius ir sekundes, sekundes ramus pulsas tiekė kaip amžinybes; kad tik dabar nereikėtų vėl eiti konjako, žiūrėti į kalendorių ir laikrodį, susitikti avių kunigę ir tą, „kuri neturėjo teisės gimti", taip norisi dar kartą išgirs-

ti posakį *„ganyk mano avinėlius"* ir apie tą moterį, kuri, šiltam lietui lyjant, gulėjo žolėje; laivai ant inkaro, per lieptą einančios moterys ir kamuolys, kurį išmušė Robertas, Robertas, kuris niekada nepriėmė *buivolo komunijos*, kuris tylėdamas žaidė toliau, savo lazda sudarinėdamas vis naujas figūras dviejuose kvadratiniuose metruose.

– O tu, Hugai, – tarė jis tyliai, – ar tu man šiandien nieko nepapasakosi?

– Aš nežinau, kiek laiko tai tęsėsi, bet, man rodos, visą amžinybę: kasdien, kai tik baigdavosi pamokos, jie mane mušdavo. Kartais aš laukdavau, kol įsitikindavau, kad visi išėjo pietų; vestibiulyje mane rasdavo moteris, kuri valydavo mokyklą. Ji klausdavo:

– Ką tu čia veiki, berniuk? Mama tikriausiai jau tavęs laukia.

Bet aš bijodavau, laukdavau, kad valytoja irgi išeitų ir mane užrakintų; man ne visada pasisekdavo, dažniausiai, prieš užrakindama duris, ji mane išvarydavo, bet jei man pavykdavo pasilikti užrakintoj mokykloj, būdavau laimingas; valgyti rasdavau suoluose ir šiukšlių kibiruose, kuriuos valytoja pastatydavo vestibiuly išvežimui; sumuštinių, obuolių, pyragaičių liekanų. Taip būdavau vienas mokykloj, ir jie man nieko negalėdavo padaryti. Pasilenkęs nuslinkdavau į mokytojų rūbinę, už įėjimo į rūsį, nes bijodavau, kad jie manęs nepamatytų pro langą; bet daug laiko praėjo, kol jie sužinojo, kad aš slapstausi mokykloj. Dažnai ištupėdavau ten kelias valandas, laukdavau, kol sutems ir, atsidaręs langą, galėsiu išlipti lauk. Dažnai žiūrėdavau į tuščią mokyklos kiemą: nieko nėra pasauly tuštesnio, kaip mokyklos kiemas pavakary! Geri buvo laikai, kol jie nesužinojo, kad aš pasilieku užrakintoj mokykloj. Aš tūnodavau mokytojų rūbinėj arba po langu ir laukdavau kažkokio jausmo, kurį žinojau tik iš pavadinimo: neapykantos. Aš taip norėjau jų nekęsti, bet negalėjau, ponas daktare. Aš tik bijojau. Kitomis dienomis aš laukdavau tik ligi trijų ar keturių ir galvodavau, kad jau visi bus nuėję ir aš galėsiu greitai perbėgti gatvę ir pro Meido arklides, pro šventorių pasiekti namus ir užsirakinti. Bet jie stovėdavo pasivaduodami, eidavo valgyti paeiliui – mat, visai atsisakyti

pietų neįstengdavo – ir kai jie bėgdavo artyn prie manęs, aš jau iš tolo užuosdavau, ką jie būdavo valgę: bulves su padažu, kepsnį ar kopūstus su lašiniais; ir kai jie mane mušdavo, aš galvodavau: „Už ką numirė Kristus, kokia man nauda iš jo mirties, kokia man nauda iš to, kad jie kas rytą meldžiasi, kas sekmadienį eina prie Komunijos, kad jų virtuvėse kabo didžiuliai kryžiai virš stalų, kur jie valgo bulves su padažu, kepsnį ar kopūstus su lašiniais? Jokios. Kam visa tai, jei jie kasdien tyko mane primušti? Jau penki, šeši šimtai metų – jie didžiuojasi savo sena bažnyčia – gal jau tūkstantį metų jie laidoja savo protėvius šiose kapinėse, jau tūkstantį metų meldžiasi ir po kryžium valgo bulves su padažu ir lašinius su kopūstais. Kam? Ir žinot, ką jie šūkaudavo, mane mušdami? "Dievo avinėlis„. Tai buvo mano pravardė.

Raudonas, baltas kamuolys riedėjo žaliu lauku, brėžė naujas figūras nelyginant ženklus, kurie čia pat nyko, nepalikdami pėdsakų; muzika be melodijos, tapyba be paveikslų; tik nesibaigiantys keturkampiai, stačiakampiai, rombai, skambantys kamuoliai tarp juodų bortų.

– Paskui aš mėginau kitaip: užsirakindavau namie iš vidaus, prie durų sustumdavau baldus, sukraudavau, ką tik galėdavau: dėžes, visokius griozdus, čiužinius ir tūnodavau, kol jie pranešdavo policijai ir ta ateidavo ieškoti simulianto; policija apsiausdavo namus ir šaukdavo: „Išeik, nenaudėli!" Bet aš neidavau, policininkai išlauždavo duris, atstumdavo baldus ir pagavę nuvesdavo mane į mokyklą, kad jie vėl galėtų mane mušti, murkdyti gatvės grioveliuose ir plūsti, vadindami „Dievo avinėliu". Juk Dievas pasakė: „ganyk mano avinėlius", bet jie neganė jo avinėlių, jei žmonės iš viso yra jo avinėliai. Viskas veltui, ponas daktare, veltui pučia vėjas, veltui sninga sniegas, veltui žydi gėlės ir krinta lapai – jie valgo bulves su padažu ar lašinius su kopūstais.

Kartais namie būdavo mano motina, girta ir susivėlusi, trenkianti lavonu ir puvėsiais; ji rėkdavo: *„kodėlkodėlkodėl?"* tą žodį ji rėkdavo tankiau, negu *„pasigailėk mūsų"* litanijose. Aš eidavau iš proto, kai ji taip ištisas valandas ūbaudavo *„kodėlkodėlkodėl?"*, bėgdavau iš namų per lietų, purvą, alkanas, šlapias

Dievo avinėlis; mano batai, visas mano kūnas aplipdavo moliu it šlapias molio gumulas tupėdavau kur nors burokų lauke, bet man būdavo geriau gulėti tižioj vagoj, mirkti lietuje, negu klausytis to baisaus *„kodėl?"*. Paskui kas nors manęs pasigailėdavo, parvesdavo namo, į mokyklą, į tą skylę, kuri vadinosi Denklingenas, ir jie vėl mane mušė, vadino Dievo avinėliu, o mano motina vėl niūkė savo begalinę šiurpią litaniją: *„kodėl?"*. Ir aš vėl bėgdavau, vėl kas nors manęs pasigailėdavo, kol vieną kartą žmonės atidavė mane į prieglaudą. Ten manęs niekas nepažino, nei vaikai, net dideli, bet nepraėjo nė dvi dienos prieglaudoj, kaip ir ten visi mane ėmė pravardžiuoti *Dievo avinėliu*, ir aš vėl pradėjau bijoti, nors niekas ten manęs nemušė. Jie tik juokėsi iš manęs, kad aš nežinojau daugelio žodžių; nežinojau žodžio „pusryčiai", žinojau tik žodį „valgyti" – valgyti bet kada, kai buvo ko, arba kai ką rasdavau, bet, kai perskaičiau lentelėj: „Pusryčiai – 30 gramų sviesto, 200 gramų duonos, 50 gramų marmelado, kava su pienu", tai vieną vaiką paklausiau: „Kas tai yra pusryčiai?" Vaikai apstojo mane ratu, atėjo ir dideli, juokėsi ir klausinėjo: „Argi tu nežinai, kas yra pusryčiai, niekada nepusryčiavai?" – „Ne", – atsakiau aš. „O Šventam rašte tu niekada neskaitei žodžio "pusryčiai„? – paklausė vienas iš suaugusių, o kitas jam pasakė: "Ar jūs esate tikras, kad Šventam rašte tas žodis yra?„ – "Ne, – atsakė jam pirmasis, – bet kur nors, kokioj skaitinių knygoj ar namie, jis turi būti girdėjęs žodį „pusryčiai", juk jam beveik trylika metų; tai jau blogiau negu laukinių krašte; iš to galima įsivaizduoti, kokia apverktina mūsų kalbos padėtis„. Aš taip pat nežinojau, kad neseniai buvo karas, ir jie manęs klausinėjo, ar aš niekada nesu buvęs kapinėse, ar nemačiau antkapiuose žodžio "žuvęs„, aš atsakiau, kad mačiau; tada jie klausė, kaipgi aš tai suprantu, ir aš paaiškinau, kad suprantu, jog tie, kur čia palaidoti, pražuvo po žeme. Tada jie dar labiau juokėsi, negu dėl pusryčių, ir ėmė mokyti mus istorijos nuo pat amžių pradžios, bet man netrukus sukako keturiolika metų, ponas daktare, ir į prieglaudą atvažiavo viešbučio direktorius; mes, visi keturiolikmečiai, turėjom išsirikiuoti koridoriuj prie rektoriaus durų, ir netrukus pasirodė rektorius su viešbučio direktorium. Juodu ėjo pro mus, žiūrėjo mums į akis ir abu vienu balsu sakė: "Mes ieškom berniukų, kurie gali tar-

nauti„, bet išsirinko tiktai mane vieną. Man liepė tuojau susidėti į kartoninę dėžę daiktus ir važiuoti su direktorium. O automobily direktorius man pasakė: "Tikiuosi, tu niekada nesužinosi, ko vertas tavo veidas. Tu gi tikras *Dievo avinėlis*„, ir aš nusigandau, ponas daktare, tą baimę jaučiu po šiai dienai ir vis laukiu, kada jie pradės mane mušti.

– Ar jie tave muša?

– Ne, niekados. Aš tik labai norėčiau sužinoti, kas buvo tas karas, juk tada, kai aš turėjau palikti mokyklą, mes dar nebuvom to išėję. Ar jūs žinote, kas tai yra karas?

– Žinau.

– Dalyvavote kare?

– Taip.

– Ką veikėte?

– Aš buvau sprogdinimų specialistas, Hugai. Ar tu numanai, kas tai yra?

– Aš mačiau, kaip sprogdino Denklingeno akmens skaldykloj uolienas.

– Kaip tik tai aš ir dariau, Hugai, tik sprogdinau ne uolienas, o namus ir bažnyčias. To aš dar niekada niekam nepasakojau, tik savo žmonai, bet ji jau seniai mirusi, taigi, be tavęs, niekas daugiau apie tai nežino, net mano tėvai ir vaikai to nežino. Tu žinai, aš esu architektas ir iš tikrųjų turėčiau namus statyti, bet aš jų niekada nestačiau, tik visą laiką sprogdinau, net ir bažnyčias, kurias vaikystėj piešdavau švelniame braižymo popieriuj, svajodamas jas statyti; aš jų niekada nestačiau. Kai mane paėmė į kariuomenę, tai viršininkai iš mano dokumentų sužinojo, kad aš savo disertacijoj nagrinėjau vieną statikos problemą. Statika, Hugai, tai mokslas apie jėgų pusiausvyrą, mokslas apie laikančiųjų konstrukcijų įtempimus ir deformacijas, be statikos negalima pastatyti net negrų lūšnelės; o statikos priešingybė yra dinamika, tai skamba panašiai kaip dinamitas, kuris naudojamas sprogdinimui, ir statika tikrai yra susijusi su dinamitu. Per visą karą aš dirbau tik su dinamitu. Aš nusimaniau apie statiką, Hugai, nusimaniau ir apie dinamiką, aš daug žinojau apie dinamitą, prarijau visas knygas apie tai, kokios tik buvo. Kai nori ką susprogdinti, reikia tik žinoti, kur pakišti užtaisą ir kokio stiprumo. Tą aš žinojau, berniuk, taigi sprogdi-

nau, sprogdinau tiltus ir gyvenamuosius blokus, bažnyčias ir geležinkelių viadukus, vilas ir kelių sankryžas, už tai gavau ordinus ir paaukštinimus: iš leitenanto buvau pakeltas į vyresniuosius leitenantus, iš vyresniojo leitenanto į kapitonus, gaudavau neeilinių atostogų ir pagyrimų, vis už tai, kad taip gerai mokėjau sprogdinti. O baigiantis karui buvau priskirtas generolui, kuris tik viena težinojo – apšaudymo lauką. Ar tu žinai, kas tai yra apšaudymo laukas? Ne?

Femelis prisidėjo biliardo lazdą kaip šautuvą prie peties ir nusitaikė smaigaliu pro langą, į šv.Severino bokštą.

– Žiūrėk, – tarė jis, – jei aš dabar norėčiau apšaudyti tiltą, kuris yra anapus šv.Severino, tai bažnyčia atsidurtų apšaudymo lauke, reikėtų ją išsprogdinti, ir labai greitai, tučtuojau, nieko nelaukiant, kad būtų galima apšaudyti tiltą. Ir aš tau sakau, Hugai, aš būčiau išsprogdinęs šv. Severiną, nors ir žinojau, kad mano generolas kvaištelėjęs, nors ir žinojau, kad apšaudymo laukas gryna nesąmonė, nes juk, supranti, iš viršaus nereikia jokio apšaudymo lauko, ir pačiam bukiausiam generolui negalėjo būti paslaptis, kad pastaruoju metu buvo išrasti lėktuvai, bet mūsiškis buvo pamišėlis ir tą vieną buvo išmokęs: apšaudymo lauką, ir aš jam tuos laukus parūpindavau. Aš turėjau gerą komandą, – mano būry buvo fizikų ir architektų, ir mes sprogdinom, kas tik mums stovėjo skersai kelio. Paskutinis objektas buvo tikrai įspūdingas ir grandiozinis: visas kompleksas milžiniškų, labai solidžių pastatų: bažnyčia, tvartai, vienuolių celės, administracijos pastatas, vienkiemis, visas vienuolynas, Hugai; jis kaip tik stovėjo tarp dviejų armijų – vokiečių ir amerikiečių, ir aš parūpinau vokiečių armijai apšaudymo lauką, kuris jai nebuvo reikalingas; sienos klupo prieš mane ant kelių, tvartuose bliovė galvijai, vienuoliai keikė mane prakeiktinai, bet niekas negalėjo manęs sulaikyti, aš susprogdinau visą šv.Antano vienuolyną Kisatalyje, trys dienos prieš karo pabaigą. Visada buvau tikslus ir tvarkingas, berniuk, toks, kokį tu mane pažįsti.

Jis nuleido lazdą, kurią iki šiol laikė nukreipęs į įsivaizduojamą taikinį, vėl uždėjo ją ant sulenkto piršto ir stuktelėjo kamuolį; baltas kamuolys nuriedėjo žaliu lauku, vingiuodamas nuo vieno juodo borto į kitą.

Šv.Severino varpai dusliai išmušė laiką, bet kada, kada nuaidėjo vienuolika?

– Pažiūrėk, vaike, kas ten per triukšmas už durų.

Jis dar kartą stuktelėjo, raudonas kamuolys nuriedėjo žaliu lauku, sustojo, ir žaidėjas padėjo lazdą.

– Ponas direktorius prašo jus priimti poną daktarą Netlingerį.

– Ar tu priimtum žmogų, pavarde Netlingeris?

– Ne.

– Tai parodyk man, kaip išeiti, kad nereikėtų su juo susitikti.

– Galima per restoraną, ponas daktare, iš ten yra išėjimas į Modesto gatvę.

– Sudie, Hugai, iki rytojaus.

– Sudie, ponas daktare.

Restorane vyko kelnerių ir berniukų „baletas": jie dengė pietums stalus, pagal nustatytą tvarką stumdė stalelius ant ratukų nuo vieno stalo prie kito, dėliojo sidabrinius peilius, keitė gėlių vazas; vietoj baltų gvazdikų lieknose vazelėse statė kuklias žibuokles žemose vazelėse; rinko nuo stalų stiklainius su marmeladu, statė vyno stiklus, plačius raudonajam, siaurus baltajam; tik viena išimtis: pienas avių kunigei; kristaliniame grafine jis atrodė pilkas.

Femelis lengva eisena praėjo tarp stalų, atstūmė violetinę portjerą, nulipo laipteliais ir atsidūrė prieš Šv.Severino bokštą.

4

Leonoros žingsniai veikė jį raminančiai; ji atsargiai vaikščiojo po dirbtuvę, atidarinėjo spintas, atvožinėjo dėžes, atrišinėjo krūvomis surištus popierius, tiesino susuktus brėžinius; ji tik retai kada prieidavo prie lango ko ne ko paklausti; tik jei koks dokumentas būdavo be datos ar brėžinys be pavardės. Ji visada mėgo tvarką, bet niekada nemokėjo jos palaikyti. Dabar Leonora ją įves; ji krovė ant grindų dokumentus ir brėžinius, laiš-

kus ir ataskaitas pagal metus: nuo spaustuvės mašinų bildesio grindys drebėjo kaip prieš penkiasdešimt metų; devyni šimtai septintieji, aštuntieji, devintieji, dešimtieji; popierių krūvos didėjo kartu su pirmyn žengiančiu šimtmečiu: devyni šimtai devintųjų metų krūva buvo didesnė už devyni šimtai aštuntųjų, dešimtųjų didesnė už devintųjų. Leonora suras jo veiklos kreivę, ji išmokyta precizi̇̃škai dirbti.

– Taip, sakė jis, – trukdykit mane, kiek tik norit, vaikuti. Šitas? Tai Vendenhamerio ligoninė; aš ją pastačiau 1924 metais, rugsėjo mėnesį įvyko atidarymas.

Ir savo aiškia rašysena ji užrašė brėžinio pakrašty: 1924.IX.

Karo metų – nuo keturioliktų iki aštuonioliktų – krūvelės buvo mažos, po tris keturis brėžinius: užmiesčio vila generolui, medžioklės namelis vyriausiam burmistrui, šv. Sebastijono koplyčia šaulių draugijai. Užsakymai, už kuriuos jam mokėdavo atostogomis, brangiomis atostogų dienomis; jis būtų veltui statęs generolams rūmus, kad tik galėtų pamatyti savo vaikus.

– Ne, Leonora, tai buvo tūkstantis devyni šimtai trisdešimt penktais. Moterų pranciškonių vienuolynas. Modernusis stilius? Žinoma, aš stačiau ir moderniojo stiliaus namus.

Didžiojo dirbtuvės lango rėmai jam visada atrodė kaip kaleidoskopas: jame keitėsi dangaus spalvos, medžiai užpakaliniuose kiemuose buvo čia pilki, čia juodi, čia žali: gėlės darželiuose ant stogų žydėdavo ir peržydėdavo, vaikai, kurie žaisdavo ant cinkuotų stogų, užaugdavo, tapdavo tėvais, o jų tėvai – seneliais; ir vėl kiti vaikai žaisdavo ant cinkuotų stogų; nesikeitė tik stogų linijos profilis, nesikeitė tiltas, nesikeitė kalnai, kurie giedrą dieną pilkavo horizonte, – kol antrasis karas pakeitė stogų linijos profilį. Atsirado spragos, pro kurias matėsi Reinas, saulėtą dieną sidabrinis, apsiniaukusią – pilkas; matėsi pasukamasis tiltas senajam uoste. Spragos jau vėl seniai užtaisytos, vėl žaidžia ant cinkuotų stogų vaikai, ant Kilbų stogo vaikštinėja jo anūkė su vadovėliu rankoj, kaip prieš penkiasdešimt metų vaikščiojo jo žmona, – o gal tai tikrai Johana, jo žmona, kuri saulėtomis popietėmis tenai skaitydavo *Klastą ir meilę*?

Suskambėjo telefonas; kaip malonu, kad ragelį pakėlė Leonora, jos balsas atsakys nežinomajam.

– „Kronerio" kavinė? Aš paklausiu poną slaptąjį patarėją.
– Kiek žmonių laukiama vakarienei? Į gimimo dienos šventę? Juos gali suskaityti ant vienos rankos pirštų. Du anūkai, sūnus, aš ir jūs. Leonora, juk jūs padarysite man tą malonumą? Taigi penki. Užtenka vienos rankos pirštų.
– Ne, šampano nereikia. Viskas kaip sutarta. Ačiū, Leonora.
Gal ji laiko mane pamišėliu, bet jei aš pamišėlis, tai, vadinasi, visada toks buvau; aš viską numačiau, aiškiai žinojau, ko noriu, ir žinojau, kad tai pasieksiu; tik vieno niekada nežinojau ir nežinau po šiai dienai: kam aš tai dariau? Dėl pinigų, dėl garbės ar tik todėl, kad man tas buvo malonu? Ko aš siekiau, kai aną penktadienio rytą, 1907 metų rugsėjo 6 dieną, prieš penkiasdešimt vienerius metus išėjau iš stoties rūmų? Aš buvau sudaręs tikslią dienotvarkę, numatęs visus veiksmus ir judesius, nuo pat pirmos akimirkos, kai išlipau šiame mieste, pradėjau sudėtingą, iš anksto nubrėžtą šokio figūrą, kurioje aš pats buvau ir solistas, ir baletmeisteris; statistais ir dekoracijomis galėjau naudotis nemokamai. Iki pirmojo šokio žingsnio man buvo likę tik dešimt minučių: per tą laiką turėjau pereiti stoties aikštę, aplenkti „Princo Heinricho" viešbutį, perkirsti Modesto gatvę ir įžengti į „Kronerio" kavinę. Aš atvykau į miestą kaip tik tą dieną, kai man sukako dvidešimt devyneri metai. Buvo rugsėjo rytas. Vežikų arkliai karksojo prie savo snūduriuojančių šeimininkų; viešbučio berniukai su violetine „Princo Heinricho" uniforma tempė į stotį lagaminus, skubėdami paskui savo svečius; nuo banko durų kilo aukštyn įspūdingos grotos ir, rimtai žvangėdamos, nyko už sienų. Balandžiai, laikraščių pardavėjai, ulonai; jų eskadronas jojo pro „Princą Heinrichą", rotmistras pamosavo į balkoną kažkokiai moteriškei su rausva skrybėle ir šydu ant veido, kuri atsakydama pasiuntė jam bučkį, žirgų kanopos kaukšėjo į grindinį; vimpelai plazdėjo ryto vėjely; pro atviras šv. Severino bažnyčios duris gaudė vargonai.
Aš jaudinausi; išsiėmiau iš švarko kišenės miesto planą, išskleidžiau jį ir įsižiūrėjau į raudoną pusratį, kurį buvau užrėžęs apie stotį; penki juodi kryželiai žymėjo centrinę bažnyčią ir keturias mažesnes; aš pakėliau akis ir pro ryto ūkanas susiieškojau keturis bokštus, penktojo, šv. Severino, ieškoti nereikėjo – jis buvo prieš mane, jo milžiniškas šešėlis kėlė man drebulį; aš

vėl nuleidau akis į planą – viskas teisingai; geltonas kryželis žymėjo namus, kur aš buvau išnuomojęs butą ir dirbtuvę ir iš kalno užmokėjęs už pusę metų: Modesto gatvė 7, tarp šv. Severino ir Modesto vartų: tai turbūt tenai, dešinėj, kur dabar kaip tik būrelis kunigų ėjo per gatvę. Spindulys to pusračio, kurį aš buvau užbrėžęs apie stotį, buvo lygus kilometrui; šios raudonos linijos ribose gyveno mergaitė, kurią aš ketinau vesti, aš jos dar nepažinojau, nežinojau jos vardo, tik žinojau, kad žmoną paimsiu iš vienos tų patricijų šeimų, apie kurias man buvo pasakojęs tėvas; jis čia trejus metus tarnavo ulonų pulke, prisigėrė neapykantos arkliams ir karininkams, ir tą jausmą aš gerbiau, nors pats jo ir neturėjau; aš džiaugiausi, kad tėvui nebeteko matyti, kaip aš pats tapau karininku, pionierių atsargos leitenantu; aš nusijuokiau, tą rytą prieš penkiasdešimt vienerius metus aš daug kartų juokiausi, aš žinojau, kad paimsiu žmoną iš vienos šių šeimų, žinojau, kad jos pavardė bus Brodem, Kuzenijus, Kilb ar Ferve; jai bus dvidešimt metų, ir dabar, šią akimirką, ji kaip tik grįžta iš bažnyčios, padeda rūbinėj maldaknygę; pareina kaip tik laiku, – tėvas dar suspėja pabučiuoti ją į kaktą ir tuojau išeina, jo griausmingas bosas pamažu nutolsta vestibiuly kontoros link; pusryčiams ji valgo duoną su medum, išgeria puodelį kavos „ne, ne, mamyte, kiaušinio nevalgysiu", perskaito motinai balių datas. Ar ją leis į akademikų[1] balių? Leis.

Vėliausiai šeštą sausio, per akademikų balių, aš jau žinosiu, kurią vesiu, šoksiu su ja; aš būsiu jai geras, mylėsiu ją, ji man gimdys vaikus – penkis, šešis, septynis, jie ves ir padovanos man anūkų – penkiskart, šešiskart, septyniskart po septynis; ir, klausydamas tolstančio kanopų bildesio, aš mačiau pulką vaikaičių, mačiau save aštuoniasdešimties metų patriarchą, valdantį šeimą, kurią ketinau įkurti: gimimo dienos, laidotuvės, sidabrinės ir šiaip vestuvės, krikštynos; į senas mano rankas bus dedami naujagimiai, provaikaičiai, aš juos mylėsiu taip pat, kaip ir savo jaunas dailias marčias, kviesiu jas pusryčių, dovanosiu joms gėles ir saldainius, odekoloną ir paveikslus; ten stovėdamas, aš tai žinojau ir buvau pasiruošęs pradėti šokį.

---

[1]Čia turima galvoj žmones su aukštuoju mokslu.

Aš lydėjau akimis žmogų, kuris karučiais vežė į Modesto gatvę Nr.7 mano daiktus; užrakinamą pintinę su baltiniais ir brėžiniais ir mažą odinį lagaminėlį, kuriame buvo mano popieriai, dokumentai ir pinigai: keturi šimtai auksinių, dvylikos metų darbo pelnas, metų, kuriuos praleidau kaimo rangovų statybiniuose barakuose, vidutiniškų architektų kontorose; projektavau, planavau ir stačiau darbininkų gyvenvietes, pramominius pastatus, bažnyčias, mokyklas, namus įvairioms draugijoms; plūkiausi su sąmatomis, variausi per sausa kalba surašytus sutarties punktus: „...kad paneliai zakristijoj būtų padaryti iš geriausio, nešakoto riešutmedžio, apkaustai parinkti geriausios kokybės".

Aš atsimenu, kad juokiausi, ten stovėdamas, bet ir šiandien nežinau, iš ko ir kodėl juokiausi; tik viena tikrai žinau: tai nebuvo gryno džiaugsmo juokas; jame buvo pašaipos, patyčių, gal ir piktybės, bet koks viso to procentas, aš niekada nežinojau; aš prisiminiau kietus suolus, kuriuose sėdėjau vakarais tobulinimosi kursuose; aš mokiausi skaičiavimo, matematikos ir braižybos, mokiausi amato, mokiausi šokti ir plaukti; paskui armija, pionierių atsargos leitenantas, aštuntame batalione Koblence, kur vasaros vakarais sėdėdavau prie Doičės Eko, ir Reino vanduo man atrodydavo toks pat pašvinkęs, kaip ir Mozelio; dvidešimt trys mebliuoti kambariai, kuriuose teko gyventi; šeimininkų dukrelės, kurias aš suvedžiojau ar kurios suvedžiojo mane; basas slinkau per priplėkusius koridorius, ieškodamas glamonių; iki pat paskutiniosios, kuri visada atnešdavo nusivylimą; levandos vanduo ir palaidi plaukai, o klaikiuose šeimos kambariuose, kur žalsvose stiklinėse vazose vyto draudžiami vaisiai, aidėjo pikti žodžiai: „niekšas, garbė, nekaltybė"; ten visai nekvepėjo levanda; su pasibaisėjimu aš skaičiau ne apviltosios veide, bet jos motinos veide, kur buvo parašyta, kas manęs laukia. Aš nebuvau niekšas, nė vienai nežadėjau vesti ir nenorėjau praleisti savo gyvenimo šeimos kambariuose, kur žalsvose stiklinėse vazose vyto draudžiami vaisiai.

Parėjęs namo iš vakarinių kursų, vėl braižiau, skaičiavau, braižiau ir piešiau nuo pusės dešimtos iki dvyliktos; angelus ir medžius, debesis, bažnyčias ir koplyčias – romantiškas, barokine, rokoko, bidermajerio ir, be abejo, moderniojo stiliaus: pie-

šiau ilgaplaukes moteriškas būtybes, kur dvasių veidai plevenо viršum paradinių durų, o ilgi plaukai kaip portjeros driekėsi palei abi staktas – kairėj ir dešinėj; ties pat durų viduriu juodavo aiškiai įrėžtas sklastymas; labai prašom; taip man beplušant vakarais, ilgesio kamuojamos šeimininkės dukrelės atnešdavo silpnos arbatos ar silpno limonado ir provokuodavo mane glamonėms, kurias jos laikė drąsiomis; o aš piešiau toliau ir daugiausia dėmesio skyriau detalėms, nes žinojau, kad detalėmis juos – nesvarbu, kad jie būtų, – greičiausiai galima papirkti: durų rankenos, ornamentuotos grotelės, Dievo avinėliai, pelikanai, inkarai ir kryžiai, aplink kuriuos, kaišiodamos geluonį, raitėsi aukštyn ir žemyn gyvatės.

Prisiminiau ir triuką, kurį dažnai naudodavo mano paskutinysis šefas Domgrevas: lemiamu momentu netyčia išmesti iš kišenės rožančių; kai dievobaimingi ūkininkai pasididžiuodami rodydavo sklypą, skirtą naujai bažnyčiai statyti, arba kai tiesiaširdžiai bažnyčios komiteto nariai užpakaliniuose miestelių smuklių kambariuose kukliai dėstydavo savo nutarimą pastatyti naujus Dievo namus, tada Domgrevui, traukiant iš kišenės smulkius ar laikrodį, ar peiliuką cigarams, netyčia iškrisdavo rožančius, kurį jis sumišęs tuojau pakeldavo; iš šio triuko aš niekada nesijuokdavau.

– Ne, Leonora, „A" ant bylų, brėžinių ir sąmatų reiškia ne „aktai", o „Antanas", švento Antano vienuolynas.

Ji vaikščiojo tyliai ir grakščiais judesiais tvarkė dirbtuvę; jis visada mėgo tvarką, bet niekada nemokėjo jos palaikyti. Visko buvo per daug; per daug užsakymų, per daug pinigų.

Jei aš pamišėlis, tai toks jau buvau tada, kai stoties aikštėje pasitikrinau, ar turiu smulkių, ar neužmiršau piešimo bloknoto ir žalio dėklo su pieštukais, kai pasitaisiau aksominį kaklaraištį, apčiupinėjau savo juodos menininko skrybėlės brylių, apsitampiau švarką, vienintelio išeiginio kostiumo švarką, kurį buvau paveldėjęs iš savo dėdės, jauno, džiova mirusio mokytojo; dėdės Marsilio antkapis Meze jau buvo apsamanojęs, tame Meze, kur jaunas dvidešimties metų mokytojas, pasistojęs ant vargonų pakylos, mosavo lazdele, o mokykloje kalė į galvą sodžiaus vaikams triskaitę taisyklę; ten jis vakaro prieblandoj vaikščiodavo

papelkiais ir svajodavo apie merginų lūpas, duoną, vyną ir garbę, kurios tikėjosi sulaukti iš savo nusisekusių eilėraščių; dvejus metus jis svajojo, vaikščiodamas pelkių takais, kol ištikęs kraujoplūdis nuvedė jį prie juodųjų vandenų; po jo mirties liko sąsiuvinis in quarto su eilėraščiais, juodas kostiumas, atitekęs krikštasūniui, du auksiniai ir kraujo dėmė ant žalių mokyklos užuolaidų, kurios neįstengė išnaikinti jo įpėdinio žmona; vaikų lūpos prie badmirio mokytojo kapo sugiedojo giesmę „Kur išskrido kregždutė?"

Aš dar kartą atsigręžiau į stotį, dar kartą permečiau akimis plakatą, skirtą naujokams ir kabantį aiškiai matomoj vietoj prie įėjimo į peroną: „karo prievolininkams rekomenduoju apatinius baltinius „Normal", jau daug metų gaminamus pagal profesoriaus Gustavo Jegerio sistemą, visose kultūringose valstybėse užpatentuotus baltinius „Palas" ir Dr. Lamano baltinius „Reform".

Atėjo laikas pradėti šokį.

Aš peržengiau tramvajaus bėgius, praėjau pro „Princo Heinricho" viešbutį, pasukau į Modesto gatvę ir, prieš įeidamas į „Kronerio" kavinę, stabtelėjau: stiklinės durys iš vidaus buvo aptrauktos žaliu šilku, ir jose aš pamačiau savo atvaizdą: buvau smulkus, galima sakyti, mažas, juodaplaukis, juodais drabužiais, iš pažiūros lyg jaunas rabinas, lyg artistas, kažkuo primenąs provinciją; aš dar kartą nusijuokiau ir atidariau duris; kelneriai statinėjo ant staliukų vazeles su gvazdikais, dėjo į vietas valgiaraščius su žaliais odiniais viršeliais; kelneriai buvo su žaliom prijuostėm, juodom liemenėm, baltais marškiniais ir baltais kaklaraiščiais; dvi jaunos merginos, viena šviesi ir raudonskruostė, kita juodaplaukė ir išblyškusi, stovėjo gilumoj prie bufeto ir statė keksų piramides, krovė kalnus biskvitų, taisė susiplojusius grietininius ornamentus, blizgino sidabrines tortų lopetėles. Svečių nesimatė, viduj buvo švaru kaip ligoninėj prieš vyriausiojo gydytojo vizitaciją; kelnerių baletas, pro kurį aš lengvai praplaukiau kaip solistas; statistai ir kulisai manęs laukė; statistai buvo išdresiruoti, dirbo puikiai, ir man patiko, kaip tie trys kelneriai ėjo nuo vieno stalo prie kito ir santūriais judesiais statė čia druskinę, čia vazelę, čia baksnojo valgiaraščius, kurie, matyt, turėjo gulėti tam tikru kampu į druskinę; pe-

leninės iš baltutėlio porceliano su auksiniais kraštеliais; šaunu, tas man patiko, buvo maloni staigmena; tai bent miestas, tokios kavinės nebuvau matęs nė vienam užkampy, kuriuose man ligi šiol teko gyventi.

Aš nuėjau į tolimiausią kertę kairėj, numečiau ant kėdės skrybėlę, šalia jos pasidėjau bloknotą ir dėklą su pieštukais, atsisėdau; iš virtuvės grįžo kelneriai, tyliai stumdami stalelius ant ratukų; dabar jie statinėjo buteliukus su prieskoniais, kabinėjo lazdas, prie kurių būdavo pritvirtinami laikraščiai; aš atsiverčiau bloknotą ir – kelintą kartą? – perskaičiau laikraščio iškarpą, kurią buvau priklijavęs ant vidinės viršelio pusės: „Viešas konkursas Benediktinų vienuolyno sodybos projektui Kisos upės slėny tarp Štelingerio Groto ir Gerlingerio Štulio vienkiemių, maždaug du kilometrai nuo Kislingeno kaimo; konkurse gali dalyvauti visi savo jėgomis pasitikį architektai, dokumentacija išduodama dr. Kilbo notariate, Modesto gatvė 8, įmokant 50 (penkiasdešimt) markių. Galutinis projektų įteikimo terminas: 1907 metų rugsėjo 30, pirmadienį, 12 valandą".

Aš laipiojau per krūvas cemento, landžiojau tarp rietuvėmis sukrautų naujutėlių plytų, tikrindamas, ar gerai jos išdegtos, slankiojau apie kalnus bazalto skaldos, kuri buvo skirta durų ir langų įrėminimui; mano kelnių atlankai buvo purvini, liemenė aptaškyta kalkių ir cemento skiediniu; kontoroje aidėjo keiksmai: kada pagaliau atveš akmenis, kurių man reikia Dievo avinėlio mozaikai viršum didžiųjų durų? Pikti susikirtimai, konfliktai; kreditai čia nutraukiami, čia vėl suteikiami; ketvirtadienį po pietų meistrai stovėdavo eilėje prie mano kontoros: penktadienis buvo mokėjimo diena darbininkams; vakare sėsdavau nusivaręs Kislinge į prikūrentą traukinį, sudribdavau ant minkšto suolo antros klasės vagone ir dardėdavau tamsoje per skurdžius burokų augintojų kaimus, kurių pavadinimus skelbdavo mieguistas konduktoriaus balsas: Denklingenas, Doderingenas, Kolbingenas, Šaklingenas; palei stotis kūpsojo išvežimui paruošti kalnai burokų, tamsoj jie pilkavo it kalnai kaukolių; vis tolyn ir tolyn pro burokų laukuose skęstančius kaimelius; stotyje krisdavau į vežiko karietą, namie į žmonos glėbį, kuri mane bučiuodavo, švelniai glostydavo mano pavargusias akis,

su pasididžiavimu liesdavo cementą, prilipusį prie mano rankovės, o po kavos, pasidėjęs galvą ant jos kelių, rūkydavau cigarą už šešiasdešimt pfenigų ir pasakodavau jai apie visą pasaulį keikiančius mūrininkus; juos reikia pažinti, jie ne pikti, gal gruboki, gal šiek tiek raudoni, bet aš moku su jais sugyventi; retkarčiais jiems reikia pastatyti dėžę alaus, tarmiškai papasakoti vieną kitą anekdotą; tik ne bumbėti, nes už tai jie tau gali po pat kojomis išversti visą lovį kalkių ir cemento skiedinio – taip jie padarė arkivyskupo įgaliotiniui statybos reikalams; arba numesti nuo pastolių viršaus siją – taip jie padarė valdžios inspektoriui: didžiulis rąstas sutrupėjo prie pat jo kojų.

– Patikėk, brangioji, aš žinau, kad aš nuo jų priklausau, o ne jie nuo manęs, juk dabar visur tiek daug statoma. Ir, žinoma, jie raudoni, kodėl jie negali būti raudoni? Svarbu, kad jie geri mūrininkai ir padeda man laikytis terminų; kai aš su visokiomis komisijomis užlipu ant pastolių, užtenka mirktelėti, ir galiu būti ramus – viskas eis kaip patepta.

– Labas rytas, pone. Jums pusryčių?

– Taip, prašom, – atsakiau aš ir papurčiau galvą, kai kelneris padavė man valgiaraštį; aš pakėliau pieštuką ir skanduodamas taip išskaičiavau visus savo pusryčių programos punktus, tartum visą gyvenimą nieko kito per pusryčius nebūčiau valgęs: kavinuką, bet kad jame būtų trys puodukai kavos, skrebutį, dvi riekes juodos duonos, sviesto, apelsinų džemo, virtą kiaušinį ir sūrio su raudonaisiais pipirais.

– Sūrio su raudonaisiais pipirais?

– Taip, grietininio sūrio su raudonaisiais pipirais.

– Klausau.

Jis tyliai nuplaukė žaliu kilimu, žalias vaiduoklis slinko pro žaliomis staltiesėmis uždengtus staliukus prie virtuvės lango ir tuojau pasigirdo pirmoji replika; statistai buvo gerai išdresiruoti, o aš – geras režisierius.

– Sūrio su raudonaisiais pipirais? – paklausė virėjas pro langą.

– Taip, – atsakė kelneris, – grietininio sūrio su raudonaisiais pipirais.

– Paklausk tą poną, kiek dėti pipirų.

Aš buvau pradėjęs piešti stoties fasadą ir, kai kelneris grįžo, drąsiais brūkšniais žymėjau langus nekaltai baltame popieriuj; jis palaukė, kol aš pakėliau galvą ir nustebęs atitraukiau nuo popieriaus pieštuką.

– Leiskite paklausti, pone, kiek pageidausite sūrio ir kiek dėti pipirų?

– Keturiasdešimt penki gramai sūrio ir pirščiukas pipirų, viską gerai suminkyti; ir klausykit: aš čia pusryčiausiu ryt, poryt ir dar poryt, tris savaites, tris mėnesius, trejus metus – girdi? Ir vis tuo pačiu metu, apie devynias.

– Klausau.

Tai buvo tas, ko aš norėjau, ir viskas įvyko ko tiksliausiai. Vėliau man dažnai darydavosi baugu, pagalvojus, kad tie mano planai taip tiksliai išsipildė; po dviejų dienų aš jau buvau „ponas, kur valgo sūrį su raudonaisiais pipirais", po savaitės – „jaunas dailininkas, kur visada pusryčiauja apie devynias", po trijų savaičių – „ponas Femelis, jaunas architektas, kuris turi stambų užsakymą".

– Taip, taip, vaikuti, visa tai liečia šv. Antano vienuolyną; tai tęsėsi daug metų, Leonora, dešimtis metų, ir tęsiasi iki pat šios dienos; remontai, nauji pastatai, o po keturiasdešimt penktųjų – atsakymas pagal senus planus; šv. Antanas vienas užpildys visą lentyną. Taip, gerai sakote, ventiliatorius būtų ne pro šalį, šiandien karšta; ne, ačiū, nenoriu sėstis.

Lango kaleidoskope melsvas popietės dangus, 1958 metų rugsėjo 6 dienos dangus; stogų eilės profily nebėra spragų; stogų darželiuose ant margai užtiestų stalų arbatinukai; gulimose kėdėse tingiai prieš saulę išsitiesusios moterys, stoty knibždėlynas grįžtančių atostogautojų; gal todėl jis veltui laukia savo anūkės Rutos? Gal ji kur išvažiavusi, gal todėl nebeskaito *„Klastos ir meilės"*? Jis atsargiai nusišluostė nosine kaktą; nei šaltis, nei karštis jam niekada netrukdė; dešiniam kaleidoskopo kampe Hohencolernai vis dar tebejoja ant bronzinių žirgų į vakarus, – vis tokie pat jau keturiasdešimt aštuoneri metai, net ir tas, jo vyriausiasis karo vadas, toks pat: iš to, kaip jis laiko galvą, vis dar matosi jo pražūtinga tuštybė; anuomet prie pusryčių stalo „Kronerio" kavinėj aš juokdamasis piešiau posta-

mentą dar be paminklo, o kelneris tuo tarpu atnešė man sūrio su raudonaisiais pipirais: aš vis dar taip tikėjau savo ateitim, kad dabartis man atrodė jau praėjusi ir užbaigta; ar tai buvo mano pirmieji, patys pirmieji pusryčiai „Kronerio" kavinėj, o gal jau trys tūkstantieji? Aš kasdien devintą valandą ėjau pusryčiauti į „Kronerio" kavinę, sulaikyti mane galėjo tik aukštesnė galybė, ir tai įvyko, kai mano vyriausiasis karo vadas – tas kvailys, kur vis dar tebejoja ant savo bronzinio žirgo į vakarus, – pašaukė mane po savo vėliavomis. Sūris su raudonaisiais pipirais? Tą keistą, rausvai baltą košę – tarp kitko, visai pakenčiamą – aš valgiau pirmą kartą; aš buvau ją prieš valandą išradęs greitajam traukiny, kuris švilpė į miestą iš šiaurės; tokiu būdu aš norėjau savo kasdieniniams pusryčiams suteikti individualumo. O gal dabar, kai kelneris paėmė nuo stalo kiaušinio taurelę ir nustūmė tolyn džemą, aš jau trisdešimtą kartą tepiau tą košę ant juodos duonos?

Atsargiai! Aš išsiėmiau iš kišenės vienintelį patikimą instrumentą, kuriuo galėjau patikrinti šias greitas ir tikslias vizijas – kišeninį kalendorių; šiame fantazijos labirinte jis turėjo priminti man vietą, dieną ir valandą: buvo penktadienis, 1907 metų rugsėjo šešta diena, ir tie pusryčiai buvo mano pirmieji pusryčiai „Kronerio" kavinėje; ligi šiol aš niekada negėriau per pusryčius pupelių kavos, niekada nevalgiau kiaušinio, gėriau tik miežių kavą, valgiau tik avižinę košę, ragaišį su sviestu ir skiltelę žalio agurko, bet mitas, kurį norėjau sukurti, jau užsimezgė, virėjo klausimas: „Sūrio su raudonaisiais pipirais? – nukreipė jį ten, kur jis turėjo patekti: į publiką. Man beliko tik laukti, sėdėti čia iki dešimtos, pusės vienuoliktos, kol kavinė pamažu prisirinks žmonių, išgerti butelį mineralinio vandens, taurelę konjako, sėdėti su bloknotu ant kelių, su cigaru burnoj ir pieštuku rankoj; aš piešiau ir piešiau, o tuo tarpu bankininkai su savo oriais klientais ėjo pro mane į pasitarimų kambarį, kelneriai nešė jiems įkandin vyną ant žalių padėklų; kunigai, užsukę čia su konfratrais užsieniečiais po šv. Severino bažnyčios apžiūrėjimo, laužyta lotynų, anglų ar italų kalba gyrė miesto grožybes; o vyriausybinės kanceliarijos valdininkai stengėsi parodyti savo aukštą rangą: jiems, atseit, niekas negali uždrausti sėdėti čia apie pusę vienuoliktos ir gerti moką su vyšnine; damos, grįž-

tančios iš turgaus su odinėmis pintinėmis, pilnomis kopūstų ir morkų, žirnių ir slyvų, gyrėsi savo mokėjimu šeimininkauti, mat, joms pavyko pigiai išvilioti daržoves iš pavargusių kaimiečių; dabar jos gėrė kavą su pyragaičiais, išleisdamos šimtą kartų daugiau, negu buvo sutaupusios; tos damos mosavo šaukšteliais nelyginant špagomis ir piktinosi rotmistru, kuris „eidamas tarnybines pareigas, tarnybines pareigas", pasiuntė žinomai kokotei į balkoną bučkį, o, be to, „tikrai, tikrų tikriausiai žinoma", kad jis išėjo iš jos pusę šeštos rytą pro užpakalines viešbučio duris. Rotmistras pro užpakalines duris, kokia gėda!

Aš žiūrėjau į tuos savo statistus, klausiausi jų kalbų ir piešiau eiles kėdžių, stalų ir visą kelnerių baletą; be dvidešimt vienuoliktą paprašiau sąskaitos; ji buvo mažesnė, negu tikėjausi; aš buvau nutaręs būti „dosnus, bet nesišvaistyti", – tą formulę buvau kažkur skaitęs, ir ji man patiko. Kelneriui už kuriamą apie mane mitą daviau penkiasdešimt pfenigų, ir atsisveikindamas jis man keliskart mandagiai nusilenkė; kai ėjau iš kavinės, jaučiausi nuvargęs; žmonės lydėjo mane akimis, nė nenumanydami, kad solistas esu aš; status, lengvas, žengiau pro žmonių špalerius, demonstruodamas jiems tai, ką jie turėjo matyti, – menininką su didele juoda skrybėle, mažą, smulkų, iš pažiūros dvidešimt penkerių metų, kažkuo primenantį provinciją, bet pasitikintį savimi. Dar dešimt pfenigų berniukui, kuris atidarė man duris.

Tik pusantros minutės kelio iki čia, iki Modesto gatvės Nr.7. Mokiniai, sunkvežimiai, vienuolės; gatvėje virė gyvenimas; ar septinto numerio vartuose tikrai užuodžiau spaustuvės dažų kvapą? Mašinų stūmokliai judėjo pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal, visai kaip garlaivy; mašinos baltame popieriuje spausdino kažką pamokomo; durininkas nusiėmė kepurę.

– Ponas architektas? Jūsų daiktai jau viršuj.

Įspaudžiau į jo raudonas rankas arbatpinigius.

– Visada jūsų paslaugoms, ponas leitenante! – Jis nusišiepė: – Taip, čia jau buvo užėję du ponai, jie nori įrašyti poną leitenantą į čionykštį atsargos karininkų klubą.

Ir vėl ateitis man pasirodė realesnė negu dabartis, kuri, vos tik spėjusi įvykti, tuojau paskęsta tamsoje; aš mačiau suskretusį durininką, apsuptą žurnalistų, mačiau stambias antraštes: „Jau-

nas architektas nurungia savo specialybės korifėjus ir laimi konkursą". Durininkas mielai pasakoja žurnalistams:

– Jis? Mano ponai, jis žino tik darbą. Aštuntą valandą ryto eina į šv. Severiną išklausyti mišių, iki pusės vienuoliktos pusryčiauja „Kronerio" kavinėj, nuo pusės vienuoliktos iki penkių sėdi užsidaręs dirbtuvėje; nieko nepriima ir gyvena tenai – taip, juokitės, ponai, – žirnių sriuba, kurią pats išsiverda; jo sena motina atsiunčia jam žirnių, lašinių ir net svogūnų. Nuo penkių iki šešių eina pasivaikščioti po miestą; nuo pusės spetynių iki pusės aštuonių žaidžia biliardą „Princo Heinricho" viešbuty, lankosi atsargos karininkų klube. Merginos? Apie tai nieko nežinau. Penktadienių vakarais eina į „Vokiečių balsų" draugijos choro repeticijas.

„Kronerio" kavinės kelneriai irgi gauna arbatpinigių už žinias. „Sūris su raudonaisiais pipirais? Labai įdomu! Net per pusryčius piešia kaip apdujęs?"

Vėliau aš dažnai prisimindavau savo atvykimo rytą, girdėdavau kanopų kaukšėjimą į grindinio akmenis, matydavau, kaip viešbučio berniukai tempia lagaminus, matydavau moterį su rausva skrybėle ir nuleistu ant veido šydu, skaitydavau plakatą „Karo prievolininkams rekomenduoju..." Girdėdavau savo juoką; iš ko aš juokiausi, koks tai buvo juokas? Aš juos kas rytą matydavau, tuos ulonus, kai iš bažnyčios užsukdavau namo pasiimti laikraščių ir laiškų; ulonai jodavo į pratybų lauką šiauriniame miesto pakrašty, pasinešę pulti į ataką, atlikti žvalgybines užduotis ir kelti debesis dulkių; kas rytą, klausydamas tolstančių kanopų kaukšėjimo, aš prisimindavau savo tėvo neapykantą arkliams ir karininkams; seni kareivos sustodavo gatvėj, ir trimitų skardenimas išspausdavo jiems iš akių ašaras, bet aš galvodavau apie savo tėvą; senų raitelių širdys, net ir mano durininko, imdavo garsiau plakti; merginos su dulkių skudurais rankose pavirsdavo gyvaisiais paveikslais; ir ryto vėjelis vėsindavo jų meilės ištroškusias krūtines; durininkas įteikdavo man siuntinius nuo motinos – juose būdavo žirniai, lašiniai, svogūnai ir laiminimai; matant nujojantį eskadroną, mano širdis garsiau neplakdavo.

Aš rašiau motinai laiškus ir maldavau pas mane nevažiuoti; aš nenorėjau, kad ji prisidėtų prie statistų; vėliau, vėliau, kai

spektaklis pavyks, aš ją pakviesiu; ji buvo maža, smulki ir tamsiaplaukė, kaip ir aš, ir težinojo kapines ir bažnyčią, o jos veidas, visa jos išvaizda per daug jau būtų tikusi į mano spektaklį; ji niekada netroško pinigų, jai užtekdavo vieno auksinio per mėnesį – sriubai ir duonai ir kad galėtų dešimt pfenigų įmesti į aukų krepšelį sekmadienį ir vieną pfenigą šiokią dieną. „Tu atvažiuosi paskui", – rašiau aš jai, bet paskui buvo per vėlu: ją palaidojau šalia tėvo, šalia Šarlotos ir Mauricijaus – ji niekada nebematė to, kurio adresą kas savaitę rašydavo ant voko: „Modesto gatvė 7, Heinrichui Femeliui"; aš bijojau jos išmintingo žvilgsnio ir to, kad jos lūpos ištars kažką nenumatyto: „Kam? Dėl pinigų ar garbės? Kam tu nori tarnauti – Dievui ar žmonėms?" Aš bijojau jos katekizmo klausimų, į kuriuos atsakoma tuo pačiu klausimu, tik tiesioginio sakinio forma – pabaigoj vietoj klaustuko dedant tašką. Aš nežinojau kam. Aš neveidmainiavau, eidamas į bažnyčią, bažnyčia neįėjo į mano vaidinimą, o ji tikriausiai tuo nepatikėtų; mano vaidyba prasidėdavo „Kroterio" kavinėj ir tęsdavosi iki pusės vienuoliktos, paskui vėl prasidėdavo penktą valandą po pietų ir baigdavosi dešimtą; tuo metu, kai ulonai išvykdavo anapus Modesto vartų, lengviau būdavo galvoti apie tėvą; paskui ulonus į priemiestį klibikščiuodavo rylininkai, kad nepavėluotų sugroti „Aušra aušrele" ir tuo pasmaginti vienišų šeimininkių ir tarnaičių širdis; pavakarėj jie vėl grįš į miestą ir rinks skatikus iš laisvalaikio melancholijos, grodami „Anemari", „Rozmari"; o kitapus gatvės Grecas kaip tik kabino prie durų šerną: šviežias, tamsiai raudonas žvėries kraujas lašėjo ant asfalto; aplink šerną rikiavosi fazanai, kurapkos, kiškiai; švelnios plunksnos, kuklūs kiškių kailiukai puošė galingą šerną; Grecas kas rytą iškabinėdavo savo žvėris, ir vis taip, kad jų žaizdos būtų matomos žmonėms: kiškių pilvai, karvelių krūtinės, perplėštas šerno šonas; kad tik matytųsi kraujas; Greco žmona rausvomis rankomis dėliojo kepenų puseles tarp grybų krūvelių; šalia milžiniško kumpio mirguliavo ikrai, sukrauti ant ledo gabalėlių; jūrų vėžiai, violetiniai kaip perdegtos plytos, bejėgiškai stumdėsi, atsimušdami į žemų akvariumų sienas, ir laukė išmanių šeimininkių rankų; taip jie laukė 1907 metų rugsėjo septintą, devintą, dešimtą, vienuoliktą dieną; tik rugsėjo aštuntą, penkioliktą ir dvidešimt antrą – sek-

madieniais – Greco fasadas nebūdavo kruvinas; negyvus žvėris aš mačiau tenai 1908, 1909 metais – nemačiau jų tik tais metais, kai viešpatavo aukštesnė galybė; aš juos kasdien matydavau per penkiasdešimt vienerius metus, matau ir dabar, kaip išmanios šeimininkės šeštadienį po pietų renkasi tenai paskutinius kąsnelius sekmadienio patiekalams.

– Taip, Leonora, jūs teisingai paskaitėt: pirmas honoraras šimtas penkiasdešimt tūkstančių markių. Nėra datos? Tai turėjo būti 1908 metų rugpjūčio mėnesį. Taip, esu tikras, 1908 m. rugpjūtį. Jūs dar niekada nevalgėte šernienos? Jei pasitikite mano skoniu, tai nieko nenustojote, aš jos niekada nemėgau. Užpilkite truputį kavos, reikia nuplauti tas dulkes, ir nupirkite pyragaičių, jeigu juos mėgstate. Niekai, nuo jų nepastorėsit, netikėkit tais plepalais. Taip, tas buvo tūkstantis devyni šimtai tryliktais, namelis ponui Kolgeriui, „Kronerio" kavinės kelneriui. Ne, be honoraro.

Kiek kartų aš pusryčiavau „Kronerio" kavinėj? Dešimt, dvidešimt tūkstančių kartų? Aš niekada neskaičiavau, ėjau ten kasdien, išskyrus tuos metus, kai neleido aukštesnė galybė.

Aš mačiau, kaip ta aukštesnė galybė atsirito; stovėjau ant anų namų – 8 numerio – stogo ir, pasislėpęs už pergolos, žiūrėjau į gatvę; mačiau, kaip jie traukė į stotį, daugybė balsų stūgavo „Sargyba prie Reino", šūkaliojo to kvailio vardą, kur vis dar tebejoja į vakarus ant savo bronzinio žirgo; darbininkų kepurės, cilindrai, bankininkų skrybėlės buvo apkaišytos gėlėmis, gėlės žydėjo švarkų atlapuose, po pažastim bolavo ryšulėliai su profesoriaus Gustavo Jegerio sistemos baltiniais „Normal"; triukšmas it bangų mūša pasiekė stogus; net prostitutės iš Krautuvėlių skersgatvio, ir tos išsiuntė į šaukimo punktus savo sutenerius su itin geros rūšies šiltais baltiniais po pažastim; o aš veltui laukiau prabundant jausmų, kurie liepsnojo tos minios ten, apačioj, krūtinėj; aš jaučiausi tuščias ir vienišas, žemas žmogus, kuris niekuo nesižavi, ir visai nežinojau, kodėl aš toks esu; aš niekada apie tai negalvojau; aš galvojau apie savo pionierių uniformą, nuo kurios trenkė naftalinu, kuri vis man dar tiko, nors siūdinaus ją, būdamas dvidešimties metų, o dabar jau buvau trisdešimt šešerių; aš tik tikėjausi, kad man niekada nebereikės ja vilkėti; aš norėjau likti solistu, nenorėjau tapti sta-

tistu; jie visi kvaištelėjo, tie, kur dainuodami traukė gatve į stotį; į tuos, kurių nepaėmė, visi žiūrėjo su gailesčiu, jie patys laikė save aukomis, kad turėjo likti namie; aš būčiau sutikęs būti tokia auka ir nė kiek nebūčiau gailėjęsis. Apačioj, namie, verkė mano uošvė: jos abu sūnus paėmė pačią pirmąją dieną, ir jie nušuoliavo į prekių stotį, kur buvo pakraunami arkliai; išdidūs ulonai, dėl kurių mano uošvė liejo pasididžiavimo ašaras; aš stovėjau, užsiglaudęs už pergolos, glicinijos dar tebežydėjo, girdėjau, kaip apačioj mano ketverių metų sūnelis kartojo: *„Man reikia šautuvo, man reikia šautuvo"...*, ir man norėjosi nueiti ir prilupti jį besididžiuojančios uošvės akyse; bet aš leidau jam dainuoti, leidau žaisti su ulonišku kiveriu, kurį jam padovanojo jo dėdė, leidau valkioti paskui save špagą ir šūkauti: *'Mirtis prancūzui! Mirtis anglui! Mirtis rusui!„* Nieko nesakiau ir tada, kai įgulos viršininkas užjaučiamai, kone verkdamas, man pasakė: "Man iš tikrųjų neapsakomai gaila, ponas Femeli, kad kol kas negalime čia be jūsų apsieiti, kad jums dar negalima stoti po vėliava, bet juk ir namie reikalingi žmonės, kaip tik tokie žmonės, kaip jūs„.

Aš stačiau kareivines, įtvirtinimus, ligonines; naktį, apsivilkęs leitenanto uniforma, tikrinau tilto sargybas; pagyvenę pirkliai su grandinio laipsniu, bankininkai su eilinių ženklais uoliai tempėsi prieš mane; lipdamas laiptais ant tilto, kišeninės lemputės šviesoje mačiau kiauliškus piešinėlius, kuriuos raudoname smiltainyje buvo išbraižę iš maudyklės grįždami paaugliai; laiptai trenkė bręstančiu vyriškumu. Kažkur kabėjo lentelė: „Michaelis. Anglis, koksas, briketai", nupiešta ranka rodė į tą pusę, kur buvo galima įsigyti Michaelio prekių; mėgaudamasis savo ironija ir pranašumu, aš išklausydavau puskarininkio Greco raportą: „Tilto sargyba. Puskarininkis ir šeši kareiviai; nieko ypatingo neįvyko". Aš mosteldavau ranka – man rodos, tą mostą buvau nusižiūrėjęs kažkokioj komedijoj – tardavau „laisvai", pasirašydavau sargybos knygoj, grįždavau namo, kabindavau rūbinėj šalmą ir kardą, eidavau į šeimos kambarį pas Johaną, padėdavau jai ant kelių galvą, rūkydavau cigarą ir nieko nekalbėdavau, ji irgi nieko nekalbėdavo; ji tik grąžindavo Grecui jo žąsies kepenėlių paštetus, ir, kai šv. Antano vienuolyno viršininkas atsiųsdavo mums duonos, medaus ir sviesto, ji

viską išdalindavo kitiems; aš jau nieko dėl to nesakydavau, aš vis dar valgydavau pusryčius „Kronerio" kavinėj: du tūkstančiai keturiasdešimtą kartą sūrį su raudonaisiais pipirais; aš vis duodavau kelneriui penkiasdešimt pfenigų arbatpinigių, nors jis kratydavosi ir vis norėdavo man įsiūlyti honorarą už projektą jo namukui.

Johana pasakė garsiai tą, ką aš galvojau; svečiuose pas įgulos viršininką ji negėrė šampano, nevalgė kiškienos kepsnio ir nė su kuo nėjo šokti; ji garsiai tarė: „Karališkasis kvailys...", ir atrodė, kad karininkų namuose Vilhelmskulėje stojo ledmetis; visiškoj tyloj ji pakartojo: „Karališkasis kvailys". Ten dalyvavo generolas, pulkininkas, keli majorai, visi su žmonomis, ir aš, ką tik iškeptas vyresnysis leitenantas, įgaliotinis įtvirtinimų statybos reikalams; karininkų namuose Vilhemskulėje stojo ledmetis; kažkoks mažas kariūnas susiprato duoti ženklą orkestrui, ir šis užgrojo valsą; aš paėmiau Johaną už parankės ir nuvedžiau ją į karietą; buvo puiki rudens naktis; pilkos kolonos žygiavo į priemiesčių stotis; nieko ypatingo neįvyko.

Garbės teismas. Niekas nedrįso pakartoti to, ką pasakė Johana; tokių piktžodžiavimų negalima buvo net į bylą rašyti: jo didenybė – karališkasis kvailys; niekas nebūtų išdrįsęs to parašyti; jie tik sakė: „Tai, ką pasakė jūsų žmona", ir aš atsakinėjau: „Tai, ką pasakė mano žmona", aš nepasakiau to, ką turėjau pasakyti: kad aš jai pritariu; aš kalbėjau: „Nėščia, mano ponai, du mėnesiai iki gimdymo; netekusi dviejų brolių – rotmistro Kilbo ir kariūno Kilbo – abu žuvo vieną dieną; 1909 metais palaidojom mažą dukrelę...", nors žinojau, kad reikėjo pasakyti: „aš pritariu savo žmonai; žinojau, kad vienos ironijos neužtenka, niekada neužteks.

– Ne, Leonora, neatriškit šio ryšulėlio; jo vertė grynai jausminio pobūdžio; jis lengvas, o vis dėlto brangus: jame butelio kamštis. Ačiū už kavą; prašom pastatyti puodelį ant palangės; aš vis laukiu ir nesulaukiu savo anūkės, šiuo metu ji dažniausiai mokosi ant stogo pamokas; užmiršau, kad atostogos dar nepasibaigė; žiūrėkit, iš čia puikiausiai matosi visa jūsų kontora, aš ir jus iš čia matau prie rašomojo stalo, jus ir jūsų gražius plaukus.

Kodėl staiga sudrebėjo puodelis, skambtelėjo kaip nuo spaustuvės mašinų bildesio? Ar jau baigėsi pietų pertrauka, ar jie ten dirba viršvalandžius ir net šeštadienį po pietų spausdina kažką pamokomo baltame popieriuj?

Nesuskaitomą daugybę kartų aš jutau rytais tą krūpčiojimą, kai, pasirėmęs alkūnėmis, žiūrėdavau žemyn į gatvę, į šviesius plaukus, kurių kvapas man buvo pažįstamas iš bažnyčios; per aštrus muilas sunaikintų tuos gražius plaukus; kvepalus čia atstojo dorumas. Aš sekdavau paskui ją, kai ji po mišių, be penkiolikos devintą, eidavo pro Greco krautuvę į Modesto gatvę Nr.8. Prie tų geltonų namų kabėjo juoda medinė lenta su baltu, šiek tiek išblukusiu užrašu: „Dr. Kilbas, notaras". Aš stebėdavau ją iš durininko būdelės, laukdamas laikraščių; ant jos krisdavo šviesa, krisdavo ant jos švelnaus, teisingumo tarnyboj apvytusio veido, kai ji atidarydavo kontoros duris, atverdavo langines, surinkdavo seifo šriftą, atidarydavo plienines duris, kurios tartum prislėgdavo ją savo sunkumu; ji tikrindavo seifą, ir aš galėdavau per siaurutę Modesto gatvelę pažvelgti tiesiai į jo vidų ir prie viršutinės lentynos perskaityti švariai išvedžiotą užrašą: „Šv. Antano vienuolyno projektai". Ten gulėjo trys stori paketai, žioruodami antspaudais kaip žaizdomis. Jų buvo tik trys, ir kiekvienas vaikas žinojo siuntėjų pavardes: Bremoklis, Grumpeteris ir Volerzeinas. Bremoklis buvo architektas, pastatęs trisdešimt septynias neogotikos stiliaus bažnyčias, septyniolika koplyčių, dvidešimt vieną vienuolyną ir ligoninę; Grumpeteris buvo pastatęs tik trisdešimt tris neoromaniško stiliaus bažnyčias, tik dvylika koplyčių ir aštuoniolika ligoninių; trečias paketas buvo Volerzeino, jis buvo pastatęs vos devyniolika bažnyčių, vos dvi koplyčias ir vos keturias ligonines, bet užtat jo kūrinių tarpe buvo viena tikra katedra.

– Ar jau matėte, ponas leitenante, ką rašo „Vachta"? – paklausė mane durininkas, ir viršum jo suragėjusio nykščio perskaičiau eilutę, kurią jis man parodė: „Šiandien paskutinė diena įteikti šv. Antano vienuolyno projektus. Ar mūsų jaunieji architektai neparodys drąsos?"

Aš nusijuokiau, susukau laikraštį ir nuėjau pusryčiauti į „Kronerio" kavinę. Kai kelneris po virtuvės langelį pasakė: „Pusryčiai ponui architektui Femeliui, kaip visada", – jo žodžiai

nuskambėjo nelyginant sena, šimtmečiais kartojama liturgija. Šeimininkės, kunigai, bankininkai – balsų klegesys apie pusę vienuoliktos. Piešimo bloknotas su avinėliais, gyvatėmis, pelikanais; penkiasdešimt pfenigų kelneriui, dešimt berniukui, išsišiepusi durininko burna, kai rytą, pasiimdamas paštą, įspraus-davau jam į rankas cigarą. Aš stovėjau čionai, jutau po savo alkūnėmis spaustuvės mašinų krūpčiojimą, Kilbo kontoroj mačiau mokinį, netoli lango švytuojantį baltu peiliu popieriams lankstyti. Aš atplėšiau laišką, kurį man buvo padavęs durininkas: „...galime nuo šios dienos pasiūlyti jums vyriausiojo braižytojo vietą; jei pageidautumėt, mielai priimtumėm gyventi į savo šeimą; užtikriname, kad būsite maloniai sutiktas vietinėj draugijoj; pramogų netrūks..." Taip mane viliojo meiliomis architektų dukrelėmis, jaukiomis gegužinėmis pamiškėj, kur jauni vyrai su apvaliomis skrybėlėmis leidžia iš statinių alų, o jaunos damos ima iš krepšių ir dalina sumuštinius, kur ant nušienautų pievelių galima pašokti, plojant to grakštaus reginio sužavėtoms mamytėms, širdy baimingai skaičiuojančioms dukrelių metus; paskui visi eina pasivaikščioti į mišką, – žinoma, už parankių, nes damos dažnai klumpa ant šaknų, – ir medžių šešėly tu nejučiomis atsilieki nuo kitų ir, nutaikęs progą, pabučiuoji į skruostą, į petį, o kai vakaro prieblandoj per pievas važiuoji namo ir iš aplinkinio miško, lyg tyčia ten sustatytos, kaišioja galvas stirnos, kai vienoj karietoj suskamba daina, o kitos ją pagauna, tada jau galima pašnibždėti į ausį, kad amūro strėlė pataikė tau į širdį. Karietos veža namo sužeistas širdis, liūdinčias sielas.

Ir aš mandagiai atrašiau: „...aš tikrai pagalvosiu apie jūsų malonų pasiūlymą, kai tik pabaigsiu privačius darbus, kurie tuo tarpu dar laiko mane šiame mieste...", užklijavau voką, prispaudžiau ženklą, sugrįžau prie lango ir pažvelgiau žemyn į Modesto gatvę; kai berniukas užsimodavo peiliu popieriams lankstyti, šis blykčiojo kaip durklas; du viešbučio tarnai kėlė į karučius šerną; vakare aš valgysiu tą šernieną „Vokiečių balsų" draugijos vyrų bankete, kur klausysiuos jų anekdotų, ir iš mano juoko jie nesupras, kad aš juokiuosi ne iš jų anekdotų, bet iš pačių pasakotojų; jų anekdotai kėlė man pasibjaurėjimą, kaip ir jų valgių padažai, ir, stovėdamas čia aukštai prie lango, aš juokiausi ir vis

dar nežinojau, ką reiškia tas mano juokas: neapykantą ar panieką?

Greco mokinės statė šalia šerno baltas pintines grybų: „Prinœ Heinricho" viešbuty virėjas jau svėrė prieskonius, padėjėjai galando peilius; susijaudinę pagalbiniai kelneriai mokėsi namie prieš veidrodį užsirišti kaklaraištį ir klausinėjo žmoną, kuri, pasinėrusi garuose, lygino jo išverstas kelnes: „Jei, neduok Dieve, tektų aptarnauti vyskupą, ar reikia jam pabučiuoti žiedą, ar ne?" Notaro mokinys vis dar švytavo baltu peiliu popieriams lankstyti.

Penkiolika po vienuoliktos; aš išsidulkinau savo juodąjį kostiumą, pasitikrinau, kaip guli aksominis kaklaraištis po kaklu, užsidėjau skrybėlę, išsiėmiau iš kišenės mažuliuką kaip degtukų dėžutė kalendorių, atsiverčiau ir perskaičiau: „1907 m. rugsėjo 30 d., 11,30 įteikti Kilbui projektą. Paprašyti kvito".

Atsargiai! Kiek kartų aš savo vaizduotėj mačiau save, atliekantį šį veiksmą: lipau laiptais žemyn, ėjau per gatvę, į vestibiulį, į prieškambarį.

– Noriu pasikalbėti su pačiu ponu notaru.

– Kokiu reikalu?

– Norėčiau įteikti ponui notarui projektą. *Švento Antano konkursui.*

Nustebimą parodys tik mokinys, jis nuleis peilį, apsižvalgys, o paskui prisimins įspėjimą „saugok paslaptį", susigės ir vėl nukreips akis į gatvę ir blankus. Šiame kambary, kur apšepimas reiškė eleganciją, kur ant sienų kabėjo teisininkų portretai, kur rašalinės tarnavo po aštuoniasdešimt metų, o peiliai popieriams lankstyti po šimtą penkiasdešimt, šiame kambary buvo tyliai atliekamos milžiniškos transakcijos, čia ištisi kvartalai keitė savininkus, čia buvo sudarinėjamos vedybinės sutartys, kuriose sumos smulkioms žmonos išlaidoms buvo didesnės, negu tarnautojo penkerių metų alga; bet doras kurpius čia taip pat galėjo patvirtinti savo dviejų tūkstančių markių vertės hipoteką ir kretantis pensininkas patikėti testamentą, kuriame jis mylimiausiam anūkui užrašė savo naktinį stalelį; našlių ir našlaičių, darbininkų ir milijonierių teisiniai reikalai čia buvo tvarkomi didžiausioj paslapty, po sienoj kabančiu užrašu: *„Jų dešinė pilna dovanų".*

Nėra jokio pagrindo stebėtis, kai jaunas dailininkas, vilkintis išverstu juodu kostiumu, paveldėtu iš dėdės, įteikia į kanceliarinį popierių suvyniotą paketą, ritinį brėžinių ir mano, kad dėl to jam reikia pasikalbėti su pačiu notaru. Kanceliarijos viršininkas įspaudžia į karštą laką Kilbų herbą – avinėlį, kuriam iš krūtinės čiurkšle trykšta kraujas, – užantspauduoja paketą, ritinį brėžinių, o tvarkingoji blondinė išrašo kvitą: „1907 m. rugsėjo 30 d., pirmadienį, 11.35 ponas architektas Heinrichas Femelis įteikė..." Ar tuo metu, kai ji man padavė kvitą, jos išblyškusiame, maloniame veide neblykstelėjo spindulėlis, kad ji mane pažįsta? Aš apsidžiaugiau, kad įvyko kažkas nenumatyto, nes tai įtikino mane, kad laikas yra kažkas realaus, kad ta diena, ta minutė tikrai buvo; tai įrodžiau ne aš, nors iš tikrųjų nulipau laiptais, perėjau per gatvę, įėjau į vestibiulį, į prieškambarį; tai įrodė ne mokinys, kuris pakėlė akis, o paskui, prisiminęs „saugok paslaptį", susigėdo ir vėl nusigręžė; ir ne kruvinos antspaudo žaizdos; tą įrodė nenumatyta, maloni tarnautojos šypsena; mergina nužvelgė mano išverstą kostiumą ir, paduodama kvitą, sušnibždėjo:

– Linkiu sėkmės, ponas Femeli.

Šie žodžiai pirmieji per puspenktos savaitės sužeidė laiką, jie man priminė, kad yra realybės pėdsakų šiame žaidime, kuris vyko pagal mano valią; vadinasi, laikas nebuvo reguliuojamas sapnų kamerose, kur ateitis tampa dabartimi, o dabartis atrodo jau keli šimtai metų praėjusi, kur praeitis tampa ateitimi, kaip vaikystė, prie kurios aš bėgau, kaip, vaikas būdamas, bėgdavau prie savo tėvo. Jis buvo tylus žmogus, metai gulė ant jo kaip švininiai tylos sluoksniai; jis traukė vargonų registrus, giedojo per mišias, per laidotuves: per pirmos klasės laidotuves daugiau, per antros klasės mažiau, o per trečios visai negiedojo; jis buvo toks tylus, kad dabar, man apie jį galvojant, spaudžia širdį; jis melžė karves, pjovė šieną, kūlė javus, kol jo prakaituotas veidas aplipdavo pelais nelyginant vabzdžiais; jis mosavo lazdele jaunimo draugijoje, pameistrių draugijoje, šaulių draugijoje ir šv. Cecilijos draugijoje; jis niekada nekalbėjo, nesibarė, tik giedojo, kapojo burokus, virė kiaulei bulves, grojo vargonais, vilkosi savo juodą vargonininko surdutą, ant jo baltą kamžą; niekas kaime nesistebėjo, kad jis niekada nekalba, visi buvo įpratę ma-

tyti jį tik dirbant; iš keturių vaikų du mirė džiova, likome tik mudu su Šarlota; motina buvo trapi, smulki moterėlė, iš tų, kurios myli gėles, mėgsta gražias užuolaidas, kurios lygindamos dainuoja dainas, o vakarais prie židinio seka pasakas; tėvas plūkėsi, kalė lovas, kimšo čiužinius, pjovė vištas; paskui mirė Šarlota: mišios su išstatytu švenčiausiuoju, bažnyčioj balti apdarai; klebonas giedojo, bet vargonininkas jam neatsakinėjo, netraukė registrų, vargonai tylėjo, niekas neatsakinėjo nuo vargonų; giedojo tik klebonas. Kai prie bažnyčios žmonės tyliai rikiavosi eisenai į kapines, sutrikęs klebonas paklausė:

– Bet, Femeli, mano gerasis, brangusis Femeli, kodėl negiedojot?

Ir aš pirmą kartą išgirdau tėvą kažką sakant ir nustebau, kad tas balsas, kuris taip švelniai skambėdavo nuo vargonų, buvo toks šiurkštus; jis tarė tyliai, tartum urgzdamas:

– Per trečios klasės laidotuves negiedama.

Žemutinis Reinas skendo miglose, rūko kamuoliai grakščiomis kilpomis vilnijo per burokų laukus, gluosniuose karksėjo varnos kaip Užgavėnių tarškučiai, sutrikęs klebonas skaitė maldas; nuo to laiko tėvas nebemosavo lazdele nei jaunimo draugijoj, nei pameistrių draugijoj, nei šaulių draugijoj, nei šv. Cecilijos draugijoj, ir su tuo pirmuoju sakiniu, kurį aš iš jo išgirdau, – Šarlota mirė dvylikos metų, man tada buvo šešiolika, – su tuo pirmu sakiniu jis tartum sužinojo, kad turi balsą; jis pradėjo daugiau kalbėti, kalbėjo apie arklius ir karininkus, kurių neapkentė; jis grasino: „Vargas jums, jei palaidosit mane pagal pirmą klasę".

– Taip, – pakartojo blondinė, – linkiu jums sėkmės.

Gal man reikėjo grąžinti kvitą, pasiimti užantspauduotą paketą, ritinį brėžinių, grįžti namo, vesti burmistro ar rangovo dukrelę, statyti gaisrines, mokyklėles, bažnyčias, koplyčias; per vainiko iškėlimo šventes šokti su šeimininke, žmonai leisti suktis su šeimininku; kam kovoti su Bremokliu, Grumpeteriu ir Volerzeinu, su didžiaisiais bažnyčių korifėjais, kam? Aš nebuvau garbėtroška, pinigai manęs neviliojo, o bado galėjau nebijoti; ar ne geriau žaisti su klebonu, vaistininku, smuklininku ir burmistru skatą, dalyvauti medžioklėse su varovais, statyti prakutusiems kaimiečiams „ką nors moderniškesnio"? Bet notaro

mokinys jau pašoko nuo lango ir pripuolęs atidarė man duris; aš pasakiau „ačiū", išėjau į vestibiulį, į gatvę, perėjau į kitą pusę, užlipau laiptais į savo dirbtuvę ir pasirėmiau alkūnėmis ant palangės, kuri virpėjo nuo spaustuvės mašinų bilsčiojimo; buvo 1907 m. rugsėjo 30 diena, apie 11.45.

– Taip, Leonora, tikras vargas su tom spaustuvės mašinom. kiek jau man puodelių sudužo, kai užmiršęs palikdavau juos ant palangės. Neskubėkit taip, vaikuti, nereikia skubėti. Jei taip dirbsit, tai per savaitę sutvarkysit visa tai, ko aš neįstengiau sutvarkyti per penkiasdešimt vienerius metus. Ne, ačiū, pyragaičio nevalgysiu. Juk man galima jus vadinti vaikučiu? Jums nėra ko raudonuoti dėl seno žmogaus komplimentų. Aš esu paminklas, Leonora, o paminklai nieko pikto negali padaryti, aš, senas kvailys, vis dar einu kas rytą į „Kronerio" kavinę, valgau savo sūrį su raudonaisiais pipirais, nors seniai jo nebemėgstu; bet tai mano pareiga amžininkams – palaikyti legendą apie save; aš įsteigsiu našlaičių prieglaudą, gal kokią mokyklą, paskirsiu stipendijas, ir kada nors, kur nors jie mane tikrai nulies iš bronzos ir atidengs; jūs turėsit dalyvauti atidaryme ir juoktis; jūs taip gražiai mokate juoktis, ar žinote tai? Aš nebemoku juoktis, užmiršau, nors visada juoką laikiau savo ginklu; juokas nebuvo joks ginklas, tik šiokia tokia iliuzija. Jei norėsit, galėsiu jus nuvesti į akademikų balių, pristatysiu jus tenai kaip savo dukterėčią, gal' ;t išgerti šampano, pašokti ir susipažinti su jaunu žmogum, kuris bus jums geras ir mylės jus; aš jums duosiu gražų kraitį... taip, taip, pasižiūrėkit į jį: trys metrai iš dviejų, tai bendras šv. Antano vienuolyno vaizdas; jis kaba šioj dirbtuvėj jau penkiasdešimt vieneri metai, kabėjo ir tada, kai įgriuvo lubos; tada atsirado tos tamsios dėmės; tai buvo mano pirmas didelis užsa- kymas, milžiniškas užsakymas, jo dėka, būdamas vos trisdešimties metų amžiaus, aš padariau karjerą.

O 1917 metais aš neišdrįsau padaryti to, ką Joana padarė už mane: ji išplėšė Heinrichui iš rankų eilėraštį, kurį jis mokėsi atmintinai ant stogo šalia pergolos; rimtu vaikišku balseliu jis kartojo:

Ir Petras, sargybinis vartų dangaus,
Pasakė einąs atsiklausti aukščiau.

Po valandėlės jis vėl pasirodė:
Ak pone Bliucheri, sutiko be žodžio
Atostogų duoti ilgiausius metus.
(Taip taręs, jam rojaus atvėrė vartus)
Keliauk ir kovoki, drąsuoli šaunus,
Ir Dievas visad su tavim tegu bus.

Robertui tada dar nebuvo dvejų metų, o Otas dar nebuvo gimęs; aš buvau parvažiavęs atostogų; aš jau seniai supratau, ką neaiškiai nujaučiau: kad vienos ironijos neužtenka ir niekada neužteks, kad ironija tik narkotikas privilegijuotiems, ir man reikėjo tą padaryti, ką padarė Johana: aš – su kapitono uniforma – turėjau pasikalbėti su sūnum, bet aš tik klausiausi, kaip jis toliau deklamavo:

Ir štai Bliucheris skuba pas mus,
Iš pergalės pergalėn veda pulkus.
Su Hindenburgu pirmyn, ura,
Su Prūsijos didvyriu, mūs atrama.
Kol vokiečių girios žaliuos,
Kol vėliavos jų plevėsuos,
Kol gyvas bus vokiečių žodis skambus,
T a s vardas neužmirštas bus.
Jis granito paminkluos stovės
Ir mūs širdyse! Šlovė
Tau, Hindenburge! Pirmyn!

Johana ištraukė vaikui iš rankų lapelį, sudraskė jį ir išmetė skutus į gatvę, jie kaip snaigės pabiro prie Greco krautuvės, kur tomis dienomis nekabėjo šernas: viešpatavo aukštesnė galybė.

Vien juoko neužteks, Leonora, kai jie atidengs mano paminklą; apspjauk jį, vaikuti, – mano sūnaus Heinricho vardu ir Oto vardu, kuris buvo toks meilus vaikas ir paklusnus, ir todėl, kad buvo toks meilus, toks geras ir paklusnus, pasidarė man toks svetimas, kaip joks kitas žmogus šiame pasauly; ir Editos vardu, to vienintelio avinėlio, kurį esu kada matęs; aš mylėjau ją, savo anūkų motiną, ir negalėjau jai padėti, negalėjau padėti ir staliaus mokiniui, kurį mačiau tik du kartus, nei tam berniukui, kurio nemačiau nė vieno karto: jis mums atnešdavo žinių nuo Roberto, įmesdavo į laiškų dėžutę raštelius, ne didesnius už saldainių popieriukus, ir už tą nusikaltimą dingo lagery. Ro-

bertas visada buvo protingas ir šaltas, niekada ironiškas; Otas buvo kitoks, jis rodė širdį, bet vis dėlto staiga priėmė *buivolo komuniją* ir pasidarė mums svetimas; apspjauk mano paminklą, Leonora, ir pasakyk jiems, kad aš to prašiau; aš galiu tau duoti raštišką, notaro patvirtintą leidimą; gaila, kad tu nematei to berniuko, į kurį žiūrėdamas aš supratau, ką reiškia posakis: *„Angelai nusileido iš dangaus ir jam tarnavo"*; jis buvo staliaus mokinys, jie nukirto jam galvą; gaila, kad nematei Editos ir jos brolio; aš jį mačiau tik vieną kartą, jis perėjo per mūsų kiemą ir užlipo į Roberto kambarį; aš stovėjau prie miegamojo lango ir mačiau jį tik pusę minutės, bet pajutau baimę: jis nešė ir laimę, ir nelaimę; jo pavardė buvo Šrela, vardo niekada nesužinojau, jis man atrodė Dievo teismo vykdytojas, kuris už neapmokėtas sąskaitas klijuoja prie skolininkų namų nematomus skelbimus apie įkeitimą; aš žinojau, ko jis reikalaus iš mano sūnaus, bet leidau tam berniukui su nuleistais pečiais eiti per kiemą; Editos brolis paėmė jį įkaitu, mano vyriausią gyvą likusį sūnų, gabų berniuką; Edita buvo kitokia, jos biblinė rimtis buvo tokia nepalaužiama, kad ji galėjo sau leisti ir biblinį humorą: per bombardavimus ji juokdavosi su savo vaikais, ji davė jiems biblinius vardus – Jozefas ir Ruta; mirtis jos negąsdino; ji niekada nesuprato, kaip labai aš liūdėjau, netekęs savo vaikų, Johanos ir Heinricho, – ji nebesužinojo, kad žuvo ir Otas, svetimasis, kuris kadaise buvo man artimiausias; jis mėgo mano dirbtuvę, mano brėžinius, važiuodavo su manim į statybas, per vainiko iškėlimo šventes gerdavo alų, buvo visų darbininkų numylėtinis; šiandien vakare jis nedalyvaus mano gimimo dienoj; kiek svečių pakviesta? Ant vienos rankos pirštų galima suskaityti giminę, kurią aš įkūriau: Robertas, Jozefas, Ruta, Johana ir aš. Johanos vietoj sėdės Leonora, o ką aš pasakysiu Jozefui, kai jis su jaunuolišku įkarščiu pradės pasakoti, kiek pasivarė su darbais, atstatinėdamas Šv. Antano vienuolyną? Vainikas bus iškeltas spalio pabaigoj; vienuoliai nori Advento pamaldas laikyti naujojoj bažnyčioj: *„Dreba išgverę kaulai"*[1], Leonora, jie neganė mano avinėlių.

---

[1] Fašistinės dainos žodžiai.

Verčiau būčiau grąžinęs kvitą, nuplėšęs raudonus antspaudus ir viską sunaikinęs, tada man nereikėtų čia stovėti ir laukti savo anūkės, gražios juodakės devyniolikmetės; tokio amžiaus buvo Johana, kai aš prieš penkiasdešimt vienerius metus čia stovėjau ir pamačiau ją ant anų namų stogo; aš įžiūrėjau knygos pavadinimą: „*Klasta ir meilė*"; o gal tai Johana skaito tenai „*Klastą ir meilę*"? Jos čia tikrai nėra, ji dar tebevalgo su Robertu pietus „Liūte"; durininko būdelėj aš palikau įprastinį cigarą, pabėgau nuo intymaus „vyriško pasikalbėjimo su ponu leitenantu" ir užsidariau čia, viršuj, nuo pusės vienuoliktos iki penkių tik tam, kad čia būčiau; lipdamas į savo dirbtuvę, aš praėjau pro šūsnis knygų, pro šūsnis ką tik atspausdintų vyskupijos lapelių; ką jie ten šeštadienį po pietų dar spausdina ant balto popieriaus – pamokymus ar rinkiminius plakatus visiems tiems, kurie priėmė *buivolo komuniją*? Dreba sienos, tirta laiptai, darbininkės neša vis naujas šūsnis popierių ir krauna ligi pat mano dirbtuvės durų. Aš gulėjau čia ir mokiausi meno tik būti; aš plaukiau it juodo ventiliatoriaus kanalu, nešamas traukos; kur jis mane išmes? Nardžiau seno kartėlio sūkuriuose, ragavau seną neviltį, mačiau vaikus, kuriuos turėsiu, vynus, kuriuos gersiu, ligonines ir bažnyčias, kurias statysiu, – ir vis girdėjau žemės grumstus krintant ant mano karsto, it duslius būgno dūžius, kurie nesiliovė mane persekioję. Aš girdėjau klojikių, lankstytojų ir pakuotojų dainavimą, vienos traukė skardžiai, kitos dusliai, jausmingai ir išdidžiai; jos dainavo apie eilinius laisvalaikio džiaugsmus: apie meilę šokių salėj, apie graudžią laimę prie kapinių tvoros rudeniu kvepiančioj žolėj; apie senų motinų ašaras, skelbiančias jaunų motinų laimę, našlaičių prieglaudos nykumą, kur narsi jauna mergaitė pasiryžta likti skaisti, bet ir ją ištinka meilė, ištinka šokių salėj, ji irgi patiria graudžią laimę prie kapinių tvoros rudeniu kvepiančioj žolėj; darbininkių balsai gaudė nelyginant malūno ratai, sukdami vis tą patį vandenį, jos giedojo mano laidotuvėse, o žemės grumstai dunksėjo į mano karstą. Iš po nuleistų vokų aš žvelgiau į dirbtuvės sienas, išklijuotais brėžiniais; vidury švietė didinga šviesoraščio kopija; švento Antano vienuolynas, mastelis 1:200; pirmame plane kaimelis, Štelingerio Grotas – ganosi karvės, nukastame bulvių lauke rūksta laužo dūmai; toliau impozantiškas bazilikos

stiliaus vienuolynas (aš nesivaržydamas kopijavau romantiškas katedras): dengta galerija buvo griežta, nuoga, žema ir tamsi; klauzūra, refektoriumas, biblioteka; galerijos vidury švento Antano statula; toliau dideliu keturkampiu ūkiniai pastatai – daržinės, tvartai, ratinės, savas malūnas ir kepykla, dailus namelis ekonomui, kurio pareiga buvo rūpintis ir maldininkais; ten po aukštais medžiais stovėjo paprasti stalai ir kėdės, kur jie galėjo suvalgyti, ką buvo įsidėję, užgerdami sausu vynu, sunka ar alum; gilumoj antrojo kaimelio, Gerlingerio Štulio, kontūrai – koplyčia, kapinės, keturios viensėdijos, besiganančios karvės; dešinėj topolių eilės atskirta ariama žemė, kur vienuoliai darbininkai sodina vynuoges, augina kopūstus, bulves, daržoves ir javus, o aviliuose renka medų.

Įteikta prieš dvidešimt minučių ir gautas kvitas; projektas, smulkūs brėžiniai ir visa sąmata; plona plunksnele surašyti skaičiai ir pozicijos; aš žiūrėjau į projektą mirkčiodamas, tartum matydamas visus tuos trobesius jau pastatytus; lyg pro langą mačiau pasilenkusius vienuolius, sunką geriančius maldininkus, o apačioj skardžiais ir dusliais balsais dainavo darbininkės, nesulaukdamos darbo pabaigos, ir jų dainos skambėjo man kaip laidotuvių giesmės; aš užsimerkiau ir pajutau šaltį, kurį iš tikrųjų pajusiu po penkiasdešimt metų, pasiekęs karjeros viršūnę, apsuptas jauno atžalyno.

Tos keturios su puse savaitės buvo neapsakomai ilgos, visa, ką aš per tą laiką veikiau, buvo iš anksto numatyta svajonių kamerose; buvo likę tik mišios rytais ir valandos nuo pusės penkių iki vienuoliktos; aš troškau kažko nenumatyto, susilaukiau tik trumpučio šypsio ir dukart ištartų žodžių: „Linkiu sėkmės, ponas Femeli". Vos tik užmerkdavau akis, laikas suskildavo nelyginant į spektro juostas: praeitis, dabartis, ateitis; po penkiasdešimt metų mano vyriausieji anūkai bus dvidešimt penkerių metų, mano sūnūs tokio amžiaus, kaip tie solidūs ponai, kurių valion aš atsidaviau, įteikdamas projektą. Aš pagrabinėjau ranka kvito – yra; tikrai; rytoj rytą susirinks žiuri komisija ir pamatys, kad padėtis pasikeitė: atsirado ketvirtas projektas; jau yra susidariusios grupės – du už Grumpeterį, du už Bremoklį ir vienas, svarbiausias, jauniausias ir mažiausias iš penkių, – vienuolyno viršininkas – už Volerzeiną; viršininkas mėgsta roman-

tiką; bus karšta, nes abu kyšius imantieji komisijos nariai smarkiausiai puls iš meninės pusės; teks atidėti sprendimą; tas iš nežinia kur atsiradęs vaikėzas sumaišė visas kortas; apsigandę jie pamatė, kad viršininkui aiškiai patinka mano projektas; grukšnodamas vyną, jis vis stabteldavo prie mano projekto; visa sodyba buvo organiškai įtraukta į gamtovaizdį, labai racionalus ūkinių pastatų keturkampio atskyrimas nuo griežto dengtos galerijos ir klauzūrijos keturkampio; šulinys, užeiga maldininkams, viskas jam patiko; jis šypsojosi: čia jis bus *primus inter pares*[1]; jis jau vaikščiojo projekte kaip savo namuose, pirmavo refektoriume, sėdėjo chore, lankė sergančius brolius, ėjo pas ekonomą, ragavo vyną, pilstė ranka grūdus – duona jo broliams ir vargšams, jo laukuose užaugę javai; va čia, prie pat vartų, tas jaunas architektas suprojektavo mažą, dengtą patalpą elgetoms; panamėj stovės suolai vasarai, viduj bus kėdės, stalas ir krosnis žiemai.

– Ponai, aš nebeturiu ko svarstyti, be jokių sąlygų pritariu – kaip jis ten – pono Femelio projektui; ir pažvelkit į sąmatą – trim šimtais tūkstančių markių pigesnis už patį pigiausią kitų trijų.

Sausas antspaudų lakas nuo atplėštų žaizdų pabiręs ant stalo, į kurį dabar specialistai daužo kumščiais, pradėdami ilgas derybas.

– Patikėkite, garbusis tėve, kad nesunku numušti kainas, bet ką jūs darysit, jei, likus mėnesiui iki vainiko iškėlimo, tas jūsų Femelis ateis ir pareikš nebeturįs nė skatiko; neretai atsitinka, kad prie tokių statybų sąmata būna viršijama puse milijono. Patikėkite mumis, prityrusiais žmonėmis. Koks bankas laiduos už nepritynusį, niekam nežinomą jaunuolį, koks bankas duos už jį garantiją? Ar jis turi kokį turtą?

Jaunas vienuolyno viršininkas pasileido kvatotis.

– Pagal jo paties žodžius, jo visas turtas – aštuoni tūkstančiai markių.

Derybos tęsiamos. Įširdę ponai išsiskirstė. Nė vienas nepalaikė viršininko. Sprendimas atidėtas keturioms savaitėms. Kas

---

[1] Pirmas tarp lygių *(lot.)*.

davė tam nuskustgalviui kaimiečio vaikui, kuriam dar tik trisdešimt metų amžiaus, tokį balsą, kad pagal įstatus *be jo* nieko negalime nulemti, o *su juo* – tučtuojau viską.

Tada ėmė čirkšti telefonai, šen ir ten bėgioti suplukę pasiuntiniai su skubiais laiškais nuo srities prezidento pas arkivyskupą, nuo arkivyskupo į kunigų seminariją, kur arkivyskupo kanceliarijos patikėtinis kaip tik kėlė į padanges neogotikos pranašumus; visas raudonas nubėgo tas patikėtinis į laukiančią bričką, kanopos sukaukšėjo į grindinio akmenis, ir ratai drąsiais posūkiais nubildėjo pirmyn. Greičiau, greičiau! Referuoti, referuoti!

– Femelis? Niekada negirdėjau. Projektas? Techniškai puikus, sąmata – reikia sutikti, ekscelencija, – iš pažiūros aiški, įtikinama, bet stilius! Baisu: tik per mano lavoną.

– Per jūsų lavoną? – arkivyskupas šyptelėjo; tas profesorius – tikras menininkas, karštagalvis, per daug jausmo, per daug plevėsuojančių baltų garbanų. – Per jūsų lavoną? Na, na!

Tada pasipylė šifruoti Grumpeterio užklausimai Bremokliui, Bremoklio Volerzeinui, mirtini priešai korifėjai kelioms dienoms susitaikė ir per šifruotus laiškus ir telefonus viens kitą klausinėjo: „Ar kalafiorai genda?" – tai reiškė: „Ar vienuolyno viršininką galima nuversti?" – ir gavo triuškinantį atsakymą: „Kalafiorai negenda".

Keturias su puse savaitės išbuvau pasilaidojęs; kokia ramybė viešpatavo mano kape! Pamažu smego žemė, švelniais sluoksniais gulė šalia ir virš manęs; gera buvo nieko neveikti ir atsiduoti svaiguliui, kurį kėlė viena kitą vejančios darbininkių dainos; bet netrukus aš pradėsiu veikti, turėsiu veikti, kai jie atkas mano kapą ir atvoš karstą; jie mane nublokš atgal į laiką, kuriame kiekviena diena turės pavadinimą, kiekviena valanda atneš pareigų; tada prasidės rimtas žaidimas, tada apie antrą valandą nebeisiu į virtuvę atsinešti žirnienės; aš jau ir dabar jos nebešildžiau, valgiau šaltą; valgiui aš buvau abejingas, pinigų ir garbės taip pat nesivaikiau; man patiko pats žaidimas, aš mėgau savo cigarą ir ilgėjausi moters, savo moters. Ar tai bus ta, kurią mačiau kitapus gatvės stogo daržely, juodaplaukė, liekna ir graži Johana Kilb? Rytoj ji sužinos mano pavardę; ar aš ilgėjausi apskritai moters, ar kaip tik jos? Aš nebegalėjau pakęsti nuo-

latinės vyrų kompanijos, man jie vis atrodė juokingi: dievobaimingi ir bedieviai, nešvankybių pasakotojai ir jų klausytojai, biliardo žaidėjai, atsargos leitenantai, choristai, durininkas ir kelneriai; jie man įgriso iki gyvo kaulo; aš džiaugiausi, kad ateis vakaras ir nuo penkių iki šešių galėsiu pasivaikščioti; džiaugdavausi, kai tarpuvartėj įsiliedavau į srautą darbininkių ir galėdavau matyti jų veidus; man patikdavo juslingumas jų veiduose, kurie narsiai mokėjo duoklę laikui, ir man užeidavo noras nueiti su kuria į šokius, pagulėti su ja prie kapinių tvoros rudeniu kvepiančioj žolėj; sudraskyti kvitą, nutraukti didįjį žaidimą; tos merginos kvatojo, dainavo, mėgo pavalgyti ir išgerti, mokėjo verkti ir nė iš tolo nebuvo panašios į tas veidmaines žąsis, kurios provokuodavo mane, savo nuomininką, glamonėmis ir laikydavo jas drąsiomis. Viskas – veikėjai ir rekvizitas – dar tebebuvo mano valioj, statistai dar manęs tebeklausė tą paskutinę dieną, kai nebeturėjau noro valgyti šaltos žirnienės ir tingėjau ją pasišildyti; aš norėjau iki galo sužaisti tą žaidimą, kurį iš nuobodumo buvau sugalvojęs mažuose miesčiukuose popiečio valandomis,kai baigdavau tikrinti cemento skiedinį, plytų kokybę, matuoti sienų tiesumą; ir, užuot nuobodžiavęs niūriose smuklėse, eidavau nuobodžiauti į kontorą – tada ant mažyčių popieriukų pradėjau projektuoti Šv. Antano vienuolyną.

Žaidimas mane užvaldė, ir nebegalėjau nuo jo atsitraukti; brėžiniai plėtėsi, idėja darėsi aiškesnė ir nė nepasijutau, kaip pasinėriau į kalkuliaciją; išmokau skaičiuoti, išmokau piešti; kodėl ne? Aš nusiunčiau Kilbui trisdešimt aukso markių ir gavau dokumentaciją; vieną sekmadienio popietę nuvažiavau į Kislingeną, pamačiau žydinčius kviečių laukus, tamsiai žalius burokų plotus, mišką, kur kada nors stovės vienuolynas; aš žaidžiau toliau, stebėjau priešininkus, kurių pavardes kiti architektai tardavo su pagarbia neapykanta: Bremoklis, Grumpeteris, Volerzeinas; aš apžiūrėjau jų statinius: bažnyčias, ligonines, koplyčias, Volerzeino katedrą; matydamas tuos beviltiškus pastatus, aš jutau, užuodžiau, kad ateitis ranka pasiekiama, ir man atrodė kaip žemė, kurią reikia užkariauti, kaip nežinoma dirva, kurioje užkastas auksas, prieinamas kiekvienam, kas bent kiek nusimano apie strategiją; ateitis buvo mano rankoj, reikėjo tik imtis darbo. Laikas staiga pasidarė jėga, o seniau aš jo ne-

vertinau, neišnaudojau, už kelis auksinius pardavinėjau bukagalviams ir veidmainiams savo rankas ir protą, savo nagingumą ir žinias; aš prisipirkau popieriaus, lentelių, pieštukų ir vadovėlių; tam žaidimui reikėjo tik laiko, o laiko buvo, laikas nieko nekainavo; sekmadieniai buvo skiriami žvalgybai: apžiūrinėjau vietovę, žingsniavau gatvėmis; Modesto gatvės septintame numeryje buvo išnuomojama dirbtuvė; priešais, aštuntame numeryje, gyveno notaras, kuris po užraktu saugojo projektus; siena buvo atidaryta, reikėjo tik žygiuoti; ir tik dabar, giliai įsibrovęs į tą šalį, kurią norėjau užkariauti, jau pusiau ją užkariavęs, tik dabar, priešams dar tebemiegant, paskelbiau karą; aš dar kartą pačiupinėjau, ar tebeturiu kvitą; kvitas buvo savo vietoj.

Poryt dirbtuvės slenkstį peržengs pirmas svečias: vienuolyno viršininkas – jaunas, rusvaakis, blaivus vyras; nors jis dar niekada nevaldė, bet jau pratinosi prie tos minties.

– Iš kur jūs sužinojote, kad mūsų patronas, šventasis Benediktas, nenumatė atskirti refektoriume broliukų nuo vienuolių?

Jis vaikščiojo po dirbtuvę ir vis žvilgčiojo į projektą.

– Ar jūs išlaikysite, ar nenuleisite rankų, ar nepasirodys tie krankliai teis^s?

Ir aš išsigandau to didelio žaidimo, kuris, rodos, tuoj žengs iš popieriaus ir mane prislėgs; aš žaidžiau, bet niekada aiškiai neįsivaizdavau, kad tą žaidimą laimėsiu; man pakako garbės, kad vienas išdrįsau stoti prieš Bremoklį, Grumpeterį ir Volerzeiną, bet laimėti?.. Aš išsigandau, bet vis tiek pasakiau:

– Taip, garbusis tėve, aš išlaikysiu.

Jis nusišypsojo ir išėjo.

Penktą valandą aš išėjau su darbininkių srautu pro vartus; tai buvo mano įprastinis pasivaikščiojimas po darbo; aš mačiau gražuoles, slepiančias po šydu veidą ir karietomis važiuojančias į pasimatymus, mačiau leitenantus, kurie „Fulio" kavinėje klausėsi švelnios muzikos ir gėrė aštrius gėrimus; aš kasdien vaikščiodavau po valandą ir nueidavau po keturis kilometrus vis tuo pačiu keliu; tegu visi mane mato, tegu mato vis tuo pačiu metu ir toj pačioj vietoj: krautuvininkės, bankininkai ir juvelyrai, prostitutės ir konduktoriai, susilaižę pardavėjai, kelneriai ir šeimininkės; aš norėjau, kad jie mane pamatytų, ir jie mane matė nuo penkių iki šešių su cigaru burnoj; aš žinau, kad tai negražu,

bet aš dailininkas, ir bendros normos man neprivalomos; man galima stabtelėti ir prie rylininkų, kurie pelnosi variokus iš laisvalaikio melancholijos; svajonių kelias, einantis per sapnų kamerą: mano statistų sąnariai buvo gerai ištepti ir judėjo, nematomų siūlų tampomi; jie praverdavo burnas ir ištardavo replikas, kurias aš jiems sugalvodavau. „Princo Heinricho" viešbuty šaltai trinksėjo biliardo kamuoliai, balti, raudoni kamuoliai riedėjo žaliu lauku; manekenai kilojo rankas, kad galėtų stuktelėti lazda kamuolį, pakelti prie lūpų alaus bokalą; jie skaičiavo taškus, žaidė serijas, draugiškai tapšnojo man per petį: „O, taip!" „O, ne!" „O, puiku", „Nepavyko". O aš girdėjau, kaip ant mano karsto krinta grumstai. Žinojau, kad ateity manęs laukia priešmirtinis Editos riksmas, paskutinis šviesiaplaukio staliaus mokinio žvilgsnis, kurį jis aukštant mes į kalėjimo sieną.

Aš nuvažiavau su savo žmona ir vaikais į Kisatalį, pasididžiuodamas aprodžiau jiems savo jaunystės kūrinį, aplankiau pasenėjusį viršininką ir jo veide suskaičiau metus, kurių nemačiau savajam; svečių kambary jis pavaišino mus kava ir pyragaičiais, keptais iš nuosavų miltų, savo sodo slyvomis, savo karvių grietinėle; berniukams buvo leista įeiti į klauzūrą, žmona su kikenančiomis mergytėmis turėjo palaukti lauke; keturi sūnūs, trys dukterys – septyni vaikai, kurie man padovanos po septynis anūkus, ir viršininkas man nusišypsojo:

– Dabar mes net kaimynai.

Taip, aš buvo nupirkęs abu kaimelius – Štelingerio Grotą ir Gerlingerio Štulį.

– Ak Leonora, vėl iš „Kronerio" kavinės? Ne, aš juk aiškiai pasakiau: šampano nereikia. Aš nekenčiu šampano. O dabar baikite, vaikuti. Ar negalėtumėt užsakyti man taksi, antrai valandai? Tegu sustoja prie vartų, gal galėsiu jus kiek pavėžėti? Ne, aš nevažiuosiu per Blesenfeldą. Prašom, jei norit, tą dar galime sutvarkyti.

Jis atsigręžė nuo savo kaleidoskopo, pažvelgė į dirbtuvę, kur ant sienos dar tebekabėjo didysis šv. Antano projektas; ore skraidė dulkės, sukeltos darbščių, nors ir atsargių merginos rankų; ji uoliai kraustė seifą ir dabar parodė jam pluoštą pini-

gų, kurie jau trisdešimt penkeri metai nebeturėjo vertės; paskui ištraukė kitą krūvą pinigų, kurie prieš dešimt metų buvo nustoję vertės; ji tvarkingai suskaičiavo jau užmirštus banknotus: dešimt, dvidešimt, aštuoniasdešimt, šimtas – tūkstantis du šimtai dvidešimt markių.

– Meskit juos į krosnį, Leonora, arba išdalykit vaikams gatvėj, tuos grandiozinės suktybės kvitus, suktybės, kuri prasidėjo prieš trisdešimt penkerius metus ir vėl atsigavo prieš dešimt metų. Aš pinigų niekada nevertinau, bet visi mane laikė gobšu; jie klydo, ne pinigai man rūpėjo, kai aš pradėjau tą didįjį žaidimą; tik kai jį laimėjau ir iškilau, tada supratau, kad manyje buvo visos prielaidos iškilti: išmaniau savo darbą, buvau sugyvenamas, paprastas, buvau menininkas, atsargos karininkas; padariau karjerą, įsigijau turtą ir vis tiek, vis tiek likau „liaudies vaikas", ir to niekada nesigyniau; ne dėl pinigų, ne dėl garbės ir ne dėl moterų aš suvedžiau ateities algebrą į formules x, y ir z paverčiau matomais dydžiais: ūkiais, banko sąskaitomis, galybe, kurią nuolat kam nors dovanodavau ir kurią man grąžindavo atgal dvigubai didesnę; aš buvau besišypsantis Dovydas, smulkus, vis toks pat liesas – niekada nenustojau ir nepriaugau nė vieno svaro; dar ir šiandien man tiktų leitenanto uniforma, siūta 1897 metais; giliai sukrėtė mane tik tai, ko nebuvau numatęs ir ko taip labai troškau: mano žmonos meilė ir mano dukters Johanos mirtis; ji buvo tikras Kilbų vaikas, pusantrų metų amžiaus, bet, žiūrėdamas į tas vaikiškas akis, aš matydavau savo nebylaus tėvo akis, tamsioje jų gelmėje matydavau amžinąją išmintį, tos akys jau tartum buvo pažįstamos su mirtimi; it baisios piktžolės užgožė tą mažą kūnelį skarlatina, ji kilo aukštyn strėnomis, leidosi žemyn kojomis, kūnas degte degė, ir balta kaip sniegas mirtis plėtėsi, augo kaip pelėsiai po skaisčiu raudonumu, graužėsi, graužėsi ir pajuodusi išsiveržė į lauką pro šnerves; tai, ko nebuvau numatęs ir nežinodamas troškau, ištiko mane kaip prakeiksmas, tykojęs manęs šiuose baisiuose namuose; kilo ginčas, piktas barnis su šv. Severino klebonu ir uošviais dėl to, kad aš uždraudžiau giedoti per gedulingas pamaldas; bet aš to reikalavau ir pasiekiau savo; tik išsigandau, kai per mišias išgirdau Johaną šnabždant: „Kristus".

Aš niekada neminėjau to vardo, nedrįsdavau jo net mintyse ištarti, bet žinojau: jis buvo manyje; niekas negalėjo iš manęs išrauti to žodžio, kurį Johana šalia sušnibždėjo: „Kristus" – nei Domgrevo rožančius, nei gaižios, trokštančių ištekėti šeimininkų dukrelių dorybės, nei spekuliacija šešiolikto šimtmečio klausyklomis, kurias Domgrevas už didelius pinigus pardavinėdavo slaptose varžytynėse ir Lokarne vėl iškeisdavo į smulkias nuodėmėles; nei tamsūs dviveidžių kunigų darbeliai, kuriuos man pačiam teko matyti: pasigailėtini puolusių merginų suvedžiojimai; nei tylus mano tėvo griežtumas, nei begalinis klaidžiojimas seno kartėlio ir nusivylimo kanalais; niekas neįstengė užmušti žodžio nei tada, kai aš plaukiojau lediniame ateities vandenyne, įsikibęs į savo vienatvę it į milžinišką gelbėjimo ratą, ir juoku mėginau palaikyti jėgas; aš buvau Dovydas, mažasis Dovydas su laidykle, ir Danielius, mažylis liūtų uoloj, ir pasiruošęs sutikti tai, ko nebuvau numatęs ir nežinodamas troškau: Johanos mirtį 1910 m. rugsėjo trečią dieną. Tą rytą ulonai irgi jojo akmeniniu grindiniu; ėjo pienininkės, kepyklų mokiniai, dvasininkai su plevėsuojančiom sutanom; rytas, prie Greco krautuvės kabėjo šerniena; Kilbų šeimos gydytojas apsigaubė dirbtine melancholija; per keturiasdešimt metų jis rašė Kilbų šeimos gimimų ir mirčių liudijimus ir savo išdubusiam odiniam krepšy nešiojosi visus beverčius instrumentus, kuriais visada mokėjo pridengti savo tuščias pastangas; jis uždengė subjaurotą kūną, bet aš vėl jį nudengiau; aš norėjau matyti Lozoriaus kūną, savo tėvo akis, kurias tas vaikas vos pusantrų metų išlaikė atviras, o greta, miegamajame, rėkė Heinrichas; šv. Severino varpai daužė į šukes laiką, skambino devintinėms mišioms; dabar Johanai būtų penkiasdešimt metų.

– Karo paskola, Leonora? Aš jos nepasirašiau, tai dar mano uošvio palikimas. Į krosnį ją, kartu su pinigais. Du ordinai? Aišku, juk aš stačiau tranšėjas, minų galerijas, stiprinau artilerijos pozicijas, narsiai laikiausi uraganinėj ugny, nešiau iš karo lauko sužeistuosius; vienas antro laipsnio, kitas pirmo, duok šen tuos žaisliukus, Leonora, įmesim juos į vandens nutekamąjį lovelį, tegu ten paskęsta ir išnyksta dumble; kartą, man bestovint prie braižymo stalo, Otas juos ištraukė iš spintos, aš per

vėlai pamačiau, kokia lemtinga ugnelė sublizgėjo jo akyse; jis pamatė ordinus, ir jo pagarba man dar labiau išaugo – per vėlai aš tą pamačiau. Bet išmesk juos nors dabar, kad Jozefas jų kurią dieną neatrastų mano palikime.

Tyliai žvangėdami, ordinai nukrito ant nuožulnaus stogo ir nuslydo žemyn į vandens nutekamąjį lovelį; jie apsivertė ir sugulė tamsiąja puse į viršų.

– Ko taip išsigandai, vaikuti? Jie juk mano, ir aš galiu daryti su jais, ką noriu; per vėlai, o gal kaip tik laiku. Tikėkimės, kad greit lis, ir lietus nuplaus nuo stogo purvą į lovelį; vėlokai aš juos paaukojau savo tėvo atminimui. Tepražūsta tėvų, senelių ir prosenelių apdovanojimai.

Aš jaučiausi pakankamai stiprus, bet toks nebuvau; iš savo formulių skaičiau ateities algebrą, ir tos formulės virto žmonėmis: vienuolyno viršininkais, arkivyskupais, generolais ir kelneriais, visi jie buvo mano statistai, tik aš vienas buvau solistas, nors ir žiopčiojau penktadieniais „Vokiečių balsų" draugijoj, dainuodamas chore: *„Kas ten žėri saulutėj prie miško?"* Aš gerai dainavau, buvau išmokęs iš savo tėvo ir traukiau baritonu, slėpdamas juoką; dirigentas mosavo lazdele, nė nenujausdamas, kad klauso *mano* lazdelės; visi kvietė mane į neišvengiamus pobūvius, siūlė man užsakymus, juokdamiesi tapšnojo per petį:

– Bendravimas su žmonėmis, drauguži, štai kas suteikia gyvenimui pikantiškumo.

Žilaplaukiai kolegos su rūgščia mina klausinėjo, iš kur aš ir ką čia veikiu, bet aš tik dainavau „Tomas eiliakalys" nuo pusės aštuonių iki dešimtos, nė minutės ilgiau. Mano mitas turėjo būti baigtas, prieš prasidedant skandalui. „Kalafiorai negenda".

Aš keliavau su savo žmona ir vaikais per Kisatalį; berniukai gaudė upėtakius; mes keliavome pro vynuogynus ir kviečių laukus, pro burokų rėžius ir giraites, Denkligeno stoty gėrėm alų ir limonadą – o juk žinojau, kad tik prieš valandą įteikiau brėžinius ir gavau kvitą, bet mane supo vienuma kaip milžiniškas gelbėjimo ratas, aš dar tebeplaukiojau laive, supausi ant bangų, vagojau praeities ir ateities vandenynus; vienuma neleido jam nuskęsti, ir aš veržiausi gilyn į ledinį ateities šaltį, juokas buvo

mano „neliečiama atsarga", kurią aš labai taupiai eikvojau; kai išnirdavau, pasitrindavau akis, išgerdavau stiklą vandens, suvalgydavau kąsnelį duonos ir su cigaru burnoj prieidavau prie lango: tenai, ant anų namų stogo, vaikščiojo mergaitė, kartais ji sumirgėdavo pro tarpus pergoloj, kartais žvelgdavo per turėklus į gatvę ir matė tą patį, ką ir aš: mokinius, sunkvežimius, vienuoles – gatvėje virė gyvenimas; ji buvo dvidešimties metų, vardu Johana, skaitė *„Klastą ir meilę"*; aš pažinau jos tėvą iš choro; jo griausmingas bosas tartum nesiderino su jo kontoros nepriekaištingumu, jame nesigirdėjo diskrecijos, kuri buvo įkalta jo mokiniams; toks balsas gali sukelti žmogui šiurpą, jame skambėjo slaptos ydos. Ar jis jau žinojo, kad aš vesiu jo vienturtę dukterį? Kad mes tykiomis popietėmis retkarčiais nusišypsom vienas kitam? Kad aš jau galvoju apie ją aistringai kaip teisėtas sužadėtinis? Ji buvo juodaplaukė, išblyškusi, ir aš neleisiu jai nešioti rezetų spalvos suknelių: jai labiau pritiks žalia; per savo popietinius pasivaikščiojimus aš jau buvau išrinkęs jai sukneles ir skrybėles Herminos Horuškos vitrinoj, pro kurią praeidavau kas vakarą be dvidešimt penkios – per lietų, vėją ir saulėtomis dienomis; aš ją ištrauksiu iš tos dorybingos aplinkos, kuri nesiderino su jos tėvo balsu, ir pripirksiu jai puikių skrybėlių, didelių kaip vežimo ratas, iš storų žalių šiaudelių, aš nebūsiu jos valdovas, aš ją mylėsiu, ir jau nebeilgai man teks jos laukti. Vieną sekmadienio rytą, nusipirkęs gėlių, aš atvažiuosiu karieta, taip apie pusę dvylikos, kai jie po sumos bus ką tik pavalgę pusryčius ir tėvas sėdės kabinete prie taurelės degtinės: „Aš prašau jūsų dukters rankos". Kiekvieną popietę, išniręs iš savo vandenynų, aš pasirodydavau jai dirbtuvės lange, nusilenkdavau, mes vienas kitam nusišypsodavom, ir aš vėl pasitraukdavau atgal į tamsą; paskui vėl prieidavau prie lango, kad ji nemanytų, jog aš į ją nebežiūriu; aš negalėjau tupėti kaip koks voras tinkle; man atrodė negražu žiūrėti į ją taip, kad ji manęs nematytų; yra dalykų, kurių *nedaroma*.

Rytoj ji sužinos, kas aš. Kils skandalas. Ji juoksis, po metų ji šepečiu valys nuo mano kelnių kalkes; tą ji darys ir būdama keturiasdešimties, ir penkiasdešimties, ir šešiasdešimties metų; ji bus žavi senutė prie mano šono; taip aš galutinai nutariau 1907 m. rugsėjo 30 dieną apie pusę ketvirtos po pietų.

– Taip, Leonora, užmokėkite už mane; pinigai anoj dėžutėj, ir duokit dvi markes mergaitei už atnešimą; tai megztinis ir sijonas iš Herminos Horuškos mano anūkei Rutai, kurios aš laukiu šiandien grįžtant; gaila, kad jaunos merginos nebenešioja skrybėlių, man visada labai patikdavo pirkti skrybėles. Ar taksi jau užsakytas? Ačiū, Leonora.Jūs vis dar nenorite baigti? Žinokitės; žinoma, čia truputį kaltas ir smalsumas, tiesa? Jums visai nėra ko raudonuoti. Taip, išgersiu dar puodelį kavos. Man reikėjo pasiteirauti, kada baigiasi atostogos. Bet juk Ruta jau grįžo? Mano sūnus jums nieko nesakė? Tikiuosi, jis neužmiršo pakvietimo į gimimo dieną? Aš liepiau durininkui priimti gėles ir telegramas, dovanas ir korteles, kiekvienam pasiuntiniui duoti po dvi markes ir pasakyti, kad aš išvažiavęs; išsirinkit gražiausią puokštę arba, jei norit, dvi ir pasiimkit namo, o jei jums įdomu, tai būkite čia iki pat vakaro.

Puodelis su ką tik įpilta kava nebevirpėjo, matyt, mašinos baigė spausdinti ant balto popieriaus pamokymus ar rinkiminius plakatus; bet lango kaleidoskope vaizdas nepasikeitė: Kilbų stogo darželis anapus gatvės tuščias; prie pergolos nulėpusios nasturtos, toliau stogų linijos profilis, dar toliau kalnai ir žioruojantis dangus; šiame kaleidoskope aš matydavau savo žmoną, vėliau savo vaikus ir uošvius, kai retkarčiais ateidavau į dirbtuvę žvilgtelėti per petį į savo jaunų pagalbininkų architektų brėžinius, patikrinti jų apskaičiavimų, nustatyti terminų; į darbą aš žiūrėjau taip pat abejingai, kaip ir į žodį „menas"; kiti galėjo atlikti darbus lygiai taip pat, kaip aš, aš jiems mokėjau geras algas; aš niekada nesupratau fanatikų, kurie aukojasi žodžiui „menas"; aš jiems padėdavau, juokiausi iš jų, daviau jiems darbo, bet suprasti jų niekada nesupratau. Aš to nesupratau, aš tik žinojau, kas yra amatas, nors visi mane laikė menininku; argi vila, kurią pastačiau Gradulkei, nebuvo drąsi, moderniška? Taip, tikrai, net mano kolegos menininkai buvo sužavėti, gyrė ją; aš iš tikrųjų ją suprojektavau ir pastačiau ir vis tiek niekada nežinojau, kas yra menas; jie, matyt, todėl per daug rimtai žiūrėjo į meną, kad labai daug apie jį žinojo, ir vis tiek statė klaikias dėžes; aš jau tada žinojau, kad po dešimties metų jos visiems kels pasibjaurėjimą; o aš pats retkarčiais galėdavau atsiraityti rankoves, stoti prie šito va braižymo stalo ir suprojektuo-

ti, pavyzdžiui, draugijos „Visų labui" administracijos pastatą, tokį pastatą, kad tie asilai, kurie mane laikė gobšu, iškilti trokštančiu kaimo bernu, negalėjo atsistebėti; man ir šiandien ne gėda tos prieš keturiasdešimt šešerius metus pastatytos dėžės; ar tai menas? Galbūt, aš niekada nežinojau, kas yra menas, gal aš jį kūriau, pats to nežinodamas; aš niekada į jį rimtai nežiūrėjau ir niekada negalėjau suprasti, ko taip niršta ant manęs tie trys korifėjai; dievaži, negi nebegalima pajuokauti, negi Galijotai neturi nė krislelio humoro? Jie tikėjo menu, aš juo netikėjau, jie jautėsi įžeisti kažkokio atklydėlio. Kas gi nėra kada nors ir kur nors atklydęs? Aš jiems atvirai parodžiau savo juoką, aš juos įviliojau į tokią padėtį, kur net mano pralaimėjimas būtų buvęs panašus į pergalę, o pergalė virto triumfu.

Lipant muziejaus laiptais aukštyn, man pasidarė kone gaila jų, aš stengiausi prisitaikyti prie tų orių, iškilmingų žingsnių, prie kurių įžeistieji korifėjai jau buvo pripratę. Žingsniai, kaip kad eina karalių ir vyskupų palydovai, lipdami katedrų laiptais; žingsniai per paminklo atidarymo iškilmes, šiek tiek susijaudinusio žmogaus žingsniai, nei per lėti, nei per skubūs; jie žino, kas yra orumas; aš to nežinojau, aš mielai būčiau užlėkęs laiptais kaip jaunas šuniukas, akmeninėmis pakopomis būčiau prabėgęs pro Romos legionierių statulas, kurių nutrupėję kardai, ietys ir rykščių ryšeliai priminė fakelus; pro cezarių biustus, pro vaikų kapinių bareljefus į pirmą aukštą, kur tarp nyderlandų ir nazariečių[1] salių buvo posėdžių kamba[illegible] biurgeriška rimtis; betrūksta kur nors gilumoj būgnų tratė[illegible]o; taip lipa žmonės prie altoriaus ar ant ešafoto, taip kopia į tribūnas, kur jiems bus užkabintas ordinas ar perskaitytas mirties nuosprendis; taip vaizduojamas iškilmingumas saviveiklos teatre, bet Bremoklis, Grumpeteris ir Volerzeinas, kurie žygiavo šalia manęs, nebuvo saviveiklininkai.

Muziejaus sargai su paradinėmis livrėjomis stovėjo sumišę prie Rembranto, Van Deiko ir Overbeko paveikslų; netoli marmurinės baliustrados, prie posėdžių kambario durų tamsoj sto-

---

[1] N a z a r i e č i a i – 1810 m. Romoje įkurta vokiečių dailininkų katalikų grupė, į kurią įėjo Overbekas, Pforas ir kt.

vėjo Mezeris, pasistatęs šalia sidabrinį padėklą su konjako stiklais, kad mes, belaukdami sprendimo, galėtume išmesti burnelę; mane pamatęs Mezeris nusišiepė; mes nebuvom susitarę, bet ar negalėjo jis man duoti kokio ženklo? Linktelėti arba papurtyti galvą: taip ar ne? Bet jis nedavė jokio ženklo. Bremoklis ėmė šnibždėtis su Volerzeinu, Grumpeteris užkalbino Mezerį ir įspaudė jam sidabrinį pinigą į grubias rankas, kurių aš nekenčiau nuo pat vaikystės; vienerius metus mes kartu tarnavom ankstyvosioms mišioms; už nugaros senos kaimietės bumbėdavo rožančių, atkakliai kaišiodamos savo poterius į liturginius žodžius; kvepėdavo šienu, tvarto šiluma, pienu, kai mudu su Mezeriu lenkdavomės į priekį ir, šnibždėdami *„mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa"*, mušdavomės į krūtinę už neišpažintas kaltes; o kai klebonas lipdavo laipteliais prie altoriaus, Mezerio rankos, tos pačios rankos, kurios dabar laikė suspaudusios Grumpeterio sidabrinį pinigą, darydavo nepadorius judesius; toms rankoms dabar buvo patikėti miesto muziejaus raktai, jos saugojo Holbeino ir Halso, Lochnerio ir Leiblio paveikslus.

Manęs niekas nekalbino, man beliko prisiglausti prie šaltos marmurinės baliustrados; aš žvelgiau žemyn į vidinį kiemą, kur kažkoks bronzinis burmistras, išvertęs pilvą, neapsakomai rimtai žengė per šimtmečius ir kažkoks marmurinis mecenatas, veltui stengdamasis atrodyti susimąstęs, vokais dengė savo varlės akis; paminklo akys buvo tuščios kaip tų marmurinių Romos matronų, kurių žvilgsnis byloja apie vėlyvos kultūros bėdas; Mezeris nušlepsėjo prie savo bendradarbių, Bremoklis, Grumpeteris ir Volerzeinas stovėjo krūvoj; viršum vidinio kiemo mėlynavo šaltas ir giedras gruodžio dangus; gatvėj jau plyšojo girtuokliai, teatro link dardėjo karietos, švelnūs moterų veidai po rezetų spalvos šydais iš anksto džiaugėsi „Traviata"; aš stovėjau kaip raupsuotasis tarp Mezerio ir trijų įžeistųjų, prisiliesti prie manęs atrodė mirtinai pavojinga;aš ilgėjausi savo griežtos kaip liturgija dienotvarkės, kai dar tebelaikiau žaidimo siūlus savo rankoj, kai dar pats galėjau nulemti – būti ar nebūti, pats kurti savo mitą; dabar nebe aš jį valdžiau; jau kilo skandalas, pasklido gandai; viršininkas jau buvo atėjęs į mano dirbtu-

vę; rangovai jau siuntė man krepšius su valgomais daiktais, auksinius kišeninius laikrodžius aksominėse dėžutėse, o vienas net parašė: „...ir tikrai neatsakyčiau jums savo dukters rankos". *„Jų dešinė pilna dovanų".*

Aš nieko iš jų nepriimčiau, nė suskilusios plytos; aš pamilau vienuolyno viršininką. Negi aš iš tikrųjų bent vieną akies mirksnį galvojau panaudoti su juo Domgrevo triuką? Mane svilino gėda, prisiminus, kad tokių trumpų akimirkų tikrai buvo; bet įvyko kažkas nenumatyta: aš pamilau Johaną, Kilbo dukterį, ir pamilau vienuolyno viršininką; aš jau dabar būčiau galėjęs nuvažiuoti pas Kilbą pusę dvyliktos, įteikti gėles ir tarti: „Prašau jūsų dukters rankos". Ir Johana būtų paskui atėjusi, mirktelėjusi man ir ne pašnibždom, bet visiškai aiškiai ištarusi „taip". Aš vis dar ėjau nuo penkių iki šešių pasivaikščioti, vis dar žaidžiau atsargos karininkų klube biliardą, o mano juoką, kurį dabar eikvojau nesigailėdamas, stiprino būsimas Johanos mirktelėjimas; penktadieniais aš vis dar dainavau „Vokiečių balsų" draugijoj „Tomą eiliakalį."

Pamažu atslinkau palei marmurinę baliustradą prie trijų įžeistųjų, pastačiau atgal ant padėklo tuščią konjako stiklą; ar jie atšoks nuo manęs kaip nuo raupsuotojo?

– Leiskite pristatyti: Femelis.

Viešpatie, argi ne kiekvienas iš kur nors yra atklydęs? Argi šveicaras Grumpeteris ankstyvoj jaunystėj nemelžė grafo fon Telmo karvių, nevertė mėšlo ant kvepiančios dirvos, kol atrado savo tikrąjį pašaukimą kaip architektas? Tokie raupsai pagydomi, jais lengva nusikratyti Lago Madžorės pakrantėj, Minuzijo soduose; ten raupsais nusikrato net dorieji rangovai, kurie perka nugriovimui romantiškąsias bažnyčias kartu su visu inventorium – senomis madonomis, senais bažnytiniais suolais – ir tuo inventorium puošia senųjų ir naujųjų turtuolių salonus, į kurtizanių salonus parduoda klausyklas, prie kurių nusižeminę kaimiečiai per tris šimtus metų išpažindavo savo nuodėmes... Tokie raupsai išgydomi medžioklės nameliuose ir Emzo kurorte.

Kai atsidarė posėdžių kambario durys, baisiai rimti įžeistųjų veidai sustingo: sudūlavo kažkieno siluetas, įgavo formą, spalvą – į koridorių išėjo pirmasis žiuri komisijos narys Hubrichas,

teologijos fakulteto meno istorijos profesorius, tas, kur sakė: „tik per mano lavoną"; šioje šviesoje jo juoda gelumbinė sutana priminė gelumbinius tarybos narių apdarus Rembranto paveiksluose. Hubrichas žengė prie padėklo, pasiėmė stiklą konjako, ir aš nugirdau, kaip iš jo krūtinės išsiveržė gilus atodūsis; trys įžeistieji buvo bepuolą prie jo, bet jis pasitraukė į šalį ir nužingsniavo į patį koridoriaus galą; baltas šalis švelnino jo kunigiškų rūbų griežtumą, šviesios, vaikiškos, ant kaklo krintančios garbanos stiprino įspūdį, kurio siekė Hubrichas: jis norėjo būti panašus į menininką. Jį galima buvo įsivaizduoti su raižikliu palinkusį prie medžio gabalo ar plonu aukse pamirkytu teptuku pamaldžiai piešiantį madonų plaukus, pranašų barzdas ar Tobijo šuniuką su žaismingai užraityta uodegėle. Tyliai slydo Hubricho kojos linoleumu, nuvargusiu mostu atsigynęs nuo įžeistųjų, jis pasuko į tamsų koridoriaus galą prie Rembranto ir Van Deiko salės; tai šit ant kieno siaurų pečių gulė atsakomybė už bažnyčias ir ligonines, už prieglaudas, kur dar po šimto metų vienuolės ir našlės, našlaičiai ir ligonių kasų pacientai, sunkiai auklėjami vaikai ir puolusios merginos turės kęsti praėjusių kartų virtuvės kvapus; tamsūs koridoriai, nykūs užpakaliniai fasadai, nuo pilkos mozaikos dar nykesni, negu buvo numatęs architektas; štai jis, *praeceptor et arbiter architecturae ecclesiasticae*[1], kuris jau keturiasdešimt metų su karštu patosu ir aklu įsitikinimu kelia į padanges neogotiką; tikriausiai jau būdamas vaikas, bėgdamas per niūrius savo gimtojo pramonės miesto priemiesčius, su triumfu nešdamas namo penketukus, matydamas rūkstančius fabrikų kaminus ir juodus namų fasadus, tikriausiai jau tada jis nutarė pradžiuginti žmoniją ir palikti šioj žemėj savo pėdsaką; ir tą pėdsaką jis tikrai paliks: rausvus, laikui bėgant vis pilkėjančius plytų fasadus, kurių nišose stūkso paniurę šventieji ir su beviltišku liūdesiu žvelgia į ateitį.

Mezeris paslaugiai atkišo padėklą su konjaku antrajam žiuri nariui, Kroliui; Krolis mėgo pajuokauti; vynas, cigarai, mėsiški valgiai buvo įrašyti jo raudoname veide, bet liemenį jis išsaugojo liekną; nepakeičiamas šv. Severino bažnyčios architektas: ba-

---

[1] Bažnytinės architektūros mokytojas ir arbitras. *(lot.)*.

landžių išmatos ir traukinių dūmai, chemikalais užnuodyti debesys iš rytinių, aštrūs drėgni vėjai iš vakarinių priemiesčių, pietų saulė ir šiaurės šalčiai – visos pramoninės ir gamtinės jėgos garantavo jam ir jo ainiams tarnybą iki gyvos galvos; jis buvo keturiasdešimt penkerių metų amžiaus, taigi dar dvidešimt metų galės mėgautis visais tais dalykais, kuriuos tikrai vertino: valgiais, gėrimais, cigarais, arkliais ir tam tikros rūšies merginomis, su kuriom galima susitikti kur nors netoli arklidžių, susipažinti per lapių medžiokles; kietakūnės amazonės, nuo kurių dvelkia vyriški kvapai. Aš buvau išstudijavęs savo priešininkus; visišką abejingumą architektūros problemoms Krolis slėpė po rafinuotu, kone kinišku mandagumu ir po maldingumo manieromis, kurias buvo nusižiūrėjęs iš vyskupų. Krolio judesiai buvo kaip žmogaus, sakančio kalbą per paminklo atidarymo iškilmes; jis taip pat mokėjo keletą labai gerų anekdotų, kuriuos pasakodavo tam tikra eilės tvarka; dvidešimt dvejų metų amžiaus jis buvo atmintinai išmokęs Handkės „Architektūros vadovėlį" ir jau tada pasiryžęs iš tų savo pastangų traukti naudą per visą gyvenimą, tad, prireikus kokių nors architektūros terminų, jis visada cituodavo „nemirtingąjį Handkę"; per žiuri posėdžius be jokios gėdos palaikydavo tą projektą, kurio autorius jam būdavo pasiūlęs didžiausią kyšį, bet, pajutęs, kad projektas neturi šansų laimėti, persimesdavo į favorito pusę; jis apskritai mieliau sakydavo „taip" negu „ne", todėl kad „taip" nors ir ilgesnis už „ne", bet jį galima ištarti vien liežuvio ir gomurio pagalba, o „ne" turi tą baisų nepatogumą, kad, jį tariant, visą kalbinę energiją reikia perkelti kone į pačią nosies šaknį; be to, dar reikia nutaisyti ryžtingą miną; „taip" tokių pastangų nereikalauja; Krolis irgi atsiduso, irgi papurtė galvą, aplenkė tris įžeistuosius ir nuėjo į kitą koridoriaus galą, prie nazariečių salės.

Vieną akimirksnį šviesiame durų keturkampy pasirodė žalia gelumbe užtiestas stalas, vandens grafinas, peleninė, melsvi Krolio cigaro dūmai; tylu viduj, nė menkiausio šnabždesio; ore kabėjo mirties nuosprendžiai, mezgėsi amžina neapykanta; Hubrichui tai buvo garbės ar gėdos klausimas, o jis dar penktoj klasėj buvo prisiekęs neužsitraukti gėdos; koks baisus pažeminimas, jei teks pasisakyti arkivyskupui apie savo pralaimėjimą.

„Na, tai kaip jūsų lavonas?" – paklaus jį humorą mėgstantis bažnyčios kunigaikštis. Kroliui tai buvo klausimas dėl vilos prie Komo ežero, kurią jam buvo pažadėjęs Bremoklis.

Budėtojai ėmė tarpusavy kuždėtis. Mezeris šnypštimu nutildė juos: į koridorių išėjo Švebringeris, mažas, smulkus kaip aš, ne tik laikomas nepaperkamu, bet iš tikrųjų nepaperkamas; jis vaikščiojo su nudryžusiomis sportinėmis kelnėmis ir suadytomis kojinėmis; jo nuskustas kiaušas buvo juosvas, mažos it juodosios razinos akutės šypsojosi. Švebringeris atstovavo pinigams, valdė tautos fondą; jis atstovavo pramonininkams ir karaliui, bet lygiai taip pat atstovavo ir krautuvės pardavėjui, įnešusiam dešimtuką, ir senai moterėlei, įnešusiai trisdešimt pfenigų. Švebringeris bus tas, kuris atvers bankų duris, išrašinės čekius, tikrins sąskaitas, susiraukęs tvirtins avansus; jis buvo perkrikštas, architektūroj slapta žavėjosi baroku, mėgo plasnojančius angelus, paauksuotus presbiterijos suolus, išraitytas, baltai nulakuotas sakyklas, mėgo smilkalų dūmus, berniukų chorą. Švebringeris buvo galybė; bankų konsorciumai klausė jo kaip buomai geležinkelio sargo; jis reguliavo biržos kursą, įsakinėjo plieno gamykloms; su savo dygiomis, tamsiomis it juodosios razinos akelėmis jis taip atrodė, tarum veltui būtų išmėginęs visus laisvinančius vaistus ir laukia nesulaukdamas, kada bus išrasta tikrai gera, efektyvi priemonė; jis stovėjo vos per kelis žingsnius nuo manęs su savo sportinėmis kelnėmis ir užadytomis kojinėmis ir priminė iš rikiuotės išėjusį dviratininką; staiga jis pažvelgė į mane, nusišypsojo, pastatė tuščią stiklą ir nuėjo į nyderlandų kampą, kur buvo dingęs ir Hubrichas; Švebringeris irgi nesiteikė pakalbinti trijų įžeistųjų.

Posėdžių kambary pasigirdo šnibždėjimas, tikriausiai vienuolyno viršininkas įtikinėjo Gradulkę; matėsi tik žalias stalas, peleninė, vandens grafinas; mirties bausmės vykdymas buvo atidėtas; jautėsi įtampa; atrodo, teisėjų kolegija vis dar negalėjo prieiti vieningos nuomonės.

Gradulkė išėjo pro duris, paėmė nuo Mezerio padėklo du stiklus, valandėlę dvejojo, žvilgtelėjo į Krolio pusę; jis buvo didelis, stambus, korektiškesnis, negu galima buvo spręsti iš maišelių paakiuose; Gradulkė atstovavo teisei, žiūrėjo, kad juridiškai teisingai būtų pravestas balsavimas, rašė protokolus.

Gradulkė vos neįstojo į vienuolyną; jis dvejus metus giedojo gregorijoniškas mišias, kurias ir dabar dar mėgo; bet paskui grįžo į pasaulietišką gyvenimą, vedė nuostabiai gražią merginą ir susilaukė su ja penkių nuostabiai gražių dukterų; dabar jis valdė visą sritį kaip vyriausiasis prezidentas; Gradulkė sutvarkė mums dovanotų sklypų dokumentaciją, sunkiu, kruopščiu darbu išnarpliojo painiavą dėl mokesčių už dirvas, pievas ir miškus; kovojo su kietasprandžiais burmistrais; jo daliai teko išgauti žvejojimo skurdžiose balose teisę, realizuoti hipotekas, raminti bankus ir draudimo įstaigas.

Jis pamažu ėjo atgal į posėdžių kambarį; siaura viršininko ranka mostelėjo Mezeriui įeiti, tas dingo akimirką už durų, vėl išėjo ir, pakėlęs balsą, suriko į koridorių:

– Turiu pranešti ponams žiuri komisijos nariams, kad pertrauka pasibaigė.

Pirmasis iš mazariečių kampo pasirodė Krolis, jo veide jau matėsi „taip"; Švebringeris atėjo vienas iš nyderlandų pusės ir greit įsmuko į kambarį; paskutinis atslinko Hubrichas, išblyškęs, visiškai pribaigtas, purtydamas galvą, praėjo jis pro tris įžeistuosius; Mezeris uždarė paskui jį duris, su panieka žvilgtelėjo į savo padėklą, nepatenkintas pelnu, sužvangino smulkiais; aš priėjau prie jo ir sviedžiau jam ant padėklo talerį; pinigas garsiai ir kietai skambtelėjo, ir trys įžeistieji nusigandę pakėlė akis; Mezeris išsiviepė, dėkodamas pakėlė prie kepurės ranką ir sušnibždėjo:

– O juk tavo tėvas buvo tik kvaištelėjęs vargonininkas!

Lauke seniai nebedardėjo karietos; „Traviata" jau buvo prasidėjusi; sustingę budėtojai stovėjo špaleriais tarp legionierių ir matronų, tarp aptrupėjusių šventyklos kolonų; triukšmas brovėsi į šaltą vakarą kaip šiluma; žurnalistai prasiveržė pro pirmąjį budėtoją, jau ir antras bejėgiškai pakėlė rankas, trečias žvalgėsi į Mezerį, kuris šnypšdamas reikalavo tylos; vienas jaunas žurnalistas prasmuko pro Mezerį, priėjo prie manęs, nusišluostė rankove nosį ir tyliai tarė:

– Aiški jūsų pergalė.

Gilumoj laukė du oresni literatūrinio skyriaus redaktoriai su juodom skrybėlėm, barzdoti, dvasingų eilėraščių patoso iščiulpti, ir neleido praeiti menkesnėms žuvelėms: akinuotai merginai,

liesam socialistui; tada vienuolyno viršininkas atidarė duris, uždusęs kaip vaikas skubiai pribėgo prie manęs, apkabino, ir kažkieno balsas sušuko: „Femelis, Femelis".

Iš apačios pasigirdo triukšmas; prieš dešimt minučių nustojo drebėti palangė, ir dabar merginos kvatodamos pasipylė pro vartus; neslėpdamos savo juslingumo, jos ėjo pasidžiaugti poilsio valandomis; šilta rudens diena, prie kapinių tvoros kvepės žolė; Grecas šiandien nepardavė savo šerno, kruvinas žvėries snukis atrodė juodas ir sausas; lango kaleidoskope stogo darželis: baltas stalelis, žalias medinis suolas, pergola su nulėpusiomis nasturtomis; ar Jozefo vaikai, Rutos vaikai irgi kada nors ten vaikščios ir skaitys *„Klastą ir meilę?"* Ar jis matė ten kada Robertą? Ne, Robertas arda sėdėdavo savo kambary, arba treniruodavosi sode, ant stogo buvo per maža vietos tam sportui, kuriuo jis užsiiminėjo: beisbolui ir šimto metrų bėgimui.

Roberto aš visada pribijojau, laukiau iš jo ko nors nepaprasto, net nenustebau, kai tas vaikinukas nuleistais pečiais paėmė jį įkaitu; ak, kad aš bent vardą žinočiau to berniuko, kuris įmesdavo į mūsų laiškų dėžutę mažulyčius raštelius nuo Roberto; aš niekada jo nesužinojau, net Johana neišgavo jo iš Drešerio; paminklas, kurį jie man pastatys, priklauso tam berniukui; aš neįstengiau parodyti durų Netlingeriui ir uždrausti tam Vakirai lankytis pas Otą, o juk jie atnešė į mano namus *buivolo komuniją*, pakeitė man vaiką, kurį aš mylėjau, tą mažiuką, kurį vežđavausi į statybas ir leisdavau laipioti pastoliais, jie padarė iš jo svetimą žmogų. Taksi? Taksi? Ar čia 1936 metų taksi, kuriuo aš su Johana važiavau į „Inkarą" aukštutiniame uoste? Ar 1942 metų taksi, kuriuo aš nugabenau ją į Denklingeno sanatoriją? O gal 1956 metų, kai aš su Jozefu važiavau į Kislingeną, norėdamas parodyti jam statybos vietą, kur jis, mano vaikaitis, Roberto ir Editos sūnus, dirbs vietoj manęs? Vienuolynas buvo sugriautas, paverstas chaotiška plytų, dulkių ir kalkių krūva; matydami tą vaizdą, Bremoklis, Grumpeteris ir Volerzeinas būtų tikrai triumfavę; aš netriumfavau, kai 1945 metais pirmą kartą pamačiau tą krūvą griuvėsių; aš vaikščiojau susimąstęs

aplink, ramesnis, negu vienuoliai tikėjosi; gal jie laukė ašarų, pasipiktinimo?

– Mes surasim kaltininką.

– Kam? – paklausiau aš. – Palikit jį ramybėj.

Aš būčiau atidavęs du šimtus vienuolynų, jei būčiau galėjęs prikelti Editą ir Otą ar tą nežinomąjį berniuką, kuris mėtė į mūsų dėžutę raštelius ir taip brangiai už tai užmokėjo; ir nors niekas tų mainų nepriėmė, aš džiaugiausi, kad nors tuo galėjau užmokėti: savo „jaunystės kūrinį" paversti krūva griuvėsių. Aš aukojau jį Otui ir Editai, tam berniukai ir tam staliaus mokiniui, nors ir žinojau, kad nieko jiems tuo nepadėsiu; juk jie buvo mirę. Gal ta griuvėsių krūva buvo tai, ko aš *nebuvau numatęs* ir ko taip karštai troškau? Vienuoliai stebėjosi, kad aš šypsausi, o aš stebėjausi jų pasipiktinimu.

– Taksi? Einu, einu, Leonora. Neužmirškit mano pakvietimo, devintą valandą „Kronerio" kavinėj gimimo dienos šventė. Šampano nebus, aš nekenčiu šampano. Pasiimkit iš durininko gėles, cigarus ir pasveikinimų telegramas ir neužmirškit, ką sakiau, vaikuti: apspjaukit mano paminklą.

Tai rinkiminius plakatus jos spausdino po darbo ant balto popieriaus; jais buvo užversti koridoriai, laiptai iki pat jo durų, ant kiekvieno ryšulio užklijuotas pavyzdys; jame šypsojosi gražiai apsitaisę ponai; net plakate buvo matyti, kad jų kostiumai iš geriausios vilnos; biurgeriška rimtis ir biurgeriška šypsena kėlė pasitikėjimą ir viltį; jauni ir seni, bet jaunieji jam atrodė dar baisesni už senuosius; jis pamojo ranka durininkui, kuris norėjo įvilioti jį į savo būdelę pasigėrėti gėlėmis, perskaityti telegramų, apžiūrėti dovanų. Taksi šoferis atidarė jam mašinos dureles, jis įlipo ir tyliai tarė:

– Į Denklingeną, į sanatoriją.

5

Mėlynas dangus, nubaltinta siena, palei kurią topoliai nelyginant pakopomis lipo aukštyn ir leidosi žemyn iki privažiavimo,

kur sanitaras šlavė lapus į komposto duobę; siena per aukšta, tarpai tarp pakopų per platūs, pereiti nuo vienos ant kitos jam reikėtų keturių penkių žingsnių. Atsargiai! Ko tas geltonas autobusas važiuoja taip aukštai pasieniu, ko jis rėplioja nelyginant karkvabalis, juk šiandien jis teatvežė vieną žmogų. jį. Ar tai jis? Kas jis? Kad jis bent liptų, kabindamasis už skersinių! Bet ne: visada stačias, niekam nesilenks, niekada nenusižemins; tik bažnyčios suoluose ir prie starto jis sulenkdavo kelius, nebestovėdavo stačias. Ar tai jis? Kas jis?

Sode, Blesenfeldo parke prie medžių buvo iškabinėtos lentelės su švariai išvedžiotais skaitmenimis: 25, 50, 75, 100; jis atsiklaupdavo prie starto, pats sau sumurmėdavo: „Į vietas, pasiruošt, bėk!" – šokdavo bėgti, sulėtindavo tempą, grįždavo atgal; pasižiūrėdavo į chronometrą ir užrašydavo laiką į margą sąsiuvinį, gulintį ant sodo stalo; vėl priklaupdavo, sumurmėdavo komandą ir vėl bėgdavo, tik po truputį ilgindamas distanciją; dažnai jis ilgai nebėgdavo daugiau kaip 25, dar ilgiau treniruodavosi, kol pasiekdavo 50, pagaliau vieną kartą nubėgdavo visą 100 metrų distanciją ir užrašydavo į sąsiuvinį pasiektą laiką: 11,2. Tai priminė fugą, precizišką, jaudinančią fugą, o vis dėlto buvo joje ir labai nuobodžių tarpų, sakytum amžinybė prasiverdavo sekmadienio popiečiais sode ar Blesenfeldo parke: startas, grįžimas, nežymus distancijos pailginimas, vėl grįžimas: net ir tada, kai, atsisėdęs šalia jos, jis aptardavo ir komentuodavo skaitmenis, įrašytus į sąsiuvinį, girdavo savo sistemą, – net ir tie jo paaiškinimai būdavo kartu ir jaudinantys, ir nuobodūs; jo treniruotėj buvo kažkas fanatiško; tas stiprus, lieknas jaunuolio kūnas trenkė rimtu prakaitu, kuriuo trenkia jaunuoliai, dar nepažinę meilės; toks kvapas trenkdavo nuo jos brolių Bruno ir Fridricho, kai jie nulipdavo nuo savo aukštų dviračių, susirūpinę tik kilometrais ir laiku, ir fanatiškai darydavo pratimus sode, stengdamiesi atpalaiduoti kojų raumenis; toks kvapas eidavo nuo tėvo, kai jis per dainavimo pratybas rimtai išpūsdavo krūtinę; kvėpavimas jam irgi buvo sportas, dainavimas nebe malonumas, bet ūsuoto biurgerio rimtis; jie rimtai dainavo, rimtai važinėjo dviračiais, rimtai lavino kojų raumenis, krūtinės raumenis, burnos raumenis; spazmai išrašydavo ant jų kojų ir skruostų bjaurius violetinius zigzagus; šaltomis rudens naktimis

jie ištisas valandas tykodavo kiškių, kurie tupėdavo už kopūstų kotų, pagaliau auštant pasigailėdavo įtemptų medžiotojų raumenų ir, nutarę juos išvaduoti, šokinėdami į šalis, bėgdavo per šratų lietų; *kodėlkodėlkodėl?* Kur tas, kuris nešiojosi širdy paslėptą juoką, slaptą nematomo laikrodžio spyruoklę, kuris sušvelnindavo nepakeliamą slėgimą, atleisdavo įtampą; jis, vienintelis, kuris nepriėmė *buivolo komunijos?* Juokas už pergolos, *„Klasta ir meilė"*; ji pasilenkdavo per turėklus, pamatydavo jį išeinant pro spaustuvės vartus; lengvais žingsniais jis eidavo į „Kronerio" kavinę; jis nešiojosi širdy paslėptą juoką kaip spyruoklę; ar jis ją pagrobė, ar jinai jį?

Atsargiai! Atsargiai! Kodėl tu visada toks tiesus, toks niekam nesilenkiantis? Vienas neatsargus žingsnis, ir tu nukrisi į mėlyną bedugnę, suduši į betonines komposto duobės sienas; sausi lapai nesušvelnins kritimo, granitiniai laiptų turėklai – ne minkšta sofa. Ar tai jis buvo? Kas jis? Sanitaras Hupertsas pasirodė tarpdury ir nuolankiai tarė:

– Ką atnešti jūsų svečiui: arbatos, kavos, vyno ar konjako?

Luktelk valandėlę; Fridrichas būtų atjojęs raitas, jis nieku gyvu nebūtų važiavęs tuo geltonu autobusu, kuris rėplioja pasieniu atgal kaip karkvabalis; o Brunas nebūtų ėjęs be lazdos: jis iš dyko buvimo mosuodavo lazda, skaldydavo, smulkindavo laiką kortomis, kiauras naktis, kiauras dienas švaistėsi jomis kaip špagomis; Fridrichas būtų atjojęs raitas, o Brunas būtų pasiėmęs lazdą; nereikia nei konjako Fridrichui, nei vyno Brunui; jie abu mirę, kvailiukai ulonai – pateko tiesiai į kulkosvaidžių ugnį prie Erbi le Jueto; jie manė, kad biurgeriškos ydos padės jiems atsikratyti biurgeriškų dorybių, nešvankūs anekdotai ištrins asketinių pratybų žymes; nuogos balerinos ant klubo stalų negalėjo įžeisti orių prosenelių, jie visai nebuvo tokie orūs, kaip rodė jų portretai galerijoj. Konjakas ir vynas visiems laikams išbrauktas iš gėrimų sąrašo, mielasis Hupertsai. Gal alaus? Oto žingsniai nebuvo tokie elastiški, tai buvo maršo žingsniai, į vestibiulio plyteles, į gatvės grindinį, per visą Modesto gatvę jie mušė taktą „priešas, priešas"; jis anksti priėmė *buivolo komuniją.* O gal tai mirštantis brolis perdavė Otui žodį „Hindelburgas"? Otas gimė dvi savaitės po Heinricho mirties;

žuvo prie Kijevo; nebenoriu savęs apgaudinėti, Hupertsai: Brunas ir Fridrichas, Otas ir Edita, Johana ir Heinrichas – visi jie mirę.

Ir ne kavos; tai ne jis, kurio kiekviename žingsny girdėdavau paslėptą juoką; jis vyresnis; šiam duosim arbatos, Hupertsai, šviežios, stiprios arbatos su pienu, bet be cukraus mano sūnui Robertui, niekam nesilenkiančiam, tiesiam Robertui, kuris negali gyventi be paslapčių; jis ir dabar nešiojasi krūtinėj kažkokią paslaptį; jis mušė jį, išakėjo jam nugarą, bet jis nenusilenkė, nepasakė savo paslapties, neišdavė mano pusbrolio Georgo, kuris „Hunų vaistinėj" padirbo jiems juodąjį paraką. Štai jis leidžiasi žemyn tarp dviejų pakopų, skrenda kaip Ikaras prie įėjimo, jis nenutūps į komposto duobę, neištikš į granitą. Arbatos, mielasis Hupertsai, šviežios ir stiprios, su pienu, bet be cukraus; ir cigarečių mano archangelui: jis visada atneša niūrias žinias, dvelkiančias krauju, maištu ir kerštu; jie nužudė tą šviesiaplaukį berniuką, kuris nubėgdavo šimtą metrų per 10,9 sekundes; kiek tik kartų jį mačiau, jis visada juokėsi, o aš tik tris kartus jį temačiau; savo auksinėmis rankomis jie pataisė mano brangenybių dėžutės užraktą, kurio per keturiasdešimt metų nemokėjo pataisyti niekas: nei stalius, nei šaltkalvis; o jis tik pridėjo ranką ir pataisė; jis buvo archangelas, tik paprastas šviesplaukis angelas, ir vadinosi Ferdis; kvailutis, manė, kad su pliauškyne galima įveikti tuos, kurie priėmė *buivolo komuniją*; jis negėrė nei arbatos, nei vyno, nei alaus, kavos ar konjako, jis tiesiog apžiodavo vandentiekio kraną ir juokdavosi; jei jis dar būtų gyvas, tikrai gautų man šautuvą; arba tas kitas, tamsiaplaukis angelas, kuriam buvo draudžiama juoktis, Editos brolis; jo pavardė buvo Šrela; tokių, kaip jis, niekas nevadina vardais; Ferdis tai padarytų, jis sumokėtų išpirką ir su šautuvu išvaduotų mane iš tos užkeiktos pilies; bet dabar aš turiu likti užkeikta; į pasaulį galiu išlipti tik per tas milžiniškas kopėčias; mano sūnus nusileidžia pas mane žemyn.

– Sveikas, Robertai, tu juk nori arbatos? Nekrūpčiok, kai aš tave bučiuoju į skruostą; tu atrodai kaip sumitęs vyras apie keturiasdešimt metų, smilkiniuose matyti žilų plaukų, siauros kelnės ir šviesiai mėlyna liemenė; ar ne per daug krinta į akis; Gal ir gerai, kad taip užsimaskavai – tikras pagyvenęs ponas; tu pa-

našus į viršininką, kurį jo įstaiga norėtų kada nors išgirsti kosint, bet jis per daug orus, kad leistų sau tokį intymų garsą kaip kosėjimas; atleisk, kad aš juokiuos; kokie dabar geri kirpėjai; žili plaukai visai kaip tikri, ir barzda kaip vyro, kuriam reikėtų skustis du kartus per dieną, bet jis skutasi tik vieną; puikiai padaryta; tik raudonas randas vis toks pat; jis tave tikrai išduos; ar nėra kokio būdo jo paslėpti?

Ne, nesirūpink: jie man nieko nedarė, botagas kaip kabojo, taip ir liko ant sienos, jis tik paklausė:

– Kada jį paskutinį kartą matėt?

Ir aš pasakiau teisybę:

– Rytą, kai ėjo prie tramvajaus važiuoti į mokyklą.

– Bet į mokyklą jis nenuėjo.

Aš tylėjau.

– Jis nedavė jums žinios apie save?

Aš vėl pasakiau teisybę:

– Ne.

Tu palikai per daug aiškius pėdsakus, Robertai; kažkokia moteris iš barakų prie žvyrduobių atnešė man knygą, kur buvo užrašyta tavo pavardė ir mūsų adresas; tai buvo Ovidijus, žalsvais kietais viršeliais, vištų apdergtas; už penkių kilometrų nuo ten buvo rasta tavo skaitinių knyga, vienas jos lapas buvo išplėštas; tą lapą man atnešė kažkokio kino kasininkė; ji atėjo į kontorą, neva kaip klientė, ir Jozefas atvedė ją pas mane į viršų.

Po savaitės jie vėl ėmė mane tardyti:

– Jis nedavė jums jokios žinios apie save?

Ir aš pasakiau: „Ne". Paskui dar atėjo tas Netlingeris, kurį aš tiek kartų vaišinau savo namuose.

– Jums bus geriau, jei sakysite teisybę.

Bet aš teisybę ir sakiau; dabar tik supratau, kad jiems nepavyko tavęs sugauti.

Ištisus mėnesius jokios žinios, vaike; tada atėjo Edita ir pasakė:

– Aš laukiu vaiko.

Aš nusigandau, kai ji pridūrė:

– Viešpats mane palaimino.

Jos balsas man kėlė baimę; dovanok, bet aš niekados nemėgau sektantų; mergina buvo nėščia ir visiškai viena: tėvas suim-

tas, brolis dingęs, tu pabėgęs. O ji irgi išsėdėjo dvi savaites kalėjime; ją tardė, bet šiaip nieko nedarė; kaip lengva jiems buvo išsklaidyti tuos kelis avinėlius, liko tik ji viena – Edita; aš ją paėmiau į savo namus. Vaikai, jūsų naivumas tikriausiai Dievui patinka, bet reikėjo bent nudėti tą Vakirą; dabar jis policijos prezidentas; Dieve saugok mus nuo likusių gyvų kankinių; tas gimnastikos mokytojas dabar policijos prezidentas, ant balto žirgo jodinėja po miestą, pats vadovauja elgetų gaudynėms; kodėl jūs bent jo nenudėjot? Vien paraku ir kartonu?.. Pliauškynės nežudo, berniuk; reikėjo *manęs* pasiklausti: mirtį neša metalas; varinė gilzė, švinas, geležis, metalinės skeveldros neša mirtį, jos zvimbia ir švilpia, it kruša krinta naktį ant stogo, kapoja pergolą, plasnoja kaip laukiniai paukščiai; *„Laukinės žąsys skrenda tamsoje"* ir puola avinėlius; Edita mirė; aš pasirūpinau, kad ją pripažintų pamišėle; trys garsenybės paliudijo tai elegantiška, neišskaitoma rašysena ant baltų blankų su svariomis antraštėmis; tas išgelbėjo Editą. Nepyk, kad aš juokiuos – nieko sau avinėlis: septyniolikos metų vienas vaikas, devyniolikos kitas, ir vis tokios kalbos: „Viešpats padarė tą, Viešpats padarė aną, Viešpats davė, Viešpats atėmė"; Viešpats, Viešpats! Ji nežinojo, kad Viešpats – mūsų brolis: su broliu gali drąsiai pasijuokti, su Viešpačiu ne visada; aš visai nežinojau, kad laukinės žąsys drasko avinėlius, visada laikiau žąsis romiais, žolelėmis besimaitinančiais paukščiais; Edita gulėjo tartum atgijęs mūsų šeimos herbas: avinėlis, kuriam iš krūtinės trykšta kraujas; bet aplink nestovėjo ir nesimeldė kankiniai ir kardinolai, atsiskyrėliai, riteriai ir šventieji; tik aš; ji mirė. Berniuk, pamėgink nusišypsoti; aš mėginau, bet man nieko neišėjo, ypač su Heinrichu; jis žaisdavo su tavim, prikabindavo tau savo kardą, uždėdavo šalmą, versdavo tave būti čia prancūzu, čia rusu, čia anglu; jis buvo tylus berniukas, bet vis dainuodavo: *„Man reikia šautuvo, man reikia šautuvo"*; o mirdamas jis sušnibždėjo man tą baisų slaptažodį, šventojo buivolo vardą: „Hindenburgas". Jis buvo labai tvarkingas ir stropus ir norėjo išmokti tą eilėraštį atmintinai, bet aš sudraskiau jį, ir skutai kaip snaigės pabiro į Modesto gatvę.

Gerk, Robertai, arbata atšals, štai cigaretės, ir slinkis arčiau, turiu kalbėti tyliai, kad kas neišgirstų, o labiausiai tėvas; jis yra

vaikas ir nežino, koks piktas pasaulis, kiek maža jame tyrų širdžių; jo širdis tyra; tyliau, tenekrinta jokia dėmelė ant jo tyros širdies; klausyk, tu gali mane išvaduoti: man reikia šautuvo, ir tu turi man jį gauti; nuo stogo aš jį puikiai galėčiau nudėti; pergolos sienoj yra trys šimtai penkiasdešimt skylučių; kai jis pasirodys gatvėj ant savo balto žirgo ir prie „Princo Heinricho" pasuks už kampo, aš turėsiu laiko ramiai prisitaikyti; reikia tik giliai įkvėpti – aš apie tai skaičiau – prisitaikyti ir paspausti gaiduką; aš išbandžiau su Bruno lazda: kai jis pasuks už kampo, aš turėsiu dvi su puse minutės laiko, tik nežinau, ar spėsiu nudėti ir tą kitą; kai jis nukris nuo arklio, kils sąmyšis, ir aš nebegalėsiu antrą kartą ramiai įkvėpti, prisitaikyti ir paspausti gaiduką; man reikia apsispręsti: ar gimnastikos mokytoją, ar tą Netlingerį; šis valgė mano duoną, gėrė mano arbatą, ir tėvas visada sakydavo, kad jis „šaunus vaikinas". Žiūrėk, koks šaunus: draskė avinėlius, tave ir Šrelą mušė spygliuotos vielos botagu. Ferdis taip brangiai sumokėjo ir tiek mažai tepelnė; tik apsvilino tam gimnastikos mokytojui kojas, sudaužė rūbinės veidrodį; parakas ir kartonas čia nepadės vaike, reikia parako ir metalo...

Na, kodėl gi tu negeri arbatos, sūneli, ar nepatinka? Gal cigaretės tau per sausos? Atleisk, aš nieko apie jas neišmanau; tu gražiai atrodai, persirengęs kaip keturių dešimčių metų vyras, tu tikras notaras; net juokas ima, kai pagalvoju, kad vieną gražią dieną tu tikrai taip atrodysi; kokie dabar geri kirpėjai!

Nebūk toks rimtas, viskas praeis, mes vėl darysim išvykas į Kislingeną; seneliai, vaikai, anūkai, visa giminė, tavo sūnus gaudys rankomis upėtakius, mes valgysim skanią vienuolyno duoną, gersim vyną, klausysim mišparų: „*Rorate coeli desuper et nubes pluant justum*" [1]; bus Adventas; ant kalnų gulės sniegas, upeliai apsidengs ledu – galėsi išsirinkti laiką, kokį tik norėsi, Editai tikriausiai patiks Adventas; ji pati kaip Adventas; ji dar nesuprato, kad Viešpats atėjęs tapo mums broliu; jai patiks vienuolių giesmės ir tamsi bažnyčia, kurią pastatė tavo tėvas; šv.Antano vienuolyno bažnyčia Kisataly, tarp Štelingerio Groto ir Gerlingerio Štulio kaimelių.

---

[1] „Rasokit, dangūs, iš aukštybių, ir tegu debesys išlyja teisųjį" *(lot.)*.

Kai šventino vienuolyną, man dar nebuvo dvidešimt dvejų metų, aš dar nebuvau iki galo perskaičiusi *„Klastos ir meilės"*, dar galėjau kikenti kaip mokinukė; su savo žalia aksomine suknele, pirkta pas Herminą Horušką, aš atrodžiau kaip ką tik atšokusi pirmąjį balių; nebe vaikas, bet dar ir ne moteris, greičiau suvedžiota mergaitė, negu ištekėjusi dama; balta apykaklė, juoda skrybėlė; aš jau buvau nėščia ir dėl menko nieko puldavau į ašaras; kardinolas man sušnibždėjo:

– Jums verčiau reikėj pasilikti namie, ponia, bijau, kad neišlaikysit.

Aš išlaikiau, norėjau viską matyti; kai buvo atidarytos bažnyčios durys ir prasidėjo šventinimo ceremonija, mane pagavo baimė; mano mažasis Dovydas išbalo visas, ir man dingtelėjo mintis: dabar su juoku baigta, tas iškilmingumas užmuš jį; jis toks mažas ir jaunas, mano Dovydas, jame taip maža vyriškos rimties; aš žinojau, kad esu graži – žalia suknelė, juodos akys, balta apykaklė; aš nutariau niekada neužmiršti, kad viskas tik žaidimas. Aš vis juokiausi, prisiminusi, kaip vokiečių kalbos mokytojas man pasakė: „Aš egzaminuosiu jus penketui"; bet penkiems aš neatsakiau, nes visą laiką galvojau tik apie jį, vadinau jį Dovydu, mažuoju Dovydu su laidyne, su liūdnomis akimis ir jų gelmėj paslėptu juoku; aš jį mylėjau, kasdien laukdavau tos valandėlės, kada jis pasirodys savo dirbtuvės lange, sekdavau jį akimis išeinantį pro spaustuvės vartus, slapta įsmukdavau į choro repeticijas ir stebėdavau, ar jis taip pat rimtai kilnoja krūtinę, kaip kiti, kurie žiūri į tai kaip į vyrų sportą; ne, iš jo veido matydavau, kad jis visai ne toks: Brunas slapta nusivesdavo mane į „Princo Heinricho" viešbutį, kai atsargos karininkų klubas žaisdavo ten biliardą; aš žiūrėdavau, kaip jis lanksto rankas, kaip balti kamuoliai rieda žaliu lauku, ir raudoni kamuoliai žaliu lauku, ir tada aptikau jo giliai paslėptą juoką; ne, jis niekada nepriėmė *buivolo komunijos*, ir aš bijojau, kad jis neišlaikys paskutinio ir sunkiausio bandymo: karinės uniformos bandymo, kai to kvailio gimimo dieną, kovo mėnesį, reikės žygiuoti į tilto aikštę, prie paminklo, paraduoti prieš viešbutį, kur ant balkono stovės generolas; kaip jis atrodys, žygiuodamas pro šalį, prikimštas istorijos ir likimo uždavinių, gaudžiant trimitams, trenkiant būgnams, aidint ataką skelbian-

tiems ragams? Man buvo neramu, ir aš bijojau, kad jis nepasirodytų juokingas; tik ne juokingas; tegu jis visada juokiasi iš kitų, kitiems nevalia juoktis iš jo; ir aš mačiau jį žengiant parado žingsniu; o Dieve, gaila, kad tu jo tokio nematei: su kiekvienu žingsniu jis tartum žengė per kaizerio galvą.

Paskui aš jį dažnai matydavau su uniforma; laiką tada galima buvo skaičiuoti pagal paaukštinimus: dveji metai – vyresnysis leitenantas; dveji metai – kapitonas; aš pasiimdavau jo špagą ir visaip ją niekindavau, krapštydavau ja purvą iš panelių tarpelių, rūdis nuo geležinių sodo suolų, kasiau ja daigams duobeles; bulvėms skusti ji buvo per daug gremėzdiška.

Špagas reikia mesti ant žemės ir trypti kojomis, kaip ir visas privilegijas, sūnau, elgtis su jomis kaip su visais kyšiais: *„Jų dešinė pilna dovanų"*. Valgyk, ką visi valgo; skaityk, ką visi skaito; vaikščiok, apsitaisęs tokiais pat drabužiais, kaip vaikšto visi; tada priartėsi prie tiesos; aukšta kilmė įpareigoja, įpareigoja valgyti pjuvenų duoną, kai visi tokią valgo, skaityti patriotinį šlamštą vietiniuose laikraštėliuose, ne laikraščiuose, skirtuose inteligentams, – ne Demelį ar į jį panašius; ne, niekada nepriimk dovanų, Robertai, nei Greco paštetų, nei vienuolyno sviesto, nei medaus, bei auksinių pinigų, nei kiškienos kepsnio; *kodėlkodėlkodėl*, jei kiti to neturi; tegu be baimės valgo medų ir sviestą tie, kurie neturi privilegijų, tai nesugadins jiems vidurių ir neaptemdys proto, bet tu, Robertai, turi valgyti šią ašakų duoną, tada tavo akimis sužėrės tiesa, turi vilkėti šiais prastais drabužiais, tada būsi laisvas.

Aš tik vieną kartą pasinaudojau privilegija, tik vieną vienintelį kartą, atleisk man už tai; aš nebeturėjau jėgų kentėti ir nuėjau pas Drešerį prašyti tau amnestijos; mes nebeturėjom jėgų – tėvas, aš, Edita; ir tavo sūnus jau buvo gimęs; tavo žineles mes rasdavom laiškų dėžutėj, tai buvo mažyčiai popieriukai, ne didesni už tuos, kur būna po saldainiais nuo kosulio; pirmąjį laiškelį gavom po keturių mėnesių nuo tavo dingimo: „Nesirūpinkit, stropiai studijuoju Amsterdame. Bučiuoju mamą, Robertas". Po septynių dienų atėjo kitas: „Man reikia pinigų, suvyniokit į laikraštį ir paduokite žmogui, pavarde Grolis, kuris dirba kelneriu "Inkare„, aukštutiniame uoste. Bučiuoju mamą. Robertas."

Mes nuvežėm pinigus; kelneris, pavarde Grolis, tylėdamas atnešė mums limonado ir alaus, tylėdamas paėmė paketą, tylėdamas atstūmė arbatpinigius, dėjosi mūsų nematąs, mūsų klausimų negirdįs.

Tavo mažyčius laiškelius mes įklijavome į užrašų knygutę; ilgą laiką nieko nesulaukėm, paskui jie pradėjo eiti dažniau. „Pinigus gavau visus: 2, 4 ir 6. Bučiuoju mamą. Robertas". Ir staiga Otas pasikeitė: įvyko baisus stebuklas: jis buvo ir Otas, ir nebe Otas, jis pradėjo atsivesti į namus Netlingerį ir gimnastikos mokytoją; Otas... aš supratau, ką tai reiškia, kai sakoma, kad iš žmogaus beliko tik apvalkalas; Otas dabar buvo tik Oto apvalkalas, staiga prisipildęs kito turinio, jis ne tik priėmė *buivolo komuniją*, jis buvo ja įskiepytas; jie iščiulpė iš jo seną kraują ir pripylė jam naujo; jo akyse matėsi žudikas, ir aš nusigandusi slėpiau nuo jo tavo laiškelius.

Ištisus mėnesius negavom nė vieno laiškelio; aš iššliaužiojau visas grindis vestibiuly, apieškojau kiekvieną plyšelį, apčiupinėjau kiekvieną šaltų plytelių centimetrą, nuėmiau net panelius, iškrapščiau purvą, mat, bijojau, kad vėjas nebūtų užpūtęs už jų popieriaus rutulėlio: naktį aš atsukau laiškų dėžutę, išardžiau ją, ir, man bedirbant, parėjo Otas, prispaudė mane durimis prie sienos, užmynė ant pirštų, juokėsi; ištisus mėnesius aš ieškojau ir nieko neradau; ištisas naktis prastovėdavau miegamajame už užuolaidos, laukdavau ryto, stebėdama gatvę ir duris, ir, pamačiusi laikraščių išnešiotoją, bėgdavau žemyn; aš apieškodavau duonos maišelius, atsargiai išpildavau iš butelio pieną į puodžiuką, atplėšdavau etiketę; kaip nieko, taip nieko. Vakarais mes eidavome į „Inkarą", prasibraudavom pro uniformuotus lankytojus į tolimiausią kampą, kur aptarnaudavo Grolis, bet jis nepraverdavo lūpų, elgdavosi kaip su nepažįstamais; tik po kelių savaičių atkaklaus mūsų sėdėjimo ir laukimo jis parašė ant popierinio bokalo dangtelio: „Saugokitės! Aš nieko nežinau". Paskui išliejo alų, užtepliojo parašą ir atnešė naują bokalą, už kurį nenorėjo imti pinigų. „Inkaro" kelneris Grolis; jis buvo jaunas, siauro veido.

Mes, aišku, nežinojom, kad tas berniukas, kur įmesdavo į mūsų dėžutę laiškelius, jau seniai suimtas, kad mes sekami ir kad Grolis tik todėl dar nesuimtas, kad jie tikėjosi, jog vieną

dieną jis vis tiek pradės su mumis kalbėti. Kas gali suprasti aukštąją žudikų matematiką? Ir Grolis, ir berniukas su laiškeliais, abu dingo, o tu, Robertai, neduodi man šautuvo, neišvaduoji manęs iš tos užkeiktos pilies!

Mes liovėmės lankytis „Inkare", penkis mėnesius negavom jokių žinių, aš nebeturėjau jėgų, pirmą kartą pasinaudojau privilegija, nuėjau pas Drešerį, daktarą Emilį Drešerį, srities prezidentą: aš su jo seserim kartu mokiausi, su juo lankiau šokių pamokas; mes kartu darydavom iškylas, keldavom į karietas alaus statines, pamiškėj išvyniodavom sumuštinius su kumpiu, ant nušienautų pievelių šokdavom lendlerį[1], ir mano tėvas pasirūpino, kad jo tėvas būtų priimtas į akademikų draugiją, nors jis nebuvo akademikas; bet visa tai kvailystė, Robertai, netikėk tokiais niekais, kai tau rūpi rimti dalykai. Aš vadindavau Drešerį sutrumpintai Emu, taip tada buvo madinga, ir dabar, po trisdešimties metų, eidama pas jį, apsivilkau savo pilkąjį kostiumą, prisisegiau violetinį tinklelį prie pilkos skrybėlės, apsiaviau juodais suvarstomais bateliais; jis pats išėjo į laukiamąjį manęs pasitikti, pabučiavo man ranką ir tarė:

– Ak, Johana, vadink mane kaip kadaise Emu!

Ir aš atsakiau:

– Emai, aš turiu sužinoti, kur mano sūnus, juk jūs žinot!

Po tų mano žodžių, Robertai, tartum stojo ledmetis. Aš tuojau pamačiau iš jo veido, kad jis viską žino, pajutau, kaip jis sustingo, įsitempė; iš baimės jo storos vyno mėgėjo lūpos susičiaupė; jis apsižvalgė, papurtė galvą ir sušnibždėjo:

– Tavo sūnaus darbas buvo ne tik smerktinas, bet ir politiniu požiūriu neprotingas.

Aš atsakiau:

– Kur veda politinis protas, matau iš tavęs, – ir buvau beišeinanti, bet jis sulaikė mane.

– O Dieve, negi mes visi turim pasikarti!

Ir aš atsakiau:

– Taip, jūs visi.

---

[1] L e n d l e r i s – vokiečių liaudies šokis.

– Suprask gi pagaliau, kad tai policijos prezidento reikalas, o juk tu žinai, ką Robertas jam padarė.

– Taip, – atsakiau aš, – žinau, ką jis jam padarė: nieko. Deja, nieko nepadarė. Jis tik penkerius metus iš eilės laimėdavo jam beisbolo rungtynes.

Tada tas bailys prikando lūpą ir tarė:

– Sportas... sportas – geras daiktas.

Juk mes tada nenumanėm, Robertai, kad vienas rankos mostas gali kainuoti žmogui gyvybę; Vakira pasmerkė mirti karo belaisvį lenką vien už tai, kad tas ant jo užsimojo, tik užsimojo, net nesudavė.

Ir tada vieną rytą aš radau per pusryčius savo lėkštėj Oto raščiuką: „Man irgi reikia pinigų, 12; galite man juos įteikti grynais". Aš nuėjau į dirbtuvę, paėmiau iš seifo dvylika tūkstančių markių – mes juos ten laikėm paruošę, laukdami tavo laiško, – ir numečiau juos Otui ant stalo; aš jau norėjau važiuoti į Amsterdamą ir tau pasakyti, kad nebesiuntinėtum laiškelių, nes jie kai kam gali kainuoti gyvybę. Bet štai tu namie; aš būčiau iš proto išėjusi, jei jie nebūtų tavęs amnestavę; pasilik čia; ar ne vis tiek, kur gyventi, jei dabar toks pasaulis, kad vienas rankos mostas gali kainuoti gyvybę? Tu žinai sąlygas, kurias Drešeris tau išderėjo: nesileisti į jokią politiką ir po egzaminų tuojau į kariuomenę; aš jau viską paruošiau, kad tu galėtum išlaikyti brandos egzaminus, o paskui tave išegzaminuos statikos profesorius Klemas ir sutrumpins tau studijas tiek semestrų, kiek tik galės; tu būtinai nori studijuoti? Gerai, žinokis; statiką? Kodėl statiką? Gerai, daryk, kaip nori. Edita džiaugiasi; eik dabar į viršų pas ją! Eik gi, eik! Skubėk, argi nenori pamatyti savo sūnaus? Aš jau atidaviau tavo kambarį; ji ten laukia; eik gi!

Jis praėjo pro rudas spintas, užlipo laiptais, nužingsniavo tyliais koridoriais tolyn, užkopė dar vienais laiptais ir atsidūrė ertmėj, vedančioj į pastogę; čia kvepėjo sanitarų slapta surūkytomis cigaretėmis, šlapiais, ant aukšto išdžiaustytais lovų skalbiniais; slegianti tyla kilo aukštyn laiptų anga it kaminu. Jis pažvelgė pro stoglangį į topolių alėją, kuri tęsėsi ligi autobuso sustojimo vietos; tvarkingos lysvės, šiltadaržis, marmurinis fontanas, dešinėj prie mūro koplyčia; visa tai atrodė idiliška, iš tik-

rųjų buvo idiliška, kvepėjo idilija; už elektrinių tvorų ganėsi karvės, atmatose knisosi kiaulės, kurios netrukus pačios virs atmatomis, sanitaras pylė į lovius kibirus riebaus burbuliuojančio jovalo; vieškelis anapus sanatorijos sienos tartum vedė į begalinę tylą.

Kiek jau kartų jis čia stovėjo, šioj stoty, kur motina jį vis siųsdavo, kad galėtų tiksliai atkurti savo prisiminimus. Jis vėl buvo dvidešimt dvejų metų Robertas, sugrįžęs namo, pasiryžęs tylėti; jis turėjo pasveikinti Editą ir savo sūnų Jozefą; Edita ir Jozefas buvo šios stoties slaptažodis; jie abu, ir motina, ir sūnus, jam buvo svetimi, jam įėjus į kambarį, abu sumišo. Edita dar labiau sumišo negu jis pats; ar jie sakė kada vienas kitam „tu"?

Kai jie po beisbolo pareidavo pas Šrelas, ji paduodavo valgyti: bulvių su kažkokiu nenusakomu padažu ir žalių salotų; paskui užpildavo silpnos arbatos, o jis nekęsdavo silpnos arbatos ir buvo įsikalęs, kad jo žmona, kurią jis kada nors ves, mokės virti gerą arbatą; Edita, matyt, nemokėjo, bet, žiūrėdamas, kaip ji deda ant stalo bulves, jis vis tiek žinojo, kad, grįžtant iš „Conzo" kavinės namo per Blesenfeldo parką, jis įtrauks ją į krūmus; ji buvo šviesiaplaukė, iš pažiūros šešiolikos metų ir nemokėjo kikenti kaip paauglė; jos akyse, kurios į mane tuojau atkreipė dėmesį, nesimatė netikros laimės troškimo; ji sukalbėjo maldą prieš valgį: „Viešpatie, Viešpatie!", ir jis pagalvojo, kad reikėtų valgyti pirštais; šakutė rankoj jam pasirodė juokinga, šaukštas keistas, jis pirmą kartą suprato, kas yra valgis – tai Dievo dovana alkiui numalšinti, daugiau nieko; tik karaliai ir vargšai valgo pirštais. Jie ir tada nesikalbėjo, kai Grufelio gatve ir per Blesenfeldo parką ėjo į „Conzo" kavinę; prisiekdamas jai niekada nepriimti *buivolo komunijos*, jis bijojo; kvaila, bet bijojo kaip per tikrą įšventinimą; o kai, grįždami namo, jie vėl ėjo parku, jis paėmė Editą už rankos ir palaukė, kol Šrela nutolo ir jo tamsus siluetas susiliejo su vakaro dangum; tada jis įtraukė ją į krūmus; ji nesigynė ir nesijuokė; įgimtas instinktas pamokė jį, kaip tai daroma, įsiliejo į jo rankas ir lūpas; atminty išliko tik jos šviesūs plaukai, žvilgantys nuo vasaros lietaus, sidabrinis lašelių vainikas apie antakius, panašius į trapų jūros gyvūno skeletą, rastą ant rudo smėlio; išliko jos lūpų linijos, tartum daugybė vienodų debesėlių, kai ji sukuždėjo prie jo krūtinės:

„Jie tave nužudys". Vadinasi, jie tikrai sakė vienas kitam „tu" parko krūmuose ir kitą popietę pigiame užeigos kambary. Jis tempė Editą už rankos, ėjo per miestą kaip lunatikas, tarsi stebuklingos lazdelės vedamas, instinktyviai atrado reikalingus namus, o po pažastim nešėsi ryšulėlį parako Ferdžiui, su kuriuo turėjo susitikti vakare. Jis pamatė, kad ji moka net šypsotis; žiūrėdama į veidrodį, patį pigiausią standartinį veidrodį, kokį tik gavo pirkti senė sąvadautoja, ji nusišypsojo; jai irgi prabudo įgimtas instinktas; jis jau tada žinojo, kad tas mažas ryšulėlis su paraku, padėtas ant lango, yra kvailystė, kurią vis dėlto reikia padaryti; protu toli nenuvažiuosi šiame pasaulyje, kur vienas rankos mostas gali kainuoti žmogui gyvybę; šypsena niekada nesišypsančios Editos veide buvo tikras stebuklas; kai jie nulipo žemyn į šeimininkės kambarį, jis nustebo, kad kambarys toks pigus; jis užmokėjo markę penkiasdešimt, o penkiasdešimties pfenigų, kuriuos jis norėjo pridėti, šeimininkė neėmė. „Ne, pone, arbatpinigių neimu, aš neprikausomas žmogus".

Vadinasi, jis tikrai sakė „tu" tai mergaitei, kuri dabar su vaiku anr kelių sėdi jo kambary; čia jo sūnus Jozefas; jis paėmė nuo jos kelių vaiką, valandėlę negrabiai palaikė, paskui paguldė į lovą; vėl atbudo įgimtas instinktas, įsiliejo į rankas ir lūpas. Ji niekada neišmoko virti arbatos, net ir vėliau, kai juodu gyvenc savo bute; į tą butą su lėliniais baldais jis pareidavo iš universiteto, parvažiuodavo atostogų, kai tapo pionierių puskarininkiu; jis išėjo sprogdinimo kursą, paskui pats ruošė sprogdintojų kadrus, sėjo formules, kurios nešė kaip tik tai, ko jis troško: dulkes ir griuvėsius, kerštą už Ferdį Progulskę, už kelnerį, p varde Grolis, už berniuką, kuris įmesdavo į laiškų dėžutę jo laiškelius. Edita su tinkleliu pirkiniams, su nuolaidų knygele, Edita, vartanti virimo knygą; Edita duoda berniukui buteliuką, Rutai krūtį; jaunas tėvas, jauna motina; ji ateidavo su vežimėliu prie kareivinių jo pasitikti, jie keliaudavo paupiu per beisbolo vejas, futbolo vejas, kai upė būdavo patvinusi ir kai nuslūgdavo; jie sėdėdavo ant rąstų, Jozefas žaisdavo ant smėlio, Ruta žengė pirmuosius žingsnius; dvejus metus tęsėsi tas žaidimas – vedybinis gyvenimas; jis niekada nesijautė kaip vedęs vyras, nors tūkstantį kartų kabindavo savo kepurę ir apsiaustą prieškambary, vilkdavosi švarką, sėsdavo prie stalo su Jozefu ant kelių, o Edita

kalbėdavo maldą: „Viešpatie, Viešpatie". Jokių privilegijų, jokių nuolaidų; dr. Robertas Femelis, gabus matematikas, pionierių dalinio puskarininkis; jis valgė žirnienę, o kaimynai tuo metu per radiją priiminėjo *buivolo komuniją*; atostogos iki signalo keltis; pirmuoju tramvajum jis grįždavo atgal į kareivines, Edita prie durų jį pabučiuodavo, ir jį apimdavo keistas jausmas, kad va jis vėl išniekino tą mažą šviesiaplaukę mergaitę raudonu chalatu; Jozefą ji laikydavo už rankos, Ruta gulėdavo vežimėly; nesileisti į jokią politiką; argi jis buvo kada politinis veikėjas? Jį amnestavo, atleido jaunystės paklydimą; į jį žiūrėjo kaip į vieną gabiausių kandidatų į karininkus; jį apžavėjo bukumas, nes jame slypėjo formulės; jis sėjo dulkes ir griuvėsius, kalė kitiems į galvas sprogdinimo formules.

– Ar nėra žinių iš Alfredo?

Jis nesuprasdavo, apie ką ji kalba, užmiršdavo, kad ir jos pavardė buvo Šrela. Laiką buvo galima skaičiuoti pagal paaukštinimus: pusė metų – grandinis; pusė metų – puskarininkis; pusė metų – viršila ir dar pusė metų – leitenantas; tada apatiška, pilka, nė kiek nesidžiaugianti masė patraukė į stotį; nei gėlių, nei palydinčiųjų juoko, nei kaizerio šypsenos viršum jų galvų, nei išdykumo, kurį sukelia per ilgai trukusi taika; suirzusi ir vis dėlto bukai paklusni minia; jis paliko lėlių namelį, kuriame jie žaidė vedybinį gyvenimą, ir stoty pakartojo priesaiką niekada nepriimti *buivolo komunijos*.

Iš kur jam tas drebulys – ar čia kalti šlapi lovos skalbiniai, ar sienų drėgmė? Dabar jau galima išeiti iš tos stoties, kur motina buvo jį atsiuntusi. Šios vietos slaptažodis – Edita, Jozefas. Jis užmynė ant grindų cigaretę ir vėl nulipo laiptais, neskubėdamas paspaudė durų rankeną ir pamatė motiną prie telefono; ji šypsodamasi davė jam ženklą tylėti, o pati kalbėjo į ragelį:

– Aš taip džiaugiuosi, ponas klebone, kad sekmadienį jūs galėsite juos sutuokti; visus dokumentus jau turim, civilinės jungtuvės įvyks rytoj.

Ar jis tikrai girdėjo klebono atsakymą, ar tai buvo tik įsivaizdavimas?

– Taip, brangioji ponia Femel, ir aš labai džiaugiuosi, kad tas nemalonumas bus pagaliau pašalintas.

Edita neapsivilko baltos suknelės ir nesutiko palikti namie Jozefo, laikė jį ant rankų, kai, grojant vargonams, klebonas privertė juos abu pasakyti „taip"; jis irgi neapsivilko juodo kostiumo, kam tas persirengimas; paskui jie grįžo iš bažnyčios; šampano nebuvo, tėvas nekentė šampano, o nuotakos tėvas, kurį jis tik vieną kartą tėra matęs, buvo dingęs be pėdsako; nuo svainio jokios žinelės; jis buvo paieškomas kaip kėsinęsis į žmogaus gyvybę, nors iš tikrųjų jis buvo prieš tą parako ryšulėlį ir norėjo sukliudyti pasikėsinimui.

Ji padėjo ragelį, priėjo prie jo, uždėjo jam ant pečių rankas ir paklausė:

– Argi tavo sūnelis nemielas? Po vestuvių tu turėsi jį tuojau įsūnyti, aš parašiau testamentą ir paskyriau jam gerą dalį. Išgerk dar arbatos; juk olandai geria puikią arbatą; nebijok, Edita bus gera žmona, o tu greit išlaikysi egzaminus,aš jums įrengsiu butą, ir, žiūrėk, neužmiršk slapta šypsotis, kai išeisi į kariuomenę; laikykis ramiai ir galvok apie tai, kad tokiame pasaulyje, kur vienas rankos mostas gali kainuoti žmogui gyvybę, kilnūs jausmai nebeturi jokios reikšmės; aš jums įrengsiu butą, tėvas bus patenkintas; šiandien jis išvažiavęs į šv.Antano vienuolyną – lyg tenai galėtų rasti paguodos. *„Dreba išgverę kaulai"*, sūnau, – jie užmušė slaptą tėvo juoką, nutrūko spyruoklė, tokios spaudimo ji negalėjo atlaikyti; čia tau nebepadės skambus žodis tironai tėvas nebeturi jėgų sėdėti savo dirbtuvėj, Oto apvalkalas kelia jam siaubą; pabandyk susitaikyti su Otu, būk geras, pabandyk eik pas jį, na, būk geras!

Mėginimai susitaikyti su Otu; jis daug kartų mėgino, lipo laiptais, beldėsi į jo duris; tas kresnas vyrukas nebuvo jam net svetimas, tos akys nežvelgė į jį net kaip į svetimą; po šia plačia, išblyškusia kakta valdžios troškimas buvo suvestas į paprasčiausią formulę; tai buvo noras valdyti bailius mokyklos draugus, praeivius, kurie nepagerbė vėliavos; tas valdžios troškimas būtų buvęs naivus, jei jis būtų pasireiškęs priemiesčių stadionuose ar kur gatvėj ant kampo, jei Otas būtų troškęs išlošti bokso rungtynėse tris markes arba kaip laimėtojas nusivesti į kiną mergaitę su gėlėta suknele, ant laiptų ją pabučiuoti; bet Otas visiškai nebuvo naivus, koks kartais pasirodydavo Netlingeris, Otui

visai nerūpėjo nei pergalės bokso rungtynėse, nei mergaitės su gėlėtomis suknelėmis; jo smegenyse valdžia buvo tapusi formule, ji nesivadovavo nei nauda, nei instinktais, joje nebuvo net neapykantos, ji reiškėsi automatiškai: smūgis po smūgio.

Brolis – tai kilnus, galingas žodis, Helderlino žodis, bet Otui net mirtis nesuteikė tokio turinio, net žinia apie jo mirtį neatnešė susitaikinimo: žuvo prie Kijevo! Šioje frazėje turėjo skambėti tragedija, didybė, brolystė; atsiminus jo amžių, galėjo būti graudu, kaip skaitant antkapio įrašą: „Dvidešimt penkerių metų amžiaus veltui stengėsi ieškoti susitaikinimo; „juk jūs broliai"; taip, pagal metrikus, pagal pribuvėjos liudijimą jie broliai; gal jis būtų susigraudinęs ir pajutęs šio žodžio kilnumą, jei jie tikrai būtų buvę vienas kitam svetimi, bet jie nebuvo svetimi; jis matė Otą valgant, geriant arbatą, kavą, alų; bet Otas valgė ne tą duoną, kurią jis valgė, gėrė ne tą pieną ir kavą, kurią jis gėrė; dar prasčiau buvo su žodžiais, kuriais jie vienas su kitu kalbėjosi: „duona" Oto lūpose skambėjo kaip koks svetimžodis, dar svetimesnis negu prancūziškas „pain", kai jis jį pirmą kartą išgirdo ir dar nežinojo, kad tai reiškia duoną; vienos motinos ir vieno tėvo vaikai, gimė ir užaugo tuose pačiuose namuose, kartu valgė, gėrė, verkė, kvėpavo tuo pačiu oru, tuo pačiu keliu ėjo į mokyklą; kartu juokėsi, žaidė; jis sakė Otui „broliuk", jautė jo ranką ant savo kaklo, žinojo, kad Otas bijo matematikos, padėjo jam, kalė su juo ištisas dienas, kad tik broliukui nereiktų bijoti, ir jam tikrai pavyko nugalėti tą baimę, ir staiga, po dvejų metų, kuriuos jis praleido svetur, iš Oto beliko tik apvalkalas; jis nepasidarė net svetimas; tik žodis „brolis" nebeteko patoso, nebetraukė, nebeatitiko tiesos, nebeskambėjo, ir jis pirmą kartą suprato, ką iš tikrųjų reiškia Editos žodžiai priimti *buivolo komuniją*. Otas būtų atidavęs budeliui savo motiną, jeigu budelis būtų to pareikalavęs. O jeigu jis kada, ieškodamas susitaikymo, užlipdavo į viršų, atidarydavo Oto kambario duris ir įeidavo vidun, Otas atsigręždavo ir klausdavo:

– Ko reikia?

Otas buvo teisus: ko jam čia reikia? Mes nebuvom net svetimi viens kitam, mes gerai vienas kitą pažinom, žinojom, kad vienas nemėgsta apelsinų, kitas labiau mėgsta alų negu pieną,

vietoj cigarečių rūko cigarėlius, žinojom, kaip kuris įdeda savo ženklą į maldaknygę.

Jis nesistebėjo, matydamas Beną Veksą ir Netlingerį einant į Oto kambarį, sutikęs juos ant laiptų; jis tik nusigando minties, kad šiedu jam geriau suprantami negu jo brolis; net žmogžudžiai ne visada, ne kiekvieną dienos ir nakties valandą yra žmogžudžiai, net žmogžudžiai turi laisvalaikį kaip, sakysim, geležinkelininkai; Netlingeris ir Benas Veksas buvo jovialūs, plekšnojo jam per petį; Netlingeris pasakė:

– Na, argi ne aš leidau tau pabėgti?

Jie nužudė Ferdį, Grolį, Šrelos tėvą, berniuką, kuris perduodavo jo laiškelius, pasiuntė ten, iš kur niekas nebegrįžta, bet dabar jie nutarė viską užmiršti, atseit, ko čia pyktis, kas buvo – pražuvo. Dabar tu pionierių puskarininkis, sprogdinimų specialistas, vedęs, turi butą, nuolaidų knygelę ir du vaikus.

– Dėl žmonos būk ramus, kol aš čia, jai nėra ko bijoti.

– Na? Pasikalbėjai su Otu? Nieko gero? Aš taip ir žinojau, bet vis tiek reikia bandyti ir bandyti; eikš arčiau, patyliukais turiu tau kai ką pasakyti! Man rodos, kad jis prakeiktas, pakerėtas, jeigu tas žodis tau geriau patinka, ir vienas tėra kelias jį išvaduoti: man reikia šautuvo, reikia šautuvo; tiesa, Viešpats sako „kerštas yra mano", bet kodėl aš negaliu būti Viešpaties įrankis?

Ji nuėjo prie kampinio lango, paėmė po portjera paslėptą savo brolio lazdą – to brolio, kuris mirė prieš keturiasdešimt trejus metus – prisidėjo ją kaip šautuvą prie peties ir ėmė taikyti į Beną Veksą ir Netlingerį, kurie jojo gatve vienas ant balto žirgo, kitas ant bėro; lazda slinko lygiai tokiu greičiu, kaip jojo raiteliai, atrodė, kad ji seka juos su sekundometru rankoj; štai prie kampo, pro viešbutį įsuka į Modesto gatvę, risnoja tolyn iki Modesto vartų, kurie užstoja reginį; ji nuleido lazdą.

– Aš turiu pustrečios minutės laiko.

Įkvėpti, prisitaikyti, paspausti gaiduką; viskas tiksliausiai apgalvota, nė mažiausio plyšelio jos įsivaizduotame paveiksle; ji vėl pastatė lazdą į kampą.

– Aš tai padarysiu, Robertai, būsiu Viešpaties įrankis; aš turiu kantrybės, galiu laukti; reikia ne parako su kartonu, bet

parako su švinu; atkeršysiu už tai, kad paskutinis žodis, kurį ištarė nekaltos mano vaiko lūpos, buvo „Hindenburgas"; tas jo žodis liko šioj žemėj; aš turiu jį išniekinti; ar mes tam gimdom vaikus, kad jie, sulaukę septynerių metų, mirtų su žodžiu „Hindenburgas" lūpose? Aš išmečiau į gatvę sudraskytą eilėraštį, o jis buvo toks uolus berniūkštis, jis maldavo mane gauti nuorašą, bet aš nesutikau, nenorėjau, kad jo lūpos kalbėtų tas nesąmones; karščiuodamas jis stengėsi prisiminti eilutes, aš užsiėmiau rankomis ausis, bet vis tiek girdėjau: „Ir Dievas visad su tavim tegu bus"; aš mėginau ištraukti jį iš kliedesio, prižadinti, kad jis pažvelgtų man į akis, pajustų mano rankas, išgirstų mano balsą, bet jis sapaliojo toliau: „Kol vokiečių girios žaliuos, kol vėliavos jų plevėsuos, kol gyvas bus vokiečių žodis skambus, *tas* vardas neužmirštas bus"; man krauju plūdo širdis, kai kliedėdamas jis dar pabrėžė žodį „tas"; aš surinkau visus žaislus, nepaisydama tavo ašarų, paėmiau ir tavuosius, viską sukroviau jam ant lovytės; bet jis nebeatsipeikėjo, nebepažvelgė į mane... Heinrichai, Heinrichai! Aš rėkiau, meldžiausi, šnibždėjau, bet jis spoksojo į savo kliedesio karalystę, kuri mojo jam viena vienintele eilute: „Su Hindenburgu pirmyn! Ura!"; tik ta viena eilutė dar buvo jame gyva, ir paskutinis žodis, kurį aš išgirdau iš jo lūpų, buvo *„Hindenburgas"*.

Aš turiu atkeršyti už suterštas savo septynmečio sūnaus lūpas, Robertai, argi tu nesupranti? Atkeršyti tiems, kurie ten apačioj pro mūsų namus joja prie Hindenburgo paminklo; paskui juos nešami žvilgantys vainikai su auksiniais, juodais ir violetiniais kaspinais; aš vis galvodavau: argi jis niekada nemirs? Ar mes per visus amžius matysime jį dar ir ant pašto ženklų, tą iškaršusį buivolą, kurio vardą mano sūnus šauks man kaip slaptažodį? Ar dabar tu gausi man šautuvą? Žiūrėk, neapvilk; tegu tai bus ne šiandien, ne rytoj, bet netrukus; aš kantri; argi tu nebeatsimeni savo brolio Heinricho? Tu jau baigei antrus metus, kai jis mirė. Mes tada turėjom šunį, vardu Bromas, argi nebeatsimeni, jis buvo toks senas ir protingas, kad visus skausmus, kuriuos patirdavo iš jūsų: priimdavo be pykčio, tik su liūdesiu; jūs įsikibdavot jam į uodegą ir liepdavot vežti per kambarį, negi užmiršai? Tu išmetei pro karietos langą gėles, kurias turėjai uždėti ant Heinricho kapo; mes palikom tave prie

kapinių vartų ir leidom sėdėti ant pasostės ir laikyti šikšnines vadeles – jos buvo juodos ir sutrūkinėjusios. Na, matai, Robertai, tu viską atsimeni, ir šunį, ir vadeles, ir brolį... ir kareivius, daugybė kareivių, juk atsimeni, kaip jie traukė Modesto gatve pro viešbutį, kaip suko stoties link, tempdami iš paskos savo patrankas; tėvas laikė tave ant rankų ir tarė:

– Karas pasibaigė.

Plytelė šokolado kainavo bilijoną markių, paskui vienas saldainis kainavo du bilijonus, už pusę kepalėlio duonos reikėjo mokėti tiek, kiek už patranką, už obuolį tiek, kiek už arklį; kainos vis kilo; paskui žmonės nebeturėjo už ką nusipirkti gabalėlio pačio pigiausio muilo; tai negalėjo gerai baigtis, Robertai, jie ir nenorėjo, kad gerai baigtųsi; o kareiviai ėjo ir ėjo pro Modesto vartus, traukė nuvargę į stotį; tvarkingai, vis tvarkingai, nešdami priešaky didžiojo buivolo vardą – Hindenburgas; jis rūpinosi tvarka iki paskutinio atodūsio; ar jis tikrai mirė, Robertai? Aš negaliu patikėti: „Jis granito paminkluos stovės ir mūs širdyse! Šlovė tau, Hindenburge! Pirmyn!" Man atrodė, kad jis amžinai gyvens su savo buivolo žandais ant pašto ženklų; aš tau sakau, jis mums dar pridarys rūpesčių, parodys, kur gali nuvesti politinis protas ir pinigų protas: už obuolį mokėk kiek už arklį; bilijoną už saldainį, o paskui nebėra už ką nusipirkti gabalėlio muilo; ir vis tvarkingai, aš mačiau, aš girdėjau, kaip jie nešė priešaky tą vardą; kvailas kaip bato aulas, kurčias kaip akmuo ir rūpinasi tvarka; padoriai, padoriai, garbė, ištikimybė, geležis ir plienas, pinigai ir sugriautas žemės ūkis; atsargiai, vaike, kur dirvos garuoja ir ošia šilai, atsargiai: ten šventinama *buivolo komunija*.

Nemanyk, kad aš beprotė, aš gerai žinau, kur mes esame: Denklingene, va, žiūrėk, ten tarp medžių pro mėlyną sieną kelias veda aukštyn iki tos vietos, kur šliaužia geltoni autobusai, panašūs į karkvabalius; jie mane čia atgabeno, kad aš badu marinau tavo vaikus; tai buvo po to, kai plasnojantys paukščiai sudraskė paskutinį avinėlį; dabar eina karas; laiką galima skaičiuoti pagal paaukštinimus; išeidamas tu buvai leitenantas; dveji metai – vyresnysis leitenantas. Ar tu dar ne kapitonas? Dabar jie tavęs be ketverių metų nepakels, o gal praeis ir šešeri, kol tapsi majoru; atleisk, kad aš juokiuos; nenueik per toli su

savo formulėmis galvoj, būk kantrus ir nepriimk jokių privilegijų; mes valgom tik tai, ką gaunam pagal korteles, nė trupinėlio daugiau; Edita su tuo sutinka; valgyk, ką visi valgo, vilkėk, kaip visi vilki, skaityk, ką visi skaito; nepriimk nieko viršaus: nei sviesto, nei drabužių, nei eilėraščių, kurie vaizduoja tau buivolą gražesnėmis spalvomis. *„Jų dešinė pilna dovanų"*, kyšių įvairiais pavidalais. Aš nenorėjau leisti ir tavo vaikams naudotis privilegijomis, norėjau, kad jų lūpos pažintų tiesos skonį, bet jie atplėšė mane nuo vaikų; šie namai vadinami sanatorija, čia galima būti bepročiu, niekas už tai nemuš, nelies tau ant galvos šalto vandens, be giminių sutikimo nevilks tramdomųjų marškinių; tikiuosi, jūs neleisit, kad man vilktų tuos marškinius; aš net galiu iš čia išeiti, jei panorėsiu, aš nepavojinga, visiškai nepavojinga, vaike; bet aš nenoriu išeiti, nenoriu matyti laiko ir kasdien justi, kad slaptas tėvo juokas užmuštas, slapta nematomo mechanizmo spyruoklė nutrūkusi; jis staiga pradėjo į save žiūrėti rimtai, pasidarė tiesiog iškilmingas, sakau tau; tada jie sumūrijo kalnus plytų, statyboms sunaudojo ištisus miškus medžių, o betono tiek, kad juo būtum galėjęs užpilti visą Bodeno ežerą; statybos nelyginant opiumas turėjo atnešti užsimiršimą; tu negali įsivaizduoti, kiek pastato architektas per keturiasdešimt metų; aš jam valiau kalkėtus kelnių atlankus, gipsu išteptą skybėlę, o jis gulėdavo, pasidėjęs galvą ant mano kelių, rūkydavo ir mes kalbėdavome litaniją „ar atsimeni": ar atsimeni 1907, 1914, 1921, 1928, 1935 metus, ir atsakymas vis buvo koks naujas pastatas ar kieno nors mirtis; ar atsimeni, kaip mirė mama, ar atsimeni, kaip mirė tėtis, Johana ir Heinrichas? Ar atsimeni, kaip aš stačiau šv.Antano, šv. Servacijaus ir Bonifacijaus, šv. Modesto vienuolynus, užtvanką tarp Heiligenfeldo ir Blesenfeldo, vienuolyną baltiesiems tėvams ir vienuolyną rudiesiems tėvams, poilsio namus gailestingosioms seselėms; ir kiekvienas atsakymas skambėjo man ausyse kaip „pasigailėk mūsų". Vienas pastatas po kito, viena mirtis po kitos; jis pradėjo vergauti savo legendai, pasidavė savo nustatytam ritualui: kas rytą ėjo pusryčių į „Kronerio" kavinę, nors mieliau būtų pusryčiavęs su mumis, mieliau būtų išgėręs kavos su pienu, suvalgęs riekelę duonos negu minkštą kiaušinį, skrebutį ir tą bjaurų sūrį su raudonaisiais pipirais; bet jis pradėjo galvoti, kad

jam to reikia; man darėsi neramu; jis pykdavo, kai *negaudavo* kokio stambaus užsakymo, nors anksčiau mokėjo tik džiaugtis, kai *gaudavo* užsakymą. Tai sudėtinga matematika, kai, sulaukęs penkiasdešimties, šešiasdešimties metų, turi rinktis: ar nusilengvinti ant savo paties paminklo, ar žiūrėti į jį su pagarba; čia nebemirktelsi akim; tau tada buvo aštuoniolika, o Otui šešiolika, ir aš bijojau; aš stovėjau su jumis ant stogo pergoloj ir nelyginant budrus paukštis akylai dairiausi aplink, aš nešiojau jus kūdikius, laikiau už rankų paūgėjusius, praaugę mane, jūs stovėjote šalia, ir aš stebėjau, kaip apačioj pro šalį žygiuoja laikas; gyvenimas virė, kunkuliavo, žmonės mokėjo bilijoną už saldainį, o paskui nebeturėjo trijų pfenigų bandelei nusipirkti; aš nenorėjau girdėti gelbėtojo vardo, bet jie nešiojo tą buivolą ant pečių, klijavo jį kaip ženklą ant laiškų ir kalbėjo litaniją: padoriai, padoriai, garbė, ištikimybė, sumušti ir vis dėlto nesumušti; tvarka; kvailas kaip bato aulas, kurčias kaip akmuo; Jozefina braukė jį tėvo kontoroj per šlapią kempinę ir visomis spalvomis klijavo ant laiškų; o jis, mano mažasis Dovydas, miegojo; jis atsibudo tik tada, kai tu pražuvai; tik kai pamatė, kad pluoštas pinigų, jo paties pinigų, suvyniotas į laikraštį ir perduotas iš rankų į rankas gali kainuoti gyvybę, kai jo paties sūnus staiga pavirto tik sūnaus apvalkalu, tik tada jis pamatė, ką reiškia ta ištikimybė, garbė ir padorumas; aš įspėjau jį saugotis Greco, bet jis sakė:

– Jis nepavojingas.

– Žinoma, – atsakiau aš, – tu dar pamatysi, ką gali tie nepavojingieji; Grecui nieko nereiškia išduoti savo tikrą motiną.

Vėliau aš pati išsigandau savo aiškiaregystės, kai Grecas tikrai išdavė savo motiną; tikrai, Robertai, jis įdavė policijai savo senutę motiną už tai, kad ji visą laiką kartojo: „Tai nuodėmė ir gėda”. Daugiau ji nieko nesakė, tik tą vieną sakinį, ir štai jos sūnus vieną dieną pareiškė:

– Aš to nebepakęsiu, mano garbė to neleidžia.

Jis išvežė senutę, įkišo ją į senelių prieglaudą, apšaukė pamišėle, neva norėdami išgelbėti gyvybę, bet tas ją ir pražudė: jie suleido jai atitinkamų vaistų. Argi tu jos nepažinai? Ji visados permesdavo jums per tvorą tuščius krepšius nuo grybų, jūs išardydavot juos ir statydavotės nendrių lūšneles; po ilgo lietaus tos

jūsų lūšnos pajuosdavo, apsinešdavo purvu, tada jūs jas džiovindavot ir aš leisdavau jas sudeginti; negi nebeatsimeni tos senutės, kurią Grecas įskundė, savo tikrą motiną? Jis, žinoma, tebestovi už prekystalio, tebeglosto kepenų puseles. Jie buvo atėję ir Editos suimti, bet aš jos nedaviau, aš parodžiau dantis, aprėkiau juos, ir jie pasitraukė; aš gyniu Editą, kol ją sudraskė plasnojantis paukštis; aš ir jį mėginau sulaikyti, aš girdėjau, kaip jis skrido, puolė žemyn, ir supratau, kad jis neša mirtį, jis triumfuodamas įsiveržė pro koridoriaus langą, aš iškėliau rankas, norėdama jį pagauti, bet jis prasmuko pro šalį; atleisk man, kad negalėjau išgelbėti avinėlio, ir atsimink, Robertai: tu man prižadėjai gauti šautuvą. Neužmiršk. Būk atsargus, kai lipsi kopėčiomis aukštyn, sūnau; eikš, pabučiuosiu tave, ir atleisk, kad aš juokiuos: kokie geri dabar kirpėjai.

Jis lipo tiesus kopėčiomis aukštyn, žengė į pilką begalybę tarp pakopų, o iš viršaus jam priešais leidosi Dovydas; mažasis Dovydas; jis visą amžių būtų galėjęs nešioti tuos kostiumus, kuriuos buvo pirkęs jaunystėj; atsargiai! Kodėl jūs sustojot tarp pakopų, jei jau turit pasikalbėti, tai galėtumėt bent prisėsti ant jų, bet ne, abu stovi tiesūs; ar jie tikrai apsikabino, ar tikrai tėvas uždėjo sūnui ranką ant peties, sūnus tėvui?

– Kavos, Hupertsai, stiprios, karštos kavos ir daug cukraus, po pietų mano valdovas mėgsta stiprią ir saldžią kavą, rytą silpną; jis ateina iš pilkos begalybės, į kurią plačiais žingsniais tolsta tas tiesusis, niekam nesilenkiantis; jie drąsūs, mano vyras ir mano sūnus, jie nebijo nusileisti pas mane į užkeiktą pilį; mano sūnus dukart į savaitę, mano valdovas tik vieną kartą; jis atsineša su savim šeštadienį, jo akyse įrašytas laikas, ir man nebelieka nė tos paguodos, kad jo išvaizda – gerų kirpėjų darbas; jam aštuoniasdešimt metų, šiandien jo gimimo diena, kuri bus iškilmingai švenčiama „Kronerio" kavinėj; šampano nebus; jis visą amžių nekentė šampano, ir aš niekada nesužinojau kodėl.

Kadaise tu svajojai tą dieną iškelti didelę puotą: septyniskart po septynis vaikaičius, provaikaičiai, marčios, vaikaičių šeimos; tu visada jauteisi maždaug kaip Abraomas, plačios giminės įkūrėjas, savo ateities svajonių kamerose matei save su dvidešimt devintu provaikaičiu ant rankų.

Tęsti, tęsti giminę; liūdna buvo tavo šventė: tik vienas sūnus, vienas šviesiaplaukis vaikaitis, viena juodaplaukė vaikaitė, kuriuos tau padovanojo Edita, o giminės motina užkeiktoj pily, į kurią galima patekti tik neapsakomai ilgomis kopėčiomis su milžiniškomis pakopomis.

– Įeik, atnešk man laimę, senasis Dovydai, tavo liemuo vis dar lieknas kaip jaunystėj; būk geras, nerodyk man savo akyse kalendoriaus: aš plaukiu ant mažyčio kalendoriaus lapelio, kur parašyta „1942 metai, gegužės 31 diena"; nedraskyk mano valtelės; pasigailėk manęs, mylimasis, nedraskyk mano popierinio laiviūkščio, išlankstyto iš kalendoriaus lapelio, nestumk manęs į šešiolikos metų vandenyną. Juk tu žinai: *„Pergalės niekas nedovanos, ją reikia iškovoti"*. Vargas tam, kas nepriims *buivolo komunijos*; tu taip pat žinai, kad sakramentai turi tą baisią savybę: laikas jiems neturi galios; jie buvo alkani, bet niekas nepadaugino duonos, nepadaugino žuvies, *avinėlio komunija* nenumalšino jų alkio, užtat *buivolo komunija* pamaitino juos sočiai; skaičiuoti jie nemokėjo: už saldainį mokėjo bilijoną: už obuolį – kiek už arklį, o paskui nebeturėjo nė trijų pfenigų bandelei nusipirkti; ir vis padoriai, padoriai, garbė, ištikimybė; prisisotinę *buivolo komunijos*, jie pasidarė nemirtingi; liaukis, Dovydai, kam tu nešiojies su savim laiką; būk gailestingas, užgesink savo akyse kalendorių; tegu kiti daro istoriją; „Kronerio" kavinėj tu visada būsi gerbiamas; kada nors jie tau pastatys paminklėlį iš bronzos, kur tu stovėsi su brėžinių ritiniu rankoj, mažas, smulkus, su šypsena, lyg jaunas rabinas, lyg artistas, kažkuo primenąs provinciją; juk tu pats matei, kur nuveda politinis protas, tai kam nori atimti iš manęs politinę paikystę?

Iš savo dirbtuvės lango tu man šaukei: „Nebijok, aš tave mylėsiu, tau neteks patirti tų baisybių, apie kurias pasakoja tau mokyklos draugės, baisybių, kurios neva dedasi povestuvinę naktį; netikėk tų kvaišų tauškalais; kai ateis tas laikas, mes juoksimės, aš tau prižadu , bet dabar dar palauk savaitę kitą, ilgiausiai – mėnesį; aš nusipirksiu gėlių, pasisamdysiu karietą ir atvažiuosiu pas tave. Mes keliausim, pamatysim pasaulį, tu man padovanosi vaikų – penkis, šešis, septynis; vaikai padovanos man vaikaičių – penkiskart, šešiskart, septyniskart po septynis; tu niekada nepajusi, kad aš dirbu; aš tave apsaugosiu nuo vyrų

prakaito kvapo, tu nematysi raumenų ir uniformos rimties; man viskas lengvai duodasi; aš savo darbą moku, truputį studijavau, iš anksto užmokėjau už prakaitą; aš ne dailininkas, neturėk jokių iliuzijų; iš manęs tu nepatirsi nei dirbtinio, nei tikro demonizmo; tai, apie ką tavo draugės šnibžda šiurpias pasakas, mes darysim ne miegamajam, bet lauke: tu matysi viršum savęs dangų: lapai ir žolynai kris tau ant veido, tu pajusi rudens nakties aromatą ir negalvosi, kad iš pareigos dalyvauji kokiame bjauriame gimnastikos numery; tu pajusi rudens žolių kvapą, mes gulėsim ant smėlio prie upės tarp gluosnių, truputį aukščiau tos ribos, kur siekė potvynis; meldai, kamščiai, tuščios batų tepalo dėžutės, rožančiaus karolėlis, iškritęs per bortą upeivio žmonai, ir limonado butelis su įkištu raščiuku; iš laivų kaminų dvelks aitrus dūmų kvapas, žvangės inkarų grandinės; mes nebūsim mirtinai rimti, nors tai, aišku, labai rimtas reikalas."

O tas kamštis, kurį aš paėmiau basa koja ir daviau tau atsiminimui? Aš jį pakėliau ir padovanojau tau už tai, kad apsaugojai mane nuo miegamojo, nuo tos niūrios kankinimų kameros, apie kurią rašo romanai, šnibžda draugės, prisimindamos vienuolių įspėjimus. Gluosnių šakos sviro man ant kaktos, jų žali sidabruoti lapai krito ant mano juodų žibančių akių; mano garbei gaudė laivų sirenos, skelbė, kad aš jau nebe mergaitė. Prieblanda, rudens vakaras, jau seniai nužvangėjo visų inkarų grandinės, upeiviai ir jų žmonos lipo per siūbuojančius lieptus į krantą, ir aš jau troškau to, ko prieš kelias valandas bijojau; ir vis dėlto man ištryško kelios ašarėlės, nes pasijutau neverta savo protėvių, kurie būtų gėdiję̨si iš pareigos pasidaryti malonumą; tu klijavai man ant kaktos ir ašarotų skruostų gluosnio lapus; tai buvo paupy, mano kojos lietė meldus, aplink mėtėsi buteliai su iškylautojų sveikinimais vietiniams gyventojams; iš kur ir atsirado čia tiek batų tepalo dėžučių, ar tuo tepalu blizgino batus į krantą besiruošiantys upeiviai, ar jų žmonos valė juo savo juodus pirkinių krepšelius, ar juo buvo šveičiami tie kepurių snapeliai, kuriuos matėm paskui žvilgant prietemoj, kai sėdėjome ant raudonų kėdžių Trišlerio kavinėj? Aš gėrėjausi nuostabiai gražiomis tos jaunos moters rankomis, kurios padavė mums žuvį, vyną ir tokias žalias salotas, kad net akys raibo; po dvidešimt aštuonerių metų tos jaunos moters rankos

vynu plovė sukapotą mano sūnaus nugarą; tau nereikėjo rėkti ant Trišlerio, kai jis telefonu pranešė apie nelaimingą atsitikimą su Robertu; potvynis, potvynis, visada mane traukė šokti į patvinusią upę ir plaukti pasroviui link pilko horizonto. Įeik, atnešk man laimę, bet nebučiuok manęs; nedraskyk mano laivelio; štai kava, saldi ir karšta, popietinė kava, stipri ir be pieno, štai cigarai po šešiasdešimt pfenigų; Hupertsas man juos nupirko; pakeisk savo akių optiką, senuk, aš juk ne akla, tik pamišusi, ir galiu perskaityti datą vestibiulio kalendoriuj: 1958 metų rugsėjo 6 diena; aš juk ne akla ir žinau, kad tavo išvaizda nėra sumanių kirpėjų darbas; prisidėk prie mano žaidimo, atsuk savo akių optiką ir nebepasakok man apie savo žydintį šviesplaukį vaikaitį, kuris paveldėjo motinos širdį ir tėvo protą ir pavaduoja tave vienuolyno atstatymo darbuose; ar jis išlaikė brandos egzaminus? Ar studijuos statiką? Dabar jis atlieka praktiką? Atleisk, kad aš juokiuos: aš niekada negalėjau rimtai žiūrėti į statybas; juk tai sulipdytos, suspaustos dulkės, formą įgavusios dulkės; optinė apgaulė, fata morgana, kurios paskirtis – virsti griuvėsiais; „pergalės niekas nedovanoja, pergalę reikia iškovoti"; aš tą perskaičiau šiandien rytą laikrašty, prieš išvežant mane čionai. „Visi džiūgavo... pilni pasitikėjimo jie klausėsi kalbos... nuolat aidėjo džiaugsmo ir entuziazmo šūksniai". Taip parašyta vietiniam laikraštėly, gal tau paskaityti?

Tavo vaikaičių būrys ne septyniskart septyni, bet dukart vienas, vienąkart du; bet jie nesinaudos privilegijomis, tą aš prižadėjau Editai, avinėliui; jie nepriims *buivolo komunijos*, ir berniukas nesimokys užduoto eilėraščio:

Likimo smūgius šlovinki visus,
Juk vargas grūdina ir jungia mus...

Tu per daug skaitai centrinių laikraščių, kurie patiekia tau „buivolą" saldžiame ir rūgščiame padaže, su džiūvėsėliais ir dar dievažin kaip; tu per daug skaitai rinktinei publikai skirtų laikraščių; va, vietinio laikraštėlio literatūrinėj atkarpoj gali kasdien srėbti tą šlamštą natūralų, be priemaišų, parašytą su tokiais gerais norais, kad tik džiaugtis belieka; tie kiti, tavo centriniai, neturi tokių gerų norų, jie rašo tik iš baimės, bet šie

vietiniai tikrai pilni geriausių norų; tik susimildamas nesinaudok privilegijomis, nesigailėk savęs; va, čia apie mane: „Žuvusiųjų motinos... O šventos motinos mūsų tautos, kaip jūsų sielos vaikų neraudos..." Aš – tautos šventoji, ir mano siela rauda; mano sūnus žuvo: Otas Femelis; padoriai, padoriai, garbė, ištikimybė; jis įdavė mus policijai; pavirto tik sūnaus apvalkalu; nesigailėk savęs, nesinaudok privilegijomis; vienuolyno viršininko jie, žinoma, pasigailėjo, juk jis irgi ragavo *buivolo komunijos*; padoriai, padoriai, garbė; aukštai ant kalvos, iš kur atsiveria reginys į žavųjį Kisatalį, jie kartu su vienuoliais nešė deglus ir šventė naujos eros pradžią – aukų, kančių eros; jie vėl turėjo pfenigų bandelei, skatiką gabalėliui muilo nusipirkti; viršininkas nustebo, kad Robertas nenorėjo dalyvauti iškilmėse; jie jojo suplukusiais žirgais ant kalvos, užkūrė ten ugnį, šventė saulės grąžos šventę; Otui buvo leista uždegti laužą, jis įkišo į žabus liepsnojantį deglą, ir tos pačios lūpos, kur taip nuostabiai giedodavo *rorate coeli*, užtraukė dainą, kurios, tikiuosi, niekada nedainuos mano vaikaičio lūpos: *dreba išgverę kaulai*; ar tavo kaulai dar nedreba, senuk?

Eikš, padėk galvą man ant kelių, užsidek cigarą, kava čia pat, po ranka; užmerk akis, užversk kalendorių, tegu išnyksta laikas, pakalbėkim litaniją „Ar atsimeni?", prisiminkim tuos metus, kada gyvenom už miesto Blesenfelde, kur visi vakarai dvelkė poilsiu, kur žmonės užkandinėse valgė žuvį, prie būdelių ir vežimėlių kirto pyragaičius ir ledus; laimingi, kuriems leidžiama valgyti pirštais; pakol aš gyvenau namie, man buvo nevalia to daryti; o tu man leidai; ten liurleno rylos, cypavo karuselės, ir aš uoslę,klausa, visais pojūčiais jutau, kad tik tai, kas praeina, yra pastovu; tu išvadavai mane iš tų baisių namų, kur mano šeima tūnojo keturis šimtus metų ir veltui stengėsi išsivaduoti; vasaros vakarais aš sėdėdavau stogo daržely, kai visi kiti apačioj, sode, gerdavo vyną: vyrų pobūvis, moterų pobūvis, bet ir šaižiame moterų juoke, ir trankiame vyrų kvatojime girdėjosi tas pats: desperacija; tai iškildavo paviršiun, kai vynas ištraukdavo juos iš veidmainystės kalėjimo; jie nebuvo nei tokie turtingi, nei tokie bėdžiai, kad galėtų suprasti, jog tik tai, kas praeina, yra pastovu; aš ilgėjausi to praeinamumo, nors buvau auklėja-

ma pastovių dalykų dvasia: vedybos, ištikimybė, garbė, miegamasis kambarys, kur viešpatauja pareiga ir nėra jokio pasirinkimo; rimtis, statybos, pastatais paverstos dulkės; o man nuolatos gaudė ausyse klausimas, nelyginant patvinusios sūkuriuojančios upės šauksmas: *kodėlkodėlkodėl?* Aš nenorėjau pasiduoti jų desperacijai, nenorėjau imti niūraus palikimo, kuris buvo perduodamas iš kartos į kartą; aš ilgėjausi lengvos, baltos avinėlio komunijos ir su žodžiais *„mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa"* mėgindavau išmušti iš krūtinės seną tamsos ir prievartos paveldą; parėjusi po mišių namo, padėdavau prieškambary maldaknygę; aš pareidavau kaip tik laiku, kad tėvas dar spėtų pabučiuoti mane į kaktą; paskui jo griausmingas bosas nutoldavo per kiemą kontoros link; man buvo penkiolika metų, paskui šešiolika, septyniolika, aštuoniolika, ir savo motinos akyse aš mačiau negailestingą laukimą: kadaise ji buvo atiduota vilkams, negi manęs likimas pasigailės? Tie vilkai jau augo: gėrė alų, nešiojo spalvotas kepuraites, vieni gražesni, kiti prastesni; mane slėgė baisus prakeikimas: žiūrėdama į jų rankas ir akis, aš mačiau, kokie jie bus sulaukę keturiasdešimties, šešiasdešimties metų, mačiau jų odoj violetines gyslas, žinojau, kad nuo jų niekada nedvelks poilsiu; rimtis, vyriškas orumas, atsakomybė; jie saugos įstatymus, mokys vaikus istorijos, skaičiuos pinigus, politikoj ryžtingai remsis protu, ir visi bus pasmerkti priimti *buivolo komuniją*, kaip mano broliai; jauni jie buvo tik pagal metus, ir vienintelis daiktas, kuris žadėjo jiems šlovę, didybę, kuris turėjo apgaubti juos mitine migla, buvo mirtis; laikas trenkė lavonu, puvėsiais; trūnėsiai kerojo namuose, glūdėjo akyse tų, kuriems aš būsiu atiduota sudraskyti: akyse tų, kurie nešiojo spalvotas kepuraites, kurie saugojo įstatymus; tik vienas daiktas buvo uždraustas: noras gyventi ir žaisti. Ar tu mane supranti, senuk? Žaisti buvo mirtina nuodėmė, sportuoti – ne, sportą jie dar būtų pakentę, mat, jis suteikia žvalumo, gracijos, grožio, žadina vilkams apetitą; žaisti lėlėmis – prašom: tas ugdo šeimininkės ir motinos instinktus; šokti – irgi prašom: prekė lengviau išeis; bet vienmarškinei šokti savo kambary – nuodėmė, nes tai ne pareiga; baliuose, tamsiame koridoriuj galėjau ramiausiai leistis margakepurių čiupinėjama, o per piknikus miško prietemoj nepurkštauti prieš jų ne per drąsias glamones;

tai galima, mes juk ne davatkos; aš meldžiausi, kad ateitų toks, kuris išgelbėtų mane nuo mirties vilkų narve, meldžiausi ir priiminėjau baltą *komuniją*, aš mačiau tave dirbtuvės lange; kad tu žinotum, kaip aš tave mylėjau, jei tu bent kiek numanytum, tai neatmerktum akių, nerodytum man kalendoriaus ir nepasakotum, kaip užaugo per tą laiką mano vaikaičiai; nesakytum, kad jie klausinėja apie mane, kad neužmiršo manęs. Ne, aš nenoriu jų matyti; aš žinau, jie mane myli, aš taip pat žinau, kad išgelbėti nuo žudikų buvo tik vienas kelias: apšaukti mane pamišėle; bet jei su manim būtų padarę taip, kaip su Greco motina, kas tada? Man pasisekė, tikrai pasisekė šiame pasaulyje, kur vienas rankos mostas gali kainuoti gyvybę, kur vienas mostas gali tave ir išgelbėti, ir nužudyti, ir apšaukti pamišėle; aš dar nenoriu atiduoti tų metų, kuriuos nurijau, nenoriu matyti Jozefo dvidešimt dvejų metų, su kalkėtomis kelnėmis, gipsuotu švarku, spindintį jaunyste, mosuojantį matuokle, su brėžiniais po pažastim; nenoriu matyti devyniolikos metų Editos, skaitančios *„Klastą ir meilę"*, užmerk akis, senasis Dovydai, užversk kalendorių; štai tavo kava.

Aš tikrai bijau, tikėk manim, aš nemeluoju; tegu mano laivelis plaukia, nebūk išdykęs berniukas ir nedraskyk jo, pasaulis piktas, taip maža jame tyrų širdžių; Robertas irgi žaidžia kartu su manim, klusniai eina į visas stotis, kur aš jį siunčiu: nuo 1917 iki 1942 metų – toliau nė žingsnio; jis visada tiesus, nesilenkiantis, tikras vokietis; aš žinau, kad jis ilgėjosi namų, kad nesijautė laimingas svetur, žaisdamas biliardą ir kaldamas formules; jis ne vien dėl Editos grįžo namo; jis vokietis, skaito Helderliną, jis niekada nepriėmė *buivolo komunijos*, jis yra geros kilmės, ne avinėlis, bet piemuo. Aš tik norėčiau sužinoti, ką jis veikė per karą, bet apie tai jis niekada nekalba; architektas, kuris nepastatė nė vieno namo, niekada neišsitepė kalkėmis kelnių, ne, visada buvo be priekaišto, tvarkingas, kabinetinis architektas, kurio niekada neviliojo vainiko iškėlimo šventė. Bet kur mūsų kitas sūnus. Otas? Žuvo prie Kijevo; mūsų kūnas ir kraujas; iš kur jis atsirado, kur nuėjo? Ar jis tikrai buvo panašus į tavo tėvą? Ar tu niekados nematei Oto su mergina? Aš taip norėčiau ką nors apie jį sužinoti; žinau, kad jis mėgo alų, nevalgydavo agurkų; atsimenu jo rankų judesius, kaip jis šu-

kuodavosi, kaip vilkdavosi paltą; jis įdavė mus policijai, išėjo į kariuomenę, nebaigęs gimnazijos, ir rašinėjo mums nuodingos ironijos kupinus atvirukus: „Man sekasi gerai, to paties linkiu ir jums. Atsiųskite 3." Jis net atostogų neparvažiuodavo pas mus; kur jis jas praleisdavo? Koks detektyvas galėtų mums duoti apie jį žinių? Aš tik žinau jo pulko numerius, lauko pašto numerius, karinius laipsnius: vyresnysis leitenantas, majoras, papulkininkis Femelis, o paskutinis smūgis irgi skaitmenys, data: žuvo 1942.I.12. Aš mačiau savo akimis, kaip jis gatvėj mušė žmones, kurie nepagerbė vėliavos; jis pakėlė rankas ir mušė juos, būtų ir man sudavęs, jei nebūčiau spėjusi įsukti į Krautuvėlių skersgatvį; kaip jis pateko į mūsų namus? Negaliu net guostis kvaila viltimi, kad man jį pamainė gimdant – jis gimė namie, miegamajame, dvi savaitės po Heinricho mirties, tamsią 1917 metų spalio mėnesio dieną; jis buvo panašus į tavo tėvą.

Cit, senuk, nekalbėk, neatmerk akių, nerodyk man savo aštuoniasdešimties metų. *Memento quia pulvis es et in pulverem reverteris*[1]. Jie aiškiai tą sako; dulkė yra kalkės, hipotekos, namai, dvarai, paminklas tyliame priemiesty, kur vaikai žaisdami klausinės: „Kas jis toks buvo?"

Kadaise, vaikščiodama Blesenfeldo parke, matydavau surūgusius pensininkus, kurie rėkdavo ant triukšmaujančių vaikų; aš tada buvau jauna, žydinti motina, bet vis tiek žinojau, kad jie rėkia ant tų, kurie kada nors patys čia sėdės kaip surūgę pensininkai ir taip pat rėks ant triukšmaujančių vaikų, o tie vėlgi po metų taps surūgusiais pensininkais; aš vedžiausi už rankų du vaikučius; jie buvo ketverių ir šešerių metų, paskui šešerių ir aštuonerių, aštuonerių ir dešimties, o sode kabėjo lentelės su švariai išvedžiotais skaičiais: 25, 50, 75, 100; juodi skaičiai ant baltos lakuotos skardos visada primindavo man skaičius prie tramvajaus sustojimo vietų; vakare tavo galva gulėdavo ant mano kelių, kavos puodelį tu galėdavai pasiekti ranka; mes veltui laukėm laimės, neradom jos nei traukiniuose, nei viešbučiuose; mūsų namuose vaikščiojo svetimas žmogus, jis turėjo

---

[1] Atmink, kad dulkė esi ir į dulkę pavirsi *(lot.)*.

mūsų pavardę, gėrė mūsų pieną, valgė mūsų duoną, už mūsų pinigus pirkdavosi vaikų daržely kakavą, vėliau sąsiuvinius.

Nunešk mane vėl ant upės kranto, kur mano basos kojos lietė potvynio paliktus pėdsakus, kur ūksėjo garlaiviai, kvepėjo dūmais, nuvesk mane į kavinę, kur aptarnauja ta moteris su nuostabiai gražiomis rankomis; cit, senuk, neverk: aš gyvenau vidinėj emigracijoj, o tu turi sūnų, du vaikaičius, gal netrukus jie tau padovanos provaikaičių; ne mano valioj grįžti pas tave, kasdien išsilankstyti iš kalendoriaus lapelio naują laivuką ir žvaliai plaukioti juo iki vidurnakčio; 1958 m. rugsėjo 6 diena; tai ateitis, vokiečių ateitis, aš pati skaičiau apie tai vietiniam laikraštėly:

„Vokiečių ateities vaizdelis; 1958 metai; dvidešimt vienerių metų puskarininkis Morgneris dabar jau trisdešimt šešerių metų ūkininkas; jis apsigyveno ant Volgos kranto; darbo diena baigėsi, jis džiaugiasi pelnytu poilsiu, rūko pypkelę, ant rankų laiko vieną iš savo šviesplaukių vaikučių, susimąstęs žvelgia į žmoną, kuri kaip tik melžia paskutinę karvę; vokiškas pienas ant Volgos kranto..."

Tu nebenori klausytis! Gerai, bet nebekalbėk man apie ateitį; aš nenoriu žinoti, kaip ji atrodo, tapusi dabartimi; tai jie negyvena ant Volgos krantų? Neverk, senuk; užmokėk išpirką, ir aš grįšiu namo iš užkeiktos pilies: *man reikia šautuvo, man reikia šautuvo.*

Būk atsargus, kai lipsi kopėčiomis aukštyn; išsiimk iš burnos cigarą; tau nebe trisdešimt metų, gali apsvaigti galva; šiandien vakare „Kronerio" kavinėj šeimos šventė? Gal aš ateisiu; daug laimės gimimo dieną; atleisk, kad aš juokiuos; Johanai dabar būtų keturiasdešimt aštuoneri, o Heinrichui keturiasdešimt septyneri; jie išsinešė savo ateitį; neverk, senuk; tu pats to žaidimo norėjai. Būk atsargus, kai lipsi kopėčiomis aukštyn.

6

Geltonai juodas autobusas stabtelėjo prie pirmųjų kaimo trobų, paskui išsuko iš vieškelio į Doderingeno pusę, ir sukeltų

dulkių debesy Robertas pamatė tėvą; senukas išniro tartum iš rūko, vis dar lengvas, nė kiek nenuvargintas popiečio kaitros; jis įsuko į centrinę gatvę, praėjo pro „Gulbės" restoraną, ir ant laiptų dykinėjantys kaimo berniokai nulydėjo jį akimis; penkiolikos, šešiolikos metų paaugliai, tikriausiai tie patys, kur tykojo Hugą, einantį iš mokyklos namo; nykiuose skersgatviuose, tamsiose pašiūrėse jie mušė jį ir vadino *Dievo avinėliu*.

Senukas praėjo pro burmistro įstaigą, pro paminklą kariams, kur nusmurgęs, rūgščioj dirvoj išaugęs buksmedis tiesė savo lapus trijų karų aukoms pagerbti; prie kapinių tvoros senukas stabtelėjo, išsiėmė nosinę, nusišluostė kaktą, vėl sulankstė nosinę, patempė švarką ir žygiavo toliau; Robertas matė koketišką kreivę, kurią su kiekvienu žingsniu nubrėždavo jo dešinioji klešnė; tik vieną akimirksnį švysteldavo tamsiai mėlyna atsiuvo juostelė, paskui koja vėl paliesdavo žemę ir vėl pakildavo, nubrėždama koketišką kreivę; Robertas dirstelėjo į stoties laikrodį: be dvidešimt keturios, traukinys ateis tik dešimt po keturių; pusė valandos laiko – kiek siekia jo atmintis, jis dar niekada taip ilgai nebuvo likęs su tėvu vienas; jis tikėjosi, kad tėvas ilgiau užtruks sanatorijoj ir intymiam tėvo sūnaus pokalbiui nebebus laiko. Denklingeno stoties restoranas buvo visiškai netinkama vieta tokiam susitikimui, kurio tėvas laukė gal jau dvidešimt ar trisdešimt metų; pokalbis su užaugusiu sūnum, nebe vaiku, kurio nebepaimsi už rankos; nebenusiveši į pajūrį, nebepavaišinsi kavinėj ledais ir pyragaičiais; bučkis labanakčiui, bučkis rytą, klausimas, ar išmokai pamokas, viena kita sentencija: tiesiu keliu toliausiai nueisi, Dievą mylėsi – blogo neregėsi; tėvas davė kišenpinigius, šypsodamas didžiavosi jo sportiniais diplomais ir gerais pažymėjimais mokykloj; nedrąsiai mėgino kalbėti su juo apie architektūrą; išvykos į šv. Antano vienuolyną; tėvas nė žodžio nepasakė, kai jis dingo, nė žodžio, kai grįžo; slegianti tyla prie stalo, kai su jais sėdėdavo Otas, kurio akivaizdoj net apie orą būdavo neįmanoma kalbėti; mėsa pjaustoma sidabriniais peiliais, padažai semiami sidabriniais šaukštais; motina sustingusi kaip triušis prieš gyvatę, senukas, nukreipęs akis į langą, trupindavo duoną, mechaniškai kilnodavo šaukštą prie lūpų, Editos rankos drebėdavo; o Otas su panieka rinkdavosi didžiausias mėsos porcijas, vienintelis gardžiuodavosi vi-

sais patiekalais; tėvo numylėtinis, kurio galva visada buvo pramušta išvykoms, kelionėms ir pramogoms, linksmas vaikas su linksma ateitim, tartum sutvertas džiuginti tėvą ir mugių aikštėse teikti jam gyvenimo pilnaties jausmą. Retkarčiais Otas linksmai sakydavo: „Jūs galite mane išvyti"; niekas į tai neatsiliepdavo. Robertas po pietų eidavo į tėvo dirbtuvę – tik šiaip sau pasėdėti dideliam tuščiam kambary, – kur dar tebestovėjo penkių architektų braižymo stalai; tušti; jis braižydavo, žaisdavo formulėmis, o senukas nuvargęs vilkdavosi chalatą, kilnodavo brėžinius, nuolat stabtelėdamas prie šv. Antano projekto; paskui išeidavo pasivaikščioti, kavos gerti, aplankydavo senus draugus, senus priešus; daugely namų, kur jis keturiasdešimt metų buvo laukiamas svečias, dabar, jam apsilankius, stodavo ledmetis: vienur dėl vieno sūnaus, kitur dėl kito; o juk senukas buvo linksmo būdo, sutvertas smagiam gyvenimui, mėgo vyną ir kavą, į visas gražias merginas, sutiktas gatvėj ar traukiniuose, žiūrėdavo kaip į būsimas marčias; dažnai jis ilgas valandas vaikščiodavo su Edita, kuri stumdavo prieš save vaikų vežimėlį; jis turėjo mažai darbo ir džiaugėsi, gavęs šį tą padirbėti ligoninėse, kurias kadaise statė: planuoti, prižiūrėti darbus, buvo laimingas, kai galėdavo nuvažiuoti į šv. Antano vienuolyną, atremontuoti kokią sieną; jis manė, kad Robertas ant jo pyksta, o Robertas manė, kad senukas ant jo pyksta.

Bet dabar Robertas subrendęs vyras, pats suaugusių vaikų tėvas, matęs vargo, netekęs žmonos, buvęs emigracijoj, sugrįžęs; buvęs kare; patyręs išdavystes ir kankinimus; savarankiškas, visuomenėj turįs aiškią vietą: „Dr. Robertas Femelis, statinių apskaičiavimų kontora, darbo laikas – iki pietų"; dabar su juo galima pasikalbėti.

– Dar alaus, pone? – paklausė šeimininkas nuo bufeto; jis nušluostė alaus putomis aptiškusią nikeliuotą skardą, išėmė iš šaldomosios vitrinos dvi lėkštes frikadelių, garstyčių ir nunešė porelei, kuri nuvargusi ir laiminga, sukaitusi po išvykos į gamtą, sėdėjo kampe.

– Taip, dar vieną alaus, – atsakė Robertas, atitraukdamas užuolaidą; tėvas pasuko į dešinę, praėjo pro kapinių vartus, perkirto gatvę ir, stabtelėjęs prie stoties viršininko darželio, žvelgė į violetines, ką tik sužydusias astras; matyt, jis delsė.

– Ne, – kreipėsi Robertas į šeimininką prie bufeto, – prašom duoti du alaus ir dešimt cigarečių „Virginija".

Prie to stalo, kur dabar sėdi porelė, anuomet sėdėjo amerikiečių karininkas; šviesūs, trumpai apkirpti plaukai pabrėžė jo jaunumą; mėlynos akys spindėjo pasitikėjimu, pasitikėjimu ateitim, kur viskas bus aišku; ateitis jam buvo padalinta į kvadratus kaip žemėlapis; dar tik mastelis buvo neaiškus: 1:1 ar 1:300 000? Ant stalo, kur karininko pirštai žaidė plonu pieštuku, gulėjo topografinis Kislingeno rajono žemėlapis.

Tas stalas per trylika metų nė kiek nepasikeitė; ant dešinės stalo kojos, kur dabar ieško atramos dulkini jaunuolio sandalai, vis dar matosi raidės, išpjautos nuobodžiaujančio šoferių mokyklos mokinio: J.D. Gal jis buvo koks Jozefas Dodringeris; ir staltiesės tos pačios, su raudonais ir baltais langeliais; kėdės pergyveno du pasaulinius karus, švarus, be šakų bukas perdirbtas į patogias sėdynes; jau septyniasdešimt metų remiasi į jas traukinio laukiančių kaimiečių užpakaliai; nauja buvo tik šaldomoji vitrina ant bufeto, kur šalti muštiniai, paskrudusios frikadelės ir kieti kiaušiniai laukė išalkusių ir nuobodžiaujančių keleivių.

– Prašom, pone, du alaus ir dešimt cigarečių.

– Labai ačiū!

Net paveikslai ant sienų nepakeisti. Šv. Antano vienuolyno vaizdas iš viršaus, fotografuotas, matyt, nuo Kazokų kalno, dar naudojantis garbingos atminties plokštele ir juoda skraiste; galerija ir refektoriumas, impozantiška bažnyčia, ūkiniai pastatai; šalia nublukusi litografija: įsimylėjusi porelė palaukėj; varpos, rugiagėlės, molingas, gelsvas saulės iškepintas kelelis; vylinga kaimo gražuolė kutena šiaudeliu savo mylimojo paausį, o jo galva ilsisi ant jos kelių.

– Jūs manęs nesuprantate, ponas kapitone; mes labai norėtume žinoti; *kodėl* jūs tai padarėt, girdite? Suprantama, mes žinome įsakymą „pelenais paversti žemę" – priešui palikti tik lavonus ir griuvėsius, tiesa? Bet aš netikiu, kad jūs tai padarėte, vykdydamas tą įsakymą. Jūs – atleiskite – per daug protingas, kad taip darytumėt. Bet tada kodėl, kodėl jūs išsprogdinot vienuolyną? Jis gi tam tikra prasme buvo didelės vertės kultūros

istorijos paminklas; dabar, kai šiame rajone karo veiksmai baigti, o jūs esate mūsų belaisvis ir vargu ar turėsite progos papasakoti anapus apie mūsų atodairą, dabar aš galiu jums pasakyti, kad mūsų vadas būtų verčiau rizikavęs dvi tris dienas sulaikyti puolimą, negu bent pirštu palietęs vienuolyną. Kodėl jūs išsprogdinot vienuolyną? Juk nei taktikos, nei strategijos požiūriu tai neturėjo jokios prasmės. Mūsų puolimo jūs ne tik nesulaikėte, bet dar pagreitinot jį. Rūkote?

– Taip, ačiū.

Cigaretė buvo puiki; kvapni, stipri „Virginija".

– Tikiuosi, jūs suprantat, ką aš turiu galvoj. Susimildamas, sakykit ką nors; aš matau, kad mes beveik vieno amžiaus; jums dvidešimt devyneri, man dvidešimt penkeri. Ar jūs manote, kad aš jūsų nesuprasiu? O gal jūs bijote savo parodymų pasekmių – iš mūsų ar iš jūsiškių pusės?

Bet jeigu Robertas būtų mėginęs pasakyti tiesą, tai vėlgi nebūtų buvusi tiesa; o tiesa, užrašyta protokole, būtų mažiausiai panaši į tiesą; kad tos valandos jis laukė pusšeštų karo metų, tos valandos, kada vienuolynas kaip Dievo dovana bus atiduotas į jo rankas; iš dulkių ir griuvėsių jis norėjo pastatyti paminklą tiems, kurie nebuvo kultūros istorijos paminklai ir kurių nereikėjo saugoti. Editai, žuvusiai nuo bombos skeveldros; Ferdžiui, nuteistam už pasikėsinimą; berniukui, kuris įmesdavo į laiškų dėžutę jo raštelius; Šrelos tėvui, kuris dingo nežinia kur, ir pačiam Šrelai, kuris turi gyventi taip toli nuo tos šalies, kur gyveno Helderlingas; Groliui, „Inkaro" kelneriui, ir daugeliui kitų, kurie išėjo dainuodami: *„Dreba išgverę kaulai"*; iš ko pareikalausi už juos ataskaitos, jeigu jie taip buvo išmokyti; dinamitas, kelios formulės – štai kaip galima statyti paminklus; jis turėjo gerą sprogdintojų būrį, kurie garsėjo savo precizišku darbu, jų tarpe buvo Šritas, Hochbretas, Kandersas.

– Mes gerai žinom, kad į savo viršininką, generolą Otą Kestersą, jūs negalėjot žiūrėti rimtai; mūsų karo psichiatrai vieningai pripažino jį pamišėliu, neatsakingu už savo darbus, o jūs negalite įsivaizduoti, kaip sunku amerikiečių karo psichiatrams prieiti vieningą nuomonę; taigi visa atsakomybė krinta jums, ponas kapitone, nes jūs tikrai nesate pamišęs, o, be to, – turiu jums pasakyti – jūsų draugų parodymai kelia jums rimtus kalti-

nimus. Aš visiškai nenoriu jūsų klausti apie jūsų politinius įsitikinimus: jau tiek daug kas man dievagojosi esą nekalti, kad, atvirai sakant, tos kalbos man pakyrėjo. Aš jau ne kartą sakiau savo draugams, kad šiame gražiame krašte mes rasim gal tik kokius penkis ar šešis, geriausiu atveju, devynis kaltus, ir turėsim stebėtis, su kuo gi mes kariavom: negi vien tik su protingais, maloniais, apsišvietusiais, tiesiog išsimokslinusiais žmonėmis? Susimildamas, atsakykit į mano klausimą! Kodėl, kodėl jūs tai padarėt?

Amerikiečių karininko vietoj dabar sėdėjo jauna mergina, valgė frikadeles, siurbčiojo alų, kikeno; horizonte matėsi pilkas, grakštus šv. Severino bokštas; jis išliko.

Gal jam reikėjo pasakyti, kad pagarba kultūros istorijos paminklams jam atrodo tokia pat naivi, kaip ir klaidingas įsitikinimas, jog čia jie ras ne malonius, protingus žmones, o vienus tik žvėris? Jis statė paminklą Editai ir Ferdžiui, Šrelai ir jo tėvui, Groliui ir berniukui, kuris įmesdavo jo raščiukus į laiškų dėžutę, paminklą lenkui Antonui, kuris užsimojo ant Vakiros ir dėl to buvo nužudytas, ir visiems tiems, kurie dainavo *„Dreba išgverę kaulai"*, nes taip buvo išmokyti; paminklą avinėliams, kurių niekas neganė.

Jeigu jo duktė Ruta nori paspėti į traukinį, tai dabar ji lekia pro šv. Severino portalą į stotį; su savo žalia kepuraite, tamsiais plaukais, rožiniu megztiniu, sukaitusi, laiminga, kad netrukus sutiks tėvą, brolį, senelį; popietinė kava šv. Antano vienuolyne prieš didelę gimimo dienos šventę vakare.

Senukas stovėjo stoties pavėsy ir žiūrėjo į traukinių tvarkaraštį; jo siauras veidas buvo įraudęs; malonus senukas, dosnus ir geras, niekada nepriėmė *buivolo komunijos*, nepasidarė į senatvę surūgėlis; ar jis žinojo viską? O gal dar sužinos? O jo sūnus Jozefas, kaip jam reikės paaiškinti? Verčiau tylėti, negu leisti mintis ir jausmus įrašyti į protokolą ir atiduoti psichologams.

To jis negalėjo paaiškinti nė tam maloniam jaunuoliui, kuris žiūrėjo į jį, purtydamas galvą, ir pastūmė jam per stalą praplėš-

tą pakelį cigarečių; Robertas paėmė pakelį, padėkojo, įsikišo į kišenę, nusisegė nuo krūtinės Geležinį kryžių ir per stalą pastūmė jaunuoliui; languota raudonmargė staltiesė susiraukšlėjo, jis išlygino ją; jaunuolis paraudo.

– Ne, ne, – tarė Robertas, – atleiskit mano netaktą; aš nenorėjau jūsų įžeisti, bet aš tiesiog noriu jį padovanoti jums atminčiai, kad atsimintumėt tą, kuris susprogdino šv. Antano vienuolyną ir už tai gavo šį ordiną; susprogdino, nors žinojo, kad generolas pamišęs, nors žinojo, kad susprogdinimas nei taktikos, nei strategijos atžvilgiu neturi jokios prasmės. Aš mielai priimu jūsų cigaretes, tad prašom žiūrėti į tai kaip į paprastą apsikeitimą dovanomis, juk mes vienmečiai.

Gal jis todėl tai padarė, kad keletas vienuolių užkopė tada ant Kazokų kalno į saulės grąžos šventę ir, kai suliepsnojo laužas, užtraukė *„Dreba išgverę kaulai"*? Otas uždegė laužą, o jis pats stovėjo netoliese su savo šviesiaplaukiu garbanoru sūneliu Jozefu ant rankų, žiūrėdamas į liepsnas; vaikutis iš džiaugsmo plojo rankomis. Edita stovėjo šalimais ir spaudė jo dešinę; o gal dėl to, kad Otas nebuvo jam net svetimas tame pasaulyje, kur rankos mostas gali kainuoti žmogui gyvybę; aplink laužą spietėsi jaunimas iš Dodringeno, Šlakringeno, Kislingeno ir Denklingeno kaimų; sukaitę vaikinų ir merginų veidai švytėjo kraupia šviesa nuo ugnies, kurią uždegti buvo leista Otui; ir visi dainavo dainą, kurią pirmasis užtraukė vienuolis ant ramaus darbinio arklio, spausdamas jam pentinais šonus: *„Dreba išgverę kaulai"*. Stūgaudami, su deglais rankose, leidosi jie nuo kalno žemyn; gal reikėjo tam jaunam amerikiečiui pasakyti, kad jis padarė tai dėl to, jog jie užmiršo priesaiką *„Ganyk mano avinėlius"* ir kad jis tonė kiek nesigaili; garsiai jis tarė:

– O gal tai buvo tik pokštas, tik žaidimas.

– Keisti pokštai, keisti jūsų žaidimai. Juk jūs architektas?

– Ne, statikas.

– Tegu būna statikas, juk tai beveik tas pats.

– Sprogdinimas tai tik atvirkščioji statikos pusė, – atsakė jis. – Jos priešingybė, taip sakant.

– Atleiskite, – tarė jaunuolis, – matematikoj aš visada buvau silpnas.

– O man ji visada buvo didžiausias malonumas.

– Jūsų atvejis pradeda mane dominti asmeniškai. Gal užuomina apie jūs meilę matematikai reiškia, kad sprogdinimas jus domino kaip specialistą?

– Galbūt. Statikui, žinoma, labai įdomu sužinoti, kokių reikia jėgų, norint pakirsti statikos dėsnių veikimą. Jūs turite sutikti, kad sprogdinimas atliktas be priekaišto.

– Nejaugi jūs rimtai tvirtinate, kad tas, taip sakant, abstraktus interesas suvaidino bent kokį vaidmenį?

– Taip.

– Manau, kad vis dėlto negalėsiu išvengti politinės apklausos. Noriu atkreipti jūsų dėmesį į tai, kad nėra jokios prasmės duoti neteisingus parodymus; mūsų rankose visa reikiama medžiaga, ir mes visada galėsime jūsų parodymus patikrinti.

Tik šį akimirksnį jam dingtelėjo mintis, kad tą vienuolyną prieš trisdešimt penkerius metus pastatė jo tėvas; jis tiek kartų buvo tai girdėjęs: tiek daug apie tai namie buvo kalbama, kad jis nustojo tuo tikėti; Robertas bijojo, kad jaunasis karininkas to nesužinotų ir nepamanytų radęs paaiškinimą – *tėvo kompleksas*; gal verčiau pasakyti jam: „todėl, kad jie neganė avinėlių"; tai būtų pakankama priežastis laikyti jį pamišėliu; bet jis tik žiūrėjo pro langą į grakštų šv. Severino bokštą kaip į grobį, kuris išslydo jam iš rankų; o jaunasis karininkas uždavinėjo jam klausimus, į kuriuos jis, nieko negalvodamas, galėjo atsakyti neigiamai.

Mergina atstūmė tuščią lėkštę, paėmė savo draugo lėkštę, dešine ranka suėmė abi šakutes, kaire uždėjo vaikino lėkštę ant savosios, sukrovė į viršutinę šakutes, paskui laisvą dešinę uždėjo jaunuoliui ant rankos ir šypsodamasi pažvelgė jam į akis.

– Vadinasi, jokiai organizacijai nepriklausėt? Mėgstate Helderliną? Gerai. Rytoj aš turbūt vėl jus iškviesiu. *„Gailėdamasi visagalio širdis lieka tvirta".*

Kai tėvas įėjo į bufetą, Robertas paraudo, priėjo prie jo, paėmė iš jo rankų sunkią skrybėlę ir tarė:

– Užmiršau tave pasveikinti gimimo dienos proga, tėve. Atleisk. Alaus tau jau užsakiau, tikiuosi, nebus per daug sušilęs, o gal?..

– Ačiū, – atsakė tėvas, – ačiū už pasveikinimą, o alus tegu būna, aš ir nemėgstu labai šalto.

Tėvas uždėjo jam ranką ant peties, ir Robertas vėl paraudo, prisiminęs tą intymų gestą, kuriuo jie pasikeitė sanatorijos alėjoj; kai jie tarėsi susitikti Denklingeno stoty, jį kažkas staiga pastūmėjo uždėti tėvui ant peties ranką, ir tėvas jam atsakė tuo pačiu.

– Eikš,- tarė Robertas, sėskim, – dar turim dvidešimt penkias minutes laiko.

Jie pakėlė bokalus, linktelėjo vienas kitam ir nugėrė.

– Gal cigarą, tėve?

– Ne, ačiū. Ar tu pastebėjai, kad traukinių tvarkaraštis per dvidešimt penkerius metus beveik nepasikeitė? Net emaliuotos lentelės, kur pažymėtos valandos ir minutės, tebėra tos pačios; tik emalis nuo kai kurių nutrupėjęs.

– Kėdės, stalai, paveikslai ant sienų, – pritarė Robertas, – viskas kaip seniau, kai mes gražiais vasaros vakarais pėsti ateidavom iš Kislingeno ir laukdavom čia traukinio.

– Taip, patvirtino tėvas, – niekas nepasikeitė. Ar tu skambinai Rutai? Ji atvažiuos? Aš jau taip seniai ją mačiau.

– Taip, atvažiuos. Manau, kad ji jau sėdi traukiny.

– Truputį po pusės penkių mes būsim Kislingene, išgersim ten kavos ir iki septynių lengvai grįšim namo. Jūs ateisit į mano gimimo dieną?

– Žinoma, tėve, negi tu dar abejojai?

– Ne, bet aš galvojau, ar ne geriau atšaukti tą šventę... bet gal dėl vaikų geriau neatsisakyti, aš taip ruošiausi šiai dienai.

Senukas nuleido akis į languotą staltiesę ir ėmė sukti bokalu ratus; Robertas gėrėjosi jo lygia rankų oda: tai buvo vaiko rankos, išlaikiusios savo nekaltumą; tėvas pakėlė akis, pažvelgė Robertui į veidą.

– Aš galvojau apie Rutą ir Jozefą; tu juk žinai, kad Jozefas turi merginą.

– Ne.

Tėvas vėl nuleido akis, vėl ėmė sukti bokalu ratus.

– Aš vis tikėjausi, kad abu mano ūkiai šioj apylinkėj taps jums lyg ir antraisiais namais, bet jums visada labiau patiko gyventi mieste, net Editai... Gal tik Jozefas įgyvendins mano svajonę; keista, kad jūs visi matote jo panašumą į Editą ir nieko į mūsų šeimą... o iš tikrųjų jis toks panašus į Heinrichą, kad man net baugu kartais darosi į jį žiūrint; Heinrichas, koks jis būtų buvęs... ar atsimeni jį?

Mūsų šuo buvo vardu Bromas; ir aš laikiau karietoj vadeles, jos buvo juodos, šikšninės ir sutrūkinėjusios; man reikia šautuvo, man reikia šautuvo; Hindenburgas.

– Taip, atsimenu.

– Jis grąžino man ūkį, kurį aš jam buvau padovanojęs; kam aš dabar jį padovanosiu? Jozefui ar Rutai? O gal tau? Ar tu jo norėtum? Norėtum turėti karvių ir ganyklų, centrifugų ir burokams pjaustyti mašinų? Traktorių ir šienavarčių? Ar užrašyti viską vienuolynui? Abu ūkius aš nusipirkau iš savo pirmo honoraro. Man buvo dvidešimt devyneri metai, kai stačiau vienuolyną, jūs negalit įsivaizduoti, ką jaunam architektui reiškia toks užsakymas. Skandalas. Sensacija. Aš ne todėl taip dažnai ten važinėju, kad noriu prisiminti ateitį, kuri per tą laiką seniai jau tapo praeitimi. Aš vis svajojau senatvėj pasidaryti ūkininku. Ūkininku nepasidariau, likau senas kvailys, kuris su savo pačia gaudo pušį; mes iš eilės užsirišam akis ir pakeičiam laiką it plokšteles aparate, kuris atmuša ant sienos paveikslus; prašom, 1928 metai – motina vedasi už rankų du dailius sūnelius, vieną trylikos, kitą vienuolikos metų; šalimais šypsosi tėvas su cigaru dantyse; gilumoj Eifelio bokštas, o gal Angelo pilis ar Brandenburgo vartai – kulisus gali išsirinkti kokius nori; gali būti ir bangų mūša Ostendėj ar šv. Severino bokštas; arba net limonado kioskas Blesenfeldo parke. Ne, tai buvo, žinoma, šv. Antano vienuolynas; albume tu jį rasi nutrauktą visais metų laikais; keičiasi tik mūsų drabužių mados: tavo motina vienur su didele, kitur su maža skrybėle, vienoj nuotraukoj ilgais plaukais, kitoj trumpais; čia plačiu, čia siauru sijonu, o jos vaikai trejų ir penkerių, penkerių ir septynerių metų, paskui nuotraukose pasirodo nauja moteris; šviesplaukė, jauna, ant rankų laiko vaikutį, prie jos glaudžiasi kitas ; vienam vieneri metai, kitam treji; tu žinai, kad aš mylėjau Editą, taip ir tikros dukters nebūčiau my-

lėjęs: aš negalėjau įsivaizduoti, kad ji tikrai turėjo tėvą, motiną, net brolį. Ji man atrodė Viešpaties pasiuntinė; nuo to laiko, kai ji apsigyveno pas mus, aš vėl galėjau mintyse ištarti jo vardą nerausdamas, galėjau jam melstis; kokią žinią ji tau atnešė, ką perdavė? Atkeršyti už avinėlius?Tikiuosi, kad tu sąžiningai atlikai užduotį, bailiai nesitaikstei su aplinkybėmis, nedarei jokių nuolaidų, kaip aš visada dariau, nelaikei savo pranašumo jausmo ironijos šaldytuve, kaip aš? Ar ji tikrai turėjo brolį? Ar jis tebėra gyvas? Ar jis tikrai yra?

Jis suko bokalu ratus, spoksojo į raudonmargę staltiesę ir, tik truputį kilstelėjęs galvą, paklausė?

– Na, pasakyk: ar jis tikrai yra? Juk jis buvo tavo draugas; aš jį vieną kartą mačiau; aš stovėjau miegamajame prie lango ir mačiau jį einant per kiemą į tavo kambarį; aš jo niekada neužmiršau, dažnai apie jį galvojau, nors mačiau jį ne ilgiau kaip dešimt ar dvidešimt sekundžių; aš jo bijojau kaip tamsaus angelo. Ar jis tikrai yra?

– Taip.

– Gyvas?

– Taip. Tu jo bijai?

– Taip. Tavęs irgi. Tu nežinojai? Aš neklausiu, kokią žinią tau atnešė Edita, aš tik noriu žinoti, ar tu įvykdei užduotį?

– Taip.

– Gerai. Tu stebiesi, kad aš tavęs bijojau... ir – dabar dar pribijau. Aš juokiausi iš jūsų vaikiškų sąmokslų, bet juokas man įstrigo gerklėj, kai perskaičiau, kad tam berniukui įvykdyta mirties bausmė; jis galėjo būti Editos brolis; bet vėliau aš supratau, kad nužudyti berniuką, kuris, šiaip ar taip, metė bombą gimnastikos mokytojui į kojas ir apdegino jį, buvo dar kone humaniška; o berniukas, kuris įmesdavo į mūsų dėžutę tavo laiškelius, o lenkas, kuris užsimojo ant gimnastikos mokytojo? Ne vietoj mirktelėjai akim, nepatiko tavo plaukai ar nosies forma, to užteko, net ir to nereikėjo: užteko tėvo ar senelės gimimo metrikų; aš ilgus metus stiprinausi juoku, bet tas maistas išsibaigė, nebebuvo iš kur papildyti atsargų, Robertai, aš atidariau šaldytuvą, ironija surūgo, ir tą, kas seniau atrodė brangu, teko išpilti lauk kaip šlykštaus raugalo likučius. Aš maniau, kad mylėjau ir supratau tavo motiną... bet tik tada ją iš tikrųjų supratau ir pa-

milau, ir jus taip pat tik tada supratau ir pamilau; tik vėliau aš jus visiškai supratau; kai baigėsi karas, aš iškilau, mane paskyrė viso rajono įgaliotiniu statybos reikalams. „Taika, – galvojau, – karas baigėsi, prasideda naujas gyvenimas", bet tada atėjo anglų karo komendantas ir, galima sakyti, atsiprašė už tai, kad jie subombardavo šv. Honorijaus bažnyčią ir sunaikino skulptūrinę Golgotos grupę, sukurtą dvyliktame šimtmety; atsiprašė ne už Editą, bet tik už dvylikto šimtmečio kūrinį; sorry[1]; pirmą kartą po dešimties metų aš vėl nusijuokiau, Robertai, bet tai nebuvo geras juokas... aš atsisakiau tarnybos; įgaliotinis statybos reikalams? Kam? Aš juk būčiau atidavęs visas visų šimtmečių Golgotos skulptūras, kad dar bent vieną kartą galėčiau pamatyti Editos šypseną, pajusti ant peties jos ranką; ką man reiškė visi Viešpaties paveikslai prieš gyvą jo pasiuntinės šypseną? O už tą berniuką, kuris atnešdavo tavo laiškelius, – aš jo niekada nematėiau, niekada nesužinojau jo vardo, – aš už jį būčiau atidavęs šv. Severiną, nors žinojau, kad tai būtų juokingai menka kaina, kaip juokinga už gyvybės išgelbėjimą atsilyginti medaliu; ar tu matei kur tokią šypseną, kaip Editos, kaip to staliaus mokinio? Bent jos atspindėlį? Robertai, Robertai!

Jis paleido bokalą ir pasirėmė alkūnėmis ant stalo.

– Ar matei ką nors panašaus? – sumurmėjo jis, užsidengęs rankomis veidą. – Mačiau – atsakė Robertas, – mačiau viešbučio berniuko veide, jo vardas Hugas. Aš jį tau parodysiu.

– Aš tam berniukui padovanosiu ūkį, kurio nepriėmė Heinrichas; užrašyk man jo vardą ir adresą ant bokalo dangtelio; ant bokalų dangtelių perduodamos svarbiausios žinios; ir, jei išgirsi ką apie Editos brolį, pasakyk man. Ar jis gyvas?

– Taip. Ar tu vis dar jo bijai?

– Taip. Baisiausia buvo tai, kad jo išvaizda nekėlė jokio šiltesnio jausmo. Kai pamačiau jį einant per kiemą, supratau, kad jis stiprus ir kad jo veiksmų priežastys yra visai kitos negu daugumos žmonių; kiti žmonės daro viena ar kita dėl to, kad jie bėdžiai ar kad turtingi, gražūs ar negražūs; kad jų motinos mušė juos ar kad nemušė jų, – dėl tų priežasčių vieni stato bažnyčias,

---

[1] Atsiprašau *(angl.)*.

kiti žudo moteris, tampa gerais mokytojais ar prastais vargonininkais; aš supratau, kad nė viena tų priežasčių negali paaiškinti jo veiksmų; tais laikais aš dar mokėjau juoktis, bet jame neradau ničnieko, dėl ko būčiau galėjęs nusijuokti; aš su baime žiūrėjau, kaip jis ėjo mūsų kiemu it tamsus angelas, it Dievo teismo antstolis, kuris paims tave įkaitu; jis tikrai paėmė tave įkaitu; jo išvaizda nekėlė jokio šiltesnio jausmo; aš net gailesčio nepajutau, kai išgirdau, kad jie sumušė jį ir norėjo nužudyti.

– Pone patarėjau, aš tik dabar jus pažinau, džiaugiuosi, matydamas jus sveiką; jau tiek metų praėjo, kai paskutinį kartą čia lankėtės.

– A, Mulis, tai jūs? Ar mama tebegyvena?

– Ne, pone patarėjau, jau išlydėjom ją. Laidotuvės buvo labai iškilmingos. Ji gražiai nugyveno savo amžių: septyni vaikai, trisdešimt šeši vaikaičiai, vienuolika provaikaičių, gražus būrys. Man būtų didelė garbė, jei ponai sutiktumėt išgerti už mano velionės mamytės atminimą.

– Su mielu noru, Muli, ji buvo šauni moteris.

Senukas pakilo, Robertas irgi atsistojo ir laukė šeimininko, kuris nuėjo prie bufeto įleisti alaus. Stoties laikrodis rodė tik po keturių; du ūkininkai stovėjo prie bufeto, tingiai kimšo į burną garstyčiomis apteptas frikadeles ir pasigardžiuodami gėrė alų; šeimininkas grįžo visas raudonas, sudrėkusiomis akimis, sustatė nuo padėklo ant staliuko bokalus ir vieną paėmė pats.

– Už jūsų mamytės atminimą, Muli, – tarė senasis Femelis.

Visi trys pakėlė bokalus, linktelėjo vienas kitam, nugėrė, vėl pastatė bokalus.

– Ar žinote, – prabilo senukas, – kad jūsų mamytė prieš penkiasdešimt metų visada mane pamaitindavo į skolą, kai aš ištroškęs ir išalkęs ateidavau čia iš Kislingeno; tada čia taisė geležinkelį, o man anais laikais buvo vieni niekai pėsčiam pabėgėti ketu ris kilometrus; į jūsų sveikatą, Muli, ir už jūsų mamytės atminimą. Čia mano sūnus, jūs dar jo nepažįstat?

– Femelis... labai malonu.

– Mulis... labai malonu.

– Jus čia pažįsta kiekvienas vaikas, pone patarėjau, visi žino, kad jūs pastatėte mūsų vienuolyną, o kai kurios senelės dar ir

šiandien pasakoja apie jus įvairias pasakas: kaip jūs ištisais sunkvežimiais užsakinėdavote vyrams alų, kaip per vainiko iškėlimo šventę šokote solo. Geriu į jūsų sveikatą, pone patarėjau.

Stovėdami jie išlenkė bokalus; su tuščiu bokalu rankoj Robertas susimąstęs lydėjo akimis šeimininką, kuris grįžo prie bufeto, įkišo pro virtuvės langelį tuščias jaunosios poros lėkštes, atsiskaitė su vyruku. Tėvas truktelėjo jį už skverno.

– Sėskis, – tarė senukas, – dar turim dešimt minučių laiko. Tai geri žmonės, patikimi.

– Jų tu nebijai, tėve, tiesa?

Senukas pažvelgė sūnui į akis; jo siauras, lygus veidas nesišypsojo.

– Tie žmonės kankino Hugą, gal kuris iš jų buvo Ferdžio budelis, – tarė Robertas.

– Kai tu buvai dingęs ir mes laukėme iš tavęs žinių, tada aš bijojau kiekvieno žmogaus... bet bijoti Mulio? Dabar? Argi *tu* jo bijai?

– Žiūrėdamas į žmogų, aš visada klausiu save, ar norėčiau atsidurti jo valdžioj, ir nedaug yra tokių, apie kuriuos galėčiau pasakyti „taip".

– O kaip su Editos broliu, ar tu buvai jo valdžioj?

– Ne. Olandijoj mes gyvenom vienam kambary, dalijomės kiekvienu kąsneliu, pusę dienos žaidėm biliardą, kitą pusę studijavom, jis vokiečių kalbą, aš matematiką; aš nebuvau jo valdžioj, bet sutikčiau būti kada tik nori... ir tavo valdžioj, tėve... – Robertas išsiėmė iš burnos cigaretę. – Aš labai norėčiau tau kai ką padovanoti gimimo dienos proga, tėve... kai ką įrodyti, bet gal tu jau žinai, ką aš norėčiau tau įrodyti?

– Žinau, atsakė senukas, uždėdamas ranką ant sūnaus rankos, – gali nesakyti.

Mielai norėčiau tau padovanoti kelias atgailos ašarėles, bet negaliu jų išspausti; aš dar tebežiūriu į šv. Severino bokštą kaip į grobį, kuris išslydo man iš rankų; gaila, kad vienuolynas buvo tik tavo jaunystės kūrinys, tavo didysis laimėjimas, pirmasis didelis žaidimas; ir gerai pastatytas, tvirtai sumūrytas, statikos požiūriu puikus darbas; turėjau užsakyti du sunkvežimius sprogmenų; aš ėjau aplink ir rašiau kreida savo ženklus ir formules

ant sienų, kolonų, ant skliautų atramų, ant didžiojo „Paskutinės vakarienės" paveikslo padėjau ženklą tarp šv. Jono ir šv. Petro kojų; aš taip gerai pažinau vienuolyną; tu man taip dažnai viską aiškinai – ir tada, kai buvau mažas, ir kai paūgėjau, ir kai užaugau... aš rašiau savo ženklus ant sienų, o vienuolyno viršininkas, vienui vienas likęs vienuolyne, bėgo šalia manęs, apeliavo į mano protą, į religiją; laimė, tai buvo naujas viršininkas, kuris manęs nepažino. Jis veltui apeliavo į mano sąžinę; jis nematė manęs tada, kai aš, atvažiavęs šeštadieniais į svečius, valgydavau vienuolyne upėtakius, gryną bičių medų, tepdavau sviestą ant naminės duonos, nežinojo, kad aš jų architekto sūnus; jis žiūrėjo į mane kaip į beprotį, o aš tyliai jam šnibždėjau: *„Dreba išgverę kaulai"*; man tada buvo dvidešimt devyneri metai, lygiai tokio amžiaus tu statei tą vienuolyną; o aš jau tykojau kitą grobį: šv. Severiną, kuris, pilkas ir grakštus, dūlavo horizonte; bet mane paėmė į nelaisvę, ir jaunas karininkas tardė mane čia, Denklingeno stoty, prie ano stalo, kur dabar niekas nesėdi.

– Apie ką tu galvoji? – paklausė tėvas.

– Apie šv. Antaną, aš taip seniai ten buvau.

– Ar džiaugies, kad tenai važiuoji?

– Džiaugiuos, kad pamatysiu Jozefą, kurio taip seniai nemačiau.

– Aš juo truputį didžiuojuos, – kalbėjo senukas, – jis toks savarankiškas ir sumanus, iš jo išeis geras architektas, truputį per griežtas su darbininkais, nekantrus, bet negalima reikalauti kantrybės iš dvidešimt dvejų metų bernioko; dabar jį spaudžia terminas; vienuoliai labai norėtų prieš Adventą įeiti į naująją bažnyčią, mes visi, aišku, būsim pakviesti į pašventinimo iškilmes.

– Aš jų viršininkas dar tas pats?

– Kuris?

– Gregoras.

– Ne, tas mirė keturiasdešimt septintais; negalėjo pakelti vienuolyno sugriovimo.

– O tu, ar tu galėjai tą pakelti?

– Man buvo didelis smūgis, kai sužinojau, kad vienuolynas sugriautas; bet kai nuvažiavęs pamačiau griuvėsius ir susijaudi-

nusius vienuolius, kai išgirdau, kad jie nori sudaryti komisiją ir surasti kaltininką, aš juos atkalbėjau; aš nenorėjau keršyti už pastatą, bijojau, kad jie suras kaltininką ir jis ateis manęs atsiprašyti; man dar žiauriai tebeskambėjo ausyse to anglo sorry; pagaliau namus galima atstatyti. Taip, Robertai, aš tai pakėliau. Tu nepatikėsi, bet aš niekada nebranginau pastatų, kuriuos projektavau ir stačiau, popieriuje jie man patikdavo, aš dirbdavau, galima sakyti, ir pats tai žinojau; aš dar tebeturėjau planus, kai jie man pasiūlė atstatyti vienuolyną; tavo sūnui tai puiki proga išmėginti jėgas praktikoj, išmokti koordinacijos, šiek tiek apvaldyti savo nekantrumą... ar dar ne laikas eiti į peroną?

– Dar keturios minutės, tėve. Bet galim eiti.

Robertas atsistojo, pamojo šeimininkui ir išsitraukė piniginę; bet Mulis išėjo iš už bufeto, aplenkė Robertą, šypsodamasis uždėjo ranką senukui ant peties ir tarė:

– Ne, ne, pone patarėjau... Šiandien jūs mano svečiai, neatimkite man to malonumo, tegu tai būna mano motinos atminimui.

Lauke buvo šilta; balti garvežio dūmai jau plaikstėsi viršum Dodringeno.

– Ar turi bilietus? – paklausė senukas.

– Turiu, – atsakė Robertas, žiūrėdamas į traukinį, kuris leidosi nuo kalvos anapus Dodringeno ir lėkė artyn, tartum išniręs iš žydro dangaus; traukinys buvo juodas, senas ir jaudinantis; iš tarnybinio skyriaus išėjo stoties viršininkas su poilsiautojo šypsena veide.

– Čionai, čionai, tėveli, – sušuko Ruta; sumirgėjo jos žalia kepuraitė, mojančios rankos, rožinis megztinio pūkas, ji ištiesė rankas seneliui, padėjo jam užlipti laiptukais, apkabino jį ir atsargiai įstūmė pro atviras kupė duris į vidų, paskui įtraukė tėvą, pabučiavo į skruostą.

– Aš baisiai džiaugiuosi, – čiauškėjo ji, – tikrai baisiai džiaugiuosi ta kelione į vienuolyną ir šio vakaro švente.

Stoties viršininkas sušvilpė ir davė ženklą išvykti.

7

Kai juodu priėjo prie langelio, Netlingeris išsiėmė iš burnos cigarą ir padrąsinamai linktelėjo Šrelai; kažkas iš vidaus pakėlė aukštyn langelį, prižiūrėtojas su lapeliu rankoj iškišo galvą ir paklausė:

– Jūs kalinys Šrela?

– Taip, – atsakė Šrela.

Prižiūrėtojas ėmė vardinti daiktus, imdamas juos iš popierinės dėžės ir dėdamas ant langelio.

– Kišeninis laikrodis, nikeliuotas, be grandinėlės.

– Piniginė, juoda, odinė, joje penki anglų šilingai, trisdešimt belgų frankų, dešimt vokiečių markių ir aštuoniasdešimt pfenigų.

– Kaklaraištis, žalias.

– Šratinis pieštukas, be markės, pilkas.

– Dvi nosinės, baltos.

– Lietpaltis, su diržu.

– Skrybėlė, su diržu.

– Skrybėlė, juoda.

– Skutimosi aparatas, markė „Žilet".

– Šešios cigaretės, markė „Belga".

– Marškiniai, apatiniai baltiniai, muilas, dantų šepetukas liko pas jus, tiesa? Prašom čia pasirašyti ir patvirtinti, kad visus savo daiktus gavote.

Šrela apsivilko lietpaltį ir pasirašė popierių, datuotą 1958 m. rugsėjo 6 d. 16 val. 10 minučių.

– Tvarkoj, – pasakė prižiūrėtojas ir nuleido langelį.

Netlingeris vėl įsikando cigarą ir palietė Šrelos petį.

– Einam, tarė jis, – šitos durys; o gal vėl nori į cypę? Galėtum jau dabar užsirišti kaklaraištį.

Šrela paėmė į burną cigaretę, pasitaisė akinius, pasistatė marškinių apykaklę ir užsimetė kaklaraištį; jis krūptelėjo, kai Netlingeris staiga kyštelėjo jam panosėn žiebtuvėlį.

– Taip, – tarė Netlingeris, – šiuo atžvilgiu visi kaliniai vienodi, žymūs ir nežymūs, kalti ir nekalti, bėdžiai ir turtuoliai, politiniai ir kriminaliniai – pirmiausia cigaretė.

Šrela giliai užsitraukė, susirišo kaklaraištį ir, užvertęs marškinių apykaklę, pro akinių viršų žvilgtelėjo į Netlingerį.

– Tu, matyt, turi patyrimo šioj srity, a?

– O tu ne? – atšovė Netlingeris. – Einam, nuo atsisveikinimo su direktorium, deja, negalėjau tavęs apsaugoti.

Šrela užsidėjo skrybėlę, išsiėmė iš burnos cigaretę ir nuėjo paskui Netlingerį, kuris atidarė jam duris į kiemą. Direktorius stovėjo prie langelio, kur ilga žmonių eilė laukė leidimų sekmadienio pasimatymams; direktorius buvo aukštas vyras, ne per daug elegantiškai, bet solidžiai apsitaisęs; eidamas prie Netlingerio ir Šrelos, jis savo visa laikysena stengėsi atrodyti civilis.

– Tikiuosi, – kreipėsi jis į Netlingerį, – kad viskas buvo atlikta pagal tavo norą, greitai ir korektiškai.

– Ačiū, – tarė Netlingeris, – viskas išsisprendė tikrai žaibiškai.

– Puiku, – tarė direktorius ir pasisuko į Šrelą. – Nepykit, jei atsisveikindamas pasakysiu jums porą žodžių, nors jūs tik vieną dieną tebuvote, – jis nusijuokė, – mano globotinis, nors per klaidą patekote ne į tardomąjį skyrių, bet į baudžiamąjį. Žiūrėkit, – mostelėjo jis į vidinius kalėjimo vartus, – anapus tų vartų jūsų laukia dar vieni vartai, o anapus anų – kažkas puikaus, ką mes visi laikome didžiausiu turtu – laisvė. Nesvarbu, ar ant jūsų kritęs įtarimas buvo pagrįstas, ar nepagrįstas, bet tarp mano svetingų sienų, – jis vėl nusijuokė, – jūs susipažinote su laisvės priešingybe. Branginkite laisvę. Mes, tiesa, visi esame tik kaliniai, savo kūno kaliniai iki tos dienos, kada mūsų siela išsilaisvins ir pakils prie savo kūrėjo, bet nelaisvė tarp šių mano svetingų sienų nėra tik simbolinė. Aš išleidžiu jus į laisvę, ponas Šrela...

Sumišęs Šrela buvo betiesiąs ranką, bet greit atitaukė ją atgal; iš direktoriaus veido jis suprato, kad rankos paspaudimas, matyt, neįeina į atsisveikinimo procedūrą. Šrela nežinojo, ką sakyti, perėmė cigaretę iš dešinės rankos į kairę ir prisimerkęs dirstelėjo į Netlingerį.

Šio kiemo sienos, dangus viršum jų buvo paskutiniai daiktai, kuriuos matė šioj žemėj Ferdžio akys, o direktoriaus balsas gal buvo paskutinis žmogaus balsas, kurį jis girdėjo šiame kieme, tokiame ankštame, kad jį visą užpildė Netlingerio cigaro aro-

matas; direktorius patraukė nosim ir pagalvojo: „Garbės žodis, apie cigarus jis visada nusimanė, kas teisybė, tai teisybė".

Neišsiimdamas iš burnos cigaro, Netlingeris pasakė:

– Atsisveikinimo kalbos galėjai ir nesakyti. Na tai ačiū ir sudie.

Jis apkabino Šrelą per pečius, stumtelėjo jį prie vidinių vartų, kurie prieš juos atsidarė, ir pamažu nuvedė prie išorinių vartų; čia Šrela sustojo ir parodė kalėjimo tarnautojui dokumentus; tas atidžiai sulygino juos, linktelėjo ir atidarė vartus.

– Tad štai ir ji, laisvė, – nusijuokė Netlingeris. – Tenai stovi mano automobilis, tik pasakyk, kur tave nuvežti.

Šrela perėjo šalia Netlingerio į kitą gatvės pusę, bet kai šoferis atidarė dureles, jis sudvejojo.

– Ko lauki, – tarė Netlingeris, – sėskis.

Šrela nusiėmė skrybėlę, įlipo į automobilį, atsilošė ir žvilgtelėjo į Netlingerį, kuris įlipo paskui jį ir atsisėdo šalimais.

– Kur tave nuvežti?

– Į stotį, – atsakė Šrela.

– Ten tavo daiktai?

– Ne.

– Negi tu jau vėl ketini apleisti šį svetingą miestą? – paklausė Netlingeris. Jis pasilenkė į priekį ir paliepė šoferiui: – Į centrinę stotį.

– Ne, – atsakė Šrela. – Aš dar neketinu apleisti šio svetingo miesto. Ar susisiekei su Robertu?

– Ne, – tarė Netlingeris, – labai sunku jį nutverti. Visą dieną tykojau jo, bet jis vis išsisukdavo, o kai jau buvau besučiumpąs jį „Princo Heinricho" viešbuty, jis paspruko pro šoninį išėjimą; dėl jo turėjau itin nemalonią sceną.

– Anksčiau su juo irgi nesusieidavai?

– Ne, – atsakė Netlingeris, – nė karto nebuvom susitikę; jis gyvena labai užsidaręs.

Automobilis sustojo prie šviesoforo. Šrela nusiėmė akinius, nusišluostė juos nosine, palinko prie lango.

– Tau turbūt keista po tiek laiko ir tokiomis aplinkybėmis grįžti į Vokietiją, – kalbėjo Netlingeris. – Tu jos nebepažinsi.

– O vis dėlto atpažįstu, – atsakė Šrela, – maždaug kaip jaunystėj mylėtą merginą, kurią pamatai po dvidešimties metų; ji

kiek aptukusi; riebalinės liaukos; matyt, ištekėjusi ne tik už turtingo, bet ir už darbštaus vyro; užmiesty vila, automobilis, ant pirštų žiedai, tokiomis aplinkybėmis į jaunystės meilę žiūri tik su ironija.

– Tavo nupieštas paveikslas, žinoma, itin perdėtas, – nesutiko Netlingeris.

– Paveikslas kaip paveikslas, – atšovė Šrela, – bet jei turėtum jų kokius tris tūkstančius, tada gal pažintum dalelę tiesos.

– Be to, kažin dar ar tu gerai matai: vos parą teišbuvai tėvynėj, ir iš tos pačios dvidešimt tris valandas kalėjime.

– Nepatikėsi, kiek daug galima sužinoti apie bet kurią šalį kalėjime; dažniausiai jūsų kalėjimuose sėdi žmonės už apgavystes; savęs apgaudinėjimas, deja, čia įstatymu nebaudžiamas; gal tu nežinai, kad iš pastarųjų dvidešimt dvejų metų ketverius aš praleidau kalėjime?

Automobilis palengva šliaužė ilgoj voroj, kuri susidarė prie šviesoforo.

– Ne, – atsakė Netlingeris, – šito nežinojau. Olandijoj?

– Taip, – patvirtino Šrela, – ir Anglijoj.

– Už kokį nusikaltimą?

– Už veiksmus, didžiai susijaudinus; nelaiminga meilė; tik aš kovojau ne už prasimanytas idėjas, bet už tikrovę.

– Gal galima smulkiau? – paklausė Netlingeris.

– Ne, – atšovė Šrela, – nes tu vis tiek nesuprastum ir palaikytum komplimentu.

Aš pagrasinau vienam olandų politikui, kuris pareiškė, kad visus vokiečius reikia išgalabyti; tai buvo labai populiarus politikas; užėmę Olandiją, vokiečiai palaikė mane kankiniu už Vokietiją ir paleido iš kalėjimo; bet paskui rado mano pavardę paieškomų asmenų sąraše, ir man teko bėgti nuo jų meilės į Angliją; ten aš pagrasinau vienam anglų politikui, kuris pareiškė, kad visus vokiečius reikia išgalabyti, paliekant tik jų meno kūrinius; tai irgi buvo labai populiarus politikas; bet ten jie mane netrukus amnestavo, nes nutarė, kad reikia gerbti mano jausmus, jausmus, kurių aš visai neturėjau, kai grasinau tam politikui; taip per nesusipratimą žmogus patenka į kalėjimą ir per nesusipratimą iš jo išleidžiamas.

Netlingeris nusijuokė.

– Jeigu jau tu renki paveikslus, tai ir aš galiu vieną pridėti prie tavo kolekcijos. Kaip tau patiktų toks paveiksliukas: tarp dviejų mokyklos draugų liepsnoja mirtina politinė neapykanta... bet po dvidešimt dvejų metų kaip tik tas, kuris persekiojo, tas didysis piktadaris ištraukia iš kalėjimo grįžusį į tėvynę bėglį. Ar šitas paveikslas nevertas, kad juo papildytum savo kolekciją?

– Tai ne paveikslas, – atsakė Šrela, – tai istorija, ir jos trūkumas yra tas, kad ji gali būti tikra... bet jei aš tą istoriją perkelsiu į vaizdinį abstraktų planą ir tada ją tau pakomentuosiu, tai apie save tu išgirsi ne per daug gražių dalykų.

– Tai, žinoma, keista, – tyliai tarė Netlingeris, išsiimdamas iš burnos cigarą, – kad aš laukiu iš tavęs supratimo, bet patikėk: kai aš pamačiau tavo pavardę paieškomų asmenų sąraše ir, patikrinęs pranešimą, sužinojau, kad prie sienos jie tave suėmė, aš, nė valandėlės nedelsdamas, padariau viską, kad tu būtum paleistas.

– Labai gaila, – atrėmė Šrela, – jei tu manai, kad aš abejoju tavo jausmų ir motyvų nuoširdumu. Aš net neabejoju, kad tu gailies, bet, matai, paveikslai – tu juk prašei tą istoriją priimti kaip paveikslą į mano kolekciją – paveikslai tai abstrakcija, ir šiuo atveju abstrakcija reiškia tą vaidmenį, kurį tu tada vaidinai ir tebevaidini dabar; vaidmuo – atleisk – yra tas pats, nes anuomet, norint užčiaupti man burną, reikėjo įkišti mane į kalėjimą, o šiandien, norint užčiaupti man burną, reikia mane išleisti; manau, kad Robertas galvoja dar abstrakčiau negu aš, ir dėl to nenori su tavim susitikti. Tikiuosi, tu mane supranti – aš ir anuomet neabejojau tavo asmeninių motyvų ir jausmų nuoširdumu; tu negali manęs suprasti ir nesistenk suprasti, nes tu savo vaidmenį vaidinai nesąmoningai, jei ne, tu šiandien būtum cinikas arba nusikaltėlis, bet tu nesi nei vienas, nei kitas.

– Dabar aš jau tikrai nebežinau, ar tu man komplimentus sakai,ar atvirkščiai.

– Ir vieno, ir kito po truputį, – nusijuokė Šrela.

– Gal tu nežinai, ką aš esu padaręs dėl tavo sesers?

– Tu globojai Editą?

– Taip. Vakira norėjo ją suimti ir vis įtraukdavo į sąrašus, o aš vis išbraukdavau.

– Jūsų geradarystės, – tyliai tarė Šrela, – kone dar baisesnės už jūsų piktadarybes.

– Jūs negailestingesni už Dievą, kuris dovanoja atgailaujantiems nusidėjėliams.

– Mes ne Dievas ir nesisavinam nei jo visažinojimo, nei gailestingumo.

Netlingeris pakraipė galvą ir atsilošė; Šrela išsiėmė iš kišenės cigaretę, įsikando ir vėl krūptelėjo, kai Netlingerio žiebtuvėlis spragtelėjo jam panosėj ir melsva, švari liepsna vos nenusvilino jam blakstienų. „O tavo mandagumas, – galvojo jis, – šlykštesnis už tavo anų dienų žiaurumą. Tavo uolumas liko koks buvęs, lygiai taip pat uoliai tu anuomet daužei man veidą kamuoliu, kaip šiandien įkyriai stengies paduoti ugnies".

– Kada aš galėsiu susitikti su Robertu? – paklausė jis.

– Greičiausiai tik pirmadienį, aš negalėjau sužinoti, kur jis išvažiavo savaitgaliui; jo tėvo ir dukters taip pat nėra, visi kažkur išvykę; gal pabandyk užeiti šiandien vakare pas jį į namus arba rytoj rytą pusę dešimtos į „Princą Heinrichą"; ten jis visada nuo pusės dešimtos iki vienuoliktos žaidžia biliardą. Tikiuosi, kalėjime su tavim jie elgėsi žmoniškai?

– Nieko, padoriai, – atsakė jis.

– Jei tau reikia pinigų, tai sakyk. Su tiek, kiek dabar turi, toli nenuvažiuosi.

– Manau, kad iki pirmadienio užteks, paskui aš turėsiu pinigų.

Juo arčiau stoties, tuo ilgesnis ir platesnis darėsi mašinų srautas. Šrela pamėgino atidaryti langą, bet niekaip negalėjo pasukti rankenėlės, ir Netlingeris, pasilenkęs per jį, nuleido stiklą.

– Bijau, kad oras iš lauko nebus geresnis už tą, kur mašinoj.

– Ačiū, – tarė Šrela; jis žvilgtelėjo į Netlingerį, perėmė cigaretę iš kairės rankos į dešinę, iš dešinės vėl į kairę.

– Klausyk, – prabilo jis, – tas kamuolys, kurį tada Robertas išmušė, ar jį rado kas, ar ne? Atsimeni?

– Atsimenu, – atsakė Netlingeris, – aišku, gerai atsimenu, juk apie tai paskui buvo daugybė kalbų; jie to kamuolio taip ir nerado; ieškojo ir tą vakarą iki išnaktų, ir rytojaus dieną, nors ir buvo sekmadienis; jie vis negalėjo nurimti; kažkas vėliau net

tvirtino, kad tai buvo tik gudrybė, kad Robertas jo visai neišmušė, tik pamėgdžiojo mušimo garsą, o patį kamuolį paslėpė.

– Bet juk visi matė, kaip kamuolys lėkė, argi ne?

– Aišku, niekas tomis kalbomis ir netikėjo; kiti sakė, kad jis įkrito į alaus daryklos kiemą, į vežimą su alum, kuris ten laukė; gal atsimeni dar, netrukus po to iš kiemo išvažiavo vežimas.

– Tai buvo anksčiau, dar gerokai prieš Roberto kirtį, – užginčijo Šrela.

– Tu, man rodos, klysti, – nesutiko Netlingeris.

– Ne, ne, – tvirtino Šrela, – aš ten stovėjau, laukiau ir viską atidžiai sekiau. Vežimas išvažiavo prieš Roberto kirtį.

– Na, tiek to, – nusileido Netlingeris, – šiaip ar taip, to kamuolio niekas nerado. Štai ir stotis... tu tikrai nenori, kad aš tau padėčiau?

– Ne, ačiū, man nieko nereikia.

– Tai gal nors papietausi su manim?

– Gerai, – tarė Šrela, – einam pietų.

Šoferis atidarė dureles, Šrela išlipo pirmas ir, susikišęs į kišenes rankas, palaukė Netlingerio; šis pasiėmė nuo sėdynės portfelį, susisegiojo paltą ir pasakė šoferiui:

– Prašom atvažiuoti manęs paimti pusę šešių prie „Princo Heinricho" viešbučio.

Šoferis pakėlė ranką prie kepurės, įlipo ir atsisėdo už vairo.

Šrela atrodė nė kiek nepasikeitęs: akiniai, nuleisti pečiai, ta pati savotiška šypsena lūpose, šviesūs plaukai, po senovei šukuojami aukštyn, nė kiek nepraretėję, tik šiek tiek įgavę sidabrinį atspalvį; ir judesys, kaip jis šluostosi prakaitą ir po to įsikiša į kišenę nosinę, irgi gerai pažįstamas; jis atrodė vos keleriais metais vyresnis.

– Ko tu sugrįžai? – tyliai paklausė Netlingeris. Šrela žiūrėjo į jį mirkčiodamas, kaip anais laikais, kramtydamas dantimis apatinę lūpą; dešinėj rankoj laikydamas cigaretę, kairėj skrybėlę, jis ilgai žiūrėjo į Netlingerį ir laukė, veltui laukė to, ko trokško daugiau kaip dvidešimt metų: neapykantos; veiksmais išliejamos neapykantos: duoti kam į snukį ar spirti į užpakalį ir sušukti: „Kiaulė, purvina kiaulė!" Jis visada pavydėjo žmonėms, kurie turėjo tokius jausmus, bet jis pats niekaip negalėjo užvažiuoti į šį apvalainą, nedrąsiai besišypsantį veidą, įspirti Netlin-

geriui į užpakalį; mokykloj Netlingeris pakišdavo jam koją, jis griūdavo, akinių ienelė įsipjaudavo jam į ausį; einant iš mokyklos, jis ir kiti užpuldavo jį, įtraukdavo į tarpuvartes, prikuldavo; mušė spygliuotos vielos botagu jį ir Robertą; tardė; jis kaltas dėl Ferdžio mirties... Editos pasigailėjo, Robertui leido pabėgti.

Jis nusuko akis nuo Netlingerio, nuklydo žvilgsniu į stoties aikštę, knibždančią žmonių; saulė, šeštadienis, eilė stovinčių taksi, ledų pardavėjai; viešbučių berniukai su violetine uniforma tempė svečių lagaminus; pilkas, didingas šv. Severino fasadas, „Princo Heinricho" viešbutis, „Kronerio" kavinė; jis krūptelėjo, kai Netlingeris staiga šoko bėgti ir įsimaišė tarp žmonių, modamas rankomis ir šaukdamas: „Alio, panele Ruta!"... – bet paskui, purtydamas galvą, sugrįžo atgal.

– Ar matei tą merginą? – paklausė jis. – Su žalia kepuraite ir rožiniu megztuku? Ji nuostabiai graži... Tai Roberto duktė. Nespėjau jos pagauti; ji būtų pasakiusi, kur jį galima rasti. Gaila... ar matei ją?

– Ne, – atsakė Šrela tyliai. – Editos duktė?

– Aišku, – tarė Netlingeris, – tavo seserėčia. Po velnių... na, einam valgyti.

Jis pasuko skersai aikštę, perėjo gatvę; Šrela neatsiliko, ir juodu nuėjo į „Princo Heinricho" viešbutį; berniukas su violetine uniforma atidarė duris, kurios, jiems įėjus, pasisūpavo ir prigulė prie veltinių atramų.

– Staliuką prie lango? – paklausė Jochenas. – Labai prašom. Kad nebūtų per daug saulės? Tada rytų pusėj. Hugai, žiūrėk, kad ponai gautų stalą rytų pusėj. Nėr už ką.

Arbatpinigius mes mielai imame. Viena markė tai doras, apvalus pinigas, arbatpinigiai – mūsų verslo siela; o vis dėlto aš laimėjau, mano mielas, tu jo taip ir nematei. Ko jūs klausėt, pone, ar daktaras Femelis ir sekmadienį žaidžia biliardą? Šrela? Viešpatie! Dėl to man nereikia nė į raudoną kortelę žiūrėti.

– Dieve tu mano, ponas Šrela, jūs tikrai atleiskit senam žmogui, jeigu aš šią ramią valandą ištarsiu vieną žodį, kuris neįeina į mano tarnybines pareigas! Juk aš gerai pažinojau jūsų tėvą, vienerius metus jis čia pas mus dirbo... tais metais kaip tik buvo Vokietijos gimnastikos ir sporto šventė; jūs irgi atsimenat

tą šventę? Teisybė, jums tada galėjo būti dešimt vienuolika metų; štai mano ranka, man būtų labai malonu, jei ją paspaustumėt; Dieve mano, atleiskit, kad aš rodau jausmus, kurie, taip sakant, neįeina į mano tarnybines pareigas; aš jau senas ir galiu sau tai leisti; jūsų tėvas buvo rimtas, save gerbiantis žmogus! Dievaži, jis nepakęsdavo įžūlumo, o su mandagiais žmonėmis būdavo švelnus kaip avinėlis; aš dažnai prisimenu jūsų tėvą – atleiskit, jei paliečiau seną žaizdą; Dieve tu mano, aš visai užmiršau, laimė, kad tie kiaulės čia nebe šeimininkai, bet būkit atsargus, ponas Šrela, būkit atsargus; kartais man atrodo, kad jie vis tiek laimėjo. Būkit atsargus. Netikėkite taika... ir atleiskit man, seniui, netarnybinius jausmus ir žodžius. Hugai, patį geriausią stalą ponams rytų pusėj, patį geriausią. Ne, ponas Šrela, sekmadieniais ponas daktaras Femelis neateina žaisti biliardo; ne, sekmadieniais ne; jis labai džiaugsis, juk jūs jaunystės draugai ir bendraminčiai, ar ne taip? Nemanykit, kad visi žmonės užmiršta! Jeigu jis, kad kokios, čia pasirodytų, aš jums pranešiu, tik palikit man savo adresą; aš pasiųsiu pas jus pasiuntinį ar duosiu telegramą, arba paskambinsiu, jei norite. Savo klientams mes visada pasiryžę patarnauti.

Hugas nė nemirktelėjo; rodyti pažintį galima tik tada, kai svečias to nori. Tai šitas triukšmavo biliardinėj? Klientų paslaptys gerbiamos. Spygliuotos vielos botagas? Ne; reikia vengti intymumo, negalima daryti jokių išvadų; diskrecija yra verslo vėliava. Valgiaraštis? Prašom, ponai. Ar šitas stalas ponams patinka? Rytų pusėj, prie lango, ar ne per daug saulės? Vaizdas į rytinius šv. Severino vartus: ankstyvasis romatiškas stilius, vienuoliktas ar dvyliktas šimtmetis; pastatė hercogas Heinrichas Šventasis, vadinamas Padūkėliu. Taip, pone, šilti patiekalai visą dieną; visus valgius, kurie čia įrašyti, galima gauti nuo dvyliktos iki dvidešimt ketvirtos valandos. Kas šiandien geriausio? Ponai švenčia susitikimo šventę? Šilta šypsena, kaip ir pritinka, išgirdus tokį intymų paaiškinimą; tik nieko negalvoti; Šrela, Netlingeris, Femelis; jokių išvadų; randai ant nugaros? Taip, kelneris tuojau ateis ir priims užsakymą.

– Tu irgi išgersi stiklą martinio? – paklausė Netlingeris.

– Taip, norėčiau, – atsakė Šrela. Jis atidavė berniukui savo paltą, skrybėlę, brūkštelėjo ranka per plaukus ir atsisėdo; salėj

buvo mažai žmonių, keli sėdėjo kažkur kampe, tyliai šnekučiuodamiesi; aidėjo prislopintas juokas, lydimas švelnaus stiklų skambėjimo; gėrė šampaną.

Šrela paėmė nuo padėklo stiklą martinio, kurį atnešė kelneris, palaukė, kol Netlingeris paėmė savąjį, pakėlė, linktelėjo jam ir nugėrė; Netlingeris buvo kažkaip ne pagal amžių pasenęs; Šrelos atminty jis išliko kaip žydintis, šviesiaplaukis berniukas, kurio brutalios lūpos visada turėjo kažko geraširdiško; jis lengvai peršokdavo metrą šešiasdešimt septynis, šimtą metrų nubėgdavo per 11,5 sekundės; nugalėtojas, brutalus, geraširdis, bet, matyt, net jų pergalės jų nedžiugino, mąstė Šrela; blogas auklėjimas, netinkamas maistas ir jokių formų; tikriausiai per daug valgo; jau gerokai nuplikęs, drėgnose akyse jau matyti senatviško sentimentalumo. Netlingeris su žinovo mina pasilenkė prie valgiaraščio, baltas rankogalis atsismaukė, ant riešo pasimatė auksinis laikrodis, ant bevardžio piršto sublizgo jungtuvinis žiedas. „O Viešpatie, – pagalvojo Šrela, – jeigu jis ir nebūtų to daręs, Robertas vis tiek nenorėtų su juo gerti alaus nė vestis savo vaikų į jo užmiesčio vilą žaisti badmintono ir bendrauti su jo šeima".

– Gal leisi tau kai ką pasiūlyti? – paklausė Netlingeris.

– Prašom, siūlyk, – atsakė Šrela.

– Na tai va, – pradėjo Netlingeris, – užkandžiams galėtumėm paimti puikios rūkytos lašišos, paskui viščiukų su pommes frites[1] ir salotomis, o dėl deserto tai, manau, vėliau apsispręsim; žinai, apetitas desertui man visada ateina valgant, čia aš pasikliauju instinktu, jis man pasako, ką imti, – sūrį, pyragaitį, ledų ar omletą; tik dėl vieno jau dabar esu visai tikras – dėl kavos.

Netlingers kalbėjo taip, lyg būtų lankęs kursus „Kaip pasidaryti gurmanu", jis niekaip negalėjo nutraukti išmoktos litanijos, kuria, matyt, didžiavosi, ir vis murmėjo Šrelai:

– Entre-cote a deux... melsvasis upėtakis... veršienos medaillon.

---

[1]Riebaluose virtos bulvės *(pranc.)*

Šrela stebėjo Netlingerio pirštą, kuriuo jis pamaldžiai vedė valgiaraščiu žemyn, prie tam tikrų valgių sustodamas, čepsėdamas, purtydamas galvą, dvejodamas.

– Kai pamatau parašyta „Poularde", man visada darosi silpna.

Šrela užsidegė cigaretę, apsidžiaugęs, kad šį kartą jam pasisekė išvengti Netlingerio žiebtuvėlio; jis siurbčiojo savo martinį ir sekė akimis Netlingerio pirštą, kuris atkeliavo galų gale prie saldžiųjų patiekalų. „Tas jų prakeiktas išsamumas gali atimti apetitą net tada, kai prieš tave toks aiškus ir gardus valgis, kaip kepta višta, – mąstė Šrela, – jie būtinai nori viską geriau daryti už kitus ir net valgymo apeigose bežiūrint pralenks italus ir prancūzus".

– Aš lieku prieš viščiukų, – tarė jis.

– O rūkyta lašiša?

– Ne, ačiū.

– Tu be reikalo atsisakai tokio skanumyno, juk tikriausiai esi išalkęs kaip vilkas.

– Esu, bet aš atsigriebsiu prie deserto.

– Kaip nori.

Kelneris atnešė dar du stiklus martinio ant padėklo, kuris tikriausiai kainavo daugiau negu miegamojo komplektas. Netlingeris paėmė vieną stiklą, padavė jį Šrelai, paskui pakėlė savąjį, pasilenkė į priekį ir tarė:

– Šį stiklą geriu į tavo sveikatą, specialiai už tave!

– Ačiū, – tarė Šrela, linktelėjo ir nugėrė. – Viena man dar neaišku, – pasakė jis, – kaip ten buvo, kad jie suėmė mane tuoj pat prie sienos?

– Kvailas atsitiktinumas; mat, tavo pavardė vis dar tebėra paieškomų asmenų sąraše; pasikėsinimas į gyvybę po dvidešimties metų nebetenka galios, tave reikėjo išbraukti jau prieš dvejus metus.

– Pasikėsinimas į gyvybę? – paklausė Šrela.

– Taip buvo pavadintas jūsų pokštas, kurį iškrėtėt Vakirai.

– Tu, matyt, nežinai, kad aš prie to visai neprisidėjau, aš net nepritariau tam sumanymui.

– Na, tuo geriau, – atsakė Netlingeris. – Tada nebus jokių kliūčių tavo pavardę tuojau išbraukti iš to sąrašo; dabar aš galė-

jau tik laiduoti už tave ir išrūpinti, kad laikinai paleistų; įrašymo panaikinti negalėjau; visa kita dabar bus grynas formalumas. Tu neprieštarausi, jei aš pradėsiu siurbą?

– Valgyk į sveikatą, – tarė Šrela.

Netlingeris ėmė valgyti sriubą iš sidabrinės vazelės, ir Šrela nukreipė akis į stotį; aišku, kad gelsvi kukuliukai toj sriuboj buvo padaryti iš galvijų kaulų smegenų, gryniausios veislės galvijų, kokie tik ganėsi Vokietijos ganyklose; auksu žibėjo ant padėklo rūkyta lašiša, apdėta skaisčiai žaliomis salotomis; gražiai parudavę skrebučiai, sidabriniais vandens lašeliais aprasoję sviesto rutulėliai; žiūrint į valgantį Netlingerį, Šrelą pagavo niekingas gailesčio jausmas; į valgymą jis visada žiūrėjo kaip į kilnų brolybės aktą; skurdžiuose ar geruose viešbučiuose valgymas jam visada buvo meilės puota; vienam valgyti jam atrodė tikras prakeikimas, ir kai jis matydavo laukiamosiose salėse, pusryčių kambariuose ir daugybėje pensionų, kuriuose jam teko gyventi, po vieną valgančius žmones, jam visada atrodydavo, kad jie yra kokie pasmerktieji; valgydamas jis visada ieškodavo draugijos, mielai prisėsdavo prie kokios moters; jei, laužydamas duoną, gali persimesti vienu kitu žodžiu su kaimynu, nusišypsoti jam, pakėlęs akis nuo lėkštės, paduoti ką, patarnauti, tada šis grynai biologinis procesas pasidaro pakenčiamas ir net malonus; tokių žmonių, kaip Netlingeris, jam teko matyti labai daug, jie primindavo jam pasmerktuosius, valgančius paskutinį kartą prieš mirtį: tegu jie ir mokėdavo laikytis prie stalo, bet valgydavo grubiai ir taip neapsakomai rimtai, kad žirnių sriuba ir kepta vištiena nebetekdavo savo realumo; be to, dėdami į burną kąsnelį, jie jausdavo pareigą pasigardžiuoti ir jo kaina. Šrela vėl nukreipė akis nuo Netlingerio į stotį ir perskaitė prie įėjimo kabantį didžiulį transparantą: *„Sveiki, sugrįžę į tėvynę!"*

– Klausyk, tarė jis, – ar tu negalėtum apiforminti manęs kaip repatrianto?

Netlingeris pakėlė akis nuo skrebučio, kurį tepė sviestu, ir pažvelgė tartum ką tik išniręs iš liūdesio bedugnės.

– Kažin, – atsakė jis. – O tu dar tebesi Vokietijos pilietis?

– Ne, – atsakė Šrela, – aš neturiu jokios pilietybės.

– Gaila, – tarė Netlingeris ir vėl palinko prie savo skrebučio, pasmeigė šakute griežinėlį rūkytos lašišos ir ėmė ją smulkinti, –

jei tau pavyktų įrodyti, kad turėjai bėgti ne dėl kriminalinių, o dėl politinių priežasčių, tai galėtum gauti gražią kompensaciją. Ar nori, kad juridiškai išaiškinčiau tavo padėtį?

– Ne, – atsakė Šrela; kai Netlingeris atstūmė padėklą su lašiša, jis pasilenkė į priekį ir paklausė: – Tu nori palikti šią puikią lašišą?

– Žinoma, – tarė Netlingeris, – bet kaipgi taip galima?..

Jis išsigandęs apsidairė, kai Šrela paėmė nuo lėkštės skrebutį, paskui pirštais nuo sidabrinio padėklo lašišą ir uždėjo ją ant skrebučio.

– ... Kaipgi taip galima...

– Tu neįsivaizduoji, kiek daug galima tokiame ištaigingame viešbuty; mano tėvas buvo kelneris, dirbo net šiose iškilniose salėse; čia kelneriai nė akim nemirktels, jei tu žirnių sriubą imsi kabinti pirštais, nors tai ir nepraktiška, ir nenatūralu; bet kaip tik į nenatūralų ir nepraktišką elgesį čia mažiausiai kreipiama dėmesio, dėl to čia tokios didelės kainos; už kelnerius, kurie niekada tau neparodys jokios minos; bet kas gali pasakyti, kad valgyti pirštais duoną ir pirštais užsidėti ant jos žuvį yra nenatūralu ir nepraktiška?

Jis šypsodamasis paėmė nuo padėklo paskutinį griežinėlį lašišos, dar kartą atvožė skrebučius ir įspraudė tarp jų žuvį. Netlingeris supykęs pažvelgė į jį.

– Atrodo, kad dabar tu su didžiausiu malonumu mane nudėtum, – tarė Šrela, – tiesa, motyvai būtų kiti negu anuomet, tą reikia pripažinti, bet tikslas tas pats; klausyk, ką aš tau apreikšiu kaip kelnerio sūnus: tikras ponas niekada nepasiduoda kelnerių tironijai, nors kelnerių tarpe, aišku, yra ir šviesaus proto žmonių.

Jis valgė savo sumuštinį, o kelneris, berniuko padedamas, ėmė dengti stalą pagrindiniam patiekalui; ant mažų staliukų išrikiavo sudėtingus šildymo prietaisus, išdėstė peilius, šakutes, lėkštes, nuėmė vartotus indus, Netlingeriui atnešė vyno, Šrelai alaus. Netlingeris paragavo vyno.

– Truputėlį per šiltas, – tarė jis.

Šrela palaukė, kol jam padavė vištieną, bulves ir salotas, paskui užsveikino Netlingerį, pakėlė savo bokalą su alum ir stebė-

jo, kaip kelneris pila rudą, riebų padažą ant keptos nugarinės Netlingerio lėkštėj.

– Ar Vakira dar gyvas?

– Žinoma, – atsakė Netlingeris, – juk jam dar tik penkiasdešimt aštuoneri, bet... gal tau atrodys keista, kad aš taip sakau, bet jis iš tų, kurie nieko neišmoko.

– Ką tu nori tuo pasakyti? – paklausė Šrela. – Negi galimas daiktas, kad yra vokiečių, kurių negalima bet ko išmokyti?

– Matai, jo pažiūros tebėra tos pačios, kaip 1935 metais.

– Hindenburgas ir taip toliau? Padoriai, padoriai, ištikimybė, garbė... taip?

– Taigi! Hindenburgas jam kaip tik tinkamas lozungas.

– O koks tavo lozungas?

Netlingeris pakėlė akis nuo lėkštės, palikęs įsmeigtą šakutę į atpjautą kąsnelį kepsnio.

– Kodėl tu nenori manęs suprasti, – atrėmė jis, – aš demokratas, demokratas iš įsitikinimo.

Jis vėl palenkė galvą prie kepsnio, pakėlė šakutę su pasmeigtu kąsneliu, įsidėjo jį į burną, nusišluostė servetėle lūpas ir, purtydamas galvą, ištiesė ranką prie vyno.

– O kaip išėjo Trišleriui? – paklausė Šrela.

– Trišleriui? Neatsimenu tokio.

– Senis Trišleris gyveno prie žemutinio uosto, kur paskui padarė laivų kapines. Negi ir Aloizo nebeatsimeni, juk jis buvo mūsų klasėj?

– Aa, – tarė Netlingeris ir įsidėjo salierų salotų, – dabar atsiminiau; Aloizo mes ieškojom kelias savaites ir neradom, o senį Trišlerį tardė pats Vakira, bet nieko, ničnieko iš jo neišgavo, jo žmona irgi nieko nepasakė.

– Ar jie dar gyvi, nežinai?

– Ne. Bet tas rajonas buvo labai dažnai bombarduojamas. Jei nori, aš išaiškinsiu. Viešpatie, – tarė jis tyliai, – kas tau yra, ką tu ketini daryti?

– Išeinu, – tarė Šrela, – atleisk, bet man jau reikia eiti.

Jis atsistojo, stovėdamas išgėrė alų, pamojo kelneriui, ir, kai tas tyliai prisiartino, Šrela parodė į sidabrinį padėklą ant šildytuvo, kur dar tyliai čirškėjo svieste trys gabalai keptos vištienos.

– Jei galima, prašyčiau tai suvynioti, tik kad nepersigertų riebalai.

– Labai prašom, – atsakė Kelneris, paėmė nuo šildytuvo padėklą, buvo beeinąs, bet dar kartą atsigręžė ir pasilenkęs paklausė:

– Gal paimti ir bulves, pone, ir truputį salotų?

– Ne, ačiū, – atsakė Šrela šypsodamasis, – pommes frites greit ištęžta, o salotos netenka skonio.

Šrela veltui ieškojo bent krislelio ironijos švariame žilo kelnerio veide.

Netlingeris pakėlė akis nuo lėkštės ir piktai dėbtelėjo į Šrelą.

– Gerai, tarė jis, – tu nori man atkeršyti, tai suprantama, bet kodėl būtinai tokiu būdu?

– Ar tau būtų maloniau, jei aš tave užmuščiau.

Netlingeris tylėjo.

– Bet tai visai nekeista, – kalbėjo jis toliau, – man tiesiog reikia eiti, aš čia nebegaliu ištverti; o jei būčiau palikęs tą vištieną, tai visą gyvenimą būčiau gailėjęsis; gal tu įstengtum šį veiksmą priskirti mano taupumui; jei būčiau tikras, kad kelneriams ir mokiniams leidžiama suvalgyti likučius, tai būčiau palikęs, bet aš žinau, kad čia taip nedaroma.

Jis padėkojo berniukui, kuris atnešė ir palaikė jam paltą, pasiėmė skrybėlę, dar kartą atsisėdo ir paklausė:

– Ar pažįsti poną Femelį?

– Pažįstu, – atsakė Hugas.

– Ar žinai ir jo telefono numerį?

– Taip.

– Tai padaryk man paslaugą, meldžiamasis: skambink jam kas pusę valandos ir, jeigu atsilieps, pasakyk, kad su juo nori pasimatyti toks ponas Šrela, gerai?

– Gerai.

– Aš tikrai nežinau, ar ten, kur aš būsiu, yra telefonas automatas, jei žinočiau, kad yra, tai pats jam skambinčiau. Tu įsidėmėjai mano pavardę?

– Šrela, – tarė Hugas.

– Taip. Aš paskambinsiu tau apie pusę septynių. Kuo tu vardu?

– Hugas.

– Labai ačiū, Hugai.

Jis atsistojo, pažvelgė žemyn į Netlingerį, kuris dėjosi nuo padėklo dar vieną porciją nugarinės.

– Labai gaila, – tarė jis, – kad į tokį nekaltą mano elgesį tu žiūri kaip į kerštą. Aš nė vieną akimirksnį negalvojau apie kerštą, bet gal tu suprasi, kad dabar man reikia eiti; mat, per daug ilgai aš nenorėčiau pasilikti šiame vaišingame mieste, o dar turiu šį tą atlikti. Gal galiu priminti tau tą paieškomų asmenų sąrašą?

– Savaime aišku, aš visada tave priimsiu, namie ar tarnyboj, kaip tau patogiau.

Šrela paėmė iš kelnerio rankų gražiai surištą baltą dėžutę ir davė kelneriui arbatpinigių.

– Riebalai nepersisunks, pone, – tarė kelneris, – viskas suvyniota į celofaną ir supakuota į mūsų specialią piknikų dėžutę.

– Sudie, – tarė Šrela.

Netlingeris kilstelėjo galvą ir sumurmėjo:

– Sudie.

– Taip, – aiškino tuo metu Jochenas. – Prašom, tada pamatysite lentelę: *„Į romėnų vaikų kapines"*, jos atidarytos iki aštuonių, o sutemus apšviečiamos, ponia. Nėr už ką, labai ačiū.

Jis šlubčiodamas išėjo iš savo ložės ir priėjo prie Šrelos, kuriam berniukas jau laikė atidaręs duris.

– Ponas Šrela, – tarė jis tyliai, – aš viską padarysiu, kad sužinočiau, kur galima rasti poną daktarą Femelį, per tą laiką jau kai ką sužinojau: „Kronerio" kavinėj septintą valandą įvyks šeimos šventė senojo pono Femelio garbei; ten jūs jį tikrai sutiksite.

– Ačiū, – padėkojo Šrela, – labai ačiū.

Jis žinojo, kad arbatpinigių duoti čia nepritinka; nusišypsojo senukui ir žengė pro duris, kurios pasisūpavo ir tyliai prigulė prie veltinių atramų.

8

Autostradą per visą plotį kirto aukštai iškeltos didžiulės lentos su įspėjimais; tiltas, ėjęs čia per upę, buvo sugriautas, visiškai nušluotas nuo taurų; išbrizgę surūdijusių vielų trosai karojo nuo pilonų; trijų metrų aukščio lentos skelbė, kad už jų tyko mirtis; kam to žodžio neužteko, tam tą patį vaizdingai iliustravo sukryžiuoti kaulai ir, kad būtų baisiau, dešimt kartų padidinta kaukolė, ryškiai balta tamsiai juodame fone.

Šioje aklavietėje uolūs jauni automobilistai mokėsi perjunginėti bėgius, pratinosi prie greičio, kamavo greičių dėžę, sukdami atgaliniu bėgiu į kairę, atgaliniu į dešinę, treniravosi posūkiuose; ant sankasos, kuri ėjo pro golfo aikštę ir užmiesčio daržus, vaikščiojo švariai apsivilkę vyrai ir moterys šventiškais veidais ir vis taikė prieiti prie grėsmingų lentų, už kurių prigludusios statybininkų būdelės tartum tyčiojosi iš mirties; anapus žodžio *„mirtis"* rūko melsvi dūmai, naktiniai sargai šildėsi prie krosnelių savo katiliukus, skrudino duoną, susuktais popierėliais degėsi pypkes. Pompastiški laiptai išliko nesusprogdinti, šiltais vasaros vakarais ant jų dabar susėsdavo pailsėti nuvargę iškylautojai; nuo čia iš dvidešimties metrų aukščio jie gerai galėdavo stebėti, kaip vyksta atstatymo darbai: narai su geltona apranga nerdavo į vandenį, privesdavo kranų kilpas prie geležinių dalių, prie betono atlaužų, kranai iškeldavo savo varvantį grobį aukštyn ir kraudavo į baržas. Ant aukštų pastolių ir siūbuojančių tiltelių, lopšeliuose aukštai prie pilonų darbininkai ardė melsva ugnimi blyksinčiais suvirinimo aparatais įtrūkusias plienines konstrukcijas, sukrypusias kniedes, nupjaustinėjo išbrizgusius vielinius trosus; taurai su savo strypais stūksojo kaip milžiniški vartai upėj, apjuosę visą hektarą melsvos tuštumos; sirenos ūksėjo signalus: kelias laisvas, kelias uždarytas; raudonos šviesos, žalios; baržų vilkstinės vežiojo anglis ir malkas į vieną ir į kitą pusę. Žalsva upė, smagi nuotaika, nuožulnūs krantai, apžėlę karklais, margi laivai, melsvi suvirinimo aparatų žaibai; atletiški vyrai, atletiškos moterys rimtais veidais, su lazdomis ant pečių vaikščiojo švarutėle veja paskui golfo kamuolius: aštuoniolika duobelių; iš daržų kilo dūmai – pupelių ir žirnių virkščios, seni tvorų stulpai virto dūmais, plaukė padan-

ge kaip grakštūs moderniojo stiliaus elfai, jungėsi į vingrius kamuolius, sudarydami tamsiame danguje šviesias, keistas figūras, kol aukštuminė oro srovė jas sudraskydavo ir nunešdavo tolyn į horizontą; roleriais besivažinėjantys vaikai griūdavo ant žvyruotų parko takelių, nusibrozdindavo alkūnes ir kelius ir, rodydami išsigandusioms mamytėms savo pašiurpusias žaizdas, reikalaudavo limonado ar ledų; įsimylėjusios porelės, susiėmusios už rankų, traukė į krūmus, kur jau seniai buvo išblukę potvynio pėdsakai: meldai, kamščiai, buteliai ir batų tepalo dėžutės; upeiviai lipo siūbuojančiais lieptais į krantą, juos sekė moterys su krepšeliais ant rankos ir pasitikėjimu akyse; švariai išblizgintose valtyse vakaris vėjas plaikstė skalbinius: žalios kelnės, raudonos palaidinės, baltutėlės paklodės juodame šviežios dervos fone, žvilgančiam kaip japoniškas lakas; iš vandens kilo dumblu ir maurais apgarmėjusios tilto dalys; tolumoj pilkas grakštus šv. Severino siluetas, o „Belviu" kavinėj suplukusi padavėja pareiškė: „Grietininių pyragaičių nebėra"; po to nusišluostė nuo šiurkštaus veido prakaitą ir paieškojo odiniam krepšely smulkių. „Yra tik smėlinių pyragaičių... ne, ledų irgi nebėra".

Padavėja atskaičiavo Jozefui į delną grąžą, jis susižėrė smulkius į kelnių kišenę, popierinį pinigą įsikišo į marškinių kišenėlę ir, pasisukęs į Marianą, ėmė išskėstais pirštais šukuoti iš jos tamsių plaukų šapus, purtyti nuo jos žalio megztinio smėlį.

– Juk tu taip džiaugies ta švente, – tarė ji, – kas gi atsitiko?

– Nieko neatsitiko, – atsakė jis.

– Aš juk jaučiu; ar kas pasikeitė?

– Taip.

– Nepasakysi man?

– Paskui, – tarė jis, – gal po kelerių metų, o gal ir greit. Aš pats nežinau.

– Ar tai liečia mus abu?

– Ne.

– Tikrai?

– Tikrai.

– Tave?

– Taip.

– Tai vis dėlto mus abu.

Jozefas šyptelėjo.

– Žinoma, juk mes draugaujam.

– Ar kas nors nemalonaus?

– Taip.

– Liečia tavo darbą?

– Taip. Duok man savo šukas, tik neatsigręžk; rankomis to smulkaus smėlio negaliu iššukuoti.

Ji išėmė iš rankinuko šukas ir per petį padavė jam; jis valandėlę suspaudė jos ranką.

– Aš juk visada matydavau, kaip tu vakarais, išsiskirsčius darbininkams, vaikščiodavai palei tą didžiąją krūvą naujutėlių plytų ir vis jas čiupinėdavai; tik liesdavai jas ranka, ne daugiau – ir aš mačiau, kad nei vakar, nei užvakar to nedarei; aš juk žinau tavo rankas; ir šiandien rytą tu labai anksti išvažiavai.

– Man reikėjo gauti seneliui dovaną.

– Tu ne dėl dovanos taip anksti išvažiavai; kur buvai?

– Mieste, – atsakė jis, – rėmai paveikslui dar buvo negatavi, ir aš turėjau laukti; juk tu žinai tą nuotrauką, kur mano mama laiko mane už rankos, o Rutą ant rankų ir užpakaly stovi senelis? Aš daviau ją padidinti, žinau, kad jis džiaugsis. Paskui nuėjau į Modesto gatvę ir laukiau, kol iš kontoros išėjo tėvas, aukštas, tiesus, ir aš nusekiau paskui jį iki viešbučio; pusę valandos laukiau prie viešbučio, bet jis neišėjo, o įeiti vidun ir paprašyti, kad jį pakviestų, nenorėjau; aš tik norėjau jį pamatyti ir pamačiau: status, pačiam stiprume vyras.

Jis paleido Marianos ranką, įsikišo į kelnių kišenę šukas ir, uždėjęs jai ant pečių rankas, tarė:

– Neatsigręžk, taip geriau kalbėtis.

– Geriau meluoti, – pataisė ji.

– Galbūt, – sutiko jis, – arba, teisingiau, nutylėti.

Pro Marianos ausį jis matė kavinės terasos baliustradą, anapus jos upę ir pavydėjo darbininkui, kuris kabėjo lopšely prie pilono kone šešiasdešimties metrų aukšty ir suvirinimo aparatu braižė ore melsvus žaibus; stūgavo sirenos, apačioj, pakriaušе, ėjo ledų pardavėjas, šaukdamas: „Ledai, ledai!“ Paskui jis nutilo ir ėmė krauti ledus į traškius vaflius; tolumoj dunksojo pilkas šv. Severino siluetas.

– Tai tikriausiai kas nors labai negero, – tarė Mariana.

– Taip, – sutiko jis, – gana bjaurus reikalas... o gal ir ne, dar neaišku.

– Ar tai vidinis, ar išorinis reikalas?

– Vidinis, – tarė jis. – Šiaip ar taip, šiandien per pietus aš pranešiau Klubringeriui, kad išeinu iš darbo; neatsigręžk, jei atsigręši, aš nesakysiu nė žodžio.

Jis atitraukė rankas nuo Marianos pečių, suėmė jai galvą ir laikė nukreipęs į tilto pusę.

– Ką pasakys tavo senelis, kad metei darbą? Juk jis taip didžiavosi tavimi, kiekvienas Klunbringerio pagyrimas jam kaip medum tepė per širdį; ir jis taip prisirišęs prie vienuolyno; nesakyk jam to bent šiandien.

– Tikriausiai jie patys pasakys jam dar prieš mūsų atvažiavimą; tu juk žinai, kad jie su tėvu važiuoja į vienuolyną; popietinė kava prieš didžiąją gimimo dienos šventę.

– Žinau, – atsakė ji.

– Man gaila senelio; tu žinai, kad aš jį myliu; tikriausiai šiandien viskas iškils aikštėn, kai jis grįš aplankęs senelę; bet vis tiek tuo tarpu aš nebegaliu žiūrėti į plytas ir pakęsti kalkių kvapo.

– Tik tuo tarpu?

– Taip.

– O ką pasakys tavo tėvas?

– O, – skubiai atsakė vaikinas, – jis gailėsis tik dėl senelio; kūrybinė architektūros pusė jo niekada nedomino, tik formulės; pala, dar neatsigręžk.

- Vadinasi, tai liečia tavo tėvą, aš taip ir nujaučiau; aš taip noriu jį pagaliau pamatyti; per telefoną aš su juo jau kelis kartus kalbėjau; manau, kad jis man patiks.

– Tikrai patiks. Vėliausiai šiandien vakare tu jį pamatysi.

– Ar aš irgi turėsiu eiti į gimimo dieną?

– Būtinai. Tu neįsivaizduoji, kaip senelis džiaugsis... be to, jis tave įsakmiai kvietė.

Ji pamėgino ištraukti galvą, bet jis juokėsi ir neleido.

– Nesimuistyk, taip daug geriau kalbėtis.

– Ir meluoti.

– Nutylėti, – pataisė jis.

- Ar tu myli savo tėvą?

– Taip. Ypač nuo to laiko, kai sužinojau, koks jis dar jaunas.

– Argi tu nežinojai, kiek jam metų?

– Nežinojau. Visada maniau, kad jam penkiasdešimt ar penkiasdešimt penkeri, juokinga, tiesa? Man niekada nerūpėjo jo tikslus amžius, ir aš tiesiog nusigandau, kai užvakar gavau savo metrikus ir sužinojau, kad tėvui dar tik keturiasdešimt treji; jaunas, tiesa?

– Taip, – sutiko ji, – o tau dvidešimt dveji.

– Taip, ir iki antrų metų mano pavardė buvo ne Femelis, o Šrela; keista pavardė, ar ne?

– Ir už tai tu pyksti ant jo?

– Aš ant jo nepykstu.

– Tai ką jis padarė, kad tau staiga praėjo ūpas statyti?

– Aš nesuprantu, ką tu nori pasakyti.

– Tiek to... bet kodėl jis nė karto nebuvo atėjęs į vienuolyną tavęs aplankyti?

– Matyt, todėl, kad statybos jam nerūpi, o gal todėl, kad, mažas būdamas, per dažnai ten lankėsi, supranti, sekmadienio išvykos su tėvais... užaugęs jas kartoji tik tada, kai būtinai nori dar kartą grįžti prie melancholijos pradžiamokslio.

– Ar tu eidavai sekmadieniais pasivaikščioti su tėvais?

– Nedažnai, kartais su mama ir seneliais, o kai tėtis parvažiuodavo atostogų, jis irgi eidavo su mumis.

– Į Šv. Antano vienuolyną?

– Ten irgi.

– Na tai aš nesuprantu, kodėl jis tavęs nė karto neaplankė.

– Jis tiesiog nemėgsta statybų; gal jis šiek tiek keistokas; kartais, kai aš netikėtai pareinu namo, jis sėdi šeimos kambary prie rašomojo stalo ir brėžinių šviesokopijų pakraščiuose rašinėja formules – tų brėžinių jis turi visą rinkinį... bet aš manau, kad tau jis patiks.

– Tu man niekada nesi rodęs jo nuotraukos.

– Aš naujos neturiu. Jis kažkoks jaudinančiai senoviškas ir drabužiais, ir elgesiu: korektiškas, malonus... daug senoviškesnis už senelį.

– Man labai įdomu jį pamatyti. Ar dabar jau galima atsigręžti.

– Galima.

Jis paleido jos galvą ir, kai ji atsigręžė, mėgino nusišypsoti, bet, vos tik pamatė jos apvalias, šviesiai pilkas akis, ta priverstinė šypsena tuoj užgeso lūpose.

– Kodėl tu man nepasakai?

– Todėl, kad pats dar to gerai nesuprantu. Kai tik suprasiu, pasakysiu; pasakysiu; bet turbūt negreit tas bus; važiuojam?

– Važiuojam, – tarė ji, – tavo senelis netrukus bus ten, neversk jo laukti; jeigu jis sužinos iš kitų, jam bus labai nesmagu; ir prižadėk man, kad nelėksi į tą baisią užtvarą ir nestabdysi mašinos tik paskutinį akimirksnį.

– O aš kaip tik vaizdavaus, kad lekiu tiesiai, nunešu statybininkų būdeles ir nuo plikos rampos kaip nuo tramplino šoku su visa mašina į vandenį.

– Tai tu manęs nemyli.

– O Viešpatie, – sušuko jis, – juk tai tik fantazija.

Jis padėjo Marianai atsistoti, ir jie ėmė leistis laiptais į paupį.

– Man tikrai gaila, – tarė Jozefas ant laiptų, – kad senelis tai sužinos kaip tik šiandien, savo gimimo dieną.

– Ar negalima jo nuo to apsaugoti?

– Nuo paties fakto ne, bet galėčiau nesakyti, jei kiti dar nebus pasakę.

Jis atrakino automobilį, įlipo, iš vidaus atidarė dureles Marianai ir, kai ji atsisėdo šalia, apkabino ją per pečius.

– Na, dabar paklausyk, – pradėjo jis, – juk tai visai paprasta: čia lygiai puspenkto kilometro kelio; pasiekti šimto dvidešimties kilometrų greičiui man reikia trijų šimtų metrų – dar trijų šimtų stabdymui, ir tai skaičiuojant su geru kaupu; lieka nepilni keturi kilometrai, jiems man reikia lygiai dviejų minučių; tu tik turi žiūrėti į laikrodį ir man pasakyti, kada jos baigsis ir kada reikia pradėti stabdyti; argi tu nesupranti? Aš tik noriu sužinoti, ko tos vežėčios vertos.

– Tai baisus žaidimas, – atsakė ji.

– Jei galėčiau išspausti šimtą aštuoniąsdešimt, man tereikėtų tik dvidešimties sekundžių... bet tada ir stabdymo kelias būtų ilgesnis.

– Liaukis, būk geras, prašau tave!

– Bijai?

– Bijau.

– Gerai, tada tiek to. Ar galima važiuoti bent aštuoniasdešimties kilometrų greičiu?

– Žinokis, jei tau taip svarbu.

– Tu galėsi ir į laikrodį nežiūrėti, aš važiuoju iš akies, stabdymo laiką paskui apskaičiuosiu, supranti, aš tik noriu sužinoti, ar firma nesukčiauja su spidometrais.

Jis įjungė motorą, palengva pravažiavo siauromis kurortinio priemiesčio gatvelėmis, greit prašvilpė pro golfo vejos tvorą ir sustojo prie įvažiavimo į autostradą.

– Klausyk, – tarė jis, – važiuojant aštuoniasdešimties kilometrų greičiu , man reikės lygiai trijų minučių, tai visiškai nepavojinga, jei tu bijai, tai išlipk čia ir palauk manęs.

– Ne, vieno aš tavęs nieku gyvu neleisiu.

– Juk tai paskutinis kartas, – tarė jis – gal jau rytoj čia manęs nebebus, o kitur aš neturėsiu tokios progos.

– Bet laisvam kely tu galėtum daug geriau išmėginti mašiną.

– Ne, mane kaip tik vilioja būtinumas sustoti prie užtvaros.

Jis pabučiavo ją į skruostą.

– Žinai, ką aš padarysiu?

– Ne.

– Važiuosiu keturiasdešimties kilometrų greičiu.

Kai jis paleido mašiną, ji nusišypsojo, bet žvilgtelėjo į spidometrą.

– Dėmesio, – tarė jis, kai jie pralėkė pro penktą kilometrą, – pažiūrėk į laikrodį ir stebėk, kiek laiko važiuosim iki devinto kilometro; greitis dabar lygiai keturiasdešimt.

Toli prieky ji matė užtvarą, panašią į didžiulių vartų skląstį; iš pradžių ji atrodė kaip kartis, bet vis didėjo, nenumaldomai, slegiančiai augo: kas pirma atrodė kaip juodas voras, dabar virto sukryžiuotais kaulais, kas buvo panašu į keistą galvą, virto kaukole, kilo, lėkė į juos, kaip ir žodis *mirtis*, kuris, rodės, tuoj tuoj palies radiatorių; greičio rodyklė spurdėjo tarp 90 ir 100, pro šalį švilpė roleriais besivažinėjantys vaikai, vyrai ir moterys, kurių veiduose nebesimatė nieko šventiško; įspėjamai mataruodami rankomis, jie kažką rėkė spiegiančiais balsais, ir atrodė, kad tai klykauja juodi paukščiai, mirties pranašai.

– Klausyk, – tarė ji tyliai, – ar tu dar čia?

– Žinoma, – atsakė jis su šypsena, – ir labai gerai žinau, kur aš. – Jis įbedė akis į grėsmingą žodį *mirtis*. – Nesijaudink.

Prieš pat darbo pabaigą griuvėsių valymo brigadininkas pašaukė jį į refektoriumą, kur kampe suverstos griuvenos buvo kraunamos ant transporterio juostos ir varomos į sunkvežimius; nuo drėgmės plytgaliai, kalkės ir kitoks nenusakomas šlamštas šioje krūvoje buvo sušokęs į lipnius gumulus; mažėjant griuvenų kalnui, ant sienų it koks išbėrimas pasirodė pirma tamsūs, paskui šviesūs drėgmės lopai; po tais lopais buvo matyti raudoni, melsvi, auksiniai tonai – sienų tapybos pėdsakai, kurie brigadininkui pasirodė vertingi; tai buvo pelėsiais apsinešusi „Paskutinė vakarienė": auksinis kielikas, balta ostija, Kristaus veidas, šviesus, su tamsia barzda, kaštoniniai švento Jono plaukai.

– Pažiūrėk, ponas Femeli, va čia tamsus odinis Judo kapšelis. – Brigadininkas atsargiai nušluostė sausu skudurėliu baltus pelėsius, pagarbiai nuvalė paveikslą: brokatinė staltiesė, dvylika apaštalų; pasirodė kojos, staltiesės kraštai, plytelėmis išklotos paskutinės vakarienės kambario grindys; jis šypsodamasis uždėjo brigadininkui ranką ant peties.

– Gerai, kad mane pašaukėt, – aišku, kad šią freską reikia išsaugoti, liepkit visiškai atkasti ir palaukti, kol išdžius, paskui pamatysim. – Jis jau buvo beeinąs, ant stalo jau stovėjo arbata, sviestas ir silkės; penktadienio vakaras, tai rodė žuvies patiekalai; Mariana jau važiuoja iš Štelingerio Groto jo paimti; ir tada, prieš pat nueidamas, jis pamatė apatiniame paveikslo kampe raides XYZX; kai tėvas jam padėdavo spręsti uždavinius, Juozefas šimtus kartų matė jo ranka parašytą X, Y ir Z ir dabar pamatė jas vėl viršum sprogimo pramuštos skylės rūsio lubose, tarp šv. Jono ir šv. Petro kojų; refektoriumo kolona nugriauta, skliautas susprogdintas: išlikusi tik dalis sienos su „Paskutinės vakarienės" freska; XYZX.

– Kas jums pasidarė, ponas Femeli, – paklausė brigadininkas, uždėdamas jam ant peties ranką. – Jūs visas išbalot... o gal tai tik iš meilės?

– Tik iš meilės, – atsakė jis, – tik iš meilės, nėra ko jaudintis, ir labai ačiū, kad mane pašaukėt.

Arbata jam buvo be jokio skonio, be jokio skonio buvo ir duona, sviestas, ir silkės; penktadienis – tai rodė žuvies patiekalai; net cigaretė buvo be skonio; jis apėjo visus pastatus ir bažnyčią, nuėjo ir į maldininkų namelį, apžiūrėjo visur visur, kur tik galėjo būti statiškai svarbios vietos, ir rado dar vieną, vieną vienintelę mažytę „x" svečių namo rūsy; tėvo rašysena buvo tokia aiški, kaip ir jo veidas, jo eisena, jo šypsena, jo griežti mandagūs judesiai, kai jis pilstydavo vyną, paduodavo per stalą duoną; tai jo mažytė „x"; dr. Robertas Femelis, statinių apskaičiavimų kontora.

– Būk geras, prašau tave, atsipeikėk, – maldavo Mariana.

– Aš visiškai blaivus, – tarė jis, atleido akseleratorių, kaire koja primynė bėgį, dešine paspaudė stabdį; džergždamas, blaškydamasis į šalis, automobilis veržėsi artyn prie didžiulės R žodyje *mirtis*; pakilo debesys dulkių, sucypė stabdžiai, mosikuodami iškeltomis rankomis, artinosi praeiviai, tarp žodžio *mirtis* ir sukryžiuotų kaulų pasirodė apsiblausęs naktinis sargas su kavos katiliuku rankoj.

– O Viešpatie, – tarė Mariana, – kodėl tu mane taip gąsdini?

– Atleisk , – tarė jis tyliai, – atleisk, man tiesiog taip užėjo. – Jis greitai apsigręžė ir, nespėjus susirinkti žiopliams, paleido automobilį atgal; keturis kilometrus jis važiavo pamažu, kaire ranka vairuodamas, dešine apkabinęs Marianą; pro juos slinko golfo veja, kur atletiškos moterys greta atletiškų vyrų varėsi prie šešioliktos, septynioliktos, aštuonioliktos duobutės.

– Nepyk, – tarė jis, – aš tikrai daugiau taip nedarysiu. – Jis išsuko iš autostrados ir važiavo keliuku per žavius laukus, tylia pamiške.

XYZ – tas pačias raides jis matė ant švarių, atviruko didumo fotokopijų, kuriomis tėvas žaisdavo vakarais kaip kortomis; namas pamiškėj leidėjui – XXX; draugijos „Visų labui" priestatas – YXY; namas mokytojui ant upės kranto – tik Y; tie patys ženklai tarp šv. Jono ir šv. Petro kojų. Jis pamažu važiavo per laukus, kur stori burokai jau gunksojo po didžiuliais žaliais lapais; ražienos, pievos, anapus jų jau matėsi Kazokų kalnas.

– Kodėl tu nenori man pasakyti? – paklausė Mariana.

– Todėl kad dar pats nesuprantu, todėl kad man atrodo, jog tai neįmanoma; gal tai tik absurdiškas sapnas; gal aš kada nors galėsiu tau paaiškinti, o gal ir ne.

– Bet architektu nebenori būti?

– Ne, – atsakė jis.

– Ar todėl taip lėkei prie užtvaros?

– Galbūt, – tarė jis.

– Aš visada nekenčiau žmonių, kurie nežino pinigų vertės, – kalbėjo Mariana, – kurie beprotišku greičiu lekia automobiliu tiesiai į lentą su įspėjimu *mirtis*, kuri be jokios priežasties gąsdina žmones, išėjusius po darbo pasidžiaugti pelnytu poilsiu.

– Aš ne be priežasties tokiu greičiu važiavau prie tos lentos.

Jis sulėtino greitį, sustojo smėlėtam kely prie Kazokų kalno ir pastatė mašiną po nukarusiomis pušies šakomis.

– Ko tu čia sustojai? – paklausė ji.

– Eikš, – tarė jis, – einam dar truputį pasivaikščioti.

– Mes pavėluosim, – tarė ji, – tavo senelis tikriausiai atvažiuos traukiniu keturios trisdešimt; jau dvidešimt po keturių.

Jozefas išlipo, pabėgėjo į kalnelį ir, prisidengęs ranka akis, ėmė žiūrėti į Denklingeno pusę.

– Tikrai, – sušuko jis, – aš jau matau traukinį, ateinantį iš Doderingeno; vis toks pat čiuku-čiuku, kaip mano vaikystėj, ir eina vis tuo pačiu laiku. Einam, penkiolika minučių jie mūsų palauks.

Jis atbėgo atgal prie automobilio, nutraukė nuo sėdynės Marianą ir nusitempė ją smėlėtu takeliu aukštyn; juodu susėdo aikštelėj; Jozefas ištiesė ranką į lygumą ir pirštu lydėjo traukinį, kuris per burokų laukus, per pievas ir ražienas slinko į Kislingeno pusę.

– Tu negali įsivaizduoti, – kalbėjo jis, – kaip gerai aš pažįstu tuos kaimus, kiek kartų mes esam važiavę tuo traukiniu: po mamos mirties mes daugiausia gyvenom Štelingene arba Gerlingene, ir aš lankiau Kislingeno mokyklą; vakarais mes bėgdavom į stotį pasitikti senelio, kuris parvažiuodavo šituo traukiniu; matai, dabar jis kaip tik išeina iš Denklingeno; keista, tada man visada atrodydavo, kad mes neturtingi; kol buvo

gyva mama ir su mumis gyveno senelė, mes gaudavom mažiau valgyti, negu kiti mūsų pažįstami vaikai, ir man niekada neleisdavo nešioti gerų drabužių, tik kokius nors pertaisytus iš senų; ir mes matėm, kaip ji gerus daiktus išdalydavo svetimiems: duoną, sviestą, medų iš vienuolyno ir iš ūkių; mes turėdavom valgyti dirbtinį medų.

– Ar tu jos nekentei, savo senelės?

– Ne, ir nežinau kodėl aš nejaučiau jai neapykantos dėl to kvailiojimo; gal todėl, kad senelis nusivesdavo mus į dirbtuvę ir slapta duodavo visokių skanėstų; jis pasiimdavo mus ir į „Kronerio" kavinę ir privalgydindavo ten ligi soties; jis sakydavo: „Jūsų mama ir senelė daro didelį darbą, bet aš nežinau, ar jūs pakankamai dideli tokiems dideliems darbams."

– Jis tikrai taip sakydavo?

– Tikrai, – nusijuokė Jozefas, – kai mama žuvo, o senelę išvežė, mes likom vieni su seneliu, tada maisto užtekdavo; paskutiniuosius karo metus mes beveik ištisai praleidom Štelingene; aš girdėjau, kaip naktį buvo susprogdintas vienuolynas, mes tada tūnojom virtuvėj, o aplinkiniai ūkininkai keikė vokiečių generolą, kuris įsakė susprogdinti vienuolyną; jie patyliukais murmėjo: *„kodėlkodėlkodėl"*; po kelių dienų mane aplankė tėvas, jis atvažiavo su amerikiečių mašina, lydimas amerikiečio karininko, ir jam buvo leista pabūti su mumis tris valandas; jis atvežė mums šokolado, ir mes su išgąsčiu žiūrėjom į tą tamsiai rudą lipnią plytelę, kurios niekada nebuvom valgę, paragauti ryžomės tik tada, kai pamatėm, kad ponia Klošgrabė, prievaizdo žmona, irgi atsikando; tėvas parvežė poniai Klošgrabei kavos, ir jinai jam pasakė: „Nesirūpinkit, ponas daktare, mes prižiūrėsim vaikus kaip savo" ir pridūrė: „Kokia gėda, kad jie išsprogdino vienuolyną prieš pat karo pabaigą". O tėvas atsakė: „Taip, gėda, bet gal tokia buvo Dievo valia". Tada ponia Klošgrabė tarė: „Yra ir tokių, kurie pildo velnio valią", tėvas nusijuokė, nusijuokė ir amerikietis karininkas; tėvas buvo su mumis meilus ir, kai jam reikėjo išvažiuoti, aš jį pirmą kartą pamačiau verkiant, aš niekada nemaniau, kad jis galėtų verkti; jis visada buvo tylus ir nerodė jausmų; net ir tada, kai išvažiavo po atostogų ir mes jį lydėdavom į stotį, jis niekada neverkdavo; mes visi verkdavom, mama, senelė, senelis ir mes abu, bet jis ne-

verkdavo... va, – Jozefas parodė į traukinio dūmų juostą, – jie jau Kislingene.

– Dabar jis nueis į vienuolyną ir sužinos iš kitų, ką tu pats turėjai jam pasakyti.

Aš nutryniau kreida užrašytus ženklus tarp šv. Jono ir šv. Petro kojų, taip pat ir tą mažytę „x" svečių namo rūsy; jis jų neras, neaptiks, iš manęs nieko nesužinos.

– Tris dienas frontas laikėsi tarp miesto ir Denklingeno, – pasakojo jis, – ir vakarais mes su ponia Klošgrabe kalbėdavom poterius už senelio sveikatą; paskui vieną vakarą jis parvažiavo iš miesto išbalęs ir liūdnas, tokio aš niekada jo nebuvau matęs; jis nusivedė mus į vienuolyno griuvėsius ir vaikščiojo aplink, murmėdamas tą patį, ką murmėjo ūkininkai, ką senelė nuolatos murmėdavo slėptuvėj: *„kodėlkodėlkodėl"*.

– Jis tikriausiai buvo labai laimingas, kad tu padedi atstatyti vienuolyną.

– Taip, – atsakė Jozefas, – tos laimės aš jam nebegaliu duoti; neklausk kodėl, nebegaliu, ir tiek.

Jis pabučiavo ją, subraukė jai už ausų plaukus, išskėstais pirštais purtė iš jų pušies spyglius ir smėlį.

– Tėvas greitai grįžo iš nelaisvės ir išsivežė mus į miestą, nors senelis priešinosi ir sakė, kad mums geriau būtų augti ne griuvėsiuose; bet tėvas atsakė: „Aš negaliu gyventi kaime, o dabar noriu turėti vaikus prie savęs, juk aš jų beveik nepažįstu". Mes jo irgi nepažinom ir iš pradžių bijojom, ir mes jutom, kad ir senelis jo bijo. Tada mes visi gyvenom senelio dirbtuvėj, mūsų namai buvo apgriauti; dirbtuvėj ant sienos kabėjo didžiulis miesto planas; sugriautos vietos buvo storai užteptos juoda kreida, ir mes, ruošdami pamokas prie senelio braižymo stalo, dažnai klausydavomės, ką kalba prie to plano sustoję tėvas, senelis ir kiti vyrai. Dažnai kildavo ginčai, ir tėvas vis sakydavo: „Šalin visa tai, susprogdinti" ir prie juodo lopo rašydavo „x", o kiti gindavo: „Dėl Dievo meilės, mes juk negalim to daryti". Tėvas sakydavo: „Padarykite tai, kol dar žmonės negrįžo į miestą. Dabar čia dar niekas negyvena ir nėra reikalo varžytis, šluokit viską šalin". O kiti sakė: „Čia dar yra išlikęs lango viršus iš

šešiolikto šimtmečio, o čia dalis koplyčios iš dvylikto šimtmečio". Tada tėvas numesdavo juodą kreidą ir sakydavo: „Gerai, darykit, kaip norit, bet aš jums sakau, kad gailėsitės... darykit, kaip norit, bet be manęs". O jie prašydavo: „Bet, brangusis pone Femeli, jūs mūsų geriausias sprogdinimų specialistas, negi jūs mus paliksit bėdoj?" Tėvas atsakydavo: „Bet aš tikrai paliksiu jus bėdoj, jei man reikės atsižvelgti į kiekvieną Romos laikų vištidę. Sienos man yra tik sienos, ir, tikėkite manim, jų tarpe yra gerų ir netikusių – šalin tą šlamštą. Susprogdinkit, ir pasidarys šviesiau". Kai jie išeidavo, senelis juokdavosi ir sakydavo: „O Viešpatie, tu juk turi suprasti jų jausmus". Tėvas irgi juokdavosi ir atsakydavo: „Aš suprantu tuos jausmus, bet negerbiu jų"; paskui kreipdavosi į mus: „Einam, vaikai, nusipirksim šokolado"; mes landžiodavom su juo po tamsius apgriuvusius koridorius, kopdavom laiptais, ieškodami seneliui cigarų; tėvas tik pirkdavo, niekada nieko neparduodavo; kai mums iš Štelingeno ar Gerlingeno atsiųsdavo duonos ar sviesto, savo dalį tėvas mums liepdavo nunešti į mokyklą ir atiduoti, kam tik norim; vieną kartą mes juodojoj rinkoj nusipirkom tą patį sviestą, kurį buvom padovanoję, prie jo tebebuvo ponios Klošgrabės raštelis: „Šią savaitę, deja, tik vienas kilogramas". Bet tėvas tik nusijuokė ir tarė: „Na taip, juk žmonėms reikia pinigų ir cigaretėms". Paskui vėl atėjo burmistras, ir tėvas jam tarė: „Pranciškonų vienuolyno griuvėsiuose aš radau panagių purvo iš keturiolikto šimtmečio: nesijuokit, aiškiai įrodyta, kad tai keturioliktas šimtmetis, mat, jame yra tam tikro pluošto priemaišų, būtent, vilnonio verpalo plaukelių, įrodyta, kad tokie verpalai mūsų mieste buvo gaminami tik keturioliktam šimtmety, taigi didžiausios reikšmės kultūros istorijos retenybė, ponas burmistre", ir burmistras atsakė: „Jūs per toli einat, ponas Femeli", o tėvas atšovė: „Aš eisiu dar toliau, ponas burmistre". Ruta, kuri sėdėjo šalia manęs ir keverzojo skaičiavimo uždavinius į sąsiuvinį, garsiai nusijuokė, ir tėvas, priėjęs prie jos, pabučiavo ją į kaktą, sakydamas: „Taip, vaikeli, tai tikrai juokinga". Ir mane pagavo pavydas, nes manęs jis dar niekada nebuvo bučiavęs į kaktą; mes jį mylėjom, Mariana, bet vis dar truputį pribijojom, ypač kai jis stovėdavo su juoda kreida rankoj prie miesto plano ir sakydavo: „Susprogdinti, šalin visa tai!"

Bet mokslo atžvilgiu jis buvo man griežtas ir sakydavo: „Yra tik du keliai: arba nieko nežinoti, arba viską; tavo motina nieko nežinojo, vargu ar ji buvo išėjusi visas pradinės mokyklos klases, o vis dėlto kitos aš niekada nebūčiau vedęs; taigi rinkis." Mes jį mylėjom, Mariana, ir kai paskaičiuoju, kad tada jis buvo vos trisdešimt kelerių metų, tai tiesiog nesitiki, aš jį visada laikiau daug senesniu, nors jis ir neatrodė senas; kartais jis būdavo net linksmas, koks dabar niekada nebebūna; kai rytais mes krapštydavomės iš lovų, jis jau stovėdavo prie lango, skusdavosi ir šaukdavo mums: „Karas baigėsi, vaikai", nors karas jau buvo pasibaigęs prieš ketverius ar penkerius metus.

– Dabar jau einam, – tarė Mariana, – juk negalima versti juos taip ilgai laukti.

– Nieko, palauks, – atsakė jis. – Aš dar noriu išgirsti, ką tu pergyvenai, avyte. Aš juk beveik nieko apie tave nežinau.

– Avyte? – pakartojo ji. – Kodėl tu mane taip vadini?

– Man tiesiog taip šovė į galvą, – atsakė jis, – papasakok, ką tu iš jų patyrei, mane visada ima juokas, kai tavo kalboj nugirstu Dodringeno tarmę – ji tau netinka; aš tik žinau, kad ten tu lankei mokyklą, bet nesi iš ten kilusi, ir kad padedi poniai Klošgrabei kepti pyragus, virti valgį ir lyginti baltinius.

Mariana pasitraukė jo galvą sau ant kelių, uždengė jam akis ir tarė:

– Aš? Tu nori žinoti, ką aš iš jų patyriau? Jie mėtė ant manęs bombas, bet nepataikė, nors bombos buvo tokios didžiulės, o aš tokia maža; slėptuvėj žmonės kišdavo man į burną skanumynus; o bombos krito, ir vis pro šalį, aš tik girdėjau, kaip jos sprogsta ir skeveldros švilpia tamsioj nakty tarsi plasnojantys paukščiai, kažkas slėptuvėj dainavo: „Laukinės žąsys skrenda tamsoje". Mano tėvas buvo aukštas, labai tamsaus gymio ir labai gražus, jis vilkėjo ruda, auksu tviskančia uniforma, prie diržo nešiojo kažką panašaus į sidabrinį kardą; jis paleido sau į gerklę kulką; aš nežinau, ar tu matei žmogų, kuris šovėsi į gerklę? Nematei, tiesa? Tai dėkok Dievui, kad jis tau neleido to matyti. Jis gulėjo ant kilimo, kraujas sruvo per turkiškas spalvas, per Smirnos raštus, tai buvo tikras Smirnos kilimas, mano mielas; o mano motina buvo šviesiaplaukė, aukšta, vaikščiojo su mėlyna uniforma ir dailia elegantiška skrybėlaite, bet kardo

prie diržo ji nenešiojo; aš dar turėjau mažą broliuką; jis buvo daug mažesnis už mane ir šviesiais plaukeliais, ir tas broliukas kabėjo viršum durų su kanapine kilpa ant kaklo, tabaluodamas kojomis, o aš juokiausi, juokiausi dar ir tada, kai motina užnėrė ir man ant kaklo kilpą, tyliai sau murmėdama: *„Jis taip įsakė"*; bet tada į kambarį įėjo kažkoks vyras, be uniformos, be auksinių apvadų ir be kardo, jis tik turėjo rankoj revolverį ir, nukreipęs jį į mano motiną, išplėšė mane jai iš rankų, o aš verkiau, kad jis sutrukdė tą žaidimą, kurį motina leido žaisti broliukui, žaidimą *„Jis taip įsakė"*, o juk kilpa jau buvo užnerta man ant kaklo. Bet tas vyras užėmė man burną, nunešė laiptais žemyn, nutraukė nuo kaklo kilpą, įkėlė į sunkvežimį.

Jozefas norėjo atplėšti jos rankas nuo savo akių, bet ji laikė jas prispaudusi ir paklausė:

– Tu nebenori klausytis, kas buvo toliau?

– Noriu, – atsakė jis.

– Tada nestumk nuo akių mano rankų ir duok man cigaretę.

– Čia, miške?

– Taip, čia, miške.

– Pasiimk iš mano marškinių kišenėlės.

Jis juto, kaip ji atsegė jo marškinių kišenėlę, išėmė cigaretes ir degtukus, dešinės rankos vis neatitraukdama jam nuo akių.

– Aš ir tau uždegsiu, – tarė ji, – čia, miške. Man tada kaip tik suėjo penkeri metai, ir aš buvau mielas vaikas, net tie vyrai sunkvežimy mane visaip lepino, kimšo į burną skanesnius kąsnelius ir, kai mašina sustodavo, prausdavo mane su muilu; į mus šaudė iš patrankų ir iš kulkosvaidžių, bet vis pro šalį; mes važiavom ilgai, kiek laiko, aš tikrai nežinau, bet tikriausiai kokias dvi savaites, o kai sustodavom, tas vyras, kur sutrukdė žaidimą *„Jis taip įsakė"*, imdavo mane ant rankų, įvyniodavo į antklodę, guldydavo šalia savęs ant šieno arba kartais lovoj ir prašydavo: „Na, pasakyk man „tėve"; aš nemokėjau tokio žodžio, nes tam vyrui su gražia uniforma visada sakydavau „tėtuk", bet greit išmokau ir trylika metų taip vadinau žmogų, kuris sutrukdė aną žaidimą; jis davė man lovą, antklodę ir motiną, kuri buvo griežta ir mylėjo mane; devynerius metus aš išgyvenau jų švariuose namuose; kai mane atvedė į mokyklą, klebonas tarė: „Jūs tik pažiūrėkit, kas čia pas mus atėjo, juk tai

tikrų tikriausia pagoniukė"; visi vaikai juokėsi, mat, jie nebuvo pagoniukai, ir klebonas pridūrė: „Na, o dabar greitai iš pagoniukės, iš tos mūsų mielos avytės, padarysim krikščionėlę"; ir jie padarė iš manęs krikščionėlę. Ir avytė buvo klusni ir laiminga, šoko ratelį, žaidė sviediniu, straksėjo, šokinėjo per virvutę ir labai mylėjo savo tėvus; paskui atėjo tokia diena, kada mokykloj buvo išlietos kelios ašarėlės, pasakytos kelios kalbos, keliskart paminėti žodžiai „gyvenimo etapas", ir avytė tapo siuvėjos mokine, mokėsi valdyti adatą su siūlu, iš savo mamos mokėsi palaikyti švarą, kepti ir virti, ir visi žmonės kaime sakė: „Ji ištekės už karalaičio, už prastesnio ji neis"; bet vieną dieną į kaimą atvažiavo labai didelis, labai juodas automobilis, sustojo kaimo aikštėj, ir barzdotas vyras, kuris sėdėjo už vairo, neišlipdamas paklausė žmonių: „Prašom pasakyti, kur čia gyvena Šmicai?" Žmonės jam atsakė: „Kaime yra daug Šmicų, kurių jums reikia?" Ir tas vyras paaiškino: „Tų, kur turi augintinę". Ir žmonės jam pasakė: „A, tų, tai Eduardas Šmicas, jie gyvena antai ten, už kalvės, tas namas, kur prie durų auga buksmedis". Vyras tarė „ačiū", ir automobilis nuvažiavo toliau, bet visi žmonės sekė paskui, nes nuo kaimo aikštės iki Eduardo Šmico buvo ne toliau kaip penkiasdešimt žingsnių; aš sėdėjau virtuvėj ir valiau salotas, man labai patikdavo tas darbas: nupjauni lapus, sugedusius išmeti, gerus dedi į rėtį, kur jie guli sau, tokie žali ir švaručiai; motina man kaip tik sakė: „Nesikrimsk dėl to, Mariana, berniukai čia nekalti, jie visi, sulaukę trylikos, keturiolikos, o kiti net ir dvylikos metų, krečia tokius pokštus; tokia jų prigimtis, o prigimtį sunku pažaboti". Aš atsakiau: „Aš visai ne dėl to kremtuos". – „Tai dėl ko?" – paklausė motina. Aš atsakiau: „Aš prisimenu savo broliuką, kaip jis kabėjo, o aš juokiaus ir nesupratau viso baisumo, juk jis buvo ir nekrikštytas". Motina nespėjo man atsakyti, nes atsidarė durys, – beldimo mes neišgirdom, – ir aš ją tuojau pažinau: vis dar tokia šviesiaplaukė ir aukšta ir su elegantiška skrybėlaite, tik be mėlynos uniformos: ji tiesiai priėjo prie manęs, išskėtė rankas ir tarė: „Tu juk tikriausiai mano Mariana, ar kraujo balsas tau nieko nesako?" Peilis akimirką sustingo mano rankoj, paskui aš gražiai nupjoviau kitą lapą ir atsakiau: „Ne, kraujo balsas man nieko nesako". – „Aš tavo mama", – tarė ji. „Ne, – atsakiau aš, – štai mano

mama. Mano pavardė Šmic, Mariana Šmic". Aš patylėjau, paskui pridūriau: – *„Jis taip įsakė"*, ir jūs užnėrėt man ant kaklo kilpą, maloningoji ponia." Iš siuvėjos buvau išmokusi, kad tokioms damoms reikia sakyti „maloningoji ponia".

Ji pradėjo rėkti ir verkti, mėgino mane apkabinti, bet aš laikiau peilį prie krūtinės smaigaliu į priekį; ji kalbėjo apie mokyklas ir studijas, rėkė ir verkė, bet aš išbėgau pro užpakalines duris į daržą, paskui per lauką nulėkiau pas kleboną ir viską jam pasakiau. Jis tarė: „Ji tavo motina, tėvų teisės yra tėvų teisės, ir, kol tu nepilnametė, įstatymas yra jos pusėje. Prasti reikalai". Bet aš atšoviau: „Ar ji nenustojo savo teisių tada, kai žaidė žaidimą *„Jis taip įsakė"*? Ir klebonas tarė: „Ak tu, gudruole, na tai gerai įsidėmėk tą savo argumentą". Aš įsidėmėjau tą argumentą ir nuolat jo griebdavaus, kai tik jie pradėdavo kalbėti apie kraujo balsą; aš sakydavau: „Aš negirdžiu jokio balso, negirdžiu, ir gana". O jie sakė: „Toks cinizmas neįmanomas, tai prieš žmogaus prigimtį". – „Taip, – atsakiau aš. – *„Jis taip įsakė"* – tai yra prieš žmogaus prigimtį". – „Bet juk tas buvo daugiau kaip prieš dešimt metų, ir ji dabar gailisi to"; aš atsakiau: „Yra dalykų, kurių negalima atpirkti atgaila". Jie mane klausė: „Ar tu nori būti kietesnės širdies už Dievą, kuris visus mus teis?" – „Ne, – atsakiau aš, – aš ne Dievas ir negaliu būto tokia gailestinga, kaip jis". Aš likau pas savo tėvus. Tik vieno negalėjau atsiginti: dabar mano pavardė buvo nebe Šmic, bet Drostė, ir aš taip jaučiausi, lyg jie būtų padarę man operaciją ir kažką išpjovę. Ir aš vis dar galvojau apie savo mažą broliuką, kuris turėjo žaisti žaidimą *„Jis taip įsakė"*, – pridūrė ji. – Ar tu ir dabar dar manai, kad yra baisesnių dalykų, tokių baisių, kad man negalima jų sakyti?"

– Ne, ne, – tarė jis, – aš tau pasakysiu, Mariana Šmic.

Ji atitraukė ranką nuo jo akių, jis atsisėdo, pažvelgė į ją; ji stengėsi nesišypsoti.

– Tokios baisybės tavo tėvas tikriausiai nepadarė, – tarė ji.

– Ne, atsakė jis, – tokios baisybės nepadarė, bet vis dėlto kažką baisaus padarė.

– Eikš, pavadino ji, – papasakosi važiuojant, jau tuoj penkios, jie ja tikriausiai laukia; jei aš turėčiau senelį, aš nevers-

čiau jo laukti, o jeigu jis būtų toks, kaip tavo, aš viską dėl jo padaryčiau.

– O dėl mano tėvo? – paklausė jis.

– Aš dar jo nepažįstu, – atsakė ji, - einam. Ir neišsisukinėk, pasakyk jam, pirmai progai pasitaikius. Eikš.

Ji privertė Jozefą atsistoti, ir, grįždamas prie automobilio, jis apkabino ją per pečius.

9

Jaunas banko tarnautojas su pasigailėjimu pažvelgė į Šrelą, kai šis pastūmė jam per marmurinį langelį penkis anglų šilingus ir trisdešimt belgų frankų.

– Tai viskas?

– Taip, viskas, – atsakė Šrela.

Jaunasis tarnautojas užvedė savo aritmometrą ir nepatenkintas ėmė sukti rankeną – jau vien tik mažas apsisukimų skaičius tartum reiškė panieką; paskui jis atsainiai užrašė ant popieriuko keletą skaičių ir pastūmė Šrelai per langelį vieną penkių markių banknotą, keturias monetas po dešimt pfenigų ir dar tris pfenigus.

– Sekantis, prašom.

– Sakykit, – tyliai paklausė Šrela, – ar į Blesenfeldą dar eina vienuoliktas tramvajus?

– Ar vienuoliktas eina į Blesenfeldą? Aš juk ne tramvajų informacija, – atsakė jaunuolis, – o, be to, aš iš tikrųjų nežinau, ar jis eina, ar ne.

– Ačiū, – tarė Šrela, įsidėjo į kišenę pinigus ir užleido vietą prie langelio žmogui, kuris pastūmė per jį visą šūsnį šveicarų frankų; Šrela dar išgirdo, kaip pagarbiai ėmė burgzti aritmometras, pradėdamas ilgą apsisukimų eilę. „Mandagumu geriausiai galima parodyti panieką", – pagalvojo Šrela. Stotis. Vasara. Saulė. Linksmos kalbos. Savaitgalis. Viešbučių berniukai tempia svečių lagaminus į peroną; jauna moteris laiko aukštai iškėlusi lentą su užrašu: „Keleiviai į Lurdą renkasi čia". Laikraščių

pardavėjai, gėlių kioskai. Paaugliai su margais maudymosi kostiumais po pažastim.

Šrela perėjo stoties aikštę, stabtelėjo salelėj pėstiesiems ir permetė akimis tramvajų tvarkaraštį; vienuoliktas vis dar eina į Blesenfeldą; antai jis kaip tik stovi prie raudonos šviesos tarp „Princo Heinricho" viešbučio ir šv. Severino presbiterijos; tramvajus pajudėjo, sustojo, išlaipino keleivius, ir Šrela įsitraukė į laukiančiųjų eilę, kuri susidarė prie konduktoriaus įsigyjant bilietus; atsisėdęs jis nusiėmė skrybėlę, nusišluostė nuo kaktos prakaitą, patrynė akinius ir, tramvajui pajudėjus, veltui laukė kokių nors jausmų; jų nebuvo; kol mokėsi mokykloj, gal keturis tūkstančius kartų jis važiavo vienuoliktu ten ir atgal; rašaluoti pirštai, kvaili bendrakeleivių mokinių plepalai, kurie jam būdavo baisiai nemalonūs; rutulio pjūvis, pliuskvamperfektas, irrealis, Barbarosos barzda, dar tebeauganti pro stalą; *„Klasta ir meilė"*, Livijus, Ovidijus su žaliais kietais viršeliais, ir juo toliau nuo miesto centro ir arčiau Blesenfeldo, tuo mažiau būdavo to plepėjimo; tie, kurie postringaudavo su didžiausiu aplombu, išlipdavo prie senamiesčio ribos ir pasklisdavo plačiose, tamsiose gatvėse, kur stovėjo solidūs namai; tie, kurie pliaukšdavo su mažesniu aplombu, išlipdavo prie naujamiesčio ribos ir išsivaikščiodavo siauresnėse gatvėse, kur namai buvo ne tokie solidūs; tik du ar trys važiuodavo iki Blesenfeldo, kur namai buvo visiškai nesolidūs; kai tramvajus dardėdavo pro daržus ir žvyrduobes į Blesenfeldo pusę, kalbos pasidarydavo visai normalios. „Ar tavo tėvas irgi streikuoja?" „Grezigmanas dabar jau duoda puspenkto procento nuolaidos". „Margarinas atpigo penkiais pfenigais". Parkas, kur vasaros žaluma jau seniai suminta, kur apie nedidelius prūdelius smėlis ištryptas tūkstančių vaikų kojų, prišiukšlintas popiergalių ir šukių; Grufelio gatvė, kur senų daiktų krautuvės visada būdavo pilnos skardos, skudurų, popierių ir butelių; čia anuomet buvo atidarytas skurdus limonado kioskas – kažkoks bedarbis nutarė pamėginti laimę prekyboj; jis labai greit prakuto, kioską papuošė stiklu ir nikeliu, pasistatė žvilgančius automatus, nutuko iš pfenigų, pasidarė ponas, o juk dar prieš kelis mėnesius nuolankiai nuleisdavo už butelį limonado du pfenigus, baimingai šnibždėdamas: „Tik niekam nesakykit". Važiuodamas vienuoliktu per

senamiestį, per naujamiestį, pro daržiukus ir žvyrduobes Blesenfeldo link, Šrela nieko nejautė: keturis tūkstančius kartų jis girdėjo tų stočių pavadinimus: Buasere gatvė, Šiaurės parkas, Bleso stotis, Vidinis žiedas; jie buvo jam svetimi, tie pavadinimai, nelyginant sapnas, kurį sapnavo kažkas kitas ir veltui mėgino jam papasakoti, jie skambėjo kaip pagalbos šauksmas iš tirštos miglos tą saulėtą vasaros popietę, beveik tuščiam tramvajui riedant į galinę stotį.

Tenai, kur susikerta Parko linija ir Vidinis žiedas, anuomet stovėjo jo motinos būdelė – ji mėgino verstis, pardavinėdama keptą žuvį, bet dėl savo gailestingos širdies subankrutavo.

– Kaip aš galiu neduoti alkaniems vaikams kąsnelio keptos žuvies, jie jie stovi ir žiūri, kaip aš ją kepu? Kaipgi aš galiu?

Ir tėvas jai atsakė:

– Žinoma, negali, bet mums teks uždaryti savo būdelę, nebeturim kredito, bankrotas, pirkliai nebeduoda mums prekių.

Džiūvėsiais apibarstyta žuvies filė čirkšdavo karštam aliejuj, o motina kraudavo į popierines lėkšteles vieną, du, tris šaukštus bulvių salotų; motinos širdis gailėdamasi nelikdavo tvirta; iš jos mėlynų akių tekėdavo ašaros, kaimynės šnibždėdavo: „Ji nusiverks mirtinai"; ji nieko nebevalgė, nebegėrė, iš apvalios raudonskruostės pasidarė mažakraujė džiūsna, nieko nebeliko iš dailios neprieinamos padavėjos, kuri buvo tokia mėgiama stoties bufete; ji tik šnibždėdavo: „Viešpatie, Viešpatie" ir vartė nučiurusias sektantų maldaknyges, kurios skelbė pasaulio galą; o dulkinose gatvėse tuo metu plevėsavo raudonos vėliavos, buvo nešami plakatai su Hindenburgo portretais; riksmas, muštynės, šūviai, dūdelės ir būgnai. Mirusi ji atrodė kaip mergytė: liesa, bekraujė; ją palaidojo vargšų eilėje, ant kapo pasodino astrų, pastatė ploną medinį kryželį: „Edita Šrela 1986 – 1932"; ji mirtinai nusiverkė: o jos kūnas susimaišė su žeme Šiaurės kapinėse.

– Paskutinė stotis, pone, – pranešė konduktorius, išlipo iš savo užtvaro, užsidegė galelį cigaretės ir atėjo į priekį. – Toliau, deja, nebevažiuojam.

– Ačiū.

Keturis tūkstančius kartų jis yra čia įlipęs ir išlipęs, paskutinė vienuoliktojo tramvajaus stotis; tarp žvyrduobių ir barakų,

kur prieš trisdešimt metų turėjo būti pratęstas kelias, baigėsi surūdiję bėgiai; limonado kioskas: nikelis, stikliniai sifonai, žvilgantys automatai; tvarkingai išdėstytos šokolado plytelės.

– Malonėkit vieną limonado.

Žalias skystis švarutėlėj stiklinėj kvepėjo krunėmis.

– Jei nesunku, pone, prašom įmesti popierių į dėžę. Skanu?

– Ačiū.

Vištos šlaunelės dar buvo šiltos, trapi krūtininė, apkepinta aukščiausios rūšies riebaluose, celofano maišelis susegtas specialiais pikniko segtukais, kad neatšaltų.

– Kvepia neblogai. Gal dar vieną limonado?

– Ne, ačiū, bet prašom duoti šešias cigaretes.

Riebi pardavėja šiek tiek dar buvo panaši į aną smulkią dailią mergytę, kokia ji buvo kadaise; svajingas kapelionas, susižavėjęs jos mėlynomis vaikiškomis akimis, vadindavo jas „angeliškomis" ir „nekaltomis"; dabar tos akys buvo šaltos ir kietos kaip tikros pardavėjos.

– Devyniasdešimt pfenigų už viską, malonėkit.

– Ačiū.

Vienuoliktas, su kuriuo jis čia atbildėjo, suskambino – vadinasi, išvažiuoja; Šrela per ilgai delsė ir buvo priverstas dar dvylika minučių išbūti Blesenfelde; jis užsirūkė, pamažu baigė gerti limonadą ir, žiūrėdamas į akmeninį rausvą veidą, stengėsi prisiminti, kuo vardu buvo ta mergaitė kadaise: su išsidraikiusiais šviesiais plaukais lakstė po parką, rėkavo, dainavo ir, kai jos angeliškumas seniai jau buvo dingęs, viliojo berniukus į tamsius prieangius, kur prikimę sujaudintų paauglių balsai prisiekinėjo jai meilę; o jos brolis, toks pat šviesplaukis, toks pat angeliškas, kaip ji, veltui skatino savo gatvės berniukus kilniems žygiams; staliaus mokinys, šimto metrų bėgikas, nužudytas auštant už kvailystę.

– Vis dėlto malonėkit dar vieną limonado, – tarė Šrela.

Kai ji pasilenkė, kišdama stiklinę po sifonu, jis žvilgtelėjo į tiesų kaip strėlė jaunos moters sklastymą, jos brolis buvo Ferdis, angeliškasis Ferdis, o jos vardą vėliau užkimusiais balsais šnibždėjo vienas kitam paaugliai kaip slaptažodį, kuris davė teisę įžengti į rojų: Erika Progulskė, išvaduotoja iš slaptų kančių, kuri *nieko už tai neima*, nes jai tas patinka.

– Mes tartum pažįstami? – nusišypsojo ji, statydama ant bufeto limonadą.

– Ne, – atsakė jis šypsodamasis, – rodos, kad ne.

Kad tik neatšiltų užšalę prisiminimai, kad ledinės gėlės nevirstų drungnu purvinu vandenėliu; tik nejudinti praeities, nelaukti, kad praskydusiose suaugusiųjų sielose atgimtų griežti vaikiški jausmai, nes gali išgirsti, kad dabar *ji už tai ima*; atsargiai, tik nesileisti į kalbas.

– Taip, trisdešimt pfenigų, ačiū.

Ferdžio Progulskės sesuo pažvelgė į jį su profesionalia šypsena. Mane tu irgi išvadavai ir *nieko už tai neėmei*, net kišenėj ištižusio šokolado, nors tai visai nebuvo mokestis, tik dovana, bet ir jos tu neėmei; pasigailėjai ir išvadavai mane savo lūpomis ir rankomis; tikiuosi, to nepasakei Ferdžiui, gailestingumą reikia slėpti, žodžiais paverstos paslaptys gali būti pražūtingos; tikiuosi, kad Ferdis to nežinojo, kai aną liepos rytą paskutinį kartą matė dangų; aš buvau vienintelis Grufelio gatvėje, sutikęs ryžtis kilniems žygiams; Editos tada mes dar neskaitėm, jai buvo tik dvylika metų, ir niekas nežinojo, kokia išmintis slypi jos širdyje.

– Ar mes tikrai nepažįstami?

– Ne, aš esu tikras.

Šiandien tu priimtum mano dovaną, tavo širdis tvirta, bet joje nebėra gailestingumo; jau po kelių savaičių tu praradai savo vaikiškų nuodėmių nekaltumą, nutarei, kad geriau nusikratyti gailesčiu, nenorėjai pasidaryti šviesplauke ištižėle, kuri verkia, kol mirtinai nusiverkia; ne, mes nepažįstami, tikrai nepažįstami; neverta tirpdyti užšaldytų gėlių. Ačiū, sudie!

Kitoj pusėj dar tebėra „Bleseno kampelis", kur tėvas dirbo kelneriu; alus, degtinė, frikadelės, alus, degtinė, frikadelės; jo veidas buvo svajotojo veidas, kuriame nepakartojamai jungėsi švelnumas ir užsispyrimas; jam buvo vis vien, kur dirbti: ar „Bleseno kampely" padavinėti alų, degtinę ir frikadeles, ar „Prince Heinriche" omarus ir šampaną, ar aukštutiniame uoste aptarnauti nemigos nukamuotas prostitutes, paduoti joms per pusryčius alų, muštinį, šokoladą ar šeri bredį; tų lipnių pusryčių pėdsakus tėvas parnešdavo ant rankogalių; jis taip pat parsinešdavo gerus arbtpinigius, šokolado ir cigarečių; jis niekada ne-

parnešdavo to, ką parnešdavo kiti tėvai: šventiško linksmumo, kuris išsiliedavo barniais ir riksmu, meilės priesaikomis ir susitaikinimo ašaromis; jo veide niekada neišnykdavo atkaklus švelnumas; iš kažkur atklydęs angelas, jis paslėpė Ferdį po baru, kur pagalbinė policija jį ir atrado tarp alaus vamzdžių, o Ferdis vis dar šypsojosi, nors ir žinojo, kad jo laukia mirtis. Lipnūs rankogaliai buvo plaunami, krakmolijami, kad balti kelnerio marškiniai būtų kieti ir blizgėtų; jie paėmė tėvą tik kitą rytą, kaip tik tuo metu, kai jis su savo sumuštiniais ir juodais lakuotais batais po pažastim buvo beišeinąs į darbą; jis buvo pasodintas į jų mašiną, ir *niekas jo daugiau nebematė*; nei balto kryžiaus, nei astrų – kelneris Alfredas Šrela; net nebuvo *nušautas bėgant, tiesiog jo niekas daugiau nebematė*.

Edita maišė krakmolą, blizgino juodus atsarginius tėvo batus, valė baltus kaklaraiščius, o aš tada mokiausi, mokiausi žaisdamas: Ovidijus, kūgio pjūviai, Heinricho I ir Heinricho II planai ir žygiai Vilhelmo I ir Vilhelmo II planai ir žygiai; Kleistas, sferinė trigonometrija; visi sakė: gabus, gabus, nepaprastai gabus; darbininkų vaikui buvo tūkstantį kartų sunkiau mokytis negu kitiems, be to, aš dar buvau prisidėjęs prie kilnių žygių sąmokslo ir netgi rasdavau laiko asmeniniam malonumui: *skaitydavau Helderliną*.

Dar septynios minutės, kol ateis kitas vienuoliktas. Grufelio gatvė, septynioliktas numeris – namas pertinkuotas, priešais žalias automobilis, raudonas dviratis ir du purvini roleriai. Aštuoniolika tūkstančių kartų jis yra spaudęs šį misinginį mygtuką, dar gerai pažįstamą jo nykščiui; vietoj „Šrela" dabar čia parašyta „Treselis"; kur anksčiau buvo „Šmicas", ten dabar „Humanas"; naujos pavardės, tik viena likusi iš anų laikų – Frulis; pas Frulį jis eidavo skolintis puoduko cukraus, puoduko miltų, puoduko acto, taurelės aliejaus salotoms: kiek puodelių, kiek taurelių išnešta iš Frulio, ir už kokius procentus! Frulio pati pripildavo puodukus ir taureles tik ligi pusės ir ant durų staktos, kur buvo įrėžtos raidės M, C, Ac. ir Al., užbrėždavo brūkšnelį ir ištrindavo jį nykščiu tik tada, kai atgal gaudavo pilnus puodukus ir pilnas taureles; o koridoriuj, krautuvėse ar pas drauges, kur jos prie kiaušininio likerio ir bulvių salotų aptardavo populiariosios ginekologijos klausimus, ji šnibždėdavo:

„Viešpatie, kokie jie kvaili". Ji viena iš pirmųjų priėmė *buivolo komuniją*, vyrą ir dukterį taip pat privertė ją priimti, koridoriuj traukdavo *„Dreba išgverę kaulai"*. Ir nieko – jokio jausmo, tik nykštis, uždėtas ant gelsvo misinginio mygtuko, tartum kiek virptelėjo.

– Ar jūs ko ieškote?

– Taip, – atsakė jis, – Šrelų, ar jie čia nebegyvena?

– Ne, – atsakė mergytė, – aš žinočiau, jeigu jie čia gyventų. – Ji buvo raudonskruostė, miela ir balansavo ant svyruojančio rolerio, atsirėmusi į sieną.

– Ne, tokie čia niekada negyveno.

Ji pasileido pirmyn, smarkiai spirdamasi į šaligatvį, peršoko per griovelį ir ėmė šaukti:

– Ei, ar pažįstat kas Šrelas?

Jis sudrebėjo, kad kas neatsilieptų „pažįstam", tada jam reikėtų prieiti, pasisveikinti, pasidalyti atsiminimais. „taip, Ferdį jie... tavo tėvą jie paėmė... o Edita ištekėjo už turtingo...", bet raudonskruostė mergytė veltui lakstė ant savo purvino rolerio nuo vieno būrelio prie kito, veltui šūkavo pakėlusi galvą į atvirus langus, darydama nutrūktgalviškus posūkius: „Ar niekas nepažįsta Šrelų?" Sukaitusi ji grįžo atgal, nubrėžė elegantišką lanką ir sustojo prieš jį.

– Ne, pone, niekas čia jų nepažįsta.

– Ačiū, – tarė jis šypsodamasis, – ar nori dešimt pfenigų?

– Noriu, – nudžiugusi mergytė nudardėjo prie limonado kiosko.

„Aš nusidėjau, sunkiai nusidėjau, – su šypsena murmėjo jis, grįždamas prie galinės stoties, – vištą iš „Princo Heinricho" viešbučio užgėriau krunės limonadu Grufelio gatvėje; neprikėliau praeities, neištirpdžiau ledinių gėlių; nedaviau įsižiebti pažinimo ugnelei Erikos Progulskės akyse, nenorėjau iš jos lūpų išgirsti Ferdžio vardo; tik mano nykštys prisiminė praeitį, atpažino gelsvą misinginį skambučio mygtuką".

Šrela jautėsi tartum vejamas pro baudos rikiuotę – iš visų pusių jį varstė akys, atidžiai stebinčios jį nuo šaligatvio, iš langų ir priebučių, kur po darbo saulės atokaitoj ilsėjosi žmonės; juk jų tarpe gali atsirasti koks vienas, kuris atsimins jį iš akinių, eisenos, iš primerktų akių, pažins, kad šis užsienietišku paltu vil-

kįs vyras yra tas pats Helderlino gerbėjas, iš kurio jie amžinai tyčiodavosi, palydėdami dainele: „Šrela, Šrela, Šrela, paskaityk eilių!"

Jis baimingai nusišluostė prakaitą, nusiėmė nuo galvos skrybėlę ir prie kampo pažvelgė atgal į Grufelio gatvę; niekas jo nesivijo; jauni vaikinai sėdėjo ant motociklų ir, palinkę į priekį, kuždėjo merginoms meilės priesaikas; alaus buteliai ant palangių žėrėjo saulėj; va ten tas namas, kuriame gimė ir gyveno angelas; gal prie durų dar tebėra misinginis mygtukas, kurį penkiolika tūkstančių kartų spaudė Ferdžio nykštys; žalias namų fasadas, mirguliuojanti vaistinės vitrina, dantų pastos reklama švietė kaip tik po tuo langu, ant kurio taip dažnai užsiguldavo Ferdis.

Štai parko takas, iš kurio vieną liepos vakarą prieš dvidešimt trejus metus Robertas įsitempė Editą į krūmus; dabar ten kiurksojo ant suolų pensininkai, pasakojo vieni kitiems anekdotus, uostinėjo dūmus, norėdami nustatyti tabako rūšį, piktinosi netoliese žaidžiančių vaikų nemandagumu; išvestos iš kantrybės mamos grasino savo nepaklusnioms atžaloms visomis likimo bausmėmis ir pranašavo jiems baisią ateitį: *kad tave kur atomas!* Berniukai su maldaknygėmis po pažastim grįžo po išpažinties, svarstydami, ar jau šiandien nutraukti malonės būklę, ar pakentėti ligi rytojaus.

Dar viena minutė iki tramvajaus išėjimo; jau trisdešimt metų šie surūdiję bėgiai veda į tuštumą; Ferdžio sesuo pylė dabar žalią limonadą į švarią stiklinę; tramvajaus vairuotojas suskambino, šaukdamas keleivius; nuvargę konduktoriai gesino cigaretes, taisėsi krepšius, lipo į savo užtvaras, paskui ir jie įspėjamai suskambino: tolumoj, ten, kur baigėsi surūdiję bėgiai, kažkokia senutė pasileido bėgti prie tramvajaus.

– Iki centrinės stoties, – tarė Šrela, – su persėdimu į uostą.

– Keturiasdešimt penki pfenigai.

Nesolidūs namai, solidesni namai, itin solidūs namai. Persėdimas; taip, į uostą vis dar tebeina šešioliktas. Statybinių medžiagų parduotuvė, anglies sandėliai, pakrovimo aikštelės, stovėdamas prie senosios muitinės baliustrados, jis iš tolo perskaitė: „Michaelis. Anglis, koksas, briketai".

Dabar tik pasukti, dvi minutės kelio, ir jis galės atgaivinti prisiminimus; laikas tikriausiai neįveikė ponios Trišler rankų, nei tėvo ir Aloizo akių nuotraukoj ant sienos; alaus buteliai, svogūnų ryšeliai, pomidorai, duona ir tabakas, inkarus nuleidę laivai, siūbuojantys lieptai, per kuriuos nešami brezento ritiniai: it drugelių lėliukės jie plauks Reinu žemyn, link ūkanotos Šiaurės jūros. Čia viešpatavo tyla; anapus Michaelio tvoros kėpsojo šviesi anglių krūva, statybinių medžiagų sandėly raudonavo kalnai plytų, naktinio sargo šlepsėjimas už tvorų ir barakų dar labiau ryškino tylą.

Šrela nusišypsojo, pasirėmė ant surūdijusių turėklų, atsigręžė ir krūptelėjo: apie naują tiltą jis nieko nebuvo girdėjęs, ir Netlingeris nieko apie jį neužsiminė; platus tiltas buvo užgulęs visą senąją prieplauką, tamsiai žali stulpai styrojo kaip tik ten, kur seniau stovėjo Trišlerių namelis; tilto šešėlis krito ant krantinės, kur kadaise buvo baidokininkų patalpos, milžiniški plieniniai vartai upėje laikė apglėbę mėlyną tuštumą.

Tėvas labiausiai mėgo darbą Trišlerio smuklėj, jam patikdavo aptarnauti upeivius su pačiomis, sėdinčius ilgais vasaros vakarais sodely ant raudonų kėdžių; Aloizas, Edita ir jis meškeriodavo tuo metu prieplaukoj. Koks neapsakomai ilgas vaikams atrodė laikas, begalybė, su kuria jis susidūrė vėliau tik eilėraščiuose; kitame krante gausdavo šv. Severino varpai, skambindavo vakaro ramybę ir tikrumą, o Edita ritmingai mosuodavo ore savo judriomis rankomis, mėgdžiodama staigius plaukiko judesius, jos strėnos, rankos, visas kūnas linguodavo plaukimo ritmu; o žuvis jiems taip ir nekibdavo.

Tėvas paduodavo gelsvą alų su balta puta, ir jo veidas tada spindėdavo daugiau švelnumu negu atkaklumu; linksmai šypsodamasis, jis atstumdavo arbatpinigius, todėl kad *visi žmonės broliai*. „Broliai, broliai", tą žodį jis garsiai tardavo tyliais vasaros vakarais; santūrūs upeivių veidai šypsodavosi, dailios moterys su pasitikėjimu akyse purtydavo galvą, stebėdamosi tokiu vaikišku patosu, bet vis tiek plodavo jam; visi jie buvo broliai.

Šrela pamažu nusileido žemyn ir nuėjo palei prieplauką, kur surūdiję pontonai ir valtys laukė metalo laužo supirkėjų; atsidūręs žemai žaliame tilto šešėly, jis pamatė vidury upės besidarbuojančius kranus, kurie krovė tilto dalis į baržas – metalas

braškėjo ir plojosi nuo vis didėjančios naštos; jis susirado pompastiškus laiptus ir pajuto, kad plačios pakopos verčia jį eiti iškilmingu žingsniu; tuščia, švari autostrada su šiurpą keliančiu pasitikėjimu kilo prie upės tiesiai į tiltą, kur lentos su milžiniškomis kaukolėmis ir sukryžiuotais kaulais – juodais baltame fone – tyčiojosi iš šio pasitikėjimo; kelias į vakarus buvo atkirstas skydu su žodžiu *mirtis, mirtis*, o į rytus jis buvo tuščias ir vedė per bekraščius, mirguliuojančius burokų laukus.

Šrela ėjo tolyn, prasispraudė tarp žodžio *mirtis* ir sukryžiuotų kaulų, praėjo pro statybos būdelę, nuramino naktinį sargą, kuris jau buvo pakėlęs rankas ir pradėjęs išgąstingai mosuoti, bet, paveiktas Šrelos šypsenos, atlyžo. Šrela priėjo prie pat krašto; betono atlaužos kabėjo ant surūdijusių geležinių konstrukcijų; išsilaikiusios penkiolika metų sijos liudijo apie vokiečių plieno kokybę; anapus upės, už tuščių plieninių vartų, kelias bėgo pro golfo veją į bekraščius mirguliuojančius burokų laukus.

„Belviu" kavinė. Kranto alėja. Dešinėj sporto aikštės; beisbolas, beisbolas. Kamuolys, kurį išmušė Robertas, ir kamuoliai, kuriuos jie stumdė lazdomis Olandijos smuklėse; raudonas kamuolys žaliame lauke, baltas kamuolys žaliame lauke, monotoniška riedančių kamuolių muzika skambėjo beveik kaip gregorioniškos mišios; begalinės figūros, kurias it burtų lazdele braižė trys kamuoliai ant žalios gelumbės, priminė griežtą poeziją; niekada nepriimk *buivolo komunijos*, aklai kęsk smūgius, *ganyk mano avinėlius* priemiesčio vejose, kur žaidžiamas beisbolas, Grufelio ir Modesto gatvėse, Anglijos miestų pakraščiuose ir už kalėjimo mūrų; *ganyk mano avinėlius*, kur tik juos besutiktum, net ir tuos, kurie nieko kito nemoka, tik skaityti Helderliną ir Traklį, kurie penkiolika metų iš eilės rašo lentose: aš rišu, aš rišau, aš rišdavau, aš rišiu, aš buvau surišęs, aš būsiu surišęs. O Netlingerio vaikai dabar tikriausiai žaidžia badmintoną gražioje pievutėje – niekas kitas taip nemoka prižiūrėti vejų kaip anglai, – ir jo daili, elegantiška, labai elegantiška žmona šaukia nuo terasos savo vyrui, gulinčiam dailiame šezlonge: „Ar įpilti tau į citrininį limonadą lašelį džino?" O jis šūkteli jai atgal: „Taip, bet gerą lašą!" Ir jo žmona, sužavėta savo vyro sąmojo, kikena ir pila į limonadą gerą lašą džino; pas-

kui ateina į sodą, sėdasi šalia jo į kitą šezlongą: tokį pat dailų, kaip ir pirmasis, stebi savo vyriausios dukters judesius: gal truputėlį per liesa, truputėlį per prakauli, ir dailus veidelis truputėlį per rimtas; mergaitė nuvargusi padeda raketę, sėdasi prie tėtės, prie mamos kojų ant vejos krašto – „tik neperšalk brangute" – klausia (ak, visada taip rimtai): „Tėte, paaiškink man plačiau, kas tai yra demokratija? Ir štai tėčiui puiki proga apsigaubti iškilminga nuotaika; jis pastato į šalį stiklą su gėrimu, išsiima iš burnos cigarą – šiandien jau penktas, Ernstai Rudolfai – ir pradeda aiškinti: „Demokratija..."

Ne, ne, nei asmeniškai, nei per įstaigą aš tavęs neprašysiu išaiškinti mano teisinę padėtį; *aš nieko neimsiu*, „Conzo" kavinėj aš daviau vaikišką priesaiką saugoti beginklio garbę; tegu mano teisinė padėtis lieka neišaiškinta; o gal Robertas ją išaiškino su dinamito pagalba; kažin ar jis išmoko juoktis, bent šypsotis? Jis visada buvo rimtas, negalėjo susitaikyti su Ferdžio mirtimi, savo keršto planus suvedė į formules ir nešiojosi tą lengvą bagažą galvoj; tikslios formulės keliavo drauge su juo iš viršilų į karininkų patalpas; šešerius metus jis nė karto nenusijuokė; o juk Ferdis, tas priemiesčio angelas, išaugęs Grufelio gatvės purvyne, šypsojosi net tada, kai jį suėmė; tik trys kvadratiniai centimetrai nykščio odos pajuto praeitį: apsvilusios gimnastikos mokytojo kojos ir paskutinis avinėlis, žuvęs nuo skeveldros; tėvo *niekas daugiau nebematė*, jis net nebuvo *nušautas bėgant*. Ir niekas nesurado kamuolio, kurį išmušė Robertas.

Šrela numetė cigaretės nuorūką į bedugnę, atsistojo, pamažu grįžo atgal, vėl prasispraudė tarp žodžio *mirtis* ir sukryžiuotų kaulų, linktelėjo pasirodžiusiam sargui, dar metė žvilgsnį atgal į „Belviu" kavinę ir pasileido švaria tuščia autostrada į horizontą, kur mirguliavo saulės nutvieksti burokų lapai; šį kelią tikriausiai kur nors kerta šešioliktas tramvajus su persėdimu į stotį; keturiasdešimt penki pfenigai; Šrela svajojo apie viešbutį, jam patiko tokie atsitiktiniai namai, skurdūs anonimiški kambarėliai, tokie panašūs, kad sunku atskirti vieną nuo kito; tuose kambarėliuose netirpsta užšalusios prisiminimų gėlės; ten esi be tėvynės, be pilietybės; rytą apsnūdęs kelneris paduos prastus pusryčius, kelnerio rankogaliai nebus visai švarūs, marškiniai

ne taip rūpestingai iškrakmolyti, kaip mokėdavo mama; jei kelneris bus daugiau kaip šešiasdešimties metų, jis galbūt surizikuos paklausti: „Ar nepažinojot kartais kelnerio Šrelos?"

Tolyn tuščiu švariu keliu; iki pat dangaus tęsiasi mirguliuojantys žali burokų laukai; visa našta – rankos kišenėse ir smulkūs pinigai, kuriuos galima paberti ant kelio „Jonukui ir Gretutei". Atvirukai buvo vienintelis pakeliamas ryšys su gyvenimu, kuris ėjo toliau po Editos, po tėvo, po Ferdžio mirties. „Mielas Robertai, man sekasi gerai, tikiuosi, kad ir tau taip pat; pasveikink mano seserėčią ir seserėną, kurių dar nepažįstu, ir savo tėvą." Dvidešimt du žodžiai, per daug žodžių, sutrumpinti tekstą: „Man sekasi gerai, tikiuosi, irgi, pasveikink Rutą, Jozefą, savo tėvą"; vienuolika žodžių; perpus mažiau, ir galima pasakyti tą patį; kam važinėti, spausti ranką, savaitę neasmenuoti: „aš rišu, aš rišau, aš rišdavau", negi tam, kad pamatytum, jog Netlingeris nepasikeitė, Grufelio gatvė nepasikeitė, kad nebėra tik ponios Trišler rankų.

Buroklapiai iki pat dangaus, horizontas tartum apkaišytas sidabruotomis žaliomis plunksnomis; žemai tuneliu krypuodamas dardėjo šešioliktas tramvajus. Keturiasdešimt penki pfenigai; viskas pabrango. Netlingeris tikriausiai dar nebaigė aiškinti, kas tai yra demokratija; pavakario saulė; jo balsas darosi sentimentalus; duktė jam atneša iš šeimos kambario pledą – jugoslavišką, danišką arba suomišką, vis tiek kokį, bet spalvos nuostabios – apsupa juo tėvo pečius ir vėl pritūpusi pagarbiai klausosi jo žodžių, o mama tuo tarpu virtuvėj – „pabūkit dar lauke, vaikai, toks puikus ir harmoningas vakaras" – taiso skanius pikantiškus sumuštinius, maišo margas salotas.

Vaizduotė sukūrė aiškesnį Netlingerio paveikslą, negu susitikimas su juo; kaip jis kimšo į burną kepsnį, užgerdamas geriausiu, visų geriausiu vynu, jau dabar svarstydamas, kas turėtų apvainikuoti šią puotą: sūris, ledai, pyragaitis ar omletas. Buvęs pasiuntinybės patarėjas, kuris skaitė paskaitas tema „Kaip tapti gurmanu", pasakė: „Įsidėmėkit, ponai, kad prie viso žinojimo visada reikia pridėti bent kruopelę, bent mažytę kruopelytę originalumo".

Anglijoj jis rašė ant lentos: „jį reikėjo nužudyti"; penkiolika metų jis grojo kalbos ksilofonu: „aš gyvenu, aš gyvenau, aš gy-

vendavau, aš gyvensiu. Ar aš gyvensiu?" Jis niekaip negalėjo suprasti, kad yra žmonių, kurie bodisi gramatika. „Jis yra žudomas, jis buvo žudomas, jis yra nužudytas, jis bus nužudytas; kas jį nužudys?" Kerštas yra mano, pasakė *Viešpats*.

– Paskutinis sustojimas, pone, centrinė stotis.

Spūstis nesumažėjo; kur čia atvykstantieji, kur išvykstantieji. Kodėl jie nesėdi visi namie? Kada išeina traukinys į Ostendę arba į Italiją, Prancūziją; tikriausiai kas nors ir ten trokšta mokytis: „aš gyvenu, aš gyvenau, aš gyvendavau; jis bus nužudytas; kas jį nužudys?"

Jums viešbučio? Už kokią kainą? Iš pigesnių? Dailus jaunos moters pirštelis slinko sąrašu, bet jos paslaugumas aiškiai atvėso; matyt, šiame krašte nuodėmė klausti kainos. *Kas geriausia, kas brangiausia tas visada pigiausia*; neteisybė, gražuole, kas pigiau, tas visada pigiau; tikrai; tegu slenka tavo pirštelis iki pat apačios. Pensionas „Modern". Septynios markės be pusryčių. Ne, ačiū, aš žinau kelią į Modesto gatvę, tikrai žinau. Šešioliktas numeris, tai prie pat vartų.

Pasukęs už kampo, jis vos neatsitrenkė į šerną, išsigandęs atšoko nuo stambaus tamsiai pilko žvėries ir vos nepraėjo pro Roberto namus; čia jam negrėsė prisiminimų pavojus; čia jis tik vieną kartą tėra buvęs; Modesto gatvė 8. Jis sustojo prie žvilgančios misinginės iškabos ir perskaitė: „Dr. Robertas Femelis, statinių apskaičiavimų kontora. Darbo laikas – iki pietų". Paspaudęs skambučio mygtuką, Šrela sudrebėjo: čia, kur jis nebuvo įvykių liudininkas, kur buvo žaidžiama su jam nežinomais rekvizitais, čia jis pajuto stipresnį sukrėtimą: už šitų durų mirė Edita, šiuose namuose gimė jos vaikai, gyveno Robertas; iš nuaidėjusio skambučio garso jis tuojau suprato, kad niekas neatidarys, skambučio garsas susiliejo su telefono signalais, matyt, „Princo Heinricho" berniukas tesėjo savo žodį; kai mes ten žaisim biliardą, duosiu jam gerus arbatpinigius.

Už keturių namų nuo čia pensionas „Modern". Pagaliau namie; laimė, mažyčiame vestibiuly nesijautė valgių kvapo; švari patalynė nuvargusiai galvai.

– Ačiū, rasiu.

– Antras aukštas, trečios durys kairėj. Būkit atsargus, kai lipsit laiptais, kilimo lazdos vietomis atšokusios, kai kurie gy-

ventojai elgiasi kaip laukiniai. Pažadinti nereikia? Ir dar vienas mažmožis, atleiskite: gal užmokėtumėt iš anksto? Ar palauksite daiktų? Daiktų nebus? Tada prašom mokėti, aštuonios markės penkiasdešimt pfenigų įskaitant aptarnavimą; deja, esu priversta griebtis tokių atsargumo priemonių, pone, jūs nepatikėsit, kiek pasaulyje niekšų; per tai ir padorius žmones tenka įtarinėti, toks gyvenimas; kiti sugeba net paklodes apsivynioti apie save, o iš užvalkalų prisikarpo nosinių; jūs nežinot, kiek mums visko tenka matyti. Kvito nereikia? Juo geriau, mokesčiai mus greit suės su visais kaulais. Jūs tikriausiai laukiat svečių... savo žmonos, tiesa? Aš jai pasakysiu, kur eiti, nesirūpinkit.

10

Jo baimė buvo be pagrindo: prisiminimai nesukėlė jokio jausmo, jie ir toliau buvo tik formulė, jo neužplūdo nei palaima, nei liūdesys, širdis nesuvirpėjo, širdis liko abejinga; štai ten jis stovėjo vakaro prieblandoj, tarp vienuolyno ir svečių namelio, kur dabar kūpso krūva violetinių, gerai išdegtų plytų; šalia jo – generolas Otas Kestersas, kurio bukaprotiškumas buvo reiškiamas vienintele formule: „apšaudymo laukas". Kapitonas Femelis, vyresnysis leitenantas Šritas ir abu kariūnai Kandersas ir Hochbretas ko rimčiausiais veidais įtikinėjo Otą, pramintą „Apšaudymo lauku", elgtis nuosekliai ir nesusvyruoti net prieš tokius garbingus pastatus; kai kiti karininkai priešinosi, kai tie ašaringi žudikai bandė ginti kultūrą, kurią neva reikėjo gelbėti, kažkuris iš jų keturių ištarė baisius žodžius „valstybės išdavimas", bet nė vienas nemokėjo taip aštriai, iškalbingai ir logiškai argumentuoti, kaip Šritas; įtaigiais žodžiais jis įtikino svyruojantį generolą, kad sprogdinimas yra būtinas.

– Tai būtų dar ir pavyzdys, pone generole, kaip mes tikime pergale; tokia skaudi auka parodytų gyventojams ir kareiviams, jog mes dar tikime pergale.

Po to sekė lemiama frazė:

– Aš nusprendžiau, sprogdinkite, ponai. Siekdami pergalės, mes neturim teisės gailėtis net pačių brangiausių kultūrinių vertybių; į darbą, ponai!

Rankos kyla prie kepurių, kaukši kulnai.

Ar jis buvo kada dvidešimt devynerių metų, ar buvo kapitonas, ar stovėjo kada su Otu, „Apšaudymo lauku", šioj vietoj, kur dabar naujasis viršininkas šypsodamasis sveikina tėvą.

– Mes laimingi, kad pagaliau jūs vėl pradžiuginot mus savo apsilankymu, pone slaptasis patarėjau; labai malonu susipažinti su jūsų sūnumi; su Jozefu mes jau beveik draugai, ar ne, Jozefai? Mūsų vienuolyno likimas glaudžiai susijęs su Femelių šeimos likimu, o Jozefą, jei leisite užsiminti apie tokius asmeniškus reikalus, čia net pervėrė amūro strėlė; žiūrėkit, ponas daktare, koks dabar jaunimas: net nerausta, kai kalbama apie tokius daiktus; panele Ruta ir panele Mariana, jums, deja, teks palaukti, kol mes apžiūrėsim vienuolyno patalpas.

Merginos ėmė kikenti; ar motina, Jozefina, net Edita nekikeno šioj vietoj, kai jas atskirdavo nuo vyrų? Fotografijų albume reikėjo tik pakeisti galvas ir madas.

– Taip, į klauzūrą jau įsikėlėm, – aiškino viršininkas, – čia biblioteka, mūsų akies vyzdys; prašom į tą pusę, čia ligonių celė, šiuo metu, ačiū Dievui, tuščia...

Niekada čia jis nėjo su kreida nuo vieno kampo prie kito, nerašinėjo ant sienų savo paslaptingų junginių iš XYZ, to naikinimo šifro, kurį skaityti mokėjo tik Šritas, Hochbretas ir Kandersas; visur jautėsi kalkių, šviežių dažų, neseniai nuobliuoto medžio kvapas.

– Taip, paveikslas „Paskutinė vakarienė" čia, refektoriume, išliko tik jūsų vaikaičio, jūsų sūnaus atidumo dėka, jis apsaugojo šį kūrinį nuo sunaikinimo; mes, aišku, žinome, kad šis paveikslas nėra meninė retenybė, – atleiskite už šią pastabą, pone slaptasis patarėjau, – bet net šios dailininkų mokyklos kūriniai jau pradeda nykti, o mes visada jautėm pareigą palaikyti tradicijas; prisipažinsiu, kad mane ir šiandien dar žavi šių dailininkų mokėjimas vaizduoti detales... pažiūrėkit, su kokia meile, kaip rūpestingai nutapytos šv. Jono ir šv. Petro kojos, senesnio ir jaunesnio žmogaus kojos; viskas iki smulkmenų.

Ne, čia niekas nedainavo „*Dreba išgverę kaulai*"; nebuvo jokios saulės grąžos šventės; tik sapnas. Jis yra orus ponas, per keturiasdešimt metų, sūnus oraus tėvo, tėvas guvaus, labai protingo sūnaus, kuris šypsodamasis apžiūrinėja kartu su jais vienuolyną, nors atrodo, kad jam ta apžiūra visai neįdomi; pasisukęs į Jozefą, tėvas kiekvieną kartą matė jo veide vis tą pačią malonią, truputį nuvargusią šypseną.

– Kaip tamstos žinote, nebuvo palikti net ūkiniai pastatai; juos mes atstatėm pirmiausia, nes mums atrodė, kad taip greičiau susidarys materialinės sąlygos laimingai pradėti viską iš naujo; štai čia karvidė; melžiame, aišku, elektra; tamstos šypsotės... aš esu tikras, kad mūsų šventasis tėvas Benediktas nieko nebūtų turėjęs prieš elektrinį melžimą. Gal leisite pavaišinti kukliais užkandžiais? Sveiki atvykę, čia mūsų garsioji duona, mūsų garsusis sviestas ir medus; tamstos, turbūt nežinot, kad kiekvienas viršininkas, mirdamas ar pasitraukdamas iš pareigų, savo įpėdiniui palieka prisakymą: neužmiršti Femelių šeimos; tamstos iš tikrųjų priklausote mūsų vienuolyno šeimai... ak, štai ir jaunosios damos; aišku, čia joms vėl galima prisidėti prie mūsų.

Duona ir sviestas, vynas ir medus prie paprastų medinių stalų; Jozefas viena ranka apkabino seserį, kita Marianą; šviesplaukis tarp dviejų juodų merginų galvučių.

– Juk tamstos suteiksite mums garbę ir atsilankysite į pašventinimo iškilmes? Kancleris ir ministrai sutiko dalyvauti, bus keletas kilmingų svečių iš užsienio, ir mes labai džiaugtumėmės, galėdami svečių tarpe pasveikinti ir visą Femelių šeimą; savo šventinį pamokslą ketinu pasakyti ne kaltinimo, o susitaikymo dvasia, susitaikymo ir su tomis jėgomis, kurios iš aklo uolumo sugriovė mūsų namus; tai, žinoma, nereiškia susitaikymo su tomis naikinančiomis jėgomis, kurios vėl grasina mūsų kultūrai; taigi leiskite jau dabar jus pakviesti, labai nuoširdžiai prašau suteikti mums tą garbę.

„Aš neateisiu į pašventinimą, – pagalvojo Robertas, – aš nesusitaikiau; nesusitaikiau su tomis jėgomis, kurios atnešė mirtį Ferdžiui, mirtį Editai, bet apsaugojo šv. Severiną; aš nesusitaikiau, nesusitaikiau nei su savim, nei su susitaikymo dvasia, kurią tamstelė skelbsi per savo šventinį pamokslą; jūsų namus

sugriovė ne aklas uolumas, bet neapykanta, o ji nebuvo akla, ir aš jos nė kiek nesigailiu. Gal prisipažinsi, kad aš tą padariau? Mano tėvui bus skaudu, nors jis ir nekaltas, gal bus skaudu ir mano sūnui, nors ir jis nekaltas, ir jums, garbusis tėve, nors ir jūs nekaltas; kur rasi tuos kaltuosius? Aš nesusitaikiau su pasauliu, kur vienas rankos mostas, vienas nesuprastas žodis gali kainuoti gyvybę".

Bet balsiai jis tarė:

– Labai ačiū, garbusis tėve, man bus malonu dalyvauti jūsų šventėj.

„Aš neateisiu, garbusis tėve, – galvojo senukas, – nes atėjęs būčiau tik savo paties paminklas, ne tas, kas esu: senis, kuris šiandien rytą prisakė savo sekretorei apspjauti jo paminklą; neišsigąskit, garbusis tėve; aš nesusitaikiau su savo sūnumi Otu, kuris nustojo būti mano sūnumi ir tapo tik mano sūnaus apvalkalu; aš negaliu švęsti susitaikymo šventės su pastatais, nors aš pats juos stačiau. Niekas mūsų tose iškilmėse nepasiges: kancleris, ministrai, kilmingi svečiai iš užsienio garbingai užpildys tą spragą. Ar tu tą padarei, Robertai, tik bijojai man pasisakyti? Tave išdavė tavo žvilgsniai, tavo judesiai apžiūrinėjant vienuolyną; na, tai žinok – manęs tu neužgavai; gal tu tada galvojai apie tą berniuką, kurio vardo aš niekada nesužinojau, kuris įmesdavo į mūsų laiškų dėžutę tavo laiškelius; gal apie kelnerį, pavarde Grolis, apie avinėlius, kurių niekas neganė, neganėm ir mes; taigi mes nešvęsim susitaikymo; sorry, garbusis tėve, jūs tai pakelsit, nepasigesit mūsų, liepkit prikalti lentelę: "Pastatė Heinrichas Femelis 1908 metais, būdamas dvidešimt devynerių metų amžiaus, sugriovė Robertas Femelis 1945 metais, būdamas dvidešimt devynerių metų amžiaus„; kas tu būsi, Jozefai, kai sulauksi trisdešimt metų? Ar statysi, ar griausi, perėmęs iš tėvo statinių apskaičiavimų kontorą? Formulės yra veiksmingesnės už kalkių ir cemento skiedinį.

Sustiprinkit širdį giesmėmis, garbusis tėve, gerai pagalvokit, ar tikrai susitaikėt su ta dvasia, kuri sugriovė jūsų vienuolyną.

– Labai ačiū, garbusis tėve, mums bus malonu dalyvauti jūsų šventėj, – tarė senukas balsu.

Iš pievų ir slėnių kilo vėsa, sausi buroklapiai sudrėko, patamsėjo, žadėjo derlių; kairėje prie vairo šviesi Jozefo galva, dešinėj abi juodos merginų galvutės; tyliai skrido mašina miesto link; kažkas tartum dainavo: „Rugelius pjovėm", o gal ir ne, daina buvo nereali kaip ir lieknas šv. Severino bokštas horizonte; Mariana prabilo pirmoji:

– Tu važiuoji ne per Dodringeną?

– Ne, senelis nori, kad važiuotumėm per Denklingeną.

– Aš maniau, kad važiuosim trumpiausiu keliu į miestą?

– Užteks, jei parvažiuosim šeštą, – tarė Ruta, – persirengimui mums daugiau kaip valandos nereikės.

Vaikų balsai skambėjo tyliai kaip šnabždesys iš šachtų, kur užgriuvę kalnakasiai žadina vienas kitam viltį: „Aš matau šviesą..." – „Tu klysti!" – „Bet aš tikrai matau šviesą." – „Kur?" – „Argi negirdi, kaip beldžiasi gelbėjimo komanda?" – „Aš nieko negirdžiu".

Argi svečių kambary mes garsiai kalbėjom?

Negera gaivinti sustingusias formules, į žodžius įvilkti paslaptis, jausmais paversti prisiminimus; jausmai gali sunaikinti net tokias geras ir griežtas sąvokas, kaip meilė ir neapykanta; negi iš tikrųjų gyveno kada kapitonas pavarde Robertas Femelis, kuris puikiai mokėjo karininkų žargoną, tiksliai laikėsi visų tradicijų, iš pareigos šokdino laipsniu vyresnio karininko žmoną, aiškiu balsu mokėjo paskelbti tostą „už mūsų brangiąją vokiečių tautą"; šampano, pasiuntiny; biliardas; raudonas kamuolys žaliam lauke, baltas žaliam lauke ir dar baltas žaliam lauke; ir vieną vakarą prie jo priėjo žmogus su biliardo lazda rankoj, nusišypsojo ir tarė: „Leitenantas Šritas; kaip matote, irgi sprogdinimo specialistas, pone kapitone; dinamitu ginu vakarų kultūrą". Jo sieloj nebuvo maišaties, jis mokėjo laukti ir kaupti jėgas, jam nereikėjo nuolat mobilizuoti širdį ir jausmus, jis nesisvaigino tragedija, nebuvo prisiekęs sprogdinti *tik* vokiečių tiltus, *tik* vokiečių namus, o rusų pirkiose neliesti nė mažiausio langelio; jis laukė, žaidė biliardą, niekada nepasakė nė vieno nereikalingo žodžio, ir pagaliau, pavasario saulės nutviekstas prieš mus iškilo mūsų didysis grobis, kurio mes taip ilgai laukėm: šv. Antano vienuolynas, o horizonte mojo kitas grobis, kuris ištrūko mums iš rankų: šv. Severinas.

– Nevažiuok taip greitai, – tyliai tarė Mariana.
– Atleisk, – atsakė Jozefas.
– Klausyk, ką mes darysim, Denklingene?
– Senelis nori tenai, – mostelėjo Jozefas.
– Jozefai, – tarė Ruta, – nevažiuok su automobiliu į alėją, argi nematai, kas parašyta: „Tik saviškiams". Gal tu save laikai saviškiu?

Visa delegacija: vyras, sūnus, vaikaitis ir būsimoji marti nusileido į užkeiktą pilį.
– Ne, ne, – pareiškė Ruta, – aš čia palauksiu. Palikit mane, meldžiamieji.
Vakare, kai aš su tėvu sėdžiu šeimos kambary, su mumis galėtų būti ir senelė; aš skaitau, jis geria vyną, varto savo kartotekas, kaip pasjansą dėlioja ant stalo atviruko didumo fotokopijas; visada tvarkingas, kaklaraištis visada kietai surištas, liemenė susegiota, niekada nerodo tėviško gerumo, santūrus ir rūpestingas: „Gal tau reikia knygų, drabužių, pinigų kokiai kelionei? Gal norėtum kur nueiti? Į teatrą, į kiną ar šokius? Aš mielai tave palydėsiu; o gal norėtum dar kartą pavaišinti savo drauges kava ant stogo, kol oras toks gražus?" Vakare prieš gulant apeinam abu vieną kvartalą: iki Modesto vartų, paskui Stoties gatve iki stoties („Ar jauti tolumas, vaikuti?"), toliau per tunelį, pro šv. Severiną, pro „Princą Heinrichą" („Grecas užmiršo nuplauti šaligatvį"); šerno kraujas pridžiūvęs ir pajuodęs. „Jau pusė dešimtos, vaikuti, eik jau gultis, labanaktis", pabučiuok į kaktą; visada malonus, visada korektiškas. „Gal būtų geriau pasamdyti šeimininkę, ar tau dar neatsibodo valgyklų maistas?" Atvirai kalbant, aš nemėgstu, kai namuose maišosi svetimi žmonės; pusryčiams arbata, bandelės, pienas; bučkis į kaktą. Tik kartais jis labai tyliai sako:
– Vaikuti, vaikuti.
– Ką, tėveli?
– Važiuokim pakeliauti.
– Dabar tuojau?
– Taip. Į mokyklą nenueisi tik šiandien ir rytoj, važiuosim netoli, tik į Amsterdamą; tai puikus miestas, vaikuti, tylus, žmonės labai malonūs, tik reikia juos pažinti.

– Ar tu juos pažįsti?

– Pažįstu. Gražu vakare pasivaikščioti palei kanalus. Stikla Tyla. Jauti, kokie čia tylūs žmonės? Niekur žmonės taip neši kauja, kaip pas mus, vis rėkia, šaukia, riečia nosį. Ar nenuob džiausi, jei aš dar eisiu pažaisti biliardo? O gal tau būtų įdom pasižiūrėti, tada einam kartu.

Aš niekada negalėjau suprasti, kodėl vyrai, seni ir jauni, su tokiu susižavėjimu stebėdavo jo žaidimą. Paskendęs cigarų dūmuose, pasistatęs ant biliardo krašto alaus bokalą, jis žaisdavo ir žaisdavo; ar jie tikrai sakydavo jam „tu", ar tik kažkoks olandiškas žodis skambėjo panašiai kaip „tu". Jie žinojo jo vardą, vadindavo jį Robertu, ritindami gomuriu garsą „r" kaip kietą saldainį. Tyla. Daug daug stiklo prie kanalų. Mano vardas Ruta. Aš pusiau našlaitė, motina mirė dvidešimt ketverių metų, man tada buvo treji; kai aš apie ją galvoju, man rodos, kad ji buvo arba septyniolikos, arba dviejų tūkstančių metų, skaičius dvidešimt keturi jai visai netinka; arba mažiau kaip aštuoniolika, arba daugiau kaip aštuoniasdešimt; man ji visada atrodė kaip senelės sesuo; aš žinau tą didžiąją, taip labai saugomą paslaptį, kad senelė pamišusi, ir nenoriu jos matyti, kol ji tokia; jos pamišimas tai melas, tai liūdesys už storų sienų, aš tą jausmą žinau, aš juo irgi dažnai svaiginuos ir skęstu melagystėj; Modesto gatvės aštunto numerio vidiniuose kambariuose pilna vaiduoklių. *„Klasta ir meilė"*, senelis pastatė vienuolyną, tėtis jį sugriovė, Jozefas vėl atstatė. Žinokitės; jūs nusivilsit, patyrę, kaip mažai mane tas jaudina; aš mačiau, kaip iš rūsių buvo nešami žuvusieji, o Jozefas norėjo man įkalbėti, kad jie tik serga ir dabar vežami į ligoninę: bet argi ligonius kas mėto į sunkvežimį kaip maišus? Aš dar mačiau, kaip mokytojas Krotas per pertrauką paslapčiomis atslinko į klasę ir pavogė iš Konrado Greco kuprinės sumuštinį; pamačiusi Kroto veidą, aš vos nenumiriau iš baimės ir ėmiau melstis: „Dieve, Dieve, neleisk, kad jis mane pamatytų, prašau tave, prašau..." Jei jis būtų mane pamatęs, tikrai būtų užmušęs; aš stovėjau už lentos, ieškojau ten plaukų segės, jis galėjo pamatyti mano kojas, bet Dievas manęs pasigailėjo, Krotas manęs nepamatė; aš mačiau jo veidą ir mačiau, kaip jis atsikando duonos ir paskui išėjo; kas matė tokį veidą, to nebejaudina susprogdinti vienuolynai; o kas pas-

kui dėjosi, kai Konradas Grecas neberado savo sumuštinio ir Krotas ragino mus prisipažinti: „Būkite sąžiningi, vaikai, duodu jums penkiolika minučių laiko; jei kaltininkas neprisipažins, tada..." Dar aštuonios minutės, dar septynios, šešios... aš pažvelgiau į jį, jis pagavo mano žvilgsnį ir puolė prie manęs: „Ruta, Ruta, – sušuko jis, – tai tu? Tu paėmei?" Aš papurčiau galvą ir pradėjau verkti, nes vėl baisiai nusigandau... o jis tarė: „O Viešpatie, būk sąžininga, Ruta". Aš mielai būčiau prisiėmusi kaltę, bet tada jis tikrai būtų supratęs, kad aš žinau; ir aš verkdama papurčiau galvą; dar keturios minutės, trys, dvi, viena, baigta. „Jūs pasileidę vagišiai, melagiai, už bausmę dabar du šimtus kartų parašysit „Nevok". O jūs čia su savo vienuolynais; man reikėjo saugoti baisesnes paslaptis, aš vos nemiriau iš baimės; žuvusius jie mėtė kaip maišus į sunkvežimį.

Kodėl jie taip šaltai elgėsi su tuo simpatišku vienuolyno viršininku? Ką jis padarė, ar užmušė ką, ar pavogė kam sumuštinį? Konradas Grecas turi visko per akis: ir kepenų pašteto, ir daržovinio sviesto, ir baltos duonos; koks šėtonas įlindo staiga į švelnaus, protingo mokytojo veidą? Žudikas žvelgė iš jo akių, užgožė visą veidą – nosį, lūpas, ausis; lavonus jie mėtė į sunkvežimį kaip maišus; man patikdavo, kai tėtis, stovėdamas prie didžiojo miesto plano, braižydavo savo juodus ženklus ir erzindavo burmistrą: „Šalin viską, susprogdinti". Aš myliu jį, myliu ne mažiau ir dabar, kai jau viską žinau; ar Jozefas nepaliko automobily cigarečių? Aš juk mačiau, kaip vienas vyras už dvi cigaretes atidavė savo sutuoktuvinį žiedą... už kiek cigarečių jis būtų atidavęs savo dukterį, už kiek žmoną? Jo veide buvo kainoraštis: dešimt, dvidešimt; jis būtų viską pardavęs; visi jie tokie; man labai gaila, tėveli, bet ir tada, kai sužinojau, kas tai padarė, man vis vien buvo skanus ir medus, ir duona, ir sviestas. Mes ir toliau žaisim tėvą ir dukterį; viskas griežta tvarka, kaip priziniam šoky; po užkandžių, tiesą sakant, reikėjo užlipti ant Kazokų kalno: Jozefas, Mariana ir aš prieky, senelis iš paskos – kaip kiekvieną šeštadienį.

– Ar spėji su mumis, seneli?

– Ačiū, šiaip taip.

– Ar mes ne per greitai einam?

– Ne, nesirūpinkit, vaikai. Kažin ar čia galima prisėsti, ar manot, kad bus drėgna?

– Smėlis sausas kaip pelenai, seneli, ir dar šiltas, gali ramiausiai sėstis; eikš, duok man ranką.

– Žinoma, seneli, užsidek cigarą, mes jau žiūrėsim, kad nieko nepasidarytų.

Laimė, Jozefas paliko automobily cigaretes, ir žiebtuvėlis veikia; senelis man dovanoja tokias gražias sukneles ir megztinius; daug gražesnius negu tėtis, tėčio skonis senoviškas; tuojau matyti, kad senelis supranta moteris; aš nenoriu suprasti senelės, nenoriu, jos pamišimas tai melas; ji mums neduodavo valgyti, ir aš džiaugiausi, kai ją išvežė, nes tada mus vėl gerai valgydindavo; gal ir tavo teisybė, kad ji darė ir daro kažką didelio, bet aš nenoriu žinoti apie jokius didelius darbus; aš vos nepalydėjau galvos dėl sumuštinio su kepenų paštetu; dėl baltos duonos su daržoviniu sviestu; tegu ji grįžta namo ir sėdi vakarais su mumis, tik neduokit jai virtuvės rakto; aš mačiau mokytojo veide badą ir bijau jo; gerasis Dieve, duok jiems visada duonos, visada, kad jų veide niekada nebepasirodytų tokia baisybė; juk tai tas pats tykusis mokytojas Krotas, kuris sekmadieniais sėda į savo mažutį automobiliuką ir su visa šeima važiuoja į Šv. Antaną išklausyti sumos; kelintas šiandien sekmadienis po Sekminių, kelintas sekmadienis po Trijų Karalių, kelintas po Velykų? Jis malonus žmogus, turi malonią žmoną, du malonius vaikučius.

– Žiūrėk, Ruta, kaip užaugo mūsų Frencchen!

– Tikrai, ponas Krotai, jūsų Frencchen labai užaugo.

Ir aš nebegalvoju apie tai, kad mano gyvybė kabėjo ant plauko, visai nebegalvoju; aš irgi stropiai parašiau du šimtus kartų: „Nevok". Ir aš, žinoma, neatsisakau, kai Konradas Grecas kviečia mane į arbatėlę: ten visada duoda puikius žąsų kepenėlių paštetus ir baltos duonos sumuštinius su daržoviniu sviestu; o jei kas užmina ant kojos ar išlieja vyną, ten nesakoma „atsiprašau" ar „pardon", bet sakoma „sorry".

Kokia šilta žolė pagriovy, kokios kvapnios Jozefo cigaretės; o duona su medum man buvo skani ir tada, kai sužinojau, kad vienuolyną išsprogdino tėtis; koks žavus Denklingenas saulėly-

džio šviesoj; jie turėtų paskubėti, persirengimui mums reikės mažiausiai pusės valandos.

11

– Prieikit arčiau, generole! Jums visai nėra ko gėdytis; visi naujokai pirmiausia supažindinami su manim, nes aš seniausiai gyvenu šiuose gražiuose namuose; kodėl jūs kapojate savo lazda nekaltą sodo žemę, kodėl be paliovos purtote galvą ir prie kiekvienos sienos, prie koplyčios, prie šiltadaržio vis murmate: „Apšaudymo laukas"? Tarp kitko, „apšaudymo laukas" gana gražiai skamba; laisvas kelias kulkoms ir sviediniams. Kaip? Otas? Kestersas? Ne, nereikia intymumo, nereikia minėti vardų, o, be to, Oto vardas jau užimtas; tai gal leisite jus vadinti „Apšaudymo lauku"? Aš matau iš jūsų veido, girdžiu iš balso, užuodžiu iš kvapo: jūs ne tik priėmėt *buivolo komuniją*, jūs tiesiog ja maitinotės, nuosekliai laikėtės dietos; na, tai klausykit, naujoke: ar jūs katalikas? Žinoma, aš labai stebėčiaus, jei būtų kitaip; mokate tarnauti mišioms? Žinoma, jus auklėjo katalikų vienuoliai; atleiskite, kad aš juokiuos; mes čia jau trys savaitės ieškom naujo ministranto; Balošą jie išleido kaip pagijusį; ar nesutiktumėt mums bent kiek padėti? Juk tu nepavojingas pamišėlis, nesmarkauji, tau atsisukęs tik vienas vienintelis sraigtelis: kur reikia ir kur nereikia, tu murmi: „Apšaudymo laukas"; tu tikriausiai sugebėsi perkelti mišiolą iš dešinės į kairę, iš kairės į dešinę altoriaus pusę, sugebėsi priklaupti prieš tabernakulį, tiesa? Tu juk sveikas kaip ridikas, tavo profesijos žmogus turi būti sveikas, tu sugebėsi muštis į krūtinę ir sakyti: *„mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa"*, mokėsi kalbėti *„Kyrie eleison*; na matai, kam dar gali būti naudingas apsišvietęs, katalikų vienuolių išauklėtas generolas; aš pasiūlysiu jus mūsų ligoninės klebonui kaip naują ministrantą; tu juk sutinki, tiesa?

Ačiū, tuojau pažinsi tikrą kavalierių; ne, prašom čia, prie šiltadaržio, aš noriu jums parodyti vieną daiktą, susijusį su jūsų amatu, – ir prašom be jokių ceremonijų, čia ne kokia šokių pa-

moka; man septyniasdešimt, jums septyniasdešimt treji, jokių rankų bučiavimų, jokio senatviško flirto, liaukitės kvailioję; paklausyk: ar matai, kas ten yra anapus žalsvo stiklo? Taip, tai ginklai, tai mūsų gerojo vyriausiojo sodininko arsenalas, tais ginklais jis šaudo kiškius, kurapkas, varnas ir stirnas; juk mūsų vyriausiasis sodininkas aistringas medžiotojas; o tenai tarp šautuvų guli dailus, patogus juodas daiktas – pistoletas; na, dabar parodyk, ką esi išmokęs, būdamas kariūnu ar leitenantu, pasakyk man, ar tas daiktas tikrai pavojingas, ar galima juo ką nudėti? Na tik jau neapalpk, senas mušeika, *buivolo komuniją* rijai centneriais, o dabar blykšti, išgirdęs paprasčiausią klausimą; nedrebėk, gal aš kiek ir kvaištelėjusi, bet nesiruošiu kišti pistoleto prie tavo septyniasdešimt trejų metų krūtinės, kad nereikėtų valstybei mokėti tau pensijos; man visai nerūpi ką nors sutaupyti valstybei; į mano aiškų karišką klausimą duok man karišką atsakymą: ar galima šiuo daikteliu ką nudėti? Taip? Gerai. Per kiek metrų galima geriausiai pataikyti? Per dešimt, dvylika, daugiausia per dvidešimt penkis?

Viešpatie mano, nagi nesijaudink taip baisiai! Senas generolas ir toks baikštus; pranešit? Čia nėra ko pranešinėti; jiems taip įkalta apie viską pranešinėti, kad nebegalit atprasti, ką? Jei taip norit, pabučiuokit ranką, bet liežuvį laikykit už dantų, o rytoj rytą tarnausit mišioms, girdit? Tokio bailaus, baltaplaukio, gražiai nuaugusio ministranto jie čia dar niekada neturėjo; argi nesupranti juokų? Man tik įdomūs ginklai, kaip tau apšaudymo laukas; argi tu nesupranti, kad nerašytas šių jaukių namų įstatymas leidžia kiekvienam turėti savo pramogėlę; tu gali džiaugtis savo apšaudymo lauku; laikyk liežuvį, „Apšaudymo lauke", prisimink savo gerą išauklėjimą: *„Su Hindenburgu pirmyn! Ura!"* Matai, tas tau patinka, tik reikia parinkti tinkamus žodžius... mūsų kelias praeina pro koplyčią; ar nenori užsukti ir apžiūrėti savo būsimos veiklos vietą? Ramiai, senuk, tu juk žinai, ką reikia daryti: nusiimk skrybėlę, dešinės rankos pirštais paliesk švęstą vandenį; dabar kryžiaus ženklas, va taip, gerai; dabar priklaupk, pažvelk į amžinąją ugnį, sukalbėk „Sveika Marija" ir „Tėve mūsų" – patyliukais; nieko nėra gražesnio už katalikišką išauklėjimą; dabar stokis, pirštus į švęstą vandenį, persižegnok, damą praleisk pirma, užsidėk skrybėlę; va taip,

gerai, ir vėl mes lauke: vasaros vakaras, puikūs medžiai puikiame parke, suolas; vadinasi, tau patinka *„Su Hindenburgu pirmyn! Ura!"*, tiesa? O kaip tau patinka kita dainelė: *„Man reikia šautuvo, man reikia šautuvo?"* Irgi patinka, a? Mesk tuos juokus; po Verdeno šie juokai pasibaigė; ten žuvo paskutiniai kavalieriai, per daug kavalierių, per daug meilužių, per daug gerai išauklėtų jaunų vyrų žuvo iš karto; ar tu mėginai kada suskaičiuoti, kiek mokytojų prakaito nuėjo niekais per kelis mėnesius; kodėl jums niekada neatėjo į galvą tuojau po baigiamųjų egzaminų pastatyti amatų ar prekybos mokyklų koridoriuj ar gimnazijos koridoriuj kulkosvaidį ir iššaudyti visus tuos berniukus, kurių veidai švyti iš džiaugsmo po išlaikytų egzaminų. Tau atrodo, kad aš perdedu? Na tai žinok, kad teisybė yra grynas perdėjimas; aš dar šokau su 1905, 1906, 1907 metų laidos abiturientais, dalyvavau tų margakepurių ir alaus gėrėjų tradicinėse šventėse, bet daugiau nė pusė visų tų trijų laidų žuvo prie Verdeno. Kaip tu manai, kiek liko iš 1935, 1936, 1937 metų abiturientų? Arba iš 1941, 1942 metų – pasirink metus, kokius nori; ir nepradėk vėl drebėti, niekada nemaniau, kad senas generolas gali būti toks baikštus. Liaukis, nedėk savo rankų ant mano rankų... kaip mano pavardė? Įsidėmėk: čia tokių dalykų neklausiama; čia nėra vizitinių kortelių, ir čia negeriamas bruderšaftas; čia be leidimo sakoma vienas kitam „tu", čia visiems žinoma, kad visi žmonės broliai; čia yra tokių, kurie priiminėjo *avinėlio komuniją*, bet yra jų nedaug, senuk, daugiau tokių, kurie priiminėjo *buivolo komuniją*; mano pavardė *„Man reikia šautuvo, man reikia šautuvo?"*, o vardas *„Su Hindenburgu pirmyn! Ura!"* Galutinai užmiršk visus buržuazinius prietarus, visą gerą toną, čia beklasė visuomenė; ir nedejuok dėl pralaimėto karo. Viešpatie, negi jūs tikrai pralaimėjot du karus vieną po kito? Tokiam, kaip tu, linkėčiau pralaimėti septynis karus! Na, liaukis šniurkšėjęs, man nei šilta, nei šalta, kiek karų tu pralaimėjai; baisiau netekti vaikų, negu pralaimėti karus; čia, Denklingeno sanatorijoj, tu galėsi tarnauti mišioms, tai labai garbingas užsiėmimas, ir nekalbėk man apie Vokietijos ateitį; aš skaičiau laikrašty, kad Vokietijos ateitis aiškiai nužymėta. Jei tau būtinai reikia verkti, tai bent neverk taip verksmingai; jie ir tave nuskriaudė? Paliesta tavo garbė? O pagaliau kokia nauda

iš tos garbės, jei kiekvienas svetimšalis gali ją spardyti, ar ne tiesa? Bet nusiramink, šiame kurorte tavęs niekas nelies, čia atsižvelgiama į kiekvieną sielos skausmelį, gerbiami visi kompleksai; tai tik pinigų klausimas: jei esu skurdžius, tada tavęs laukia botagas ir šaltas vanduo, bet čia su tavim žais, ką tik nori, tu gali net išeiti už vartų ir Denklingene išgerti alaus; tau tik reikia surikti: „Apšaudymo laukas! Apšaudymo lauką antrajai, apšaudymo lauką trečiajai armijai!", ir kas nors tuojau atsilieps: „Klausau, ponas generole!" Čia į laiką žiūrima ne kaip į visumą, bet kaip į dalį, laikas čia negali tapti istorija, supranti? Aš mielai tikiu, kad mano akis tu esi kažkur matęs, kažkokiame veide su raudonu randu tarpuaky, tikiu, bet tokie duomenys ir toks sąryšis čia neleistinas; čia visada yra *šiandien*; šiandien vyksta Verdeno mūšis, šiandien mirė Heinrichas, žuvo Otas, šiandien yra 1942 m. gegužės 31 diena, šiandien Heinrichas sušnibždėjo man į ausį: *„Su Hinderburgu pirmyn! Ura!"* Tu jį pažinai, spaudei jam ranką, teisingiau jis spaudė tau ranką; gerai, bet dabar truputį padirbėkim; aš žinau, kokią maldą sunkiausia išmokti ministrantui, aš ją mokiausi su savo sūnum Otu, turėjau jį perklausyti: „Suscipiat Dominus sacrificium de manibus tuis ad laudem et gloriam nominis sui"[1]; dabar seka sunkiausia vieta, senuk: „ad utilitatem quoque nostram, totiusque Ecclesiae suae sanctae"[2], pakartok, senuk; ne, ne „utilatem", bet „utilitatem", visi daro tą klaidą, aš tau užrašysiu ant popieriuko, jei nori, arba paskaityk savo maldaknygėj... o dabar sudie, laikas valgyti vakarienę, „Apšaudymo lauke"; gero apetito...

Plačiais juodais takais pro koplyčią atgal į šiltadaržį; tik sienos matė, kaip ji atsirakino duris ir pro tuščius vazonus, pro pelėsiais trenkiančias lysves nuslinko į vyriausiojo sodininko kontorą, pasiėmė nuo stalo pistoletą ir atidarė rankinuką; minkšta juoda oda apgaubė pistoletą, užraktas tyliai spragtelėjo; šypsodamasi, glostydama tuščius vazonus, ji išėjo iš šiltadaržio ir vėl užrakino duris; tik tamsios sienos matė, kaip ji

---

[1]Tepriima Viešpats auką iš tavo rankų savo vardo garbei ir šlovei *(lot.)*.
[2]Mūsų ir visos šventos bažnyčios naudai. *(lot)*.

ištraukė raktą; pamažu plačiais juodais takais ji grįžo atgal į namus.

Hupertsas dengė jos kambary vakarienei stalą; arbata, duona, sviestas, sūris ir kumpis; jis šypsodamasis pažvelgė į ją ir tarė:

– Jūs nuostabiai gražiai atrodot, ponia.

– Taigi, – tarė ji, padėjo ant komodos rankinuką, nusiėmė skrybėlę ir šypsodamasi paklausė: – Ar vyriausiasis sodininkas negalėtų man atnešti gėlių?

– Kad jo nėra, – paaiškino Hupertsas, – šiandien jam poilsio diena, ir jis negrįš be rytojaus vakaro.

– O be jo niekas negali įeiti į šiltadaržį?

– Ne, ponia, čia jis labai griežtas.

– Matyt, teks palaukti iki rytojaus vakaro, o gal gausiu ką Deklingene ar Dodringene.

– Jūs norite eiti pasivaikščioti, ponia?

– Turbūt, toks gražus vakaras, juk man galima, tiesa?

– Žinoma, žinoma, galima, o gal paskambinti ponui patarėjui ar ponui daktarui?

– Aš pati paskambinsiu, Hupertsai, prašom sujungti su centrine, bet tik ilgam laikui, gerai?

– Savaime suprantama, ponia.

Kai Hupertsas išėjo, ji atidarė langą, išmetė šiltadaržio raktą į komposto duobę, vėl uždarė langą, įsipylė į puoduką arbatos ir pieno; ji atsisėdo ir prisitraukė artyn telefono aparatą.

– Eikš, eikš, – tarė ji tyliai, mėgindama kaire ranka prilaikyti drebančią dešinę, kuria siekė telefono. – Eikš, eikš, – pakartojo ji, – aš pasiruošusi grįžti į gyvenimą su mirtimi rankinuke; niekas iš jų nežinojo, kad užteks tik vieno prisilietimo prie šalto metalo, jie per daug pažodžiui suprato šautuvą; man nebūtinai šautuvo, pistoletas irgi tinka; eikš, eikš, pasakyk man, kiek dabar laiko, eikš, švelnusis balse, ar tu vis dar tas pats ir vis tuo pačiu numeriu pasiekiamas?

Ji paėmė ragelį į kairę ranką ir klausėsi centrinės signalo.

– Hupertsui tereikia paspausti mygtuką, ir tuojau atsiranda laikas, pasaulis, dabartis ir Vokietijos ateitis; man labai įdomu, kaip ji atrodys, kai aš išeisiu iš užkeiktos pilies.

Dešine ranka ji ėmė rinkti numerį: vienas, vienas, vienas, ir išgirdo švelnų balsą: „Dabar yra septyniolika valandų penkiasdešimt aštuonios minutės trisdešimt sekundžių"; po to nejauki tyla, gongas, ir vėl švelnus balsas: „Dabar yra septyniolika valandų penkiasdešimt aštuonios minutės keturiasdešimt sekundžių". Laikas plūdo jai į veidą, užliejo jį mirtinu baltumu, o balsas vis skelbė :„Dabar yra septyniolika valandų penkiasdešimt devynios minutės... dešimt... dvidešimt... trisdešimt... keturiasdešimt... penkiasdešimt sekundžių", po to smarkus gongo dūžis ir švelnus balsas: „Aštuoniolika valandų, 1958 metai, rugsėjo šešta diena". Heinrichui dabar būtų keturiasdešimt aštuoneri metai, Johanai keturiasdešimt devyneri, o Otui keturiasdešimt vieneri; Jozefui yra dvidešimt dveji, Rutai devyniolika... ir balsas tarė: „Dabar yra aštuoniolika valandų viena minutė".

Atsargiai, nes galiu tikrai išprotėti, žaidimas virs tikrove, ir aš galutinai įstrigsiu amžinoj dabarty, neberasiu slenksčio, bėgiosiu palei apžėlusias sienas, nerasdama durų; laiko vizitinė kortelė tartum iššaukimas į dvikovą – nereikia jos priimti; 1958 m. rugsėjo 6 diena, aštuoniolika valandų viena minutė ir keturiasdešimt sekundžių; kažkoks kerštingas kumštis sudaužė mano kišeninį veidrodėlį, liko tik dvi šukės, kurios rodo mano mirtinai išblyškusį veidą; aš juk girdėjau sprogdinimo trenksmą, kuris truko kelias valandas, aš girdėjau, kaip pasipiktinę žmonės šnibždėjo: „Jie išsprogdino mūsų vienuolyną". Sanitarai ir durininkai, sodininkai ir kepėjo mokiniai skleidė šią baisią naujieną, kuri man visai neatrodo tokia jau baisi; apšaudymo laukas; raudonas randas tarpuaky, tamsiai mėlynos akys; kas ten toks galėjo būti? Negi jis? Kas? Aš išsprogdinčiau viso pasaulio vienuolynus, jei tik galėčiau susigrąžinti Heinrichą, prikelti iš kapų Johaną, Ferdį ir kelnerį, pavarde Grolis; Editą... ir kad galėčiau sužinoti, *kas* buvo Otas; žuvo prie Kijevo; tai taip kvailai skamba ir kvepia istorija; eikš, senuk, nebegaudysim daugiau pušies, aš nebeužrišinėsiu tau akių: šiandien tau sukanka aštuoniasdešimt, man septyniasdešimt vieneri; o iš dešimties, devyniolikos metrų nuotolio beveik tikrai galima pa-

taikyti; eikit šen, metai, savaitės ir dienos, valandos ir minutės, kiek sekundžių? „Aštuoniolika valandų dvi minutės ir dvidešimt sekundžių". Aš palieku savo popierinį laivelį ir puolu į vandenyną; aš mirtinai išblyškusi; gal kaip trisdešimt sekundžių"; tai tartum verčia skubėti; eikš, aš negaliu gaišti, negaliu laukti nė vienos sekundės.

– Greičiau, panele! Panele, kodėl jūs neatsakot... panele, panele... man tuojau reikia taksi, tučtuojau, labai skubu, padėkit gi man!

Plokštelės neatsakinėja, tą aš turėjau žinoti. Reikia padėti ragelį, vėl nuimti, surinkti numerį: vienas, vienas, du... ar ir taksi galima iškviesti tuo pačiu numeriu, kaip seniau?

„Denklingeno kine, – pasigirdo švelnus balsas, – galite pamatyti tėvyninį filmą „Broliai iš Pelkių vienkiemio". Pradžia aštuonioliktą valandą ir dvidešimtą valandą penkiolika minučių. Dodringeno kino teatras demonstruoja puikų filmą „Ką gali meilė"...

Cit, cit, mano laivelis sudrisko, bet argi aš nemoku plaukti? Aš mokiausi plaukti Bliucherbade 1905 metais, turėjau tada juodą maudymosi kostiumą su raukučiais ir sijonėliu; šokinėjau ant galvos iš vieno metro aukščio; valdykis, senele, atsikvėpk, tu juk moki plaukti. Ką jie man pasakys, jei surinksiu numerį vienas, vienas, trys. Švelnus balsas:

„O jeigu vakare laukiate svečių, siūlome jums skanų ir nebrangų valgiaraštį: pirmam patiekalui – skrebučiai, pakepinti su sūriu ir kumpiu; žalieji žirneliai su rūgščia grietine, prie jų minkštas bulvių pudingas, sausai keptas šnicelis..."

– Panele, panele... – plokštelės neatsakinėja...

„...jūsų svečiai sakys, kad jūs puiki šeimininkė".

Padėti ragelį; vienas, vienas keturi; švelnus balsas:

„Taigi susidėkit stovyklavimo reikmenis, pasiimkit maisto ir, jei galvojate pastatyti automobilį įkalnėj, neužmirškite pakelti rankinio stabdžio. Linkime maloniai praleisti sekmadienį su savo šeima."

Aš nespėsiu; per daug laiko reikia pavyti, mano veidas vis labiau blykšta; mano akmeninis veidas neplūsta ašaromis, atstumtas, prarastas laikas lieka many kaip nemirtingas melas; veidrodėli, veidrodėli, veidrodžio šukele – ar mano plaukai tik-

rai pabalo tų švelnių balsų kankinimo kameroj? Vienas, vienas, penki – mieguistas balsas:

– Denklingeno centrinė.

– Ar jūs mane girdite, panele? Ar girdit mane?

– Taip, girdžiu. – Juokas.

– Man skubiai reikia paskambinti į architekto Femelio kontorą, Modesto gatvė 7 arba 8, abu numerius galima rasti prie Femelio pavardės, vaikuti. Jūs nepykstat, kad aš jus vadinu vaikučiu?

– Ne, ne, ponia.

– Aš labai skubu.

Girdėti vartomi lapai.

– Aš radau poną Heinrichą Femelį ir poną dr. Robertą Femelį, su katruo jus sujungti, ponia?

– Su Heinrichu Femeliu.

– Prašom nepadėti ragelio.

Kažin ar telefonas dar tebestovi ant palangės, ar kalbėdamas jis vis dar gali žiūrėti į gatvę ir namą Modesto gatvėje Nr.8, kur jo vaikai žaidžia ant stogo, į Greco krautuvę, kur prie durų kaba šernas; ar dabar ten tikrai skamba telefonas?

Labai toli ji girdėjo signalus, tarpai tarp jų atrodė ilgi.

– Deja, ponia, niekas neatsako.

– Tada prašom sujungti su kitu numeriu.

– Mielai, ponia.

Nieko, nieko; neatsako.

– Na tai prašom iškviesti man taksi, vaikuti, gerai?

– Mielai. Kur?

– Į Denklingeno sanatoriją.

– Tuojau, ponia.

– Taip, Hupertsai, galit išnešti arbatą; duoną ir užkandžius taip pat. Ir prašom palikti mane vieną; kai taksi įvažiuos į alėją, aš pamatysiu. Ne, ačiū, man nieko nereikia. Ar jūs tikrai ne plokštelė? O, aš nenorėjau jūsų užgauti, aš tik pajuokavau. Ačiū.

Ją krėtė šaltis; ji juto, kaip susitraukė jos veidas, lango stikle matėsi susiraukšlėjęs, pavargęs senutės veidas; nereikia verkti; ar laikas tikrai nusidabrino mano juodus plaukus? Aš išmokau plaukti, bet nežinojau, kad vanduo toks šaltas; švelnūs balsai

mane kankina, grąžina į dabartį; senelė su sidabriniais plaukais; pyktis paverstas išmintim, keršto troškimas – atleidimu; neapykanta užkonservuota išminties cukruje; seni pirštai spaudė rankinuką; auksas, parsineštas iš užkeiktos pilies, išpirka.

Paimk mane iš čia, mielasis, aš grįžtu namo. Aš būsiu tavo žilaplaukė, meili žmona, gera motina ir maloni senelė, kuria galima girtis draugams ir draugėms: „Mūsų senelė sirgo, ilgai sirgo, bet dabar pagijo ir parsinešė pilną rankinuką aukso".

Ką mes valgysim šiandien vakare „Kronerio" kavinėj? Skrebučius, pakepintus su sūriu ir kumpiu, žirnelius su rūgščia grietine ir šnicelį... ir šauksim: „Hosana Dovydo nuotakai, kuri grįžo iš užkeiktos pilies"? Grecas, motinos žudikas, ateis pasveikinti; kraujo balsas jam nieko nesakė, nieko nesakė ir Otui; kai gimnastikos mokytojas jos ant balto žirgo pro mūsų namus, aš šausiu. Nuo pergolos iki gatvės nebus daugiau kaip dešimt metrų... įstrižainė nebus daug ilgesnė nei trylika metrų; paprašysiu Robertą, kad man tiksliai išskaičiuotų; vis tiek iš tokio nuotolio pataikyti bus nesunku: „Apšaudymo laukas" man taip sakė, o jis tikriausiai žino, tas mūsų baltaplaukis ministrantas; rytoj jis pradės eiti savo naujas pareigas; kažin ar įsidės iki to laiko į galvą, kad reikia skaityti ne „utilatem", bet „utilitatem"? Raudonas randas tarpuaky... vadinasi, jis vis dėlto tapo kapitonu – taip ilgai tęsėsi karas; nuo kiekvieno naujo sprogimo žvangėjo langų stiklai, o rytą visa palangė buvo nugulusi dulkėm; aš mylėjau tave labiau, negu man liepė kraujo balsas; iš kur tu pas mus atėjai, Edita, sakyk?

Aš vis labiau traukiuos ir mažėju; iš taksi į „Kronerio" kavinę jis galės mane nunešti ant rankų; aš nuvažiuosiu laiku; dabar ne daugiau kaip aštuoniolika valandų šešios minutės trisdešimt sekundžių; mano lūpų pieštuką suplojo keršto kumštis; ir dreba mano išgverę kaulai, aš bijau; kaip jie atrodys, man amžininkai? Ar jie bus tie patys, kaip anuomet, ar tik tokie patys? O kaip bus su auksinėmis vestuvėmis, senuk, – atsimeni, 1908 metais tryliktą rugsėjo, – kaip tu ketinai iškelti savo auksines vestuves? Žilaplaukė jubiliatė jaunoji, žilaplaukis jubiliatas jaunasis, aplink aibės anūkų; atleisk, kad aš juokiuosi, Dovydai... tu nebuvai Abraomas, bet aš jaučiu savy truputį Rachelės juoko, tik truputį, daug vietos many nėra, aš parsinešu tik riešuto kevalą

juoko ir pilną rankinuką aukso; tegu ir maža to mano juoko, bet jame slypi milžiniška jėga, didesnė negu Roberto dinamite...

Iškilmingai, iškilmingai ir per daug lėtai žygiuojate jūs alėja; Editos sūnus pirmas, bet prie jo šono ne Ruta; kai aš išėjau, jai buvo treji metukai, bet aš ją pažinčiau, pamačiusi ir aštuoniolikos metų; tai ne Ruta; rankų judesiai nesikeičia; medis slypi jau riešuto kevale; kiek kartų aš mačiau savo motiną braukiant nuo kaktos plaukus lygiai taip, kaip vėliau braukė Ruta; kur Ruta? Ji turi man atleisti... Šita kažkokia svetima, graži; a, tai įsčios, kurios tau gimdys vaikaičius, senuk; gal septynis, o gal septyniskart septynis? Atleisk, kad aš juokiuos; jūs ateinate kaip heroldai, pamažu, pernelyg iškilmingai; ar jūs ateinate paimti jubiliatės nuotakos? Štai aš, susitraukusi kaip senas obuolys, tu gali ant rankų nunešti mane į taksi, senuk, tik paskubėk; aš nebegaliu gaišti nė sekundės; taip, taksi jau atvažiavo; matote, kaip aš gerai viską kombinuoju; bent to aš išmokau, būdama architekto žmona... praleiskite taksi – dešinėj stovi Robertas su dailiąja nepažįstamąja, kairėj senelis su vaikaičiu; Robertai, argi čia vieta dėti kam ant pečių ranką? Ar tau prireikė atramos, pagalbos? Eikš, senuk, atnešk man laimę – dabar švęsime ir būsime laimingi! Atėjo laikas!

12

Durininkas neramiai žvalgėsi į laikrodį: jau po šešių, Jochenas neateina jo pakeisti, o svečias vienuoliktame kambaryje pakabino ant durų rankenos lentelę *„Prašom netrukdyti"* ir miega jau dvidešimt vieną valandą; tiesa, kol kas dar niekas nepajuto anapus užrakintų durų mirties tylos; svečiai dar nesišnibžda, negirdėti kambarinės riksmo; vakarienės laikas: tamsūs kostiumai, šviesios suknelės, daug sidabro, žvakių šviesa, muzika; prie omarų mišrainės Mocartas, prie mėsos patiekalų Vagneris, prie deserto Hotas.

Ore pleveno nelaimė; susirūpinęs durininkas žvalgėsi į laikrodį, kuris pernelyg lėtai stūmė sekundes į tą akimirką, kada atsiskleis nelaimė; be atvangos skambėjo telefonas: „Vakarienė Nr. 1 į dvyliktą kambarį"; „Vakarienė Nr. 3 į du šimtai aštuonioliktą kambarį"; „Šampanas į keturioliktą kambarį"; savaitgalį leidžiantys meilužiai reikalavo stimuliatorių; penki pasaulio bastūnai stumdėsi vestibiulyje, laukdami autobuso į aeroportą – jie išskrenda naktiniu lėktuvu.

– Taip, ponia, pirmoji gatvė į kairę, antroji į dešinę, trečioji į kairę – romėnų vaikų kapinės naktį apšviečiamos, fotografuoti galima.

Bobutė Blesik gėrė kampe portveiną; jai pagaliau pavyko sučiupti Hugą, dabar jis balsu skaitė jai vietinį laikraštį: „Kišenvagiui nepavyko. Vakar prie Erenfeldgiurtelio kažkoks jaunas žmogus taikėsi ištraukti vienai pagyvenusiai moteriškei rankinuką, bet narsi bobutė... Užsienio reikalų ministras Dalesas..."

– Niekai, niekai, – pareiškė bobutė Blesik. – Nereikia nei apie politiką, nei apie užsienį, man įdomu klausytis tik vietinių naujienų.

Ir Hugas skaitė toliau:

– „Miesto galva sveikina nusipelniusį boksininką..."

Laikas slinko erzinančiai lėtai, tartum tyčia atidėliodamas nelaimės valandą; kelneriai statė ant stalų sidabrinius padėklus, tyliai skambėjo stiklai, aidėjo iškilminga porceliano lėkščių muzika; aviakompanijos šoferis stovėjo tarpdury, įspėjamai pakėlęs ranką; durys, švelniai pasūpavusios, atsirėmė į veltines atramas; durininkas nervingai žvilgčiojo į savo bloknotą: „18.30 rezervuoti kambarį į gatvės pusę ponui M.; 18.30 dviejų kambarių apartamentas slaptajam patarėjui Femeliui su žmona, būtinai į gatvės pusę"; 19.00 iš 114 kambario išvesti pasivaikščioti šunį Kesį". Štai kaip tik neša tam šunpalaikiui specialią kiaušinienę – tryniai kieti, baltymai minkšti, dešra gerai pakepinta; ir, žinoma, tas nususėlis vėl maivysis ir nenorės ėsti; vienuolikto kambario gyventojas jau miega dvidešimt vieną valandą ir aštuoniolika minučių.

– Taip, ponia, fejerverkas prasidės pusvalandis po saulės laidos, vadinasi, eisena apie devynioliktą valandą trisdešimt minu-

čių; karių eisena apie devynioliktą valandą penkiolika minučių; ar dalyvaus ponas ministras? Deja, negaliu jums to pasakyti.

Hugas skaitė kaip mokinys: „Ir miesto tėvai įteikė nusipelniusiam boksininkui ne tik garbės piliečio diplomą, bet ir auksinį Marsilijaus žetoną, kuris suteikiamas tik už ypatingus kultūrinius nuopelnus. Šios garbingos šventės pabaigoj įvyko banketas".

Pagaliau visi pasaulio bastūnai išsinešdino iš vestibiulio.

– Taip, ponai, kairiosios opozicijos banketas mėlynojoj salėj; ne, dešiniosios opozicijos – geltonojoj salėj; kelias pažymėtas strėlėmis.

Pasakyk, kad geras, katras jų kairysis, katras dešinysis, ant kaktos neparašyta; apie tokius dalykus geriau nusimano Jochenas, jo uoslė niekada neapgauna, kai reikia nustatyti, kur kieno vieta; jis pažįsta tikrą poną ir po apspurusiais trinyčiais, o mužiką ir po brangiausiu kostiumu; jis puikiausiai mokėtų atskirti kairiąją opoziciją nuo dešiniosios... a, čia dar vyksta kažkoks banketas: draugijos „Visų labui" priežiūros taryba.

– Raudonoji salė, pone.

Visų veidai vienodi, užkandžiams visi valgys omarų mišrainę: ir dešinieji, ir kairieji, ir priežiūros taryba; prie užkandžių Mocartas, prie pagrindinių valgių Vagneris, prie deserto Hotas.

– Taip, pone, raudonojoj salėj.

Kai kalbama apie socialinius dalykus, Jocheno uoslė neapgauna, bet kitur jis bejėgis. Kai čia pirmą kartą pasirodė avių kunigė, Jochenas tuojau sušnibždėjo: „Atsargiai, aukščiausia klasė!" O kai po to atvyko ta išbalusi mergaičiukė su ilgais išsidraikusiais plaukais, tik su vienu rankinuku ir bloknotu po pažastim, Jochenas sušnibždėjo: „Šliundra". – Ne, – pasakiau aš, – ji tai daro su kiekvienu ir *nieko už tai neima*, taigi ne šliundra„. O Jochenas savo: „Ji tai daro su kiekvienu ir *už tai ima"*. Ir jo buvo teisybė. Bet nelaimės Jochenas neužuodžia; kai atvažiavo ta šviesiaplaukė, spinduliuojanti būtybė su savo trylika lagaminų, jai lipant į liftą, aš pasakiau: „Kertam lažybų, kad gyvos jos nebepamatysim?" O Jochenas atšovė: „Nesąmonė, ji tik kelioms dienoms pabėgo nuo savo vyro". Ir kieno buvo teisybė? Pririjo tablečių, pakabino ant durų lentelę *„Prašom netrukdyti"* ir miegojo dvidešimt keturias valandas, kol visi pradėjo šnibž-

dėti: „Numirėlis, 118 kambary numirėlis". Gražu, kai trečią valandą po pietų prisistato policija, o penktą iš viešbučio išnešamas lavonas, gražu, ką ir besakyti.

Tfu, koks buivolo snukis. Drabužiai taip ir trenkia diplomatu; du centneriai gyvo svorio, eisena kaip takso, o kostiumas! Matyt, įžymybė, laikosi šešėly, o du ne tokie įžymūs eina prie jo ložės.

– Malonėkite kambarį ponui M.

– A, taip, 211 kambarys. Hugai, eikš čia, nuvesk ponus.

Šeši centneriai, apsidengę angliška gelumbe, tyliai pakilo aukštyn.

– O Viešpatie, Jochenai, Jochenai, kur taip ilgai buvai?

– Atleisk, – tarė Jochenas, – tu žinai, kad aš beveik visada punktualus, ypač kai tavęs laukia pati ir vaikai, stengiuos nevėluoti, bet kai įsimaišo balandžiai, tada mano širdis blaškosi tarp draugo ir balandžių augintojo pareigos; mat, kai išsiunčiu šešis, tai šešių ir laukiu grįžtant, bet, supranti, laiku grįžo tik penki, šeštas parskrido dešimt minučių vėliau ir visiškai be jėgų, vargšelis; na, tai eik dabar, jei dar nori gauti gerą vietą ir pamatyti fejerverką, nebegaišk; matau, kairioji opozicija mėlynojoj salėj, dešinioji opozicija geltonojoj salėj: „Visų labui" priežiūros taryba raudonojoj salėj; taip, savaitgalis; nors daug įdomiau būna, kai susirenka filatelistai ar alaus gėrimo rekordininkai: būk ramus, aš su jais susidorosiu, nerodysiu savo jausmų, nors kairiajai opozicijai su mielu noru įkrėsčiau į sėdynę, o dešiniajai ir „Visų labui" prispjaučiau į mišrainę; na, nesijaudink, viešbučio vėliavą laikysiu aukštai; tavo numatomais savižudžiais irgi pasirūpinsiu.

– Taip, ponia, devintą valandą nusiųsiu pas jus Hugą žaisti kortomis, taip.

Šit kaip, ponas M. jau čia? Nepatinka man tas ponas M.; nors jo ir nemačiau, bet jaučiu jam antipatiją.

– Taip, pone, į 211 kambarį šampano ir tris „Partagas eminentes".

Pažinsite juos iš jų cigarų kvapo! Viešpatie, ateina visa Femelių giminė!

Mergužėle, mergužėle, kas iš tavęs beliko! Kai pirmą kartą tave pamačiau, – tai buvo 1908 metais per paradą kaizerio garbei – man smarkiai suplakė širdis, nors ir žinojau, kad tokie žiedeliai ne mano nosiai; aš atnešiau raudonojo vyno į kambarį, kur tu sėdėjai su savo tėveliu ir mamyte; vaikeli, vaikeli, kas galėjo pagalvoti, kad iš tavęs išeis tokia senelė – baltaplaukė ir susitraukusi, aš galėčiau viena ranka užnešti tave laiptais, ir mielai užneščiau, jei tik man būtų leista; bet man negalima, mieloji, gaila, tu ir dabar dar graži.

– Pone slaptasis patarėjau, mes palikome jums ir poniai, atsiprašau, poniai ir jums 212 kambarį; daiktai stoty? Ne? Gal reikia ką nors atnešti iš namų? Irgi ne? A, tik dviem valandom, pasižiūrėti fejerverko iš karių eisenos. Aišku, kambary užteks vietos šešiems asmenims, balkonas didelis; jei pageidaujate, lovas galima sustumti. Nereikia? Hugai, Hugai, nuvesk ponus į 212 kambarį ir paimk vynų sąrašą, jaunuosius ponus aš nusiųsiu į jūsų kambarį; aišku, ponas daktare, biliardo kambarys rezervuotas jums ir ponui Šrelai, aš atleisiu Hugą nuo kitų darbų; taip, jis geras vaikas, pusę dienos nesitraukė nuo telefono, tik suko ir suko; tikriausiai visą gyvenimą nebeužmirš jūsų ir pensiono „Modern" telefono numerio; kodėl šiandien Karių sąjungos paradas? Kažkokio maršalo: rodos, Huzenvaldo didvyrio gimimo diena; išgirsime gražiąją dainą „Tėvyne, braška tavo pamatai"; tiek to, tegu sau braška, ponas daktare. Kaip? Visada braškėjo? Jei leisite man pareikšti savo politinę nuomonę, tai viena pasakysiu: atsargiai, jeigu vėl braška, reikia būti atsargiam!

– Aš jau kartą čia stovėjau, – tarė ji tyliai, – žiūrėjau, kaip tu žygiavai gatve 1908 metais per paradą kaizerio garbei; buvo toks kaizeriškas oras, brangusis, skambantis šaltis – taip, rodos, sakome eilėraščiuose; aš drebėjau, ar tu išlaikysi paskutinį, sunkiausią bandymą – karinės uniformos bandymą; ant gretimo balkono stovėjo generolas ir, keldamas taurę, linkčiojo tėtei, mamai ir man; tu bandymą išlaikei, senuk; nežiūrėk į mane taip įtariai; taip įtariai, taip tu niekada į mane nežiūrėjai; padėk galvą man ant kelių, rūkyk savo cigarą ir atleisk, kad aš drebu; aš bijau; ar matei to berniuko veidą? Ar jis ne Editos brolis?

Aš bijau, tu turi suprasti, kad aš dar negaliu grįžti į savo namus, gal niekada nebegalėsiu; aš nebegaliu grįžti į tą patį ratą, bijau, labiau bijau, negu kadaise; jūs, matyt, jau pripratot prie tų veidų, bet aš pradedu ilgėtis savo gerųjų pamišėlių; argi jūs akli? Taip lengva jus apgauti? Jie išžudys jus net ne už rankos mostą, o tiesiog už nieką. Net nežiūrės, ar tavo plaukai juodi, ar geltoni, ar tavo prosenelė turėjo krikšto metrikus, ar ne – nudės vien dėl to, kad jiems nepatiks tavo veidas. Argi tu neskaitei ant sienų plakatų? Argi jūs akli? Tu tiesiog nebežinai, kur esi; aš tau pasakysiu, brangusis, jie visi priėmė *buivolo komuniją*; kvaili kaip bato aulas, kurti kaip akmuo ir tokie pat nekaltučiai, kaip ir tas paskutinysis buivolo įsikūnijimas; padoriai, padoriai; aš bijau, senuk... net 1935 ir 1942 aš nesijaučiau tarp žmonių tokia svetima; gal reikia laiko, bet ir per kelis šimtus metų aš nepriprasiu prie tų veidų; padorūs, padorūs, ir nė šešėlio liūdesio jų veiduose; kas iš žmogaus be liūdesio? Duok man dar vyno ir nežiūrėk taip įtariai į mano rankinuką; jūs žinojot vaistą, bet panaudoti jį turėsiu aš pati; tavo širdis gryna, tu nenumanai, koks piktas pasaulis, ir aš dar šiandien pareikalausiu iš tavęs didelės aukos: atšauk šventę „Kronerio" kavinėj, sugriauk legendą, nereikalauk iš vaikaičių, kad jie apspjaudytų tavo paminklą, bet rūpinkis, kad jie iš viso tau nestatytų paminklo; juk tu niekada nemėgai sūrio su raudonaisiais pipirais; tegu kelneriai ir virėjos sėda ir suvalgo tavo iškilmingą vakarienę; o mes pasiliksim čia, šiame balkone, pasidžiaugsim šeimos rate gražiu vakaru, išgersim vyno, pasižiūrėsim fejerverko ir karių eisenos; prieš ką jie kariauja? Gal man dabar paskambinti į „Kronerį" ir atšaukti šventę?

Prie šv. Severino portalo jau renkasi mėlynos uniformos, stoviniuoja būreliais, rūko; plevėsuoja mėlynos ir raudonos vėliavos su didele juoda raide „K"; pučiamųjų orkestras jau repetuoja dainą „Tėvyne, braška tavo pamatai". Ant balkonų tyliai skamba stiklai, cinksi metaliniai kibirėliai su šampanu, į mėlyną vakarį dangų pykši kamščiai; šv.Severino varpai išmušė be ketvirčio septynias; trys tamsiai apsirengę ponai išėjo į 211 kambario balkoną.

- Ar jūs tikrai manote, kad jie mums gali būti naudingi? – paklausė M.

– Esu tikras, – atsakė vienas.
– Be jokios abejonės, – patvirtino kitas.
– Bijau, kad rodydami tokias simpatijas, mes ne ką tepelnysim, tik suerzinsim rinkėjus.
– „Karių sąjunga" nelaikoma radikalia, – atsakė pirmasis.
– Jūs nieko nenustosit, – pritarė antrasis, – jūs galite tik laimėti.
– Kiek čia galima tikėtis balsų? Geriausiu ir blogiausiu atveju?
– Geriausiu atveju apie aštuoniasdešimt tūkstančių, blogiausiu – apie penkiasdešimt tūkstančių. Spręskite patys.
– Aš dar nenusprendžiau, – tarė M. – Aš dar laukiu nurodymų iš K. Kaip manote, ar mums kol kas pavyko išvengti spaudos dėmesio?
– Pavyko, pone M., – atsakė pirmasis.
– O viešbučio personalas?
– Jie moka saugoti paslaptį, pone M., – atsakė antrasis. – Jau laikas būtų gauti nurodymus iš pono K.
– Man tie vyrukai nepatinka, – tarė ponas M., – jie kažkuo *tiki*.
– Jeigu jie duos mums aštuoniasdešimt tūkstančių balsų, tegu sau tiki, kuo nori, pone M., – atrėmė pirmasis.
Juokas. Stiklų skambėjimas. Telefonas.
– Taip, čia M. Ar aš gerai supratau? Pareikšti simpatiją? Gerai.
– Ponas K. nusprendė teigiamai, ponai, išneškime kėdes ir stalą į balkoną.
– Ką pagalvos užsienis?
– Ar taip, ar taip, jie vis tiek galvoja klaidingai.
Juokas. Stiklų skambėjimas.
– Aš eisiu į apačią ir pasakysiu eisenos vadovui, kad atkreiptų dėmesį į mūsų balkoną, – tarė pirmasis.

– Ne, ne, – atsakė senukas, – aš nedėsiu galvos tau ant kelių, nežiūrėsiu į mėlyną dangų; ar tu pasakei tiems „Kronerio" kavinėj, kad atsiųstų čia Leonorą? Jai bus nesmagu; tu jos nepažįsti, tai Roberto kontoros tarnautoja, miela mergaitė, negalima jos apvilti; mano širdis visai ne tyra, ir aš gerai žinau, koks pik-

tas pasaulis; aš irgi jaučiuosi svetimas: svetimesnis negu anuomet, kai mes eidavom į „Inkarą" aukštutiniame uoste ir nešdavom pinigus kelneriui pavarde Grolis; gatvėj jie dabar rikiuojasi eisenai... šiltas vasaros vakaras, prieblanda, skamba juokas... gal padėti tau, brangioji? Tu turbūt nežinai, kad, važiuodama taksi, buvai padėjusi man kelių savo rankinuką; jis sunkus, bet ne per daug... ką tu ketini su tuo daiktu daryti?

– Noriu nušauti tą storulį ant balto arklio. Ar tu jį matai, ar dar pažįsti?

– Manai, kad galiu jį kada užmiršti? Jis išrovė iš mano širdies juoką, sulaužė slapto mechanizmo slaptą spyruoklę; dėl jo buvo nuteistas mirti tas šviesplaukis berniokas, jo įsakymu įkištas į lagerį Editos tėvas, Grolis ir tas vaikas, kurio vardo mes taip ir nesužinojom; jis mane įtikino, kad vienas rankos mostas kainuoja gyvybę; jis padarė, kad iš Oto beliko tik Oto apvalkalas... ir vis tiek aš jo nežudyčiau. Aš dažnai save klausdavau, ko aš atvykau į šį miestą? Siekdamas turto? Ne, tu tą žinai. Gal kad tave mylėjau? Ne, nes tada dar tavęs nepažinau, taigi ir mylėti negalėjau. Trokšdamas garbės? Ne. Man rodos, tik dėl to, kad norėjau iš jų pasijuokti, norėjau jiems galų gale sušukti: tai buvo tik pokštas! Gal norėjau turėti vaikų? Taip. Aš turėjau vaikų: du mirė maži, vienas žuvo, tas buvo man svetimas, dar svetimesnis už tuos jaunuolius, kurie dabar ima į rankas savo vėliavą. O kitas sūnus? „Kaip sekasi, tėve?" – „Gerai, o tau?" – „Gerai, ačiū, tėve". – „Gal tau ko reikia?" – „Ne, ačiū, aš visko turiu". Šv. Antano vienuolynas? Atleisk, kad aš juokiuos, brangioji; dulkės; vienuolynas nekelia man jokių sentimentų, jau nekalbant apie jausmus; ar nori dar vyno?

– Taip, dar truputį.

Aš pasitikiu penkiasdešimt pirmuoju paragrafu, brangusis: įstatymą galima visaip pakreipti... žiūrėk, antai mūsų senas draugelis Netlingeris: užteko proto neateiti su uniforma, bet vis tiek jis čia – spaudžia rankas, ploja per pečius, čiupinėja vėliavas; gal verčiau nušauti tą Netlingerį? O gal aš dar pagalvosiu ir iš viso nešausiu į tuos muziejinius eksponatus tenai apačioj; mano vaikaičio žudikas sėdi gretimam balkone... matai? Tamsus kostiumas, padorus, jis kitaip galvoja, kitaip daro, kitaip planuoja; jis mokytas: laisvai kalba prancūziškai, angliškai,

moka graikų ir lotynų kalbas, jis jau šiandien uždėjo juostelę savo maldaknygėj: rytoj penkioliktas sekmadienis po Sekminių. „Kokia prefacija?" – sušuko žmonai į miegamąjį. Nešausiu į tą maišą ant balto arklio, nešausiu į muziejinius eksponatus... čia tereikia tik pasisukti, ir atstumas vos kokie šeši metrai, puikiausiai galima pataikyti; kam dar gali būti naudinga septynių dešimčių metų senė? Ne tironus reikia žudyti, bet tuos padoriuosius; pažvelgęs giltinei į akis, jis vėl išmoks stebėtis; na, nedrebėk, brangusis, aš moku už save išpirką; man tas įdomu: ramiai kvėpuoti, prisitaikyti, paspausti gaiduką; gali neužsikimšti ausų, brangusis, garsas nebus didesnis, kaip sprogus oro balionui; penkiolikto sekmadienio po Sekminių išvakarės...

13

Viena buvo blondinė, kita šatenė, abi lieknos, abi šypsojosi, abiem labai tiko rusvi vilnoniai kostiumai ir baltytėlaitės apykaklės, iš kurių it gėlių stiebeliai kyšojo dailūs kakliukai; abi laisvai ir be jokio akcento kalbėjo prancūziškai ir angliškai, flamandiškai ir daniškai, o taip pat laisvai ir be jokio akcento savo gimtąja kalba – vokiškai; jos mokėjo net lotyniškai, tos dailios, jokio Dievo negarbinančios vienuolės; dabar jos laukė tarnybiniam kambary už kasos, kol prie užtvaros ekskursantai pasiskirstė į grupes po dvylika žmonių; tada jos smailiu kulnuku užmynė cigaretės nuorūką, įprastiniu mostu šviežiai pasidažė lūpas ir, išėjusios į lauką, pasiteiravo lankytojų, kokios jie tautybės, šypsodamosi ir be jokio akcento paklausė, iš kur jie atvyko ir kokia jų gimtoji kalba; ekskursantai atsakinėjo, pakeldami pirštą; šį kartą buvo septyni anglai, du flamandai, trys vokiečiai; po to mergina linksmai užklausė, kas moka lotynų kalbą? Ruta neryžtingai pakėlė pirštą; tik vienas? Dailiame veidely vos vos švystelėjo liūdesio šešėlis; kad taip mažai žmonių su humanitariniu išsilavinimu, kad tik vienas iš visos grupės įvertins, kaip taisyklingai skanduodama ji pacituos antkapio įrašą. Šypsodamasi, ilgakotę lemputę it špagą palenkusi žemyn, ji pirmoji ėmė

leistis laiptais; pakvipo betonu ir kalkėmis, pakvipo rūsio drėgme, nors tylus parpimas sakė, kad požemyje yra kondicinio oro įrenginys; suskambėjo anglų, flamandų ir vokiečių kalba, visos be jokio akcento; vadovė pasakė, kokio dydžio tie pilki keturkampiai akmenys, kokio pločio buvo romėnų gatvė.

– Štai ten laiptai iš antrojo šimtmečio, pirtis iš ketvirtojo... matote, tenai nuobodžiaujantys sargybiniai nusibraižė smiltainio bloke kvadratėlius ir žaidė „malūną" – (kaip ten sakė kursų vadovas? „Visada pabrėžkite buitines detales"). – Čia romėnų vaikai žaisdavo akmenukais, prašom atkreipti dėmesį, kaip tobulai suleisti grindinio akmenys; štai nutekamasis griovelis: šiuo pilku grioveliu tekėjo vanduo iš romėnų prausyklų, tekėjo romėnų paplavos; čia liekanos mažutės Veneros šventyklos, kurią ponas vietininkas buvo pasistatęs sau.

Neono šviesoje ji pamatė ekskursantų veiduose šypseną, flamandų ir anglų šypseną; ar tie trys jauni vokiečiai tikrai nesišypso?

– Kuo paaiškinti pamatų gilumą? Reikia manyti, kad anuo metu, kada buvo statomi šie pastatai, dirvožemis buvo pelkėtas, žalias gruntinis srovės vanduo gurguliavo apie pilkus akmenis. Ar girdite pavergtų germanų keiksmus? Prakaitas srūva per jų šviesius antakius ir baltus veidus, susigeria jų šviesiose barzdose; barbarų lūpos kuria aliteracinius keiksmus: „Keršta klastingiems romėnams, už kruvinas mūsų žaizdas, atsiųski, Votane! Vargas, vargas jiems, vargas!" Kantrybės, ponios ir ponai, dar keli žingsniai, dar pažvelkime į teismo rūmų liekanas, ir štai atėjome į *romėnų vaikų kapines*.

(„Čia, – sakė kursų vadovas, – jūs pirmoji tylėdama užeinate į priekį ir palaukiate, kol atslūgs pirmoji susijaudinimo banga, tik tada pradedate aiškinti: *kiek laiko* turi tęstis ta įspūdinga tyla, yra grynai intuicijos reikalas, mano ponios, pareina, žinoma, ir nuo grupės sudėties; tik jokiu būdu nesileiskite į diskusijas, kurios galėtų išaiškinti faktą, jog čia visai ne romėnų vaikų kapai, tik vieni antkapiai, ir rasti, tarp kitko, visai kitoj vietoj".)

Antkapių plokštės gulėjo pusračiu, atremtos į pilkas sienas; kai atslūgo pirmasis susijaudinimas, nustebę ekskursantai pakėlė akis aukštyn: viršum neoninių lempų mėlynavo tamsus vakaris dangus; ar tik nemirga jame ankstyva žvaigždelė, o gal ten

tik blyksi paauksuotas, pasidabruotas bumbulas prie turėklų, kurie penkiais švelniais vingiais kyla aukštyn apvalia šviesos šachta.

– Ten, kur prasideda pirmasis vingis, – matote tą baltą skersinį ruožą betone – maždaug tokiame aukštyje romėnų laikais buvo gatvė; prie antrojo vingio – tamstos irgi matote baltą skersinį ruožą betone, tiesa? – tokiame aukštyje gatvė ėjo viduramžiais, ir pagaliau prie trečiojo vingio – turbūt nebereikia rodyti balto skersinio ruožo – tame aukštyje gatvė eina šiandien... o dabar, ponios ir ponai, eisime prie užrašų.

Jos veidas suakmenėjo kaip dievaitės, ji truputį sulenkė ranką per alkūnę ir pakėlė aukštyn savo lemputę nelyginant fakelą.

DURA QUIDEM FRANGIT PARVORUM MORTE PARENTES
CONDICIO RAPIDO PRAECIPITATA GRADU
SPES AETERNA TAMEN TRIBUET SOLACIA LUCTUS...

Ji šyptelėjo Rutai, vienintelei, kuri galėjo įvertinti originalo kalbą; paskui nežymiu mostu pasitaisė švarko apykaklę ir, šiek tiek nuleidusi lemputę, pradėjo deklamuoti vertimą:

„Kokia bebūt sunki dalia tėvų,
Kurių vaikus nusineša staigi mirtis,
Liūdėdami jų prarastos jaunystės,
Kuri dabar dausų jau viešpatijoj,
Jie pasiguodžia amžina viltim.

Šešerių metų ir devynių mėnesių amžiaus priglaudė šis kapas tave, Desideratai.

Septyniolikos šimtmečių liūdesys aptemdė veidus, suspaudė širdis, net suparaližiavo pagyvenusio flamando žandikaulius – jam atvėpo lūpa, o liežuvis skubiai nustūmė kramtomąją gumą į ramų kampelį; Mariana pravirko, Jozefas suspaudė jai ranką, Ruta apkabino ją per pečius; o vadovė vis tokiu pat suakmenėjusiu veidu deklamavo dabar jau anglų kalba:

Pavojinga valandėlė ateidavo tada, kai ekskursantai iš tamsaus rūsio išlipdavo į viršų, į šviesą, kai vėl padvelkdavo gaivus vasaros vakaras, kai iš senų senovės atplūdęs skausmas nusėsdavo širdies gilumoj ir persipindavo su meilės misterijų nuojauta, kai vieniši turistai prie kasos langelio išspjaudavo kramtomąją gumą ir laužyta vokiečių kalba mėgindavo paskirti pasimatymą, kviesdavo pašokti į „Princo Heinricho" viešbutį, pasivaikščioti, pavakarieniauti kartu – „a lonely feeling,[1] panele"; tada turėjai vaidinti vestalę, nesileisti į jokį flirtą, griežtai atsisakyti visų pasiūlymų; „prašom neliesti, į mane galima tik žiūrėti"; „no, sir, no, no",[2] nors ir ji pati jusdavo puvėsių dvelkimą, ir jai būdavo gaila tų vargšų užsieniečių, kurie, purtydami galvą, eidavo malšinti savo meilės alkio į tas sferas, kur dar viešpatavo Venera ir, gerai nusimanydama apie pinigų keitimo kursą, nesigėdijo skelbti savo kainų doleriais, svarais, guldenais, frankais ir markėmis.

O kasininkas jau plėšė iš ritės bilietus, tarytum tie siauri varteliai būtų vedę ne į kapus, bet į kiną, ir jai vos belikdavo laiko tarnybiniam kambary skubiai patraukti cigaretę, atsikąsti sumuštinio, nugerti gurkšnelį iš termoso ir nuolat svarstyti sunkiai išsprendžiamą klausimą: ar pasidėti nuorūką kitam kartui, ar verčiau užminti ją smailiu kulnuku; dar vieną dūmą, dar vieną, o kairioji ranka jau ieško rankinuke lūpų pieštuko, tuo tarpu kai širdis maištauja, ketindama sulaužyti vestalės priesaiką; kasininkas jau įkišo pro duris galvą.

– Vaikuti, vaikuti, jau laukia dvi grupės, paskubėk... *romėnų vaikų kapinės* kone vienos pripildo kasą.

Ir ji šypsodamasi eina prie užtvaros, klausia, kas kokios tautybės ir kokia jų gimtoji kalba: keturi kalba angliškai, vienas prancūziškai, viena olandiškai ir šį kartą šeši vokiečiai; palenkusi lemputę kaip špagą, ji vėl leidžiasi į tamsų rūsį skelbti senovinio meilės kulto, šifruoti senovinio mirties skausmo.

---

[1] Jaučiuosi toks vienišas *(angl.)*.
[2] Ne, pone, ne, ne *(angl.)*.

Eidama pro eilę laukiančių žmonių, Mariana vis dar verkė; laukiantieji vokiečiai, anglai ir olandai sumišę suko akis į šalį nuo apsiverkusios merginos veido; kokia skaudi paslaptis tūno tuose tamsiuose rūsiuose? Kur tai girdėta, kad kultūros paminklai jaudintų žmones iki ašarų? Už šešiasdešimt pfenigų toks sukrėtimas, kokį matome vienam kitam veide tik po labai prastų arba labai gerų filmų? Ar akmenys tikrai gali išspausti žmogui ašaras? Juk kiti tuo tarpu šaltai kišasi į burną naują porciją kramtomosios gumos, godžiai degasi cigaretes, persukinėja savo fotoaparatuose filmo juostą, akimis ieškodami kito objekto: štai kaip tik priešais įėjimą į *romėnų vaikų kapines* gyvenamojo namo frontonas iš penkiolikto šimtmečio; spragt, ir chemijos pagalba frontonas įamžintas...

– Ramybės, ramybės, ponai, – sušuko kasininkas iš vidaus, – dėl didelio lankytojų antplūdžio mes nutarėme sudaryti grupes ne po dvylika, bet po penkiolika žmonių, taigi prašome dar tris iš eilės prie kasos... įėjimas šešiasdešimt pfenigų, katalogas – markė dvidešimt.

Laukiančiųjų eilė išsirikiavo palei sieną ligi pat gatvės kampo; einant pro žmones, Marianos veide vis dar matėsi ašaros, ji šypsniu atsakė Jozefui į stiprų rankos paspaudimą, šypsniu padėkojo Rutai už tai, kad ši palaikė ją apkabinusi.

– Paskubėkim, – tarė Ruta, – jau be dešimt septynios, negražu versti juos laukti.

– Mes nueisim per dvi minutes, – atsakė Jozefas, – kaip tik laiku; kalkės... šiandien, matyt, mane visur persekios tas kvapas... ir betonas; beje, ar žinote, kad tai mūsų tėčio sprogdinimo aistra padėjo surasti tas kapines; sprogdinant senąjį sargybos bokštą, įlūžo apačioj skliautas ir atvėrė jiems kelią prie tų antikinių griozdų; tegyvuoja dinamitas... O kaip tau atrodo mūsų naujasis dėdė, Ruta, ar atsiliepė tavyje kraujo balsas, kai jį pamatei?

– Ne, – tarė Ruta, – kraujo balsas manyje neatsiliepė, bet jis mielas, tik kiek sausokas ir kažkoks bejėgis... ar jis gyvens su mumis?

– Turbūt, – atsakė Jozefas, – ar mes irgi ten gyvensim, Mariana?

– Tu nori keltis į miestą?

– Taip, – patvirtino Jozefas, – noriu studijuoti statiką ir perimti garbingą savo tėvo kontorą, tau tas nepatinka?

Jie perėjo judrią gatvę ir įsuko į ramesnę; Mariana stabtelėjo prie kažkokios vitrinos, ištrūko iš Jozefo, nustūmė nuo peties Rutos ranką ir nusišluostė veidą; Ruta brūkštelėjo sau per plaukus, pasitempė megztinį.

– Ar mes pakankamai gražios? – paklausė ji. – Nenorėčiau užgauti senelio.

– Jūs pakankamai gražios, – atsakė Jozefas. – Kaip tau patinka mano planas, Mariana?

– Man ne vis tiek, ką tu dirbi, – tarė Mariana. – Prieš statiką nieko negaliu pasakyti, tik klausimas, ką tu su tomis žiniomis darysi.

– Statysiu ar sprogdinsiu, to dar nežinau, – atsakė Jozefas.

– Dinamitas tikriausiai jau pasenusi priemonė, – įsiterpė Ruta, – esu tikra, kad yra kas nors geresnio; ar atsimeni, koks linksmas buvo tėtis, kai dar galėjo sprogdinti? Toks rimtas jis pasidarė tik vėliau, kai nebebuvo ko sprogdinti... Kokį įspūdį jis tau padarė, Mariana? Ar jis tau patiko?

– Taip, – atsakė Mariana, – labai patiko; aš daug blogiau apie jį galvojau, maniau, kad bus šaltesnis ir, dar nepažinusi, jau bijojau jo, bet dabar man atrodo, kad bijoti jo tikrai nereikia; gal jūs juoksitės, bet su juo aš jaučiuosi kažkaip saugi.

Jozefas ir Ruta nesijuokė; jie paėmė Marianą į vidurį ir ėjo toliau; prie „Kronerio" kavinės durų jie sustojo, abi merginos dar kartą pasižiūrėjo į save stiklinėse duryse, kurios iš vidaus buvo užtrauktos žalia šilkine užuolaida, dar kartą brūkštelėjo sau per plaukus, ir Jozefas šypsodamasis atidarė joms duris.

– Dievulėliau, kaip išalkau, – tarė Ruta, – tikiuosi, kad senelis bus užsakęs ką skanaus.

Ponia Kroner, iškėlusi rankas, plaukė prie jų žaliu takeliu pro žaliai užtiestus staliukus; jos sidabriniai plaukai buvo išsitaršę, veido išraiška bylojo apie kažkokią nelaimę, pavandeniavusiose akyse blizgėjo drėgmė, balsas drebėjo iš nuoširdaus susijaudinimo.

– Vadinasi, tamstos dar nieko nežinot? – paklausė ji.

– Ne, – atsakė Jozefas. – Kas atsitiko?

– Matyt, atsitiko kažkas baisaus; tamstų senelė atšaukė šventę... ji skambino vos prieš kelias minutes ir prašė jus ateiti į „Princą Heinrichą", į 212 kambarį. Aš ne tik labai susirūpinusi, bet ir labai nusivylusi, ponas Femeli, ir jei nemanyčiau, kad taip dedasi dėl labai svarbių priežasčių, pasakyčiau, kad esu labai įžeista. Klientui, kuris jau penkiasdešimt, penkiasdešimt vienerius metus yra mūsų nuolatinis svečias, mes, aišku, paruošėm staigmeną, kūrinį... na, aš tamstoms parodysiu; o ką aš pasakysiu žurnalistams ir radijui, kurie čia ateis apie devynias, po šeimyninės šventės... ką aš jiems pasakysiu?

– Ar mano senelė neminėjo jokios priežasties?

– Sakė dėl negalavimo, tai turbūt... chroniškas, hm... chroniškas tamstų senelės negalavimas?

– Mes nieko nežinom, – atsakė Jozefas. – Gal malonėsite persiųsti dovanas ir gėles tenai?

– Taip, žinoma, bet gal bent tamstos pasižiūrėsite mano staigmenos?

Mariana kumštelėjo Jozefą, Ruta šyptelėjo ir Jozefas tarė:

– Mielai, ponia Kroner.

– Kai tamstų senelis atvyko į mūsų miestą, aš dar buvau mergaičiukė, – pradėjo ponia Kroner, – man buvo kaip tik keturiolika metų ir aš dirbau čia prie virtuvės bufeto; paskui išmokau patarnauti prie stalo ir, kaip tamstos manote, kiek kartų rytais dengiau aš jam pusryčių stalą ir kiek kartų atėmiau kiaušinių taurelę ir pristūmiau džemą? O kai pasilenkdavau paimti lėkštelės nuo sūrio, visada užmesdavau akį į jo piešimo bloknotą; Dieve mano, juk mums visiems rūpi mūsų klientų gyvenimas, nemanykite, kad mes, verslininkai, neturime jausmų... ir gal tamstos manote, kad aš galiu užmiršti, kaip jis anuomet staiga išgarsėjo, gavęs tą didįjį užsakymą? Klientai galvoja, kad jie tik ateina į „Kronerio" kavinę, užsisako pavalgyti, užsimoka, išeina, ir viskas; visai ne, tokio žmogaus likimas, kaip tamstų senelio, nepraeina pro mus be pėdsako...

– Taip, žinoma, – sumurmėjo Jozefas.

– O, aš juk žinau, ką tamstos galvojate: ko ta senė prie mūsų prikibo? Bet argi aš per daug reikalauju, prašydama pasižiūrėti į mano staigmeną ir pasakyti seneliui, kad aš labai džiaugčiaus,

jei jis pats ateitų pasižiūrėti? Laikraščiams nuotraukos jau padarytos.

Jie pamažu ėjo paskui ponią Kroner žaliu takeliu, pro žaliai užtiestus staliukus ir, kai ponia Kroner sustojo, sustojo ir jie ir nejučiomis apsupo didelį keturkampį stalą, uždengtą linine drobule; uždengtas daiktas atrodė nevienodo aukščio.

– Kaip tik gerai išeina, kad mes keturi, – tarė ponia Kroner, – malonėkite kiekvienas paimti už kampo ir, kai aš pasakysiu „kelk", visi kartu pakelkime drobulę.

Mariana pastūmė Rutą prie dar neužimto kairiojo kampo, ir kiekvienas paėmė už drobulės krašto. „Kelk", – sušuko ponia Kroner, ir drobulė pakilo aukštyn, abi merginos žengė viena prie kitos ir sudėjo kampus, o ponia Kroner tvarkingai sulankstė drobulę.

– Viešpatie! – sušuko Mariana. – Juk tai tikras šv. Antano vienuolyno modelis.

– Tiesa? – nudžiugo ponia Kroner. – Matote: net mozaikos viršum didžiųjų durų neužmiršom... o čia vynuogynas.

Modelis atitiko originalą ne tik dydžio proporcijomis, bet ir spalvomis: bažnyčia buvo tamsi, ūkiniai pastatai šviesūs, maldininkų namelio stogas raudonas, refektoriumo langai margi.

– Ir visa tai ne iš cukraus ar marcipanų, bet iš tortinės tešlos, – paaiškino ponia Kroner, – tai mūsų gimimo dienos dovana ponui slaptajam patarėjui... aukščiausios rūšies raguočio tešla. Nejaugi tamstų senelis negalėtų čia ateiti ir pasižiūrėti savo dovanos, kol ji dar neatnešta į jo dirbtuvę, kaip tamstos manote?

– Žinoma, jis tikriausiai ateis ir pasižiūrės, – atsakė Jozefas, – tuo tarpu leiskite man jo vardu padėkoti; matyt, labai svarbios priežastys privertė jį atšaukti šventę, ir jūs tikriausiai suprantate...

– Aš puikiai suprantu, kad tamstoms laikas eiti... ne, ne, prašom nebedengti jo, panele, tuojau atvyks žmonės iš televizijos.

– Dabar norėčiau tik vieno – verkti arba juoktis, – tarė Jozefas, kai jie visi trys ėjo šv. Severino aikšte, – bet nei to, nei to negaliu.

– Aš tik jaučiu, kad greičiau galėčiau pravirkti, – pasakė Ruta, – bet neverksiu. Kokie čia žmonės? Kas čia per triukšmas: ką jie čia daro su deglais?

Gatvė ūžė, kaukšėjo kanopos, žvengė žirgai, komanduoti įpratę balsai ragino rikiuotis, dūdų orkestras baigė derinti instrumentus; tame triukšme pasigirdo kažkoks nelabai stiprus, trumpas, sausas garsas, išsiskiriantis iš kitų.

– Dieve, – nusigandusi sušuko Mariana. – Kas čia dabar?

– Tai šūvis, – tarė Jozefas.

Įėjusi pro vartus į Modesto gatvę, ji išsigando; gatvė buvo tuščia: nei mokinių, nei vienuolių, nei sunkvežimių – jokio judėjimo. Tik prie krautuvės durų bolavo ponios Grec chalatas: suėmusi rausvomis rankomis skudurą, ji stūmė prieš save muilo putas; spaustuvės vartai buvo aklinai uždaryti, tartum jau per amžių amžius čia nebebus spausdinami pamokymai baltame popieriuje; atkišęs kojas, su užsitraukusia juoda žaizda šone ant laiptų riogsojo šernas; Grecas tempė jį į vidų, ir raudonas mėsininko veidas rodė, koks sunkus tas žvėris. Į jos skambinimą neatsiliepė nei septintame numery, nei aštuntame, atsiliepė tik „Kronerio" kavinė.

– Jums skubiai reikia pono dr.Femelio? Jo čia nėra. Šventė atšaukta. Čia panelė Leonora? Jus prašė nueiti į „Princo Heinricho" viešbutį.

Ji maudėsi, kai prie durų šaižiai paskambino laiškanešys, atnešęs skubų laišką; tas erzinantis skambutis nieko gero nežadėjo; ji išlipo iš vonios, užsimetė chalatą, rankšluosčiu apsivyniojo šlapią galvą, nuėjo prie durų ir paėmė laišką; adresą Šritas buvo užrašęs savo geltonu pieštuku, voką kryžmai perbraukęs dviem raudonais brūkšniais, ir tikriausiai jo aštuoniolikmetė duktė turėjo sėsti ant dviračio ir ko greičiausiai vežti laišką į paštą.

„Mieloji panele Leonora, pabandykit tuojau surasti poną Femelį; visi statiniai apskaičiavimai projekte x 5 klaidingi. Be to, ką tik kalbėjau telefonu su ponu Kandersu ir sužinojau, kad jis tą neteisingą dokumentaciją išsiuntė tiesiai užsakovui; to dar niekada nėra buvę mūsų praktikoj; reikalas toks skubus, kad aš ketinu dar šiandien vakare greituoju traukiniu važiuoti į miestą, jeigu iki 20 valandos negausiu žinios, kad jūs ėmėtės kokių

nors priemonių padėčiai ištaisyti. Tikiuos, nereikia jums sakyti, kokios apimties ir svarbos yra projektas x 5

Nuoširdžiai jūsų ...nius.

Leonora jau dukart praėjo pro „Princo Heinricho" viešbutį, nužygiavo iki pat Greco krautuvės Modesto gatvėje ir vėl grįžo atgal; ji bijojo šefo pykčio; šeštadienis jam buvo šventas, šeštadieniais jį buvo galima trukdyti tik asmeniškais reikalais, tarnybinių dalykų jis šeštadieniais nepakęsdavo; jai dar tebeskambėjo ausyse „kvailas pokštas"; dar nėra septynių, ir Šritui bus galima bematant paskambinti; gerai, kad senukas atšaukė šventę; jai atrodė šventvagystė žiūrėti, kaip valgo ir geria Robertas Femelis; ji su baime galvojo apie projektą x 5; tai tikrai ne asmeniškas reikalas; tai ne „namas leidėjui pamiškėj" ir ne „namas mokytojui paupy"; x 5... jai net baugu pagalvoti, koks slaptas tas projektas, uždarytas seifo gilumoj; drebančia širdimi ji prisiminė, kad šefas kone ketvirtį valandos kalbėjo apie jį telefonu su Kandersu.

Grecas dar tebesitampė su šernu, pamažu vilkdamas didžiulį žvėrį į vidų. Pasiuntinys su milžinišku krepšiu gėlių paskambino prie spaustuvės vartų; pasirodė durininkas, paėmė krepšį ir vėl užrakino vartus; pasintinys nusivylęs žvilgtelėjo į savo delną. „Reikės pasakyti tam maloniam senukui, – pagalvojo ji, – kad durininkas, matyt, neklauso jo nurodymo ir neduoda pasiuntiniams po dvi markes už atnešimą; neatrodo, kad jo delne blizgėtų sidabras, tai tik pajuodę variokai".

Drąsos, Leonora, drąsos, sukąsk dantis, įveik baimę ir ženk į viešbutį. Ji dar kartą pasuko už kampo, pro spaustuvės vartus įėjo mergina su krepšiu valgių ir išėjusi lygiai taip pat žvilgtelėjo į savo delną. „Prakeiktas sukčius, tas durininkas, – pagalvojo Leonora, – tikrai pasakysiu ponui Femeliui, ką jis išdarinėja". Be dešimties minučių septynios; kvietė į „Kronerio" kavinę, paskui liepė eiti į „Princo Heinricho" viešbutį; o ji ateis su tarnybiniais reikalais, kurių jis nepakenčia šeštadieniais, nes ta diena jam šventa; ar projektas x 5 išimties keliu privers jį kitaip reaguoti? Ji papurtė galvą, pagaliau, kas bus, tas bus, pastūmė duris ir išsigando: kažkas iš vidaus jas atidarė.

Vaikeli, vaikeli, tau aš irgi išdrįsiu padaryti asmenišką pastabą; tik prieik arčiau, tikiuosi, kad tu varžais ne dėl savo apsilankymo tikslo, bet iš viso, kad čia atėjai; aš esu matęs labai daug jaunų merginų čia ateinant, bet tokios, kaip tu, dar nepasitaikė matyti; tau čia ne vieta, šiuo metu čia yra tik vienas vienintelis svečias, pas kurį aš tave įleisčiau, nedrįsdamas daryti asmeniškų pastabų: Femelis; aš galėčiau būti tavo senelis, taigi nepyk už mano asmeniškas pastabas: ko tau reikia šioje plėšikų landynėje? Pabarstyk kelią duonos trupiniais, jei nori grįžti namo; vaikeli, tu paklydai: kas ateina čia iš profesijos, atrodo kitaip negu tu, o kas ateina privačiai – tuo labiau; na, prieik arčiau.

– Dr. Femelis? A, sekretorė? Skubiai reikalingas? Luktelėkit, panele, aš jam tuojau paskambinsiu. Tikiuosi, tas triukšmas gatvėj jums netrukdys.

– Leonora? Aš labai džiaugiuosi, kad mano tėvas jus pakvietė, ir atleiskite man už tai, ką jums šį rytą pasakiau, gerai, Leonora? Mano tėvas laukia jūsų 212 kambary. Laiškas nuo pono Šrito? Visi apskaičiavimai projekte x 5 klaidingi? Gerai, aš tuo pasirūpinsiu, paskambinsiu Šritui. Šiaip ar taip, ačiū, Leonora, iki pasimatymo.

Ji padėjo ragelį, priėjo prie durininko ir jau buvo besižiojanti klausti kelio į Femelio kambarį, bet tuo metu ją išgąsdino kažkoks savotiškas, nelabai stiprus, sausas garsas.

– Viešpatie, – sušuko ji, – kas čia dabar?

– Tai pistoleto šūvis, vaikeli, – tarė Jochenas.

Raudonas kamuolys žaliame lauke, baltas žaliame lauke; Hugas stovėjo, atsirėmęs į baltas lakuotas duris, ant nugaros sukryžiavęs rankas; figūros jam atrodė nebe tokios preciziškos, kamuolio ritmas sutrikęs; argi čia nebe tie patys kamuoliai, nebe tas pats stalas, aukščiausios kokybės, nuolatos rūpestingiausiai prižiūrimas stalas? Ar Femelio ranka nėra šiandien dar lengvesnė, jo smūgiai dar tikslesni kuriant figūras iš žalios nebūties? O vis dėlto Hugui atrodė, kad kamuolių ritmas sutrikęs, figūros nebe tokios preciziškos; gal taip atrodo todėl, kad Šrela atnešė pastovią dabartį ir sugriovė laiko burtus? Viskas dedasi čia, šiandien, aštuonioliktą valandą keturiasdešimt keturios minutės, šeštadienį, šeštą rugsėjo, 1958 metais; niekas nebemėto

tavęs trisdešimt metų atgal, ketverius metus pirmyn, vėl keturiasdešimt metų atgal ir vėl į dabartį; sekundžių rodyklė varo pirmyn pastovią dabartį; viskas vyksta čia, šiandien, dabar, šiuo akimirksniu, kai iš valgomosios salės aidi balsų klegesys: „Sąskaitą, kelneri, sąskaitą!" Visi skuba išeiti, skuba į fejerverką, prie langų, pasižiūrėti eisenos, skuba į romėnų vaikų kapines. „Ar "blicai„ tvarkoje, patikrinai?" – „Argi nežinojote, kad M. reiškia ministrą?" – „Elegantiška, tiesa?" – „Sąskaitą, kelneri, sąskaitą!"

Nebetuščiai mušė laikrodžiai, nebetuščiai judėjo rodyklės: jos rinko minutę po minutės, dėjo jas į ketvirčius valandos, į pusvalandžius ir pagaliau jos tiksliai suskaičiuos laiką – metus, valandas, minutes ir sekundes. Argi kamuolių ritme nesigirdėjo klausimo. „Robertai, kur tu esi, Robertai, kur tu gyvenai, Robertai, kur tu buvai?" Ar Robertas savo smūgiais nekartojo to paties klausimo: „Šrela, kur tu esi, Šrela, kur tu gyvenai, Šrela, kur tu buvai?" Ar tas žaidimas nebuvo panašus į poterius, į lazdomis ir kamuoliais ant žalios gelumbės kalbamą litaniją? *„Kodėlkodėlkodėl?"* ir *„Pasigailėk mūsų! Pasigailėk mūsų!"* Pasitraukdamas nuo stalo krašto ir palikdamas kamuolių sudarytą figūrą Robertui, Šrela kaskart nusišypsodavo ir papurtydavo galvą. Hugas irgi po kiekvieno smūgio nejučiomis purtė galvą: burtai išsisklaidė, nebėra preciziškumo, ritmas sutrikęs, o laikrodis į klausimą *„kada?"* tiksliai atsako: 1958 metais rugsėjo 6 dieną aštuonioliktą valandą penkiasdešimt viena minutė.

– A, užteks, – tarė Robertas, – juk mes nebe Amsterdame.

– Teisybė, užteks, – atsakė Šrela. – Ar tas berniukas mums dar reikalingas?

– Taip, – tarė Robertas, – man jis dar reikalingas, o gal tu nori eiti, Hugai? Ne? tai pabūk dar čia, pastatyk lazdas į stovą, uždaryk kamuolius ir atnešk mums ką nors išgerti... ne, palauk, sūnau, aš dar norėjau tau kai ką parodyti; štai čia visa krūva popierių: patvirtinti antspaudais ir parašais, jie tapo dokumentais, betrūksta tik vieno daikto, Hugai, – tavo parašo štai šitame popieriuj; kai čia pasirašysi, tu tapsi mano sūnum! Ar matei viršuj mano motiną ir tėvą, kai nunešei jiems vyno? Jie bus tavo seneliai, Šrela bus tavo dėdė, Ruta ir Mariana – seserys, Jozefas – brolis; tu būsi tas sūnus, kurio Edita man nebegalėjo padova-

noti; įdomu, ką pasakys senukas, kai jo gimimo dieną aš pristatysiu jam naują vaikaitį su Editos šypsena veide? Ar man tas berniukas dar reikalingas, Šrela? Jis mums reikalingas, ir mes būtumėm laimingi, jeigu mes jam ir būtumėm reikalingi, tikriau sakant, jo mums trūksta... girdi, Hugai, mums tavęs trūksta. Tu negali būti Ferdžio sūnus, o vis dėlto tu turi jo sielą... Cit, neverk, vaike, eik į savo kambarį ir viską perskaityk; būk atsargus, kai eisi koridoriais, būk atsargus, sūnau!

Šrela atitraukė užuolaidą ir pažvelgė žemyn į aikštę. Robertas atkišo jam pakelį cigarečių, Šrela davė ugnies; abu užsirūkė.

– Tu dar neatsisakei kambario viešbuty?

– Ne.

– Nenori gyventi pas mus?

– Dar nežinau, – atsakė Šrela. – mane gąsdina namai, kuriuose pastoviai įsikuri ir pradedi tikėti banaliu faktu, kad gyvenimas eina tolyn, kad laikas su viskuo sutaiko; Ferdis man bebūtų prisiminimas, tėvas tik sapnas; o juk Ferdį jie nužudė, čia be pėdsako dingo mano tėvas; jų atmintis neišliks netgi kokių nors politinių organizacijų sąrašuose, nes politika jis neužsiiminėjo; žydų bendruomenės neprisimena jų savo gedulingose raudose, nes jie nebuvo žydai; gal Ferdis bent teismo bylose įrašytas; tik mudu, Robertai, tavo tėvai ir tas senukas durininkas apačioj jį teprisimenam, tavo vaikai nieko apie jį nebežino; aš negaliu gyventi šiame mieste, jis man nepakankamai svetimas; čia aš gimiau, čia ėjau į mokyklą; aš norėjau išvaduoti Grufelio gatvę nuo užkeikimo, aš nešiojausi širdy tą žodį, kurio niekada balsu neištariau, net kalbėdamas su tavim, Robertai, tą vienintelį žodį, kuris, man rodos, galėtų šį tą pakeisti šiame pasauly... aš jo nė dabar neištarsiu, nebent stoty galėsiu jį tau pasakyti, kai jau sėdėsiu vagone.

– Tu jau šiandien nori išvažiuoti? – paklausė Robertas.

– Ne, ne, ne šiandien; bet, gyvendamas viešbuty, aš turiu kaip tik tai, ko man reikia: uždarau savo kambario duris, ir miestas pasidaro man toks svetimas, kaip ir visi kiti miestai. Ten aš galiu galvoti, kad netrukus išvažiuosiu ir vėl kur nors dėstysiu vokiečių kalbą, kokioj nors klasėj nutrinsiu nuo lentos aritmetikos uždavinius ir rašysiu: „Aš rišu, aš rišau, aš rišdavau, aš rišiu... tu riši, tu rišai"; aš mėgstu gramatiką kaip eilėraščius.

Gal tu manai, kad aš nenoriu čia gyventi dėl to, kad nematau šiam kraštui jokių politinių perspektyvų? O man rodos, kad greičiau dėl to negalėčiau čia gyventi, jog visados buvau ir esu perdėm apolitiškas žmogus, – jis mostelėjo pro langą į aikštę ir nusijuokė, – tai ne jie mane gąsdina; taip, taip, Robertai, aš juos matau – Netlingerį, Vakirą, – aš bijau ne todėl, kad jie ten yra, bet todėl, kad ten nėra kitų; ko kitų? Tų, kurie tą žodį kartais pagalvoja, gal net sušnibžda; aš jį girdėjau vieną kartą iš vieno seno žmogaus Haido parke, Robertai; jis paklausė: „Jeigu jūs tikite juo, tai kodėl nedarote, kaip jis prisakė?" Kvaila, nerealu, Robertai, tiesa? *„Ganyk mano avinėlius"*, bet jie augina tik vilkus, Robertai. Ką jūs parsinešėte namo iš karo, Robertai? Dinamito? Puikus žaisliukas, aš gerai suprantu tavo aistrą, tu jauti neapykantą pasauliui, kuriame nebuvo vietos Ferdžiui ir Editai, nebuvo vietos mano tėvui ir Groliui, ir tam berniukui, kurio vardo mes niekada nesužinosim, nebuvo vietos tam lenkui, kuris pakėlė ranką prieš Vakirą. Vadinasi, tu renki statikos dokumentaciją, kaip kiti renka barokines madonas, tu sudarinėji formulių kartoteką, o mano sūnėnui, Editos sūnui, įkyrėjo kalkių ir cemento kvapas, ateities formulės jis ieško kitur, nebe sulopytose šv. Antano vienuolyno sienose. Ką jis atras? Ar tu jam galėsi duoti tą formulę? Ar jis ras ją veide savo naujojo brolio, kurio tėvu tu nori tapti? Tavo teisybė, Robertai, tėvu *būti* negalima, reikia juo *tapti*; kraujo balsas yra prasimanymas, vienintelis tikras yra tas kitas... dėl to aš ir nevedžiau, aš nedrįsau tikėti, kad tapsiu tėvu, o aš nepakelčiau, jei mano vaikai pasidarytų man tokie svetimi, kaip jūsų Otas savo tėvams; net mintis apie savo motiną ir tėvą nedavė man pakankamai drąsos, tu irgi nežinai, kokie bus ateity Jozefas ir Ruta, kokią komuniją jie priims... net dėl savo ir Editos vaikų tu nesi tikras; ne, ne, Robertai, suprask, aš negaliu išsikelti iš viešbučio ir apsigyventi tame name, kur gyveno Otas ir mirė Edita, man būtų per sunku kas rytą žiūrėti į laiškų dėžutę, kur tas berniukas įmesdavo tavo laiškelius... ar laiškų dėžutė tebėra ta pati?

– Ne, – atsakė Robertas, – visos durys yra naujos, anos buvo kiaurai sukapotos skeveldrų... tik grindinys tebėra tas pats... jį lietė to berniuko kojos.

– Tu apie tai galvoji, kai žengi grindiniu?

– Taip, – atsakė Robertas, – galvoju ir galbūt tai viena iš priežasčių, kad aš renku statikos formules... Kodėl tu neparvažiavai anksčiau?

– Bijojau, kad miestas nebus man pakankamai svetimas; per dvidešimt dvejus metus apsipranti, o tas, ką mes vienas kitam turėjom pasakyti, argi netilpo atviruke, Robertai? Man būtų gera gyventi netoli tavęs, bet tik ne čia; aš bijau, o tie žmonės, kuriuos čia radau... gal aš klystu, bet man jie neatrodo geresni už tuos, kuriuos anuomet palikau.

– Manau, kad neklysti.

– O kaip dabar gyvena tokie žmonės, kaip Endersas? Prisimeni rudaplaukį Endersą? Geras buvo berniukas, tikrai ne smurtininkas. Ką veikė tokie žmonės per karą, ką jie veikia šiandien?

– Tu, man rodos, neįvertini kaip reikiant Enderso; jis ne tik buvo geras berniukas, jis... na, kodėl nepasakyti taip paprastai, kaip sakydavo Edita; jis niekada nepriėmė *buivolo komunijos*. Endersas įsišventė į kunigus, po karo jis pasakė kelis pamokslus, kurių aš negaliu pamiršti; jei aš kartočiau jo žodžius, jie skambėtų nekaip, bet jo lūpose jie labai gerai skambėjo.

– Ką jis dabar veikia?

– Jie nukišo jį į kažkokį kaimelį, kur nesiekia net geležinkelis; ten jis sako savo pamokslus, nors jo klausosi tik kaimiečiai ir mokinukai; jie nejaučia jam neapykantos, jie tiesiog nesupranta jo ir netgi savotiškai gerbia kaip malonų keistuolį. Galbūt jis jiems sako, kad visi žmonės broliai, bet jie geriau nusimano apie tokius dalykus ir tikriausiai širdy galvoja: „Ar tik jis ne komunistas?" Daugiau jiems niekas neateina į galvą. Etikečių skaičius sumažėjo, Šrela; niekas anuomet nebūtų sugalvojęs tavo tėvą pavadinti komunistu, net Netlingeris nebuvo toks kvailas, šiandien jie tavo tėvą priskirtų kaip tik prie šios grupės. Endersas mokėtų ganyti avinėlius, bet jam duoda tik avinus; juo nepasitiki, mat, jis per dažnai savo pamoksluose kalba Kalno pamokslo temomis; galimas daiktas, kad vieną gražią dieną išgirsime, jog Kalno pamokslas yra tik vėlesnis priedas, ir jis visai bus išbrauktas iš Evangelijos; važiuojam aplankyti Enderso, Šrela, o kai vakare važiuosim autobusu į traukinį, mūsų širdy bus daugiau desperacijos negu paguodos;

mėnulis man artimesnis už tą kaimą... važiuojam aplankyti Enderso, padarysim gailestingą darbą, kalinius reikia lankyti... Kodėl tu prisimeni Endersą?

– Pagalvojau, su kuo gi aš norėčiau susitikti tėvynėje; neužmiršk, kad aš tada pabėgau tiesiai iš mokyklos; bet nuo to akimirksnio, kai pamačiau Ferdžio seserį, bijau bet kokių susitikimų.

– Tu matei Ferdžio seserį?

– Taip, ji laiko limonado kioską prie paskutinio vienuolikto tramvajaus sustojimo. Ar tu ten niekada nesi buvęs?

– Ne, aš bijojau, kad Grufelio gatvė man pasirodys svetima.

– Man ji pasirodė svetimesnė už visas pasaulio gatves... neik tenai, Robertai. Ar Trišleriai tikrai žuvo?

– Taip, – atsakė Robertas, – Aloizas irgi; jie nuskendo su „Ana Katarina". Trišleriai tada jau seniai nebegyveno prie uosto; kai statė tiltą, jiems reikėjo iš ten išsikelti, nuomoti butą mieste buvo ne jų būdui, jie negalėjo gyventi be vandens ir laivų; Aloizas norėjo nugabenti juos „Ana Katarina" pas draugus į Olandiją; laivą subombardavo, Aloizas norėjo išvesti tėvus iš kajutės, bet nebespėjo, – iš viršaus jau plūdo vanduo, ir jie nebegalėjo išeiti; aš labai ilgai ieškojau, kol radau jų pėdsakus.

– Kur tu apie tai sužinojai?

– „Inkare", aš eidavau ten kasdien ir klausinėdavau upeivių, kol sutikau tokį, kuris žinojo, kas nutiko „Anai Katarinai".

Šrela užtraukė užuolaidą, sugrįžo prie stalo ir įspaudė cigaretę į peleninę. Robertas atėjo paskui jį.

– Manau, – tarė jis, – kad dabar mums reikia eiti į viršų pas mano tėvus. O gal tu nenori žiūrėti tos šventės?

– Ne, aš einu su tavim, – atsakė Šrela, – bet gal palaukim berniuko? O ką dabar veikia Švoigelis?

– Tau tikrai įdomu, ką jis veikia?

– O kodėl tu klausi, ar man tikrai įdomu?

– Ar tuose savo viešbučiuose ir pensionuose tu galvojai apie Endersą ir Švoigelį?

– Taip, ir dar apie Grevę ir Holteną... jie buvo vieninteliai, kurie neprisidėdavo, kai kiti mane užpuldavo einant namo... Driška irgi neprisidėdavo... ką jie veikia, ar jie dar gyvi?

– Holtenas žuvo, – atsakė Robertas, – o Švoigelis gyvas; jis rašytojas, ir, kai jis vakarais man paskambina telefonu ar ateina į namus, aš liepiu Rutai pasakyti, kad manęs nėra namie; jis ribotas ir nepakenčiamas, man tiesiog nuobodu su juo; jis nuolat kalba apie miesčionis ir nemiesčionis, save, jis, rodos, laiko nemiesčioniu... kas iš to? Man jis tiesiog nerūpi; kartą jis klausinėjo apie tave.

– O kaip Grevė?

– Jis partijos narys, tik nežinau kokios, ir nesvarbu pagaliau. O Driška gamina automobilių liūtus „Driška", firminę prekę, kuri jam duoda gražaus pelno. Tu nežinai, kas tai yra automobilių liūtas? Na, pagyvensi dieną kitą ir sužinosi; kiekvienas save gerbiantis pilietis ant užpakalinio automobilio lango turi pasikabinęs „Driškos" liūtą, o šiame krašte vargiai rasi žmogų, kuris negerbtų savęs... Jiems kalte kalama į galvą, kad reikia save gerbti; iš karo jie kai ką parsinešė, būtent, skausmo ir aukų prisiminimą, bet šiandien jie tik gerbia save; ar matei tuos žmones vestibiuly? Jie ėjo į tris skirtingus banketus; į kairiosios opozicijos banketą, į draugijos „Visų labui" banketą ir į dešiniosios opozocijos banketą, bet būtum genijus, jei mokėtum atskirti, kas į kokį banketą eina.

– Taip, – tarė Šrela, – aš laukiau tavęs apačioj, kai pradėjo rinktis pirmieji dalyviai, ir girdėjau, kad jie vis minėjo opoziciją; pirmutiniai atėjo tie nepavojingieji, tie demokratijos pėstininkai, apie kuriuos sakoma: *ne tokie jau blogi*; jie kalbėjo apie automobilių markes ir savaitgalių vilas, aiškino vieni kitiems, kad prancūzų Rivjera įeinanti į madą, nes ten, girdi, visada didžiausia kamšatis; ir dar: kad inteligentų tarpe – priešingai visoms prognozėms – laikoma madinga keliauti ne pavieniui, bet su ekskursijomis. Ar tokie dalykai čia vadinami išvirkščiuoju snobizmu ar dialektika? Išaiškink tu man, kaip čia yra; anglas snobas pasakytų: „Už dešimtį cigarečių parduosiu jums savo senelę", bet šitie, mūsiškiai, tikrai parduotų savo senelę už penkias cigaretes; mat, į savo snobizmą jie žiūri rimtai; paskui jie kalbėjo apie mokyklas, vieni buvo už humanitarinę mokyklą, kiti prieš ją; na, tiek to. Aš klausiausi, nes labai norėjau sužinoti tikruosius jų rūpesčius; jie visi laukė šį vakarą kažkokios įžy-

mybės, kurio pavardę pagarbiai šnibždėjo vienas kitam į ausį: Krecas – ar girdėjai tokį?

– Krecas – tai, taip sakant, opozicijos žvaigždė, – atsakė Robertas.

– Jie visi kartojo žodį „opozicija", bet iš jų kalbų aš nesupratau, prieš ką nukreipta jų opozicija.

– Jeigu jie laukė Kreco, tai, matyt, buvo kairieji.

– Aš turbūt gerai nugirdau: tas Krecas tai įžymybė, į kurią dedamos viltys?

– Taip, – atsakė Robertas, – iš jo daug laukiama.

– Aš jį mačiau, – tęsė Šrela, – jis atėjo paskutinis; jeigu jis žadina viltį, tai nežinau, kaip tada atrodo žmogus, kuris varo į nusiminimą; man regis, jei norėčiau ką nudėti, tai tik jį. Argi jūs visi akli? Jis, žinoma, gudrus ir mokytas, pacituos tau Herodotą iš originalo, o tų pėstininkų ausims tai skambės kaip dieviška muzika, juk jiems vis dar baisiai imponuoja mokytumas; bet tu, Robertai, tikriausiai nė minutės nepaliktum dviese su tuo Krecu savo sūnaus ar dukters; iš snobizmo jis net nebežino, kokios jis lyties. Jie dedasi tragiški, bet vaidina prastai, tikros trečios klasės laidotuvės, betrūksta largo.

Telefono skambutis nutraukė Šrelos kalbą, jis nusekė paskui Robertą, kuris priėjo prie kampe stovinčio telefono ir paėmė ragelį.

– Leonora? – tarė Robertas. – Aš labai džiaugiuosi, kad mano tėvas jus pakvietė, ir atleiskite man už tai, ką jums šį rytą pasakiau; gerai, Leonora? Mano tėvas laukia jūsų 212 kambary. Laiškas nuo pono Šrito? Visi apskaičiavimai projekte x 5 klaidingi? Gerai, aš tuo pasirūpinsiu, paskambinsiu Šritui. Šiaip ar taip ačiū, Leonora, iki pasimatymo.

Robertas padėjo ragelį ir vėl atsigręžė į Šrelą.

– Manau, – pradėjo jis, bet kažkoks savotiškas, nelabai stiprus, sausas garsas nutraukė jį.

– Viešpatie, – tarė Šrela, – tai šūvis.

– Taip, – pritarė Robertas, – šūvis. Manau, kad dabar mums laikas eiti į viršų.

Hugas skaitė: „Pareiškimas. Sutinku, kad mano sūnus Hugas..." Pabaigoj įspūdingi antspaudai ir parašai, bet balso, kurio

bijojo, Hugas neišgirdo; tas balsas jam liepdavo pridengti motinos nuogumą, kai ji, parėjusi iš bastymosi, gulėdavo lovoj ir murmėdavo savo žudančią litaniją *„kodėlkodėlkodėl"*; jam būdavo gaila jos, jis pridengdavo jos nuogumą, paduodavo gerti, nuslinkęs į krautuvėlę, išprašydavo dvi cigaretes, nors žinojo, kad gatvėj gali būti užpultas, primuštas, išvadintas *„dievo avinėliu"*; tas balsas jam liepdavo žaisti kanastą su ta, *„kuri neturėjo teisės gimti"*, tas balsas įspėdavo jį neiti į avių kunigės kambarį; tas balsas liepė jam dabar sušnibždėti žodį „tėvas".

Norėdamas įveikti baimę, Hugas ėmė sakyti kitus žodžius: „brolis ir sesuo", „senelis", „senelė", „dėdė", bet šie žodžiai jo baimės nesumažino; jis pabėrė daugiau žodžių: „dinamika ir dinamitas", „biliardas", „tvarkingas", „randai ant nugaros", „konjakas ir cigaretės", „raudonas žaliame lauke", „baltas žaliame lauke", bet baimė nesumažėjo; gal veiksmai ją sušvelnins: jis atidarė langą, pažvelgė žemyn į ūžaujančią minią; ar tai grėsmingas, ar taikus ūžesys? Raketos tamsioj dangaus mėlynėj; perkūno trenksmas, pražystantis didžiulėmis gėlėmis; oranžiniai javų pėdai, panašūs į griebiančias rankas; Hugas vėl uždarė langą, brūkštelėjo ranka per violetinę uniformą, kabančią prie durų; atidarė duris į koridorių; net čionai buvo juntamas visą viešbutį apėmęs nerimas: 211 kambary sunkiai sužeistas žmogus! Balsų gaudesys, lakstymas į visas puses, aukštyn, žemyn, ir tame sąmyšy skardus policininko šūkavimas: „Iš kelio! Iš kelio!"

Išeiti iš čia, išeiti! Hugą pagavo baimė, jis sušnibždėjo žodį „tėvas". Direktorius jam pasakė: „Mes tavęs pasigesime, ar tau būtinai reikia išeiti, ir dar taip staiga?" Balsu Hugas to nepasakė, bet pagalvojo: „Būtinai, ir taip staiga, laikas pribrendo". O kai Jochenas perdavė žinią apie pasikėsinimą, direktorius tuojau užmiršo, kad jis išeina; Jocheno žinią direktorius priėmė be jokio išgąsčio, priešingai, jis nudžiugo, užuot liūdnai palingavęs galvą, jis ėmė trinti rankas.

– Jūs nieko neišmanote. Toks skandalas gali vienu akimirksniu išgarsinti mūsų viešbutį. Pamatysit, kokios pasipils antraštės. Nužudymas tai ne savižudybė, Jochenai, o politinė žmogžudystė tai ne šiaip kokia. Jei jis dar gyvas, tai elgsimės taip, lyg būtų prie mirties. Jūs nieko neišmanot, reikia bent

įkišti eilutę: „Padėtis labai sunki"; jei kas skambins telefonu, sujunkite su manim, kad ko nepripainiotumėt. Viešpatie, nestovėkit visi kaip šlapios vištos. Nepameskit galvos, rodykit švelnų gedulą, kaip žmonės, kurie apraudа artimo asmens mirtį, bet kartu ir guodžiasi gausią palikimą. Eikite, vaikai, imkitės darbo. Tuojau ims plaukti telegramos, reikalaujančios kambarių. Ir kaip tyčia M! Jūs neturite supratimo, ką tai reiškia. Kad tik dabar nepasimaišytų koks savižudys. Tuojau paskambinkit svečiui į vienuoliktą kambarį, jeigu įdūks ir išvažiuos, bala nematė, nuo fejerverko jis turėjo pabusti. Na, pirmyn, vaikai, prie ginklų!

„Tėve, – mąstė Hugas, – tu turėsi paimti mane iš čia, jie manęs nepraleis į 212 kambarį".

Pilkoj laiptų prieblandoj blykčiojo „blicai", išniro šviesus lifto keturkampis: uždarius praėjimą, 212 – 226 kambarių gyventojai turėjo pasikelti į ketvirtąjį aukštą ir nulipti į savo kambarius užpakaliniais laiptais; pro lifto duris išsiveržė sujaudinti balsai; tamsūs kostiumai, šviesios suknelės ir paklaikę veidai, lūpos, tariančios „įžūlybė", „skandalas"; Hugas per vėlai užtrenkė duris: jinai pamatė jį ir jau bėgo koridorium prie jo kambario; jis vos spėjo pasukti raktą iš vidaus, ir durų rankena smarkiai suklepsėjo.

– Atidaryk, Hugai, atidaryk, – tarė ji.

– Ne.

– Aš tau įsakau.

– Prieš penkiolika minučių aš atsisakiau tarnybos šiame viešbuty, ponia.

– Tu išeini?

– Taip.

– Kur?

– Pas savo tėvą.

– Atidaryk, Hugai, atidaryk, aš tau nieko nedarysiu ir nebegąsdinsiu daugiau; tu neturi išeiti; aš žinau, kad tu neturi tėvo, aš tikrai žinau; man tavęs reikia, Hugai... jie laukia tavęs, Hugai, tu žinai; tu pamatysi visą pasaulį, ir gražiausiuose viešbučiuose jie gulės prie tavo kojų; tau nieko nereikės sakyti, tik būti su manim; tavo veidas, Hugai... na, atidaryk, tu negali išeiti.

Rankenos trūkčiojimas skaldė jos žodžius, rašė kablelius į jos maldaujančio balso srautą.

– ... tai ne dėl manęs, Hugai, tikrai, užmiršk, ką aš tau sakiau ir dariau, aš tik iš nusiminimo... eikš dėl jų... jie tavęs laukia, tu mūsų avinėlis...

Dar kartą kleptelėjo durų rankena.

– Ko jūs čia ieškot? – paklausė ji.

– Ieškau savo sūnaus.

– Hugas jūsų sūnus?

– Taip, atidaryk, Hugai.

„Pirmą kartą jis nepasakė „prašom", – pagalvojo Hugas, pasuko raktą ir atidarė duris.

– Eikš, sūnau, laikas.

– Einu, tėve.

– Daugiau daiktų neturi?

– Ne.

– Einam.

Hugas paėmė savo lagaminą ir džiaugėsi, kad tėvo nugara užstojo jos veidą. Lipdamas tarnybiniais laiptais, jis dar girdėjo ją verkiant.

– Cit, neverkit, vaikai, – kalbėjo senukas, – jinai juk grįš ir pasiliks pas mus: ji labai graužtųsi, jei sužinotų, kad mes neišgėrėm vyno; juk jis nemirtinai sužeistas, ir aš tikiuosi, kad jo veide visada pasiliks ta didelė nuostaba; jie visi laiko save nemirtingais... toks trumpas, sausas garsas daro stebuklus. Mergaitės, malonėkit aptvarkyti gėles ir dovanas; Leonorai pavesim gėles, Rutai pasveikinimus, Marianai dovanas. Tvarka – tai pusė gyvenimo... kažin kas yra kita jo pusė? Kaip sau norit, vaikai, aš negaliu liūdėti. Tai didelė diena, ji sugrąžino man žmoną, padovanojo sūnų – galima jus taip vadinti, Šrela? Juk jūs Editos brolis... Aš susilauksiu net vaikaičio, ar ne, Hugai? Aš dar negaliu ryžtis tikrai vadinti tave vaikaičiu, nors tu ir esi mano sūnaus sūnus, bet vis dėlto nesi mano vaikaitis, aš niekaip negaliu išsiaiškinti, koks balsas man draudžia vadinti tave vaikaičiu.

Sėskitės, mergaitės pataisys mums sumuštinių, nusiaubkit krepšius su valgiais, vaikai, tik nesumaišykit Leonoros tvarkingai sukrautų popierių, geriausiai sėskit kiekvienas ant atskirų

metų šūsnies; jūs, Srela, imkit šūsnį „A", ji aukščiausia; tau, Robertai, norėčiau pasiūlyti 1910 metų šūsnį, antrą iš eilės savo dydžiu. Jozefai, pasirink, kuri patinka, 1921 metų ne per blogiausia. Na ir gerai, sėskitės visi; pirmą gurkšnelį išgersim už poną M., kad jo veide nebeišnyktų nuostaba, antrą – už mano žmoną: tegu Dievas laimina jos atmintį; Šrela, būk geras, pažiūrėk, kas ten beldžiasi į duris?

Kažkoks ponas Grecas nori čia pareikšti pagarbą? Tikiuosi, jis netempia ant nugaros šerno? Ne? Ačiū Dievui. Prašom pasakyti jam, ponas Šrela, kad negaliu jo priimti! O gal tu manai, Robertai, kad tokią dieną ir valandą tinka priimti kažkokį Grecą? Ne, tiesa? Ačiū, Šrela. Šią dieną ir valandą kaip tik reikia nutraukti santykius su kaimynais, kurių darbai mus piktina. Du žodžiai gali kainuoti gyvybę: „nuodėmė ir gėda", sakė senutė Greco motina; vienas rankos mostas gali kainuoti gyvybę, vienas klaidingai suprastas mirktelėjimas; taip, Hugai, pripilk vyno... Tikiuosi, tu neįsižeisi, jei mes šeimos rate įvertinsim tavo įgūdžius ir jais pasinaudosim.

Didžiąsias puokštes drąsiai statyk prieš šv. Antano projektą, mažesnes iš kairės ir dešinės ant lentynos brėžiniams; brėžinių ritinius nuimk ir išmesk lauk, jie visi tušti ir stovi čia tik kaip dekoracija... o gal kas iš čia esančių norėtų kam nors panaudoti brangų braižybos popierių? Gal tu, Jozefai? Tau nepatogu sėdėti, kodėl išsirinkai 1941 metus, tai buvo prasti metai, vaike. 1945 būtų patogesni, užsakymai tada plaukte plaukė, beveik kaip tūkstantis devyni šimtai devintais, bet aš juos išdalijau kitiems, vaike. Žodis „sorry" atėmė man norą statyti; Ruta, sukrauk sveikinimus ant mano braižymo stalo, aš užsakysiu spausdintas padėkos korteles: o tu man padėsi užrašyti adresus, už tai nupirksiu tau ką nors gražaus pas Herminą Horušką. Koks galėtų būti padėkos tekstas? „Nuoširdžiai dėkoju už malonų dėmesį, parodytą mano aštuoniasdešimtmečio proga". Gal prie kiekvienos padėkos pridėti ranka pieštą paveikslėlį, kaip manai, Jozefai? Pelikaną, angį... o gal buivolą? Jozefai, dabar tu eik prie durų ir pažiūrėk, kas ten dar taip vėlai atėjo.

Keturi žmonės iš „Kronerio" kavinės? Atnešė dovaną, kurios aš, tavo nuomone, neturėčiau atmesti? Gerai, tegu neša į vidų.

Du kelneriai ir abi merginos iš virtuvės bufeto atsargiai įnešė pro duris keturkampę lentą, kurios ilgis buvo daug didesnis negu plotis, uždengtą sniego baltumo drobule; senukas krūptelėjo: nejaugi jie atnešė lavoną? Gal tas išsikišimas po baltu apdangalu, smailus it lazda, tai nosis? Jie nešė taip atsargiai, lyg tas lavonas būtų labai brangus; visi nuščiuvo; Leonoros rankos, tvarkančios gėlių puokštę, sustingo, Ruta laikė pakėlusi apvedžiotą pasveikinimą, Mariana užmiršo ant žemės pastatyti tuščią krepšį.

– Ne, ne, – tyliai tarė senukas, – nestatykit ant žemės; vaikai, duokit, šen braižymo stalo ožius.

Hugas ir Jozefas atnešė iš kampo du ožius ir pastatė juos dirbtuvės vidury viršum 1936 – 1939 metų dokumentacijos. Vėl pasidarė tylu; abu kelneriai ir merginos uždėjo lentą ant ožių, sustojo į vietas ir kiekvienas paėmė drobulę už savo kampo; tada senėlesnis iš abiejų kelnerių trumpai, griežtai suriko „kelk", ir drobulė pakilo.

Senasis Femelis paraudo, prišoko prie tortinio maketo ir užsimojo kumščiais, nelyginant būgnininkas, taisydamasis piktai trenkti taktą; vieną akimirksnį atrodė, kad jis sumals į miltus visą tą cukruotą kepinį, bet pakelti kumščiai nusileido, rankos nukaro prie šonų, ji tyliai nusijuokė merginoms, paskui kelneriams, vėl išsitiesė, išsiėmė iš švarko kišenės piniginę ir padavė kiekvienam po banknotą arbatpinigių.

– Prašom nuoširdžiai padėkoti poniai Kroner, – tarė jis ramiai, - ir pasakyti, kad, deja, svarbūs įvykiai verčia mane atsisakyti pusryčių jos kavinėje... svarbūs įvykiai; nuo rytojaus daugiau pas jus nebevalgysiu.

Jis palaukė, kol kelneriai ir merginos išėjo, ir sušuko:

– Na, vaikai, duokite man didelį peilį ir lėkštę pyragaičiams.

Pirmiausia jis nuriekė vienuolyno bažnyčios kupolą ir lėkštę padavė Robertui.

Beli.; H.
Be-155 Biliardas pusę dešimtos: Romanas / Vertė E.Vengrienė. – V.: Valst. leidybos centras, 1993. – 224 p.

Tai vienas žymiausių H.Belio romanų. Jame ryškus humanizmas, krikščioniškas gailestingumas karo suluošintam žmogui. Skaitytoją patraukia įdomi fabula, konfliktai, ryškiai apibrėžti charakteriai, niuansuota, vaizdinga ir taikli kalba.

UDK 830-3

Heinrichas B e l i s
BILIARDAS PUSĘ DEŠIMTOS
Romanas

SL 319. 1993 04 30. 10,2 leidyb. apsk. l. Tir. 20000 egz.
Užsakymas
Valstybinis leidybos centras, Laisvės pr. 60, 2056 Vilnius.
Spausdino valstybinė įmonė „Spauda", Laisvės pr. 60, 2056 Vilnius.
Kaina sutartinė.

[redacted]

Beveik šešerius metus [redacted]

Heinrichas Belis

praleido antrojo pasaulinio karo frontuose ir nelaisvėje, todėl ir jo kūryba persmelkta karo dvasia, humanizmu, krikščionišku gailestingumu karo suluošintam žmogui.

„Biliardas pusę dešimtos" (1959) – vienas ryškiausių Heinricho Belio kūrinių.

Kiti romanai:

„Kur tu buvai, Adomai?" (1951),
„Ir nepasakė nė žodžio" (1953),
„Namai be šeimininko" (1954),
„Pasitraukimas iš dalinio" (1964),
„Grupinis portretas su dama" (1971).

1972 m. Heinrichui Beliui paskirta Nobelio premija.